Cinai Meseleler

Osmanlı-Türk Polisiye Edebiyatında Biçim ve İdeoloji (1884-1928)

SEVAL ŞAHİN

iletişim

SEVAL ŞAHİN Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesidir. Edebi biçimlerin sosyolojisi, edebiyatta gündelik hayat ve polisiye romanla ilgilenmektedir. 2011-2014 yılları arasında, "1884-1928'de Türkiye'de yayımlanmış telif polisiye eserlerin tarihi" üzerine TÜBİTAK destekli bir araştırma projesi yürütmüştür. *Kültürel Sermaye, Kibar Hırsız ve Şehir* (Bağlam Yayınları, 2011) ve *Modernizmin Oyunu-Oyunun Modernizmi, Tanpınar'da Oyun* (Kapı Yayınları, 2013) adlı kitapları bulunmaktadır. Hazırladığı kitaplar: Berna Moran, *Edebiyat Üzerine Makaleler/Röportajlar* (İletişim Yayınları, 2004), *Tevfik Fikret - Düşünce Dergisi - Nüsha-i Mahsusa 1918* (Kitap Yayınları, 2006), Muallim Naci, *Mehmed Muzaffer Mecmuası* (Kitap Yayınları, 2006), Mehmed Asım Us, *Karikatür-II. Meşrutiyet'in Ünlü Simaları* (Kitap Yayınları, 2008), *"Ne Güzel Suçluyuz Biz Hepimiz!" Sevgi Soysal İçin Yazılar* (İletişim Yayınları, 2013); *Ahmed Midhat Efendi - Hayatı - Romancılığı - Bir Eseri: "Şeytankaya Tılsımı"* (MSGSÜ Yayınları, 2013), Süleyman Sûdî, E. Âli, *Gece Kuşları*, (Labirent Yayınları, 2013), Edebiyatın İzinde: *Polisiye Edebiyat*, Didem Ardalı Büyükarman ve Banu Öztürk ile (Bağlam Yayınları, 2013), Yervant Odyan, *Abdülhamid ve Sherlock Holmes*, Didem Ardalı Büyükarman, Banu Öztürk, Ayşe Şahin ve E. Şule Ayva ile (Everest Yayınları, 2014), *Edebiyatın İzinde: Fantastik ve Bilimkurgu*, Didem Ardalı Büyükarman ve Banu Öztürk ile (Bağlam Yayınları, 2015).

İletişim Yayınları 2455 • Edebiyat Eleştirisi 56
ISBN-13: 978-975-05-2167-6
© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2017, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYAN Emre Bayın
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas
DİZİN Celal Galip
BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SEVAL ŞAHİN

Cinai Meseleler

Osmanlı-Türk Polisiye Edebiyatında Biçim ve İdeoloji (1884-1928)

iletişim

Babama, Onur'a ve Selim'e...

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9

Giriş 11

BİRİNCİ BÖLÜM

Polisiyenin Biçimbilimi 29

Yöntem ve fonksiyonların tanımı 29

Biçimbilimsel inceleme 39

İKİNCİ BÖLÜM

Osmanlı-Türk Polisiyesinin Özellikleri 93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Retorik ve Tarihsellik 127

Homojen topluluk: Çete 127

Çok dilli, modern, karizmatik çete liderleri 141

Türklerin Sherlock Holmes'leri/Nat Pinkerton'ları 155

Modern kadınlar: Tilki Leman, Çekirge Zehra, Şeytan Hadiye 162

Savaşılan unsurlar: Savaş zenginleri, azınlıklar, yabancılar 167

Anlatının yeni edebî araçları: Kitap, gazete ve anlatıcı 176

Sonuç 181

EKLER 185
TABLO 1: Fonksiyon Tablosu 187
TABLO 2: Eser Adları Kısaltmalar Tablosu 191
TABLO 3: Eserler ve Kronolojik Sıralama 199

KAYNAKÇA 207
DIZIN 212

Önsöz

Polisiye edebiyat kent, cinsiyet, suç ve adalet gibi meseleleri konusu haline getiren ve tam da bu meseleleri merkezine yerleştirdiğinden modernleşmeden bağımsız düşünülemez. Modernleşen bireyin hayatına giren "kötücül" unsurları en net gördüğü, gösterdiği yerlerden biri polisiyedir. Masum ile caninin, iyilik ile kötülüğün yeniden sorgulandığı, bu kavramlar üzerine tekrar tekrar düşünüldüğü, toplumsal adalet fikrinin etrafta kol gezdiği, ancak bir taraftan bunun eşitsiz ve bertaraf edilebilir bir özellik sergilediği de polisiyenin meselelerinden biridir. Meselelerin bu şekilde ele alınışı, kısaca modernleşmenin görünmeyen unsurlarını görünür kılmanın da bir yoludur. Nitekim suçla birlikte ahlâk kavramı da bu şekilde tartışmaya açılır. Ancak bunu yaparken polisiye suç-suçlu-araştıran üçgenini her seferinde yeniden üreterek şematik bir yapı sergiler. Bu şematikliğin her seferinde nasıl üretildiği konusu ise bu tür eserlere tam da onun üretildiği yerden, bu şema içinden bakmanın önemini gösterir.

Yıllardır bir polisiye okurseveri olarak bu şematikliğin beni meşgul ettiğini söylemeliyim. Tabii bu şematiklik kendi-

ni yeniden ve yeniden üretirken içinde bulunduğu tarihsel ve siyasal atmosferden uzak kalmaz. Her yenilik ve farklılık da yapıya yansıtılır.

Osmanlı-Türk romanında polisiyenin ilk yazıldığı 1884 yılından itibaren özellikle Arap harfli dönemin sonu olan 1928'e kadar geçen telif polisiyelerde sözünü ettiğim şemanın nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığı bir türe dair düşünmek için iyi bir başlangıç olur kanaatindeydim. Tüm bu düşünceler sonucunda, Türkçede polisiyenin ilk dönemi olarak adlandırabileceğim 1884-1928 yıllarını kapsayan ve 2011-2014 yılları arasında TÜBİTAK destekli bir araştırma projesi olan *Türk Edebiyatı'nda Polisiyenin Tarihsel Gelişimi (1884-1928)* başlıklı araştırma ortaya çıktı. Elinizdeki kitap bu araştırmadan yola çıkarak yazılmıştır. Proje desteği için TÜBİTAK'a teşekkür ederim. Kitabın yayımlanma aşamasında Kerem Ünüvar'ın desteği unutulmazdı. Ona da çok teşekkür ediyorum. Bu projede her daim omuz omuza çalıştığımız sevgili arkadaşlarım, meslektaşlarım Didem Ardalı Büyükarman ve Banu Öztürk ile birlikte hem çok eğlenerek hem de polisiye sevgimizi perçinleyerek beraber harika vakit geçirdik. Pastaneler, kütüphaneler, restoranlar kimi zaman da parklar buluşma mekânlarımız oldu. Ayşe Şahin ve İpek Şahbenderoğlu da bizimle birlikte çok cinai işlerle meşgul oldular. Bu kitabı yazmayı yıllarca düşündüm. Fakat Didem, Banu, Ayşe ve İpek olmasaydı bunu başaramazdım. Onlara ne desem ne kadar teşekkür etsem hep bir şey eksik kalacak. İyi ki varlar...

Giriş

Polisiyenin dünya edebiyatı çerçevesinde tarihsel gelişimine bakıldığında, ilk polisiye romanın Edgar Allan Poe tarafından 1841'de yayımlanan *Morg Sokağı Cinayeti* olduğu görülür. Bu romanın başkahramanı meşhur dedektif Dupin'dir. Dupin, gazete haberleri, ipuçları, soru-cevap ve gözlemleriyle cinayetin nasıl işlendiğini çözer ve katilin bir orangutan olduğunu anlar. Dolayısıyla polisiyenin temel yapısını oluşturan suç-suçlu-araştırmacı üçgeni, bu eserle birlikte kurulmuş olur. Polisiyenin olmazsa olmazını oluşturan bu üçlünün Poe'ya gelene kadar geçirdiği süreçte şüphesiz Sofokles'in *Oedipus*'undan polislerin hatıralarına (örneğin *Mémoire de Vidocq*), ilki 1773'te görülmeye başlanan *The Newgate Calender*'daki suçlular hakkındaki hikâyelerden gazetelerin üçüncü sayfa haberlerine ve halkın önünde yapılan infaz sahnelerinin yarattığı etkilere kadar birçok unsur ile bu döneme gelene kadar yazılan birçok eserin etkisi kaçınılmazdır. Bu tesirler aynı zamanda polisiye denildiğinde ilk akla gelen kaynaklardır. Poe'nun *Morg Sokağı Cinayeti*'nden sonra ise polisiye hızla değişmeye başlar.

Türün ilk tanımını, polisiyeyi suç-suçlu-araştırmacı üçgeninde ele alan ve "muamma hikâyesi"nin (récit d'énigme) ilk örneğini veren Edgar Allan Poe yapmıştır. Poe polisiyedeki muamma vurgusunu öne çıkarır ve muammanın çözümünün ancak bir matematik probleminin çözümündeki gibi kesin ve açık bir mantık yürütmeyle yapılabileceğini söyler. (Tulard, 2001: 717) Poe ile birlikte ayrıca dedektif anlatısının altı maddelik yapısal formülü de ortaya çıkar:

1. Dedektifin tanıtılması.
2. Suçun işlenmesi ve ipuçları.
3. Araştırma, soruşturma.
4. Çözüm.
5. Çözüme giden delillerin açıklanması.
6. Sonuç (Küçükboyacı, 1988: 20).

Bundan sonra araştırmanın, kurbanın, suçlunun, mekân tasvirinin, şiddetin, gerilimin, akılcı çözümün ve/veya okurun muammayı çözmedeki işlevinin öne çıkarılmasına göre polisiye alt türlere ayrılmaya başlar. (Lits, 1999: 9)

Edgar Allan Poe ile birlikte Emile Gaboriau da muamma hikâyesinin (récit d'énigme) ilk örneklerini verir. 19. yüzyıl sonunda türün örneklerini veren birkaç Fransız yazarla daha karşılaşmak mümkündür. Ancak bu yazarların eserleri polisiyenin biçimsel özelliklerinden çok tefrika romanın (roman-feuilleton) estetik yapısını yansıtırlar. Türün popüler edebiyat ürünlerinden net bir şekilde ayrışması ise Conan Doyle'un Poe ve Gaboriau'yu okuduktan sonra yarattığı Sherlock Holmes hikâyeleriyle olur. Nitekim türün ilk eleştirmenleri de olay örgüsü ve anlatım teknikleri üzerinde yoğunlaşarak dedektif anlatısının diğer tüm edebî türlerden farklı olduğunu göstermek istemişlerdir. Bu dönemde polisiyenin bir alt türü olarak "whodunit" (kimyaptı) türün başatıdır. Türü tanımlamaktan kasıt ise onun ikili doğasına

vurgu yapmaktır. Bir anlamda polisiye, bir anlatı değil ancak entelektüel bir bulmacadır ve Conan Doyle'un meşhur dedektifi Sherlock Holmes de bu iddianın doğrulayıcısıdır. Öte yandan polisiye, içeriğine ve basit karakter işlevlerine bakılarak edebiyatta hâlâ var olan en ilkel anlatı formu olarak değerlendirilmiştir – ki bu görüş Doyle'un duygusal bir anlatıcı olarak Watson'ı kullanmasıyla şekillenmiştir.

20. yüzyıl başında Fransa'da polisiye alt türlere ayrışarak "bulup ortaya çıkarma romanı" (roman de pure détection), "sorun roman" (roman-problème), "oyun roman" (roman-jeu) isimleriyle yaygınlaşır. İngiliz ve Amerikan edebiyatı, Conan Doyle'un ardından türün "muamma" ve "bulup ortaya çıkarma" yönlerini vurgularken Fransızlar, "tefrika roman"dan (roman feuilleton) gelen merak ögesinin devam ettiği polisiye hikâyelerde ısrar ederler. (Lits, 1999: 39) Arsène Lupin, Maigret, Rocambole tipleri bu şekilde doğar. Maurice Leblanc bir yönüyle "tefrika roman"a (roman feuilleton) bağlı kalsa da hikâyelerinde yeni bir anlatım tekniği yaratır: Okuru şaşırtma. Agatha Christie bunu alır ve daha ileriye götürerek büyük bir başarı kazanır. (Lits, 1999: 41)

Dedektif anlatısının ilk eleştirmenleri, bu anlatının yazarları ile türün meraklılarıdır. Bunların arasında ilk göze çarpan isimler Dorothy L. Sayers, Willard Huntington Wright (S.S. Van Dine) ve şair C. Day Lewis (Nicholas Blake) ile birlikte Marjoris Nicholson ve E.M. Wrong'tur. (Pyrhönen, 2010: 57-76) S.S. Van Dine 1928'de *American Magazine* dergisinde yayımladığı makalesinde polisiye roman için yirmi kural belirler. Okurun da dedektifle birlikte çözüme ulaşmasını öngören "adil oyun" (fair play), "oyun-roman" (roman-jeu) olarak adlandırılan alt türü öne çıkaran Van Dine bu yirmi temel kuralla polisiyenin sınırlarını belirlemiş olur. (Tulard, 2001: 718)

Van Dine'ın belirlediği polisiye romanın yirmi kuralı şöyledir:

1. Okurla dedektifin sorunu çözümleme şansları eşit olmalıdır.
2. Yazarın, okur karşısında, suçlunun dedektife karşı kullandıklarından başka oyun ve kurnazlıklar kullanmaya hakkı yoktur.
3. Gerçek polisiye roman her türlü aşk entrikasının dışında bulunmalıdır.
4. Suçlu hiçbir zaman, dedektif ya da polisten biri olarak gösterilmemelidir.
5. Suçlunun kim olduğu kazara, rastlantısal olarak ya da durup dururken yapılan bir itiraf değil, bir dizi çıkarsama sonucu belirlenmelidir.
6. Her polisiye romanda bir polis bulunması gerekir. Bu kimsenin görevi, bizi birinci bölümde kötü davranışta bulunmuş olan kişiye götürecek ipuçlarını bir araya getirmektir. Dedektif, bir araya getirdiği ipuçlarını inceleyerek doyurucu bir sonuca varamazsa, sorunu çözümleyememiş demektir.
7. Cesetsiz polisiye roman yoktur.
8. Polisiye sorun, kesinlikle gerçekçi yollardan çözümlenmelidir.
9. Bu ada yaraşan bir polisiye romanda ancak bir tek gerçek dedektif bulunmalıdır.
10. Suçlunun her zaman, olayda az ya da çok önemli bir rol oynamış, yani okurun tanıdığı ve onu ilgilendiren bir kimse olması gerekir. Olaya yeni sokulan ya da olayın düğümünde tümüyle yetersiz bir rol oynamış bir kişiyi cinayetle suçlamak okurla boy ölçüşmek bakımından yetersizliğini kabul etmek olur.

11. Yazar katili hiçbir zaman uşak, hizmetli, aşçı gibi evde görevli personel arasından seçmemelidir. Zira bu işin kolayına kaçmaktır.
12. Bir tek suçlunun var olması ve bunun, işlenmiş cinayet sayısıyla ilgisinin bulunmaması gerekir. Okurun her tür hoşnutsuzluğunun tek kötü kişi üzerinde yoğunlaşması gerekir.
13. Gizli derneklerin, mafyaların polisiye romanda yeri yoktur.
14. Cinayetin işlenme tarzının ve suçlunun ortaya çıkarılma yollarının akılcı ve bilimsel olması gerekir.
15. Bilmecenin gizli nedeninin tüm roman boyunca apaçık olması gerekir. Tabii ki, okurun bunu anlayacak kadar kavrayışlı olması koşuluyla. Okur kitabı bir kez daha okursa sonucun daha başta belli olduğunu anlayacak, dedektif kadar kurnaz olsa olayı kendisi de çözebilecek durumdadır.
16. Polisiye romanda uzun tasvirler, ince çözümlemeler bulunmamalıdır. Bir cinayeti açıklıkla sergilemek ve suçluyu aramak söz konusu olduğunda bu gibi konular fazlalık olur.
17. Yazar, suçluyu cinayetin profesyonelleri arasından seçmemelidir.
18. Cinayet olarak gösterilmiş bir olayın, romanın sonunda kaza ya da intihar olduğu öne sürülemez.
19. Cinayetin nedeninin her zaman kişisel olması gerekir. Komploların ve yüksek politikanın casus romanına bırakılması gerekir.
20. Yazarın başvurmayacağı bazı numaralar:
    - Cinayet yerinde duran bir izmaritle bir şüphelinin içtiği sigaranın karşılaştırılması sonucunda suçlunun kimliğinin ortaya çıkması,
    - Caninin dehşete kapılarak suçunu itiraf etmesi,

- Sahte parmak izleri,
- Bir mankenden yararlanılarak yapılan şaşırtmaca,
- Köpeğin havlamamasının, içeri girenin yabancı olmadığını ortaya çıkarması,
- Şüphelinin ikiz kardeşi ya da ona fark edilmeyecek kadar çok benzeyen bir akrabası,
- Deri altı şırıngası ve hakikat serumu,
- Kapalı bir odada polisten kişilerin önünde işlenen cinayet,
- Suçluyu bulmak için sözcük çağrışımlarından yararlanılması,
- Dedektif tarafından bir şifrenin çözülmesi ya da şifreli bir yazının okunması. (Vanoncini, 1995: 124-128)

Van Dine'ın yirmi maddeden oluşan kuralına benzer bir şekilde Ronald A. Knox da dedektif anlatısının on kuralını belirlemiştir:

1. Suçlu, hikâyenin başlarında kendisinden söz edilmiş olan bir şahıs olmalıdır.
2. Tabiatüstü ve tabiat ötesi güçler yer almamalıdır.
3. Birden fazla gizli geçit veya oda bulunmamalıdır.
4. Hikâyenin yazıldığı zamana kadar keşfedilmemiş olan ve bilinmeyen bir zehir olmamalıdır.
5. Hikâyelerde Çinlilere yer verilmemelidir.
6. Dedektife tesadüfler veya kazalar yardımcı olmamalıdır.
7. Dedektifin kendisi suçu işlemiş olmamalıdır.
8. Okuyucunun tetkikine sunulmamış herhangi bir ipucu dedektif tarafından değerlendirilmelidir.
9. Dedektiflerin yardımcıları zihinlerinden geçen düşünceleri okuyucudan saklamamalı. Bu yardımcıların zekâ derecesi çok az da olsa tipik okuyucunun altında olmamalıdır.
10. İkiz kardeşler veya birbirine çok benzeyen çift yaratıl-

mışlar, okuyucu böyle bir ihtimalin var olabileceğinden haberdar olmadıkça bulunmamalıdır. (Küçükboyacı, 1988: 3-4)

François Fosca ise 1937'de "bulup ortaya çıkarma romanı" (roman de pure détection), "sorun roman" (roman-problème), "cinai roman/katili bulma romanı" (roman de détection criminelle) alt türlerine karşılık gelecek sekiz kural belirler:

1. Konuyu meydana getiren olay görünürde açıklanamayan bir esrara sahip olmalı.
2. Bir ya da birden fazla kişi aynı anda ya da art arda, haklı ya da haksız, suçlu olarak görülmeli, zira yüzeysel delillller de bunu göstermelidir.
3. Soruşturmanın ardından akılcı bir yöntemle ve titizlikle olayların incelenmesi önsel ve vaktinden önce sonuçlara ulaşmaya neden olabilir, ancak araştırmacı incelemeye ve karşı düşünceler ileri sürmeye devam etmeli, asla önceden tahmin etme yoluna gitmemelidir.
4. Olaylarla tam olarak uyuşan çözümler beklenmedik olmalı, önceden tahmin etmeye olanak vermemeli.
5. Olağanüstü bir olay olmalı ancak çözümü de kolay olmalı.
6. Daha en başında olması mümkün görünmeyen, dışarıda bırakılan tüm olasılıklar en akla yatkın çözümü vermeli.
7. Sorun bir amatör tarafından çözüldüğünde polisin yeteneksizliği ortaya çıkar.
8. Anlatıcı tarafından gözler önüne serilen olay tam anlamıyla bilinmemekle birlikte hayranlık uyandırmalı. (Lits, 1999: 43)

1920-1940 yılları arasındaki birçok romana bakıldığında bu kurallara uygun şekilde yazılmış oldukları görülür; ku-

ralların, ortaya konulduğu tarihten önce de uygulanmış olması ise ilginç bir noktadır. (Lits, 1999: 44)

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra "sorun roman" (roman problème) ve "oyun roman"ın (roman-jeu) gelişmesi sona erer. Bunun iki nedeni vardır: Biri türün kendisine diğeri de sosyo-tarihsel etkilere bağlıdır ki bu etkiler polisiyeyi muamma hikâyesinden (récit d'énigme) uzaklaştırarak bir değişime uğratır. Önce dedektifin ustalığına, ardından suçlunun becerikliliğine yapılan vurgulardan ve okurun oyuna katılmasından sonra, muamma hikâyesi (récit d'énigme) etkisini kaybetmiş görünür ama bütün anlatı imkânlarını da kullanmaya yönelir. Bir yandan dönem artık akılcılığın üstün olduğu ancak gerçeklikten uzaklaşıldığı bir dönemdir. "Oyun roman" (roman-jeu) ile eserlere girmeye başlayan şiddet, romanlarda görünür olmuştur. Dedektif artık polis memuru ya da aristokrat veya burjuva sınıfına dâhil bilgili bir amatör değildir. Bunun yerini özel dedektifler almıştır. Bu değişim kısa sürede polisiyelerde kendini gösterir; suçtan çok suçun çözümü öne çıkmaya başlar. Dedektifin yanı sıra kurban da hikâyede önem kazanır. (Lits, 1999: 56) "Kara roman"ın (roman noir) doğuşu da bu döneme denk gelir. (Lits, 1999: 60)

Heta Pyrhönen'ın belirttiğine göre türün ilk tarihi, 1940'larda *Murder for Pleasure* adıyla Haycraft tarafından yazılmıştır. Haycraft aynı zamanda *The Art of the Mystery Story* (1946) adıyla türe dair ilk antolojiyi de yayımlamıştır. Pyrhönen, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dedektif anlatısına ilginin azaldığını söyler. Bunun sebebi Amerikan "hardboiled" (heyecan) ile İngiliz "whodunit"in (kimyaptı) her ikisinin de kalitesinin düşmesine bir tepkidir. Edmund Wilson *The New Yorker* için yazdığı iki acımasız eleştirisinde –"İnsanlar Neden Dedektif Hikâyeleri Okur" (1944) ve "Roger Ackroyd'u Kimin Öldürdüğü Kimin Umurunda?" (1945)– türün modası-

nın geçtiğini belirtir. Bu sessiz dönem 1960'larda, dedektif anlatısı meselesini ikinci kez gündeme taşıyan "Yapısalcılık"ın ivme kazanmasıyla sona erer. Yapısalcılar da türün ilk dönem eleştirmenleriyle aynı minval üzerindedirler ancak onların tür üzerine çalışmak için sebepleri ve amaçları farklıdır. Rus Biçimcileri mitler ve halk hikâyeleri gibi bu tarz basit hikâyelerin de çalışmaya değer olduğunu, çünkü onların basitliğinin anlatıların genel kurallarını açıklamak için kullanılabileceğini iddia ederler. Popüler anlatıları bu formların modern karşıtı parçaları (counterpart) olarak değerlendirirler.

Tzvetan Todorov, türe yönelik tanımlama çalışmalarıyla sonrasında gelen birçok çalışmaya öncülük etmiştir. Todorov, ilk olarak 1966 yılında yazdığı, 1971'de Fransızcaya 1977'de de İngilizceye çevrilen "The Typology of Detective Fiction" adlı makalesinde öncelikle polisiyenin tanımını yapar ve alt türlerinin belirlenmesi konusunda belli ölçütler ortaya koyar. (Todorov, 1977: 137-144) Sekiz maddeyle sıraladığı olmazsa olmazlar listesinde, ilk olarak polisiye romanda muhakkak bir dedektif (polis), bir suçlu ve bir de kurban, yani ceset bulunması gerektiğinin altını çizer. İkincisi, suçlu profesyonel bir katil ya da dedektif olmamalı, kişisel sebeplerle öldürmelidir. Üçüncü olarak dedektif romanında aşkın yeri yoktur. Dördüncüsü suçlu önemli biri olmalı, kâhya veya hizmetçi değil, romanın asal karakterlerinden biri olmalıdır. Bir başka kural romanda her şeyin akılcı bir biçimde açıklanması, fantastiğe yer verilmemesidir. Ayrıca tasvir ve psikolojik tahliller de dedektif romanında bulunmamalıdır. Yedinci madde hikâyeye ait bilgiye göre "yazar: okur = suçlu: dedektif" homolojisine (türdeşliğine) uyulmalıdır ve son olarak banal durum ve çözümlemelerden kaçınılmalıdır.

Todorov'a göre dedektif anlatısını bir tür olarak ayırt edici yapan şey, geçici yer değiştirmedir. Bu geçici yer değiştir-

me ayrıca bir alt türden diğerini de farklılaştırır. Geçici yer değiştirmeden kasıt, suçun işlenme ânı anlatısının bilerek unutulmasıdır. Bu hareket, sonuçlarının açığa çıkmasından hemen sonra (kütüphanedeki ceset gibi) aşamalı olarak ortadan kaybolur, sonra yeniden suçun çözümü sırasında baştan anlatılır. Geçici yer değiştirme iki ayrı hikâye yaratır: Suçun hikâyesi ve araştırmanın hikâyesi. Anlatının sunumu bu ikisini bağlar. "Kimyaptı"da (whodunit), suçun hikâyesi geçmişe aittir ve bu yüzden saklıdır. Hâlbuki araştırmanın hikâyesi şimdide meydana gelir, onun temel fonksiyonu suçun hikâyesini örtmektir. Buna karşılık "hardboiled" anlatılar araştırmanın hikâyesini hayata geçirirler, suçun anlatısını ikincil konuma iterler. (Todorov, 1977: 137-144) Donna Bennett söylemin, asla var olan suçun hikâyesini tam olarak ortaya çıkarmadığını gözlemleyerek benzer şekilde bir analize odaklanır; kısmi olarak var olan suçun hikâyesi ile araştırma parçası (sekans) arasında bir bindirme noktası tasarlar, bu bindirmeyi "core event" (temel olay) olarak tanımlar. Her iki anlatı da yani suçun ve araştırılmasının hikâyesi core event'ten dağılarak anlatıyı bütünleştirir. Suçun hikâyesi anlatıda geri giderek nedenler için gereklilikleri, söylem ise ileriye dönük olarak araştırmanın aşamalarını oluşturur. (Bennett, 1979)

Rus Biçimcilerinin hikâye ve olay örgüsü ayrımından yola çıkarak polisiye anlatısına katkıda bulunan bir diğer eleştirmen Franco Moretti'dir. Moretti, eleştirisine Todorov'dan bir alıntı yaparak başlar: "Bir kavram iki şekilde tanımlanabilir: Ya iç örgütlenişi ya da işlevi bakımından. İlk durumda dış sınırı bu kavramca çizilen bir sistem söz konusudur; ikinci durumda ise bu kavram bir başka sistemin kurucu öğelerinden biridir... Birinci tür tanıma yapısal, ikincisine işlevsel diyebiliriz. Dilsel olgular için verilecek yapısal bir tanım dilbilime, işlevsel bir tanımsa (halihazırda pek de

var olmayan) dilsel antropolojiye dayanacaktır. Bu iki alan –yapısal ve işlevsel alanlar– arasında zorunlu bir bağıntı olmadığını da belirtelim." (Todorov, 1977, 137-144) Moretti'nin Todorov'da karşı çıktığı budur. Çünkü ona göre: "Bir yapının kendisinden daha geniş bir sistem içinde özgül bir işlevi yerine getirmesi, tam da başka herhangi bir yapı değil de o yapı olduğu içindir. Aynı şekilde bir yapının yerine getirdiği işlev, onun bağlı olduğu yapı tarafından tanımlanan ve sınırları çizilen belirli bir işlevdir. Yapı ve işlev birbirini tanımlar: Özgül kimliklerini bu karşılıklı ilişki içinde kazanırlar." (Moretti, 2001: 160-161) Moretti, salt yapısal bir analize karşıdır. Bu sebeple dedektif anlatısı konusunda getirdiği eleştiri için sosyolojik ve yapısal olmak üzere iki hipotez öne sürer: "Sosyolojik hipotezleri, dedektif anlatısının, 'klasik' burjuva kültürünün (yani Locke, Kant, Marx ve Weber'in tarif ettiği kültürün) bireyci etiğini kitlelerin bilincinden silmeye çalıştığı; kültürel biçimleri doğrulamanın imkânsız olduğunu ima eden bir estetik model yaratarak erken burjuva 'kamuoyu'nu şekillendiren deneyci varsayımı baş aşağı çevirdiğidir. Yapısal hipotezleri ise dedektif anlatısındaki ana kültürel karşıtlığın (suçlu kılığında) birey ile (dedektif kılığında) toplumsal organizma arasında olduğu; bu tür anlatılarda sözdiziminin aynı unsurları iki farklı şekilde birleştirdiği ve bu sayede de fabula düzeyindeki birleşimin (yani çözümün) sjuzet'in sunduğu birleşimin tüm değerini yok ettiği; dedektif anlatısının böylece bir anlatı biçimi olarak romandan vazgeçip kısa hikâyeyi tercih etmiş olduğu" şeklindedir. (Moretti, 2001: 165) Dolayısıyla ona göre dedektif anlatısı bu sebeple anti-edebidir. Çünkü olay örgüsü yok edilir. Böylece Moretti yapısal ve işlevsel bir bütünlükle polisiye anlatıya yaklaşırken bunun işlevsel boyutunu ideoloji ile donatmış olur. Bir alt tür incelemesine girmez.

Todorov ise polisiyeyi üç ayrı alt türe ayırarak tanımlarını yapar. Bu türler sırası ile "Kimyaptı (whodunit)", "Heyecan (thriller)" ve "Gerilim (suspense)"dir.

Kimyaptı (Whodunit): Todorov polisiye romanın ilk alt türüne, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında popülerliğinin doruk noktasına ulaşmış ve bu kitapta kimyaptı olarak adlandırılan dedektif anlatısını alır. Bu tarz romanlar öncelikle suçun işlenmesi ve suçun araştırılması olmak üzere iki hikâyeden oluşur ve bu iki hikâye arasında herhangi bir ortak nokta yoktur. Suça ilişkin olan ilk hikâye, ikinci hikâyenin başlangıcında sona erer. Suçun araştırılması olan ikinci hikâyenin karakterleri eylem içinde değildir. Onlar sadece araştırır ve öğrenirler. Bu nedenle kimyaptı anlatılarında dedektifin dokunulmazlığı vardır. Tıpkı Agatha Christie'nin meşhur dedektifi Hercule Poirot'nun herhangi bir tehlikeye maruz kalamayacağı, saldırıya uğrayamayacağı, yaralanamayacağı ve hatta öldürülemeyeceği gibi.

Yapı itibariyle kimyaptı romanlar son derece şematiktir. İkinci hikâye genellikle bir kitap yazdığını gizlemeyen dedektifin arkadaşı tarafından anlatılır. İlk hikâye, kitabın edebî yanını kabul etmeyen bir görünüm sergiler. Suçun hikâyesi gerçekte "ne oldu"yu anlatırken suçun araştırılmasına odaklanan hikâye ise, okuyucunun ya da anlatıcının "nasıl anladığı"nı gösterir. Bunu Rus Biçimcilerinin fabula / szujet ayrımına da benzetebiliriz. Suçun işlendiği birinci hikâye, birçok edebî aygıta yaslanarak (zamansal geri dönüşler, bakış açısı) olay örgüsünün görevini üstlenir. Diğer yandan suçlunun araştırıldığı ikinci hikâye, tüm bu edebî aygıtlara doğallık kazandırılan yerdir ve yazar bunu bir kitap yazdığını söyleyerek sağlar. Kimyaptı romanlarında aşkın da yeri yoktur. Tek önemli olan, katil kim sorusudur.

Kimyaptı (whodunit) romanlara Todorov'dan önce whydunit romanların eklenmesi gündeme getirilmiştir. Örne-

ğin Ruth Odell, "Mystery Fiction" başlığıyla yazdığı yazıda "whodunit"in psikolojik boyutlarının da ele alınmasını gündeme getirir. (Odell, 1950: 310) Odell'in makalesinde whodunit'in karşılığı olarak "mystery fiction" (muamma anlatısı) kullanılmıştır. Todorov, alt türler ayrımında "mystery fiction"ı kullanmaz. Doğrudan "whodunit" (kimyaptı) kavramını tercih eder. 1970'te George Grella "whodunit" için "pure puzzle novel" (salt bilmece romanı) veya "formal detective novel" (biçimsel dedektif romanı) demeyi tercih edecektir. (Grella, 1970: 30-48) Bu tarz anlatılar genelde İngiliz kırsalında kapalı bir evde işlenen cinayet ve bunun açığa kavuşturulmasından oluşur. Malgmren ise bu türü "mystery fiction" olarak adlandırmayı tercih eder. Malmgren'a göre cinayet ve çözümü (detection) ile ilgili iki anlatısal form vardır: Birincisi George Grella'nın "formal detective novel" olarak adlandırdığı "whodunit" ekolü ki o bunu "mystery fiction" olarak ve ikincisi Grealla'nın "hardboiled detective novel" olarak adlandırdığı "mean streets" ekolü ki o bunu "detective fiction" (dedektif anlatısı) olarak adlandırır. Üçüncü temel form ise karşıt söylem olarak varlığını ortaya koyan "crime fiction" (suç anlatısı)'dır. (Malmgren, 2001: 9) "Mystery fiction"ın (muamma anlatısı) dünyası merkezî, dedektif anlatısınınki ise merkezsizdir. Sıradan bir muammada, araştırmacı işaretin (ipucu) harekete geçirdiklerini keşfeder. Gösterenler (ipuçları) gösterilenlere (anlamlara) çözülmez bir şekilde bağlanmıştır. Dedektif anlatısının dünyası diğer taraftan işaretin durağan olmamasıyla karakterizedir; işaretin içinde yanlış sunumlar, kaygan noktalar, henüz yerleşmemiş birtakım unsurlar, gürültü vardır. Dedektif anlatısı harekete geçme düşüncesini bozguna uğratır, hem davranışta hem işaret etmede; dedektif anlatısının dünyasında, işaret etme oyununu sona erdirecek bir "sınırları aşan gerçek hikâye" yoktur. Diğer bir deyişle dedektif anlatısı

adalet, gerçek, harekete geçme gibi basit muamma işaretlerinin aşınmasının anlatımı ve kayda geçirilmesidir. (Malgmren, 2001: 9-10)

Stephan Knight, Malgrem'in "mystery fiction" (muamma roman) tanımına karşılık İngiliz tarzına "clue-puzzle" (ipucu-bilmece), Amerikan tarzına "private eye" (özel dedektif) tanımlarını getirir. Knight "crime novel" (suç romanı) demeyi tercih ettiğini ve bu türü dedektif merkezli anlatılar, ölüm merkezli anlatılar, modern sonrasını ise birçok çeşitliliği içinde barındırmasından dolayı çok/lu (diversity) merkezli anlatılar olarak sınıflandırır. (Knight, 2004: xii-xiii)

Heyecan (Thriller): Fransa'da "série noire" üst başlığı altında basılan bir tür olan heyecan (thriller), Amerika'da İkinci Dünya Savaşı öncesi ama bilhassa hemen savaş sonrası gelişmiştir. Burada da tıpkı Kimyaptı'da olduğu gibi iki hikâye vardır, ancak bu sefer hikâyenin ilki bastırılırken ikincisi öne geçirilir. İlk hikâye artık var olmayan değildir. Suç, anlatı zamanından önce değil, eşzamanlıdır yani anlatı, olaylarla örtüşür. Bu sebeple heyecan türü, günlüklerle anlatılamaz. Her an her şey olabileceğinden anlatıcının hikâyenin sonunda hayatta kalıp kalmayacağı belirsizdir.

Okuyucunun ilgisini diri tutabilmek için merak ve gerilime yaslanılır. Merak unsurunda sonuçtan nedene gidilir ve nedenler bulunmaya çalışılır. Gerilimde ise nedenden sonuca gider ve nedenden yola çıkarak sonucun ne olabileceğini tahmin ederiz. Bu tarz polisiyelerde genellikle birden fazla suçlu ve dedektif vardır. Suçlu neredeyse profesyonel olmaya zorlanır ve kişisel nedenlerle öldürmez. Bu türde aşka da yer verilir. Tasvirler soğuk ve retorikten uzak bir biçimde yapılır. Önemli olan soru, bir adım sonrasında ne olacağıdır. Sürprizler sona saklanmaz.

Heyecan türü Amerika'da "hardboiled" olarak adlandırılmıştır. Hardboiled klasik Kimyaptı'dan oldukça farklıdır.

Türe en büyük örnek olarak Dashiell Hammet'ın romanları verilir. Hardboiled'da dedektif ya da polis, fiziksel olarak oldukça etken bir durumdadır ve çoğu zaman neredeyse kaybetmiş, yenilmiş ya da kaybolmuş bir tip olarak görünür. Kimyaptı türünün dedektifinin aksine topluma çok daha eleştirel bir şekilde yaklaşır.

Gerilim (Suspense): Gerilim, diğer iki türün sentezi gibidir. Kimyaptı'ya ait olan gizemi ve iki hikâyeli (yani geçmişin ve anın hikâyesi) anlatımını korurken diğer yandan ikinci hikâyeyi sadece gerçeğin araştırılmasına indirgemez. Heyecan türünde olduğu gibi merkeze ikinci hikâyeyi alır. Okuyucu sadece "ne oldu" ile değil, ayrıca şimdi "ne olacak" ile de ilgilidir. Hem geçmişi hem de geleceği merak eder.

Gerilim türünün iki alt türü vardır. İlki "savunmasız dedektifin hikâyesi"dir. Burada dedektifin dokunulmazlığı ortadan kalkmıştır. Artık o da dövülebilen, yaralanan, hayatı risk altında olan sıradan karaktere dönüşmüştür. Okuyucunun yaptığı gibi bağımsız bir gözlemci değildir. İkincisi "sanık olarak dedektifin hikâyesi"dir ki burada da bir suç işlenir ve bu sefer tüm deliller ana kahraman olan dedektifi gösterir. O, artık polis için bir sanık, gerçek katiller için ise bir kurbandır. Bu türün asıl sorusu; roman kahramanının, polisten nasıl kaçacağı, nelerle karşılaşacağı ve kendisini nasıl kurtaracağı sorularıdır. (Açıl, 2006: 139-146)

Türe getirilen yaklaşımlarda Todorov'un "The Typology of Detective Fiction" makalesi, neredeyse polisiye ile ilgili her makalede söz konusu edilmiş, makaleye atıf yapılmıştır. Polisiye için yeni bir şey söylemek, önce Todorov'un ne söylediği göndermesini yapmayı beraberinde getirmiştir. Todorov'un hikâye ve olay örgüsü arasında kurduğu ilişkinin değişmezliğine yönelik benzer bir çalışma onun öncesinde Vladimir Propp tarafından Rus olağanüstü masalları için yapılmıştır.

Vladimir Propp, *Masalın Biçimbilimi* (1928) adlı incelemesinde Rus olağanüstü masallarından yola çıkarak bu masalların yapısal incelemesini yapar. 101 olağanüstü masal üzerinden yaptığı incelemede 7 temel karakter ve 31 fonksiyon belirler. Böylece bir tipolojiye ulaşır. Aslında yukarıdan beri görüleceği üzere polisiye söz konusu olduğunda belirli kurallardan bahsetmek, aynı zamanda bu kuralların kendi aralarındaki değişmezliğini tespit etmeye çalışmak türe yaklaşımda oldukça göze çarpmaktadır. Nitekim Umberto Eco da bundan yola çıkıp James Bond'u esas alarak değişmez ve tekrar eden unsurlar üzerinden bir değerlendirme yapmıştır. Eco, James Bond'un kalıplaşmış yapısının nasıl bir makine gibi işlediğinden, bu işleyişin aslında hep aynı olanı farklı şekillerde üretmeyi mümkün kılarak okurda mit etkisi uyandırmasından söz eder.(Eco, 1984: 144-175)

Eco'ya göre Bond kitapları değişmez bir şemaya sahiptir. Bu şema:

a. M oynar ve Bond'a bir görev verir.
b. Kötü oynar ve (muhtemelen ikame şeklinde) Bond'un karşısına çıkar.
c. Bond oynar ve kötüye yenilgiyi tattırır ya da Kötü, Bond'u yenilgiye uğratır.
d. Kadın oynar ve Bond'un karşısına çıkar.
e. Bond, Kadın'ı ayartır, ona sahip olur ya da olmaya çalışır.
f. Kötü, Bond'u (Kadın'la ya da Kadın'sız ya da farklı anlarda) yakalar.
g. Kötü, Bond'a (Kadın'la ya da Kadın'sız) işkence eder.
h. Bond, Kötü'yü alt eder. (Onu ya da ikamesini öldürür ya da ölümünde hazır bulunur.)
i. İyileşmekte olan Bond, Kadın'la görüşür sonra yine kaybeder. (Eco, 1984: 144-175)

Polisiyeye dair tüm bu kurallarla düşünme meselesi Moretti'nin söylediğini akla getirmektedir: "Edebi metinler retorik ölçütlere göre örgütlenmiş tarihsel ürünlerdir." (Moretti, 2005:19) Dolayısıyla Moretti, edebiyat eleştirisinin biçim ve tarihselliği bir arada düşünmesi gerektiği konusuna özellikle vurgu yapar. Tabii bunun merkezinde de "edebi tür" vardır. Benim bu kitapta amacım polisiye türü kavramını tartışmak. Buna yaklaşımımda da polisiyenin kurallar ve şemalarla düşünülmesinden ilhamla yapıyı oluşturan unsurları ortaya koyarak retorikle, sonrasında bu yapının tarihsel olanla kurduğu ilişkiden yola çıkarak ideolojiyle arasındaki bağlantıyı kurmak. Nitekim burada Lukacs'ı hatırlamak bizim için faydalı olacaktır. Ona göre "edebiyatta asıl olan biçimdir. Biçim toplumsal gerçekliktir, tinin hayatına tüm canlılığıyla katılır. (...) Her biçim hayata dair bir değerlendirme, bir yargıdır. Biçim en temelde aslında her zaman bir ideolojidir, gücünü ve etkisini de buna borçludur..." (Moretti, 2015: 20)

Bu sebeple polisiyenin ele alınışındaki belirli kurallar ve şemalarla hareket etmeden ilhamla türün biçimine dair inceleme için Propp'un Rus olağanüstü masalları üzerine yaptığı biçimbilim incelemesinden yararlanacağım. Çünkü tıpkı olağanüstü masallar gibi polisiyenin de bir biçimbilimi vardır. Böylelikle polisiye türünün biçimini, tanımını ve karakteristiklerini ortaya çıkardıktan sonra görünür hale gelen ve Moretti'nin de söylediği gibi türün retoriğinin tarihsellikle olan ilişkisini ve bu biçime nüfuz etmiş ideolojiyi tartışacağım. Bu noktada Benedict Anderson'ın ulusun tahayyül edilmiş bir cemaat olduğu fikrinden faydalanacağım. (Anderson, 2004) Anderson, *Hayali Cemaatler* isimli ufuk açıcı kitabında kalıplaşmış bir yapıda milliyetçiliğin nasıl oluşturulmaya çalışıldığının izini sürme konusunda popüler edebiyat ürünlerinin öneminden bahseder. Bu ide-

oloji ise kendisini milliyetçilik ve Türkiye örneğinde Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra ulusçuluk olarak ortaya koyar. Bu kitabın iddiası Türkiye'de polisiye anlatının bu kalıplaşmış yapı sebebiyle milliyetçi ve ulusalcı ideolojiyi taşımak ve üretmek için son derece uygun bir tür olduğudur. Dolayısıyla sadece türün biçimini değil bu biçimi oluşturan ideolojiyi de sorgulamak gerekmektedir. Tüm bunları yaparken göz önünde bulundurulan unsur, Osmanlı-Türk polisiyesinin kendisine nasıl bir anlatım tarzı bulduğu, bunları nasıl şemalaştırdığı ve sebepleri üzerine durmak olacaktır. Bu şekilde polisiye eserler için bir okuma yöntemi de sunulmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Polisiyenin Biçimbilimi

Yöntem ve fonksiyonların tanımı

Vladimir Propp *Masalın Biçimbilimi* adlı eserinde formülaik olduğu gerekçesiyle Rus olağanüstü masallarını sınıflandırarak yapısalcı bir şekilde bu masallara ait özellikleri çıkarmış ve masalın biçimbilimini ortaya koymuştur. Propp bunu yaparken "yapıyı düzenleyen kuralları" gösteren bir biçimbilimden bahseder. Bunu yapmak için de yapı içindeki değişmez unsurları tespit eder. Bu tespitte olağanüstü masallardaki kahramanın eylemlerini esas alır, sonra da bu eylemleri birbiriyle karşılaştırır. Sonuçta kişi adlarının ve eylemlerinin değiştiğini ancak işlevlerinin değişmediğini fark eder. Bu sayede kahramanların işlevleri üzerinden olağanüstü masallar için değişmez değerleri saptayarak bir biçimbilimi incelemesi yapar.

Polisiyenin yapısal şemasını ortaya koymak için bu kitapta Propp'un seçilmesinin nedeni, giriş kısmında da belirttiğim gibi tıpkı olağanüstü masallar gibi polisiyenin de bir biçimbilimi incelemesi yapmak için uygun bir yapıya sahip ol-

ması, dahası neredeyse türün eleştirisi söz konusu olduğunda belirli şemalarla düşünüldüğünün fark edilmesidir. Çünkü polisiyede de değişmeyen bir yapı vardır. Tüm hikâye suç-suçlu-araştıran üçgeni etrafında döner.

Polisiyenin olağanüstü masallarda olduğu gibi bir biçimbilimi vardır. 1884-1928 yılları arasında Türkçeye romanın bir anlatı türü olarak girişiyle neredeyse paralel olarak edebiyatımıza giren polisiye, özellikle bu dönemde çoğunlukla kısa hikâyeler şeklinde yazılmış, roman olarak çok az sayıda basılmıştır. Roman olarak basılanlar da birbiri ardına gelen hikâyeler izlenimi vermektedir. Dolayısıyla 1884-1928 yılları arasında basılmış polisiyelerin bu kısa hikâye formu da onları araştırma nesnesi olarak kullanmaya elverişli hale getirmektedir, çünkü anlatının yapısı tekrar eden unsurların varlığını daha görünür kılmaktadır. Yapının ileriki yıllarda karmaşıklaşıp karmaşıklaşmadığı ayrı bir çalışma konusudur. Bu durumda burada önerilen polisiyenin bir biçimbilimi vardır iddiası ve incelemesinin türün bu ilk dönemine mi ait olduğu yoksa biçimsel incelemeye yeni unsurlar mı eklendiği meselesi ayrı bir tartışma olarak şimdilik buna dair çalışmaların yapılmasını bekleyecektir.

Türe dair biçimbilimsel incelemeyi yapabilmek için üç aşamadan geçildi. İlk olarak 1884-1928 yılları arasında yayımlanmış telif polisiye eserler tespit edildi.[1] Bunun için M. Seyfettin Özege'nin *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu I-V* ile Erol Üyepazarcı'nın Türkçede polisiye eserleri hem listelediği hem de tanıttığı *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes - Türkiye'de Polisiye Romanın 125 Yıllık Öyküsü - I* adlı eserinden faydanıldı. Bu araştırmalar sonucunda 357 adet eser saptanmasına rağmen bunlardan ancak 232 adetine ulaşılabildi. Bunun sebebi bir kısmının kataloglarda veya yayımlanan kitapların arkalarında isimlerinin olması-

1 Bu eserler kitabın sonundaki ekler kısmındaki Tablo 3'te yer almaktadır.

na rağmen Türkiye'deki mevcut hiçbir kütüphanede bulunamaması ya da ilan edilen kitaplardan bir kısmının aslında hiç yazılmamış olabileceği düşüncesidir. İlk aşamada elde edilen eserlerin tek tek olay örgüleri çıkarıldı, ikinci aşamada bunların olay örgülerinin karşılaştırmaları yapıldı. Üçüncü aşamada ise bu karşılaştırmalar sonucundaki benzerliklerden yola çıkarak değişmez olan unsurlar saptandı. Burada asıl belirleyici olanın, başkahramanın olay örgüsündeki işlevi olduğu görüldü. Bu nedenle eserlerde başkahramanı oluşturan suçlu ve polisin olay örgüsündeki işlevleri temel alındı. Sonrasında bunun bağlantısının doğrudan olay örgüsüyle arasındaki ilişkiyi ve bu sayedeki değişmezliğini saptamak için suç hikâyesinin giriş, gelişme ve sonuç olarak üç ayrı bölümde işlevler ile arasındaki ilişki ortaya kondu. Ortaya çıkan türe dair biçimbilimi incelemesinin her bir başlığında, tüm eserleri tekrar tekrar listelememek için tipik teşkil edecek örneklere yer verildi.

Bu eserlerin incelenmesi sonucu Propp'un olağanüstü masalların incelemesinde tespit ettiği 31 değişmez fonksiyona benzer bir şekilde 232 eser üzerinde yapılan çalışmada 25 değişmez fonksiyon tespit edilmiş ve bunların kendi içindeki sınıflandırmalarını göstermek amacıyla alt başlıklar oluşturulmuştur. Bu alt başlıklar, o fonksiyonun varyasyonları gibi işlev görmektedir. Bu değişmez 25 fonksiyonun anlatı içinde yerleri sabit değildir. Bunlar anlatıda belirli bir düzen içinde yer almıyorlar, onları birbirine bağlayan veya birbirinden ayıran geçişlerle ilerliyorlar. Bu noktada geçişler anlatıda bir kesilme ve buradan yeni bir hikâyeye başlama ya da anlatının aynı hikâye içinde uzamasını sağlama gibi fonksiyonlar üstlenmekteler.

Suçlu ve polisin anlatıdaki eylemleri (araştıran/dedektif) üzerinden oluşturulan değişmez unsurların işaret ve anlamları aşağıdaki şekildedir:

1. AÇILIŞ (Simgesi: α)
Açılışlar anlatının nasıl başladığını gösterirler.

1. Kişi ile Açılış (α 1)

1.1. Başkahraman ile Açılış (α 1/1): Başkahramanın çeşitli özelliklerini okura tanıtmak için kullanılır.

1.2. İkincil Başkahraman ile Açılış (α 1/2)

1.2.1. Polis (α 1/2①)

1.2.2. Dedektif (α 1/2②):

1.3. Kurban ile Açılış (α 1/3)

1.4. Sıradan Kişi ile Açılış (α 1/4)

2. Olay ile Açılış (α 2): Asıl hikâyeyi tetikleyici bir işlev yüklenerek okurun atmosfere girmesinde önemli bir katkı sağlar. Olay örgüsünün gelişme/düğüm aşamalarında görülen suç fonksiyonu ile bu fonksiyon karıştırılmamalıdır.

2.1. Gazete Haberinden Aktarım (α 2/1)

2.2. Hırsızlık (α 2/2):

2.2.1. Hırsızlık ya okurun gözü önünde eşzamanlı olarak gerçekleşir, (α 2/2①)

2.2.2. Ya da hırsızlık önceden gerçekleşmiştir ve haber verilir, (α 2/2②)

2.2.3. Veya bir istisna olarak hırsızlık yapılacağı önceden haber verilir, (α 2/2③)

2.2.4. Ya da hırsızlık için önceden plan kurularak olağanüstü bir ortam yaratılır, (α 2/2④)

2.2.5. Hırsızlığa karşı tedbir alma sağlanır, (α 2/2⑤)

2.2.6. Hırsızlık tesadüfen gerçekleşir. (α 2/2⑥)

2.3. Açılışta Cinayet (α 2/3)

2.3.1. Bu fonksiyonda olay önceden gerçekleşmiştir, (α 2/3①)

2.3.2. Ya da sonradan hikâye edilir, (α 2/3②)

2.3.3. Ya da eşzamanlı olarak tesadüfi bir durum ile başlatılır. (α 2/3③)

2.4. Birini Kaçırma (α 2/4)

2.4.1. Ya önceden gerçekleşmiştir, (α 2/4①)

2.4.2. Ya da okurun gözü önünde eşzamanlı olarak gerçekleşir. (α 2/4②)

3. Mekân ile Açılış (α 3): Asıl hikâyeye giriş niteliğindedir. Okuru atmosfere hazırlamak amacıyla olayın geçtiği mekân anlatımı bu fonksiyonun işlevini meydana getirir.

II. GEÇİŞ (Ω)

Geçişler, anlatının uzamasına ve anlatının bir başka yöne kayarak oradan yeni bir hikâyeye açılmasına elveren durumlar göz önüne alınarak tanımlanmıştır.

1. Yeni Birinin Hikâyeye Girmesi (Ω 1)

1.2. Hedef Belirleme (Ω 1/1)

2. Görevlendirme (Ω 2)

2.1. Görevlendirme/Planı Yerine Getirme Araçları (Ω 2/1)

2.1.1. İlaç (Ω 2/1①)

2.1.2. Alet (Ω 2/1②)

Maymuncuk

Sepet

Saman

İp

Elektrik

Yakıcı madde

Anahtar

Diğer aletler

2.1.3. Parola (Ω 2/1③)

2.1.4. Şifre (Ω 2/1④)

2.1.5. Mektup (Ω 2/1⑤)
2.1.6. Not (Ω 2/1⑥)
2.1.7. Hipnoz/Manyetizma (Ω 2/1⑦)
2.2. Kişiye Yönelik Görevler (Ω 2/2)
2.2.1. Kişi (Ω 2/2①)
2.2.2. Yardım İsteme (Ω 2/2②
2.2.3. Davet (Ω 2/2③)
2.2.4. Haber Verme (Ω 2/2④)
2.2.5. Emir Verme (Ω 2/2⑤)
2.2.6. İkaz (Ω 2/2⑥)
2.2.7. İhbar (Ω 2/2⑦)
2.2.8. İkna (Ω 2/2⑧)

3. Arasöz (Ω 3): Yazarın anlatıda açıklama yaptığı, anlatıyı geliştirdiği ve atmosfer yarattığı durumlar için kullanılan arasöz, olay örgüsünü bozmayan ve olay örgüsünü bozan olmak üzere iki alt başlık altına alındı.
3.1. Olay Örgüsünü Bozmayan Arasözler (Ω 3/1)
3.1.1. Anlatıyla ilgili açıklama yapma / bilgi verme (Ω 3/1①)
3.1.2. Bir yerden bir yere gitme (Ω 3/1②)
3.2. Olay Örgüsünü Bozan Arasözler (Ω 3/2)
3.2.1. Anlatıyla doğrudan ilgisi olmayan açıklamalar/bilgi vermeler/ betimlemeler (Ω 3/2①)
3.2.2. Duygular (üzülme-sevinme-övme-ayıplama-şaşırma-korkma) (Ω 3/2②)

4. Şüphelenmek (Ω 4)

5. Mevcut Durumun Değişmesi (Ω 5): Yazarın olay örgüsünü uzatmasına yarayan fonksiyonlardandır.
5.1. Tesadüf (Ω 5/1)
5.2. Tehdit (Ω 5/2)

III. GELİŞME/DÜĞÜM (β)

Anlatının ilerlemesiyle olay örgüsündeki gizem, muamma, araştırma ve sorgularla hikâyenin düğümlenişinin verildiği fonksiyonlardır.

1. **Bilgi Toplama (β 1)**: Olay örgüsünü uzatır. Suçlu ya da araştıranı olumlar, olayları çözmede yardımcı görevi görür. Kullanılan yöntemlere göre kahramanın modernliğini yansıtır.

1.1. Olay Yeri İnceleme (β 1/1)
1.2. İpucu/Delil (β 1/2)
1.3. Gözetleme (β 1/3)
1.3.1. Gizlenme (β 1/3①)
1.4. Araştırma (β 1/4)
1.4.1. Kişiye yönelik araştırma (β 1/4①)
1.4.2. Nesneye yönelik araştırma (β 1/4②)
1.4.3. Mekâna yönelik araştırma (β 1/4③)
1.5. Sorgulama (β 1/5)
1.5.1. Olayın geçtiği yerde sorgulama (β 1/5①)
1.5.2. Polis merkezinde sorgulama (β 1/5②)
1.5.3. Farklı bir yerde sorgulama (β 1/5③)

2. **Akıl Yürütme (β 2)**: Bu fonksiyon, suçlunun ve araştıranın vaka üzerine akıl yürüttükleri, düşünce ileri sürdükleri durumlarda kullanılır. Tümdengelim, tümevarım, tahmin, varsayım olmak üzere dört alt fonksiyon olarak tanımlanmıştır.

2.1. Tümdengelim (β 2/1)
2.2. Tümevarım (β 2/2)
2.3. Tahmin (β 2/3)
2.4. Varsayım (β 2/4)

3. Plan (β 3): Bu fonksiyonda suçlu ya da araştıran olayın gerçekleşmesi ve/veya çözümü için plan yapar.

3.1. Öneri (β 3/1)

3.2. Gizleme (β 3/2)

3.3. Karar Verme (β 3/3)

3.4. Tedbir (β 3/4)

4. Kılık Değiştirme (β 4): Bu fonksiyon suçlu ya da araştıranın tanınmamak için kılık değiştirdiği durumlarda kullanılır.

5. Komplo (β 5): Suçlu ya da araştıranın birbirlerini alt etmek için başvurdukları yolların tümünü oluşturur.

5.1. Tuzak (β 5/1)

5.2. Hile (β 5/2)

5.3. İkna (β 5/3)

5.4. Karşı Tuzak (β 5/4): Tuzak içinde tuzak kurulmasıdır.

6. Takip (β 6): Suçlu ya da araştıranın olay sürecinde birbirlerini ya da üçüncü şahısları takip ettikleri durumlarda kullanılır.

7. Kimliği Açıklama (suçlu/araştıran)/Kimliğin Ortaya Çıkması (suçlu/araştıran) (β 7): Bu fonksiyon olay örgüsünde suçlu ya da araştıranın kimliğinin ortaya çıktığı ya da doğrudan kendilerini tanıttıkları durumlarda kullanılır.

7.1. Kimliği Açıklama (suçlu /araştıran) (β 7/1)

7.1.1. Suçlunun kimliğini açıklaması (β 7/1①)

7.1.2. Araştıranın kimliğini açıklaması (β 7/1②)

7.2. Kimliğin Ortaya Çıkması (suçlu /araştıran) (β 7/2)

7.2.1. Suçlunun kimliğinin ortaya çıkması (β 7/2①)

7.2.2. Araştıranın kimliğinin ortaya çıkması (β 7/2②)

8. Başarısızlık (polis / suçlu) (β 8): Bu fonksiyon, olay örgüsünün gelişimi sırasında suçlunun ya da araştıranın (polisin) başarısızlığa düştüğü durumlarda kullanılır.

8.1. Suçlunun Başarısız Olduğu Durumlar (β 8/1)

8.2. Araştıranın (polisin-dedektifin-diğer kahramanların) Başarısız Olduğu Durumlar (β 8/2)

9. Suç İşleme (β 9): Bu fonksiyon anlatının gelişmesinde işlenen cinayet, hırsızlık, adam kaçırma ve saldırı suçları için kullanılır.

9.1. Cinayet (β 9/1)

9.1.1. Ateşli silah ile öldürme (β 9/1①)

9.1.2. Bıçak-Kama-Pala-Balta-Hançer-Balyoz ile öldürme (β 9/1②)

9.1.3. Boğarak Öldürme (β 9/1③)

9.1.4. Belirsiz (β 9/1④)

9.2. Hırsızlık (β 9/2)

9.3. Adam Kaçırma (β 9/3)

9.4. Saldırı-Kavga (β 9/4)

IV. EYLEM SONA ERER/SONUÇ (Δ)

Suçlu ve araştıranın fonksiyonlarından yola çıkılarak anlatının sonuçlanmasını sağlayan eylemlerdir.

1. Takdir ve Ceza (Δ 1): Anlatının sonunda veya olay örgüsünün ortasında ana kahramanların (suçlu/araştıran) çevreleri tarafından takdir edilmeleri veya ceza almaları durumunda kullanılır.

1.1. Ceza (Δ 1/1)

1.1.1. Öldürülme/mahkeme sonucu ceza alma/idam edilme (Δ 1/1①)

1.1.2. Suçlunun toplum tarafından dışlanması (Δ 1/1②)

1.2. Takdir (Δ 1/2)

1.2.1. Araştıranın çevresinden takdir görmesi (Δ 1/2①)
1.2.2. Suçlunun çevresinden takdir görmesi (Δ 1/2②)

2. **Suçlular Yakalanır (Ölü ya da Diri)** (Δ 2): Bu fonksiyon, olay örgüsünün herhangi bir noktasında suçlunun ölü ya da diri ele geçirilmesi için kullanılır.
2.1. **Suçlular Diri Yakalanır** (Δ 2/1)
2.2. **Suçlular Ölü Yakalanır** (Δ 2/2)

3. **Vaka Çözümü** (Δ 3): Bu fonksiyon genellikle anlatının sonunda bazen de olay örgüsünün ortasında olayların açıklığa kavuştuğu, vakanın okur tarafından anlaşıldığı, gizemin ortadan kalktığı durumlar için kullanılır. Olayların açığa çıkması; suçlunun neden ve nasıl suç işlediğini açıklaması, itirafta bulunması veya olay örgüsünün çözülmesi şeklinde olur.
3.1. **Suçlu Neden / Nasıl Suç İşlediğini Açıklar** (Δ 3/1)
3.2. **İtiraf** (Δ 3/2)
3.3. **Meselenin Çözülmesi** (Δ 3/3)

4. **Bağışlama** (Δ 4): Suçlunun eylemlerinden dolayı çevresi tarafından bağışlandığı, affedildiği durumlarda kullanılır.

5. **Araştıran Mağlup Olur / Ölür** (Δ 5): Anlatının sonunda ya da olay örgüsünün ortasında araştıranın (polis-dedektif-kahraman) başarısız olduğu veya hayatını kaybettiği durumlar için kullanılır.
5.1. **Araştıran Mağlup Olur** (Δ 5/1)
5.2. **Araştıran Ölür** (Δ 5/2)

6. **Suçlu Kaçar / Alay Eder** (Δ 6): Bu fonksiyon olayların sonunda suçlunun kaçtığı ve araştıran ile alay ettiği durumlarda kullanır.

6.1. Suçlu Kaçar (Δ 6/1)
6.2. Suçlu Alay Eder (Δ 6/2)

7. Suçlu İntihar Eder (Δ 7): Bu fonksiyon, anlatının sonunda suçlunun intihar ettiği durumlarda kullanılır.

8. Kurtarma / Kurtulma (Δ 8): Olay örgüsünün ortasında veya sonunda; suçlunun, araştıranın ve üçüncü şahısların kendi imkânları ile ya da başkaları tarafından kurtarıldığı durumlarda kullanılır.
8.1. Kurtarma (Δ 8/1)
8.2. Kurtulma (Δ 8/2)

Biçimbilimsel inceleme

Bu bölümde suçlu ve araştıranın fonksiyonları aracılığıyla tespit edilen 25 değişmez fonksiyonun 1884-1928 yılları arasında yayınlanan 232 eserde nasıl kullanıldığı bir önceki bölümde de ifade edildiği gibi tipik örnekler verilerek gösterilecektir.[2]

I. AÇILIŞ (Simgesi: α)
Açılışlar anlatının nasıl başladığını gösterir.

1. Kişi ile Açılış (α 1)
Kahramanın okur tarafından tanınmasını sağlar. Özellikle seri halinde yayımlanan polisiyelerde kahraman neredeyse serinin tüm kitaplarında başlangıçta yer alır.

2 Osmanlı-Türk polisiyesinin biçimbilimsel incelemesi hakkında yapılmış örnekler için bkz. Seval Şahin, "Örtük Bir Hilkat Garibesi: Tilki Leman", ve Banu Öztürk, "Fakabasmaz Zihni Serisi Üzerine Yapısal Bir İnceleme Denemesi", *Polisiye Edebiyat*, Haz. Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardalı Büyükarman, İstanbul, 2013, Bağlam Yayınları, s. 80-98 ve Didem Ardalı Büyükarman, "İlmî, Ruhî ve Felsefî Tetebbularla Hayatını Geçirmiş Bir Polis Hafiyesi: Kartal İhsan", *ISIC*, 2012, s. 1491-1503.

1.1. Başkahraman ile Açılış (α 1/1)

Başkahramanın çeşitli özelliklerini okura tanıtmak için kullanılır.

1. Burada başkahramanın olay örgüsünün ilk başlangıcında kendisi hakkında verilen bilgiler yer alabilir. Amanvermez Avni'nin daha önce çözdüğü bir olayla ilgili haberleri gazetede okuması, [YA/AA-ES/13];[3] Tırnaksız Hüseyin ve Piç Ömer'in Divan Yolu'ndan Beyazıt'a doğru konuşarak yürümeleri [EF/YAİE-ŞN/34]; Cingöz Recai'nin Tarabya'da Tokatlıyan Oteli'ndeki Boğaziçi manzaralı balkonda yazı geçirmesi [ZK/CR-SB(PS)/145]; evinde gazetelerini okuması [Sİ/CR-SB(PS)/149] bunlar arasında yer alır.

2. Başkahramanın tekrar eden eylemleri ile açılış yapılabilir. Fakabasmaz'ın arkadaşlarını telsiz telefon yardımıyla Eğrikapı'daki içtimagâha davet etmesi [GM/FZ-HN/56]; Polis Müdürü ve Cemal'in sahte paraları incelemesi [SEN/YCBM-N/223]; Yıldırım Cemal'in sabah gazetelerini okurken, Fatma'nın hazırladığı çikolatayı içmesi [SZ/YCBM-N/225] gibi.

3. Başkahraman kılık değiştirmiş ve başka biriymiş gibi okura sunulabilir. Mehmed Rıza'yı ziyaret eden ihtiyar bir adam olan eski sefirlerden Hüseyin Namık Bey'in aslında Cingöz Recai olması [EK/CR-SB(PS)/100]; Elegeçmez Kadri'nin kendini Mısırlı tüccar Hanbelî Bey olarak tanıtıp baş taharri memuru Şadan'la arkadaş olması. [CKY/EGK-BD(İFS)/207]

1.2. İkincil Kahraman ile Açılış (α 1/2)

Açılışta başkahramanın yanında yer alan kişiler için kullanılır. Bu şekilde başkahramanın da kahramanlık özellikleri pekiştirilmiş olur.

3 Burada kullanılan kısaltmalar için kitabın sonunda bulunan Ekler kısmında yer alan Tablo 2'ye bakınız.

1.2.1. Polis (α 1/2①): Mehmed Rıza'nın Pangaltı polis merkezinden aranarak yardıma çağrılması [KB/CR-SB(PS)/71; Server Bedi'nin Kartal İhsan'ın meşhur olduğunu söylemesi, [KF/Kİ-SB(PS)/114]; Serhafiye Ali Şevket'in, polis müdürlüğündeki olayları öğrenmesi [Cİ/BH-CC/217].

1.2.2. Dedektif (α 1/2②): Sherlock Holmes Gece yarısı Pera Palas Oteli'nde meşhur İngiliz hafiyesi Sherlock Holmes'ün yatmaya hazırlanması [ŞT/CR-SB(PS)/160]; Sherlock Holmes'ün bir sabah yatağından mutsuz ve düşünceli kalkması [PT/CR-SB(PS)/163]; beş aydan fazla İstanbul'da kalarak büyük ve meçhul bir cinayetin faillerini meydana çıkarması gibi.

1.3. Kurban ile Açılış (α 1/3)

Olay örgüsünde gizem unsurunu artırmak için kullanılır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında hile ve yolsuzlukla büyük servet toplayan, ateşkesten sonra işgal ordularının pek çok taşınmaz mala el koyduğuna şahit olunca, bütün ev, han, apartmanlarını satarak, iki çocuğu ve karısı ile Anadolukavağı'ndaki çiftliğine çekilen Hüsnü Bey, [AKBC/CR-SB(PS)/72]; zengin bir kadın olan Gönül Hanım [KV/CR-SB(PS)/74]; antika meraklısı Nadide Hanım [KP/CR-SB(PS)/75] gibi.

1.4. Sıradan Kişi ile Açılış (α 1/4)

Yan karakterlerin anlatının açılışında yer almasında kullanılır. Bu, aynı zamanda başkahramanın tanıtımına katkı sağlar.

Yolcu ve arabacısı bilinmeyen bir arabanın denize uçması [KA/AA-ES/15]; merkez memurunun gece yarısını geçmesine rağmen hâlâ karakoldaki odasında olması [KMC/FZ-HN/36];Zincirlikuyu'da bulunan Recep Çavuş'un kahvesinden çıkarken Celep Ahmed Ağa ve Recai Efendi'nin araların-

da, gerçekten hortlak olup olmadığını tartışmaları [H/YC-BM-N/221] gibi.

2. Olay ile Açılış (α 2)

Asıl hikâyeyi tetikleyici bir işlev yüklenerek okurun atmosfere girmesinde önemli bir katkı sağlar.

2.1. Gazete Haberinden Aktarım (α 2/1)

Özellikle gerçeklik etkisinin uyandırılmasında önemli bir yere sahiptir.

Ramazan ayında *Tarîk* gazetesinde yayımlanan yazara ait fıkralardan birinin başlığının Acaibülacâyib olduğunun aktarılması [AA/AME/7]; Amanvermez Avni'nin şiddetli bir beyin hummasına tutularak öldüğü haberinin gazetelerde yazılması [Ö/AA-ES/21]; *Perşembe* gazetesinde Yanko ve Hasan'ın Boyacıköyü'nde oturan Remzi Bey'in evinden bir gerdanlık çalıp yakalandıklarının yayımlanması gibi [ÇG/KPH-HH/64].

2.2. Hırsızlık (α 2/2)

Bu fonksiyonda zaman önemli bir yere sahiptir.

2.2.1. Hırsızlığın nasıl yapıldığı anlatılır. (α 2/2①)

Cingöz'ün Lloyd Şirketi'nin Marsilya'ya giden vapurunu Çanakkale'ye gelmeden soyması [CK/CR-SB(PS)/78]; Göztepe'de bir köşkün etrafında bekleyen Çekirge Zehra'nın çetesine mensup beş kişinin köşkü soymaları. [GS/ÇZH-SB(PS)/165]; Edirnekapı Mezarlığı'nda, kuyumcu dükkânından çalınan elmasları, torba içine koyarak yıkılmış bir mezar taşının altına gömen bir grubun kendilerini ellerinde fenerlerle takip eden zabıtalara görünmemek için servilerin altında saklanıp beklemeleri [DÖM/EGK-BD(İFS)/198] gibi.

2.2.2. Hırsızlık önceden gerçekleşmiştir ve haber verilir (α 2/2②)

Şûrâ-yı Askerî azasından Emin Paşa soyulması ve hırsızlığın duyulması [KS/KH-VÖB/81]; "Halıcılığın İnkişafı" şirketi müdürü Fevzi Bey'in oğlu Faik Bey'in, taharri memuruna gelerek, evlerinde gece yarısı bir hırsızlık olduğunu haber vermesi [ED/CR-SB(PS)/140]; Dokuzlar Meclisi'nin rejinin tütün fabrikasını soyup malları kendi yerlerine naklet-meleri [TMNKK/EGK-BD(İFS)/197] gibi.

2.2.3. Hırsızlık yapılacağı önceden haber verilir (α 2/2③)

Cingöz'ün Mehmed Rıza'yı arayarak (Madam Çiviciyan'ın gerdanlığını çalacağını haber vermesi gibi [MÇG/CR-SB(PS)/148].

2.2.4. Hırsızlık için önceden plan yapılarak olağanüstü bir ortam yaratılır (α 2/2④)

Teşvikiye Karakolu'na gelen üç kişinin Komiser Şakir Bey'e mahallelerinde akıl almaz bir olay olduğunu söylemeleri [Kİ/FZ-HN/43];Pera Palas'ın önünde duran lüks ve kapalı bir otomobilin içinden kibar tavırlı bir gencin inmesi, gittiği yerde bir fıçı bira siparişi vermesi, bira şişesi ile geri dönen garsonun bardağa bira boşaltmak istediğinde biranın bardağa akmadığını görerek ikinci, üçüncü, dördüncü şişeyi denemesine rağmen şişelerden bira akmaması [FMO/FZ-HN/66]; Yıldız Sarayı kütüphanesinde birkaç gündür kitapların uçuşması ve tuhaf seslerin gelmesi [YSS/EGK-BD(İFS)/202] gibi.

2.2.5. Hırsızlığa karşı tedbir alma sağlanır (α 2/2⑤)

Yıldız Sarayı ve Zaptiye Nezareti'ne bir Rus cemiyeti tarafından görevlendirilmiş ve kimsede olmayan sessiz bir silah taşıyan Rus kontesin İstanbul'a geleceği ve takip edil-

mesi gerektiği bilgisinin verilmesi [ST/AA-ES/19]; Zaptiye Nezareti'nce dolandırıcılık, hırsızlık gibi suçlardan aranan Pisbıyık Ligor'un yakalanmasının kararlaştırılması [B/AA-ES/20]; İngiltere ve Amerika hükümetleri arasında gizli bir görüşme ve antlaşma yapılacağının söylenmesi [GDB/ŞH-BD(İFS)/189] gibi.

2.2.6. Hırsızlık tesadüfen gerçekleşir (α 2/2⑥)

Majestik Tiyatrosu'nda kızının doktoruyla onun sağlığı hakkında konuşan General ile doktorun söylediklerini tesadüfen Şeytan Hadiye duyar. Doktor kızda maddi bir hastalık olmadığını düşündüğünü söyler. General ise hasta olduğunu, günden güne eridiğini gördüğünü söylemektedir (Kızı Helen her gece aynı korkunç rüyayı görmekte, uyuyamamaktadır). Şeytan Hadiye konuşulanları işitir, onları tanır [AAE/ŞH-BD(İFS)/194].

2.3. Açılışta Cinayet (α 2/3)

Burada anlatı bir cinayet vakasıyla başlar.

2.3.1. Olay önceden gerçekleşmiştir. (α 2/3①)

İzmir'de zengin bir adam ve kızı öldürülür. Katiller Kalın Aleko ve suç ortağı Sümüklü Veli'dir. Zanlıların İstanbul'a kaçtıkları düşünülür. [MG/AA-ES/18]; Üsküdar'ın "Cinayet Beşiği" haline geldiğine dair bilgi verilmesinin ardından bir ağaca asıldıktan sonra kolları ve bacakları gövdesinden ayrılmış halde bir ceset korulukta bulunur. [KorC/FZ-HN/67]; Kurbanı suçlular tarafından bir ormana atılır [KÇ/KH-VÖB/79].

2.3.2. Ya da sonradan hikâye edilir (α 2/3②)

Server Bedi Erenköy cinayetini anlatmaya başlar. Olay Erenköy'de bir köşkte geçmiştir. Faik Paşa köşkte eşi, ço-

cukları ve çocuklarının Rum dadısı ve eşine sadık olan bir uşakla birlikte yaşamaktadır. Paşa yıllardır eşiyle küstür ancak eşi zengin olduğu için ondan ayrılmamaktadır. Faik Paşa'nın eşi bir gece yatağında bıçakla parçalanarak öldürülür. Paşa polise eşinin uşağı tarafından öldürüldüğünü ve uşağın kaçtığını söyler. Ancak uşak bulunamaz. [BS/Kİ-SB(PS)/111]; Server Bedi Kartal İhsan'ın çözdüğü Pangaltı Çetesi olayını anlatır. Kartal İhsan Pangaltı'da çocukları kaçıran bir çeteyi ortaya çıkarmıştır [ÇÇ/Kİ-SB(PS)/112].

2.3.3. Ya da eşzamanlı olarak tesadüfi bir durum ile başlatılır (α 2/3③)

Polis tesadüf eseri olayla karşılaşır. Karnaval sırasında Beyoğlu'nda bulunan polis memuru apartmandan hızla çıkan kişilerden şüphelenir, hemen ardından da çığlık sesleri gelir [İKBC/BCS-E/10].

2.4. Açılışta Birini Kaçırma (α 2/4)

Beşiktaş Çetesi'nin Nişantaşı'nda oturan Nailpaşazade ailesinden Meliha Hanım'ı kaçırmaları [BK/Kİ-SB(PS)/110]; Bursalı Sarraf Necati Bey'den on gündür haber alınamaması [BSK/YCBM-N/222]; düğün evinden bir gelin kaçırılması [MH/ÇZ-SB(PS)/168] gibi.

3. Mekân ile Açılış (α 3)

Asıl hikâyeye giriş niteliğindedir ve biraz sonra gerçekleşecek suç için gerilim atmosferi yaratır.

Avrupai tarzda bir yatak odasının ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmesi [H/AME/3], [CH/AME/5]; bir sonbahar akşamı, Taksim Bahçesi'nin kuytu köşesi hakkında bilgiler verilmesi [GK-SS+EA/11]; İstanbul'da insanların sokağa bile çıkmaktan imtina ettikleri karlı bir kış manzarasının tasviri [CCHS/FZ-HN/53] gibi.

II. GEÇİŞ (Simgesi Ω)

Geçişler, anlatının uzamasına ve anlatının bir başka yöne kayarak oradan yeni bir hikâyeye açılmasına el veren durumlar göz önüne alınarak tanımlandı.

1. Yeni Birinin Hikâyeye Girmesi (Ω 1)

Olay örgüsü içinde devamlılığı sağlayarak yeni bir kişinin hikâyeye girmesiyle olayın ilerlemesini mümkün kılar.

Acem Ali Bey'in meyhaneye girip Çerkes Sohbet'in yanına gelmesi [DH/AME/1], Andre Gocafo adlı genç bir delikanlının ortaya çıkması, kadınları rahatsız etmemesi gerektiğini Leon'a bildirince tartışma başlaması [C/AME/4], Haldun'un bir sabah uyandığında yanında iki kişinin yattığını görmesi [HKD-SB(PS)/231] gibi.

1.2. Hedef Belirleme (Ω 1/1)

Bu fonksiyon asıl olayın başlangıcını tetikler. Böylece yeni bir kişinin anlatıya girmesi sağlanır.

Ali Bey, kurbanlarını mesire yerinde gözüne kestirir. Çetesini toplayıp planlarını yapar. Yardımcılarını yanına alıp kurbanın evine gider. İp merdiven sayesinde eve girer ve evdeki kadın onları görünce "hırsız var" diye bağırır. Kurbanı sıkıştırıp para ve mücevherlerin yerini öğrenmeye çalışırlar, ancak kadın söylemez. Sonrasında onlara "namus hırsızları" diye bağırır ve bu çok ağırlarına gittiğinden kadını öldürürler. [ÇC/FZ-HN/65]; Fakabasmaz, Margan vapuru İstanbul'a gelmeden önce adamlarıyla bir meclis kurmuş, Margan vapurunun soyulmasına taraftar olduğunu söylemiştir. Adamları bu işin yapılamayacağını düşünmektedir. Fakabasmaz bunun mümkün olduğunu, vapuru soymak için Amerika mektebinin işgüzarlığına mükâfat olarak verdiği denizaltıyı kullanacağını söyler. [PVS/FZ-HN/69]; Cingöz Recai, Server Bedi'ye çalacağı küpeleri takan kadını gös-

terir (Çalma nedeni karısı Mebruke'ye küpeleri hediye etmek istemesidir). Cingöz Recai, kadın ve küpeler hakkında öğrendiklerini Server Bedi'ye aktarır (Kadın eski Basra valisinin eşidir. Küpeler ise Londra'dan getirtilmiştir ve değeri doksan beş bin liradır). [CA/CR-SB(PS)/108]; Fakabasmaz zihni vapura binerken geminin kamarotunun hayli ilgi gösterip, hizmet ettiği yabancı evli çifti gözüne kestirir. [BatS/FZ-HN/133]; Cingöz Recai, gazete haberinden soygun yapacakları yeri belirler (Zengin Mişon, babasından kalan serveti saklamış ve kimseye söylemeyeceğini gazetede anlatmıştır). [MD/CN-SB(PS)/141]; Cingöz gazete haberinden soyacağı kişiyi belirler: Meşhur İngiliz milyoner John Charlister. [Sİ/CR-SB(PS)/149]. Fakabasmaz, Hasan Usta'nın on bin liradan fazla bir servete sahip olduğunu duymuş ve tatbikata başlamış, Hasan Usta'nın fakir fukaraya sadaka vermediği gibi kötü kalpli biri de olduğunu öğrenince onu soymaya karar vermiştir. [PEM/FZ-HN/232].

2. Görevlendirme (Ω 2)

Asıl olayın gelişmesinde etkin bir rol üstlenir. Görevlendirme/planı yerine getirme araçları ve kişiye yönelik görevler olarak iki başlık altında toplanmıştır.

2.1. Görevlendirme/Planı Yerine Getirme Araçları (Ω 2/1)

Olay örgüsünün ilerlemesini sağlayacak yan hikâyelerin oluşturulmasına olanak sağlayan araçların meydana getirilmesini sağlar.

2.1.1. İlaç (Ω 2/1①)

Çoğunlukla suçlunun kurbanını alt etmek için kullandığı araçlardan biridir.

Papazın morfinli bir macun kullanarak kızı uyutup, kaçırmayı önermesi [CH/AME/5], Fakabasmaz'ın soygun için

anahtar deliklerinden uykuyu derinleştiren bir sıvı bırakması [FMO/FZ-HN/66], Cingöz Recai'nin, şoförü kloroformla bayıltıp arabada etkisiz hale getirmesi [Sİ/CR-SB(PS)/149].

2.1.2. Alet (Ω 2/1②)

Suçlu veya araştıran planını uygulamak için birtakım aletlerden faydalanır. Bunlar arasında en çok kullanılanlar maymuncuk, saman, ip, elektriktir.

Kemal Ağa'nın maymuncuk ile kapıyı açması [ÇE-SS/12], Hüseyin'in çeteyi yakalamak için menfezlere saman doldurup yakarak çete elemanlarının dumandan boğulmalarını sağlamayı önermesi [ÇGS/MCK-VK+SS/29], Cingöz Recai ve yardımcısının elmas kesme aleti ile camı kesmeleri [GT/CR-SB(PS)/154].

2.1.3. Parola (Ω 2/1③)

Olay örgüsündeki merak ve gizem unsurlarını artırmak için kullanılır.

Müdür Rasim Bey, konağın kapısını maymuncukla açmayı dener; fakat başaramaz. İçeriye "Kanlı Bıçak" parolası ile girmeyi başarır. [GK-SS+EA/11]; Arif ve Avni'yi almak üzere bir istimbot gelir (Vapur düdüğü ve sonrasında vapura binerken parola söylenir: Taş). [YA/AA-ES/13]; Sakıp Paşa, avucunu üç kez açıp kapatarak adamına talimat verir. [SM-K/88].

2.1.4. Şifre (Ω 2/1④)

Muamma ve merak unsurlarını artırarak olay örgüsünü uzatır.

Amanvermez Avni, Ayastefanos'a giderken Anderya'nın bıraktığı işaretleri takip eder. [MG/AA-ES/18]; yolun karşısında iki adam beklemektedir, aradan yirmi dakika geçince ıslık çalarak şifreyi verirler ve üç kişi daha eve yaklaşır.

[KİP/FZ-HN/46]; Bedia doktor aileyle muhabbeti ilerletince Kadri de tuvaletten elektrik feneri vasıtasıyla adamlarıyla şifreleşir. Bedia konuşurken Şadan ve eşinin ayın 13. Cuma günü evlilik yıl dönümlerini kutlayacaklarını öğrenir. [CKY/EGK-BD(İFS)/207].

2.1.5. Mektup (Ω 2/1⑤)

Çoğunlukla haber verme aracı olarak kullanılan mektup olay örgüsünün uzamasını sağlar.

Mergub, Dürdane'nin kendisini görmek istediğine dair bir mektup yazarak odasına gönderir. [DH/AME/1]; Kanlı Peri, Hüseyin'e Cafer Efendi'nin oğlu Zühre'yi kaçıracağını mektupla haber verir. [KPSA/MCK-VK+SS/30]; Hilmi, polis memurundan Remzi'ye gelen, Eyfel Kulesi civarında bir cinayeti haber veren ve failin bir kartvizit düşürdüğünü yazan mektubu uzatır. [MK/TNPKDR-ON/130].

2.1.6. Not (Ω 2/1⑥)

Not da mektup gibi haber verme aracı olarak olay örgüsünün uzatılmasına olanak sağlar.

"Salı günü ırgat pazarında İranlı Ali Ekber'in kahvesinde saat üçte" yazılı bir kâğıt uzatan adam çıkıp gider. [ÇE/SS/]; Zabıta Memuru Ahmed Bey, Dev Süleyman'dan o gece elması çalacağına ve birini öldüreceğine dair bir not alır. [YŞ-BC/MCK-VK+SS/28]; Selim, geri döner ancak Lamia'yı bulmaz. Lamia araba camına not bırakır. [MH/ÇZ-SB(PS)/168].

2.1.7. Hipnoz/Manyetizma (Ω 2/1⑦)

Hipnoz ve manyetizma bazen bir arada bazen ayrı olarak yer alan araçlardır. Çoğunlukla suçlunun kurbanını etkisiz hale getirmek için kullandığı bir yöntemdir.

Kara Hüseyin yardım istemek için harekete geçmeye çalışır, çare olmadığını anlayınca yalvarmaya başlar; fakat man-

yetizma değneği yardımıyla Fakabasmaz, Kara Hüseyin'i hipnotize eder. [FZİ/FZ-HN/55]; Şeytan Hadiye, balkondaki konuşma sırasında, gözlerindeki kuvve-i elektrikle prensesi sersemletir [PT/ŞH-BD(İFS)/185]; Fakabasmaz odada değneğini çıkarıp paraların yerini söylemesi için Hasan Usta'yı manyetizma eder, karısını da bir müddet için bayıltır. Manyetizma edilmiş Hasan Usta paraların yerini söyler. [PEM/FZ-HN/232].

2.2. Kişiye Yönelik Görevler (Ω 2/2)

Suçlu ya da araştıran vasıtasıyla yan hikâyelerin oluşturulmasına olanak sağlar.

2.2.1. Kişi (Ω 2/2①)

Suçlu ya da araştıranın bir vakanın çözümü için çevresindekilerden birini görevlendirmesi.

Refik, Kayalı Çiftliği'ne gidip gerçekleri öğrenmeye karar verir, amcasına çiftliğe gitmek istediğini söyleyerek ayrılır. Mehmed Yazıcı'yı konu hakkında bilgi toplaması için civar köylere gönderir. [CMMM-FN/9]; Avni, Yani'nin polis tarafından takip edildiğini bildirmesi için Arif'i Merkez karakola gönderir. [KA/AA-ES/15]; Dev Süleyman Gül Peri'yi karakola olay hakkında bilgi alsın diye gönderir. [ÇGS/MCK-VK+SS/29].

2.2.2. Yardım İsteme (Ω 2/2②)

Suçlu, araştıran ya da yan kahramanların genellikle içine düştüğü durumdan kurtulmak için çevresindekilerden yardım istemesidir.

Cevad yanında birkaç adamla birlikte Nihad'ın yardımına koşar. (...) Binbaşı Âdem Bey, otel güvenliğini çağırır ve Leonidas ve Gorki'yi yakalatır. [CMMM-FN/9]; Küfeciye benzer bir çocuk elindeki mektubu Avni'ye verir. Mektupta Ebe

Latife'nin istemeyerek bir cinayete karıştığı ve Avni'den yardım isteği yazılıdır. [K/AA-ES/17]; Kerim Bey, olayı çözmesi için İstanbul'dan bir polis hafiyesi ister. İstanbul polis hafiyelerinden Necmettin Bey trenden indiği gibi Kerim Bey'in yanına gelir. [YP-K/91].

2.2.3. Davet (Ω 2/2③)

Paris mahkemesi, davada tanıklık etmeleri için Hintli aileye bir ihbarname göndererek, onları Paris'e davet eder. [H-AME/3]; Nihal Sirkeci'deki Paris Kıraathanesi'ne Ömer'i çağırır. [EF/YAİE-ŞN/34]; Rahmi'nin sınavlarına çalıştığı bir dönemde postacı, amcasından bir mektup getirir, mektupta hasta olduğu ve ona ihtiyacı olduğu yazmaktadır. [ÖY/FZ-HN/42].

2.2.4. Haber Verme (Ω 2/2④)

David Efendi akşam evde paralarını sayıp eksik olduğunu görünce çok sinirlenir. Polise haber verilir. [BeyS/FZ-HN/59]; Ali Bey'in karısı öldürülmüş kocasını sofada görünce feryat eder, yardıma komşuları gelir ve polise haber verilir. [ÇK/FZ-HN/60]; Nihad uşağı kılığındaki Elegeçmez Kadri'ye adamlarından birinin, polis müdüriyetinde kendisini yakalamak için yeni ve büyük bir emir verildiği haberini getirir. [BNS/EGK-BD(İFS)/201].

2.2.5. Emir Verme (Ω 2/2⑤)

Kara Hüseyin, Ahmed'e dilenci adamları bulup getirmesi emrini verir ve gece yarısı buluşmak üzere sözleşip dinlenmeye gider. [SP/MCK-VK+SS/25]; Ahmed Bey, uşaklara Tilki Salih'i dehlizden çıkarmaları için emir verir. [GBA/MCK-VK/SS/27]; Mehmed Rıza, Galatasaray polis merkezine telefon ederek izledikleri arabanın önünü kesmelerini söyler.

2.2.6. İkaz (Ω 2/2⑥)

Amanvermez Avni nezaretten yardım almaması konusunda uyarılır [İA/AA-ES/22]; Polis hafiyesi sol parmağı yarık birinin bulunması gerektiğini söyleyerek İstanbul'a geri döner. [YP-K/91]; Cafer Bey, Ömer Bey'i "yeniçerinin ruhu"na karşı uyarır. [HC-SA/229].

2.2.7. İhbar (Ω 2/2⑦)

Soygunu gerçekleştirenlerin Lesorak ve Gisno adlı kişiler olduğu iddiası olayı gören iki kadın tarafından ortaya atılır. [AA-AME/7]; Mabeyn-i Hümayun'a Otel Bristol'e Mısırlı bir prensin geldiği jurnallenir. Padişah bu kişinin izlenmesini ister. [ST/AA-ES/19]; Cingöz Recai, Mehmed Rıza'yı arayarak handa bir soygun olduğunu ihbar eder. [İ/CR-SB(PS)/159].

2.2.8. İkna (Ω 2/2⑧)

Yılmaz, memlekete döneceğini söyler. Olaya dâhil olmak istemese de Thomson onu ikna eder. [TBİV/BTPAS-BD(İFS)/184]; Nebahat Hanım, ressama polisten önce giderek arabacıyı bulmalarını ve defterleri tatlılıkla almalarını önerir. Ressam da kabul eder, evine döner. [ÇG-SB(PS)/230].

3. Arasöz (Ω 3)

Yazarın açıklama yaptığı, anlatıyı geliştirdiği ve atmosfer yarattığı durumlar için kullanılan arasöz, olay örgüsünü bozmayan ve olay örgüsünü bozan olmak üzere iki alt başlıktan oluşur.

3.1. Olay Örgüsünü Bozmayan Arasözler (Ω 3/1)

Anlatının ilerlemesine ve anlaşılmasına yardımcı olmadatan oluşur.

3.1.1. Anlatıyla ilgili açıklama yapma / bilgi verme (Ω 3/1①)

Genel olarak okuyucuya anlatıyla ilgili ayrıntılı bilgi verme ve konuyu açıklamak için kullanılır.

Acem Ali, Çerkes Sohbet'e kadınlardan hoşlanıp hoşlanmadığını sorar. Çerkes Sohbet'in Acem Ali'ye daha önce hayran hayran baktığından dem vurulur ve "eşcinsellik vurgusuyla" kaleme alanın yaptığı betimlemenin ardından Çerkes Sohbet bu durumu reddeder. [H/AME/3]; Romanya'daki olayların 1814 senesinin öncesinde başlayıp 1815 sonrası bittiği, bu iki tarih arasındaki dönemin de çok önemli bir zaman dilimi olduğu söylenir ve sonrasında bu zaman dilimi hakkında detaylı bilgi verilir. [C/AME/4]; Beyaz çehreli, genç, güzel, fakir bir köylü kızı vapurdan Ortaköy'de iner. Onunla birlikte vapurdan inen kibar ihtiyar bir kadınla tramvaya biner. Tramvayda kadınlara mahsus kısımda otururlar, burada ikisinden başka kibar aileye mensup olduğu anlaşılan on beş yaşında bir genç kız ve iki kadın bulunmaktadır. Aralarında sohbet etmektedirler. İki kız kardeş birlikte Nedime'nin Beyazıt'taki konağına giderler. Kapıyı çalarlar, kapıyı zenci bir hizmetli açar. (...) Nedime ile Afet'in konuşmalarından Nedime'nin bir katil çetesini yakalamak için İstanbul'a geldiği anlaşılmaktadır. [KSAŞ-ON/33]; Fakabasmaz Zihni, en sadık muavinlerinden Kepçe Nuri'nin, Kestere Cemal tarafından bıçaklanıp öldürüldüğünü duyar. Bu durum Amanvermez'e de haber verilmiştir. Kepçe Nuri'nin evine girer girmez kapının arkasında saklanan biri tarafından şah damarı kesilerek öldürüldüğü belirtilir. [KadC/FZ-HN/49].

3.1.2. Bir yerden bir yere gitme (Ω 3/1②)

Anlatıda kahramanların mekân değiştirdikleri durumlarda kullanılır.

Refik Selanik'e gitmek için trene biner. [CMMM-FN/9];

Kara Hüseyin topladığı ipuçları üzerine düşünmek ve dinlenmek için karakoldan çıkıp gider. [KC/MCK-VK+SS/24]; Hüseyin, Ahmed ve Cin Remzi, Kethüda Paşa'nın konağına gider. (...) Dev Süleyman kesik başı bir kuyuya sallandırılmış olan kovaya koyar ve arkadaşlarının yanına gider. [YŞ-BC/MCK-VK+SS/28].

3.2. Olay Örgüsünü Bozan Arasözler (Ω 3/2)

Yazarın sadece anlatıyı uzattığı ve bu bölüm çıkarıldığında olay örgüsünde herhangi bir değişmenin olmadığı durumlarda kullanılır.

3.2.1. Anlatıyla doğrudan ilgisi olmayan açıklamalar / bilgi vermeler / betimlemeler (Ω 3/2①)

Yazarın lafı uzattığı, olay örgüsünü hiç ilgilendirmeyen bilgilerin verildiği, açıklamaların yapıldığı durumlarda kullanılır.

Pol Tonak'ın Napolyon'un desteği ile nasıl zengin olduğu, yine Napolyon' a yakınlığı dolayısıyla maddi varlığının ve itibarının nasıl yok olmaya yüz tuttuğu hakkında ayrıntılı bilgi verilir. [C-AME/4]; Cingöz Mahmud'a Cingöz isminin ataklığı ve karanlıkta bile gören gözleri için verildiği belirtilir. Remzi Bey'in istediği kızın betimlemesi yapılır: Hüsniye'nin on yedi, on sekiz yaşlarında sarı saçlı, gözleri mavi, gayet güzel ve emsalsiz bir kız olduğu, pek çok kişi tarafından istendiği ancak pederinin vermeyip akrabalarından birine gelin etmek istediğinden ve daha sonra da kızını zarif bir genç ile nikâhladıkları hususunda bilgi verilir. [ÇE-SS/12]; İstanbul'da hava çok sıcak olur, sonra da fırtına çıkar. İnsanlar evlerinden çıkamaz. Samatya'daki kahvelerden birinde Sarı Mahmud isimli biri hava durumunu abartarak diğerlerine anlatır [YŞBC/MCK-VK+SS/28].

3.2.2. Duygular (üzülme-sevinme-övme-ayıplama-şaşırma-korkma) (Ω 3/2②)

Nihad, Refik'in odasında Cevad'ı da görünce şaşırır. [CMMM-FN/9]; Rasim Bey çok şaşırır ve sinirlenir. (...) Sami hakkında ipucu yakaladıkları için çok da keyiflidirler. [GK-SS+EA/11]; Ömer, kendi beceriksizliğine çok öfkelenir. [EF/YAİE-ŞN/34]; Fakabasmaz rol yeteneğiyle övünür. [OC/FZ-HN/47].

4. Şüphelenmek (Ω 4)

Araştırmaya yönelik hareketin başlamasına sebep olur.

Ahmed, Hüseyin'e Zaptiye Müşiri'nin çetenin reisi olmasından şüphelendiğini söyler. Hüseyin de bunun olabileceğine ihtimal verir. [DC/MCK-VK+SS/32]; Kepçe Nuri üzerindeki paraları alırken, maktulün kanına basmıştır. Evdeki Çontuk Ahmed'den şüphelenilir. Olanları bütün ayrıntıları ile anlattığı için Amanvermez doktordan şüphelenir. [KadC/FZ-HN/49]; Memurlar Zaven Efendi'nin koşturmacasından tedirgin olurlar ve onun mağazaya az uğramasından şüphelenirler. [SM/CR-SB(PS)/107]; Dolores'in Charles'a polislerden hoşlanmadığını söylemesi Yılmaz Nuri'yi şüphelendirir. [SKKK/BTPAS-BD(İFS)/182].

5. Mevcut Durumun Değişmesi (Ω 5)

5.1. Tesadüf (Ω 5/1)

Spontane gelişir. Yazarın olay örgüsünü uzatamadığı durumlarda kurtarıcı bir fonksiyondur.

Avni ve Arif Taksim'de Kamelya'ya benzeyen bir kadını bir arabanın içinde görürler. Arif kadının resmini çeker. Avni Arif'ten Kamelya'nın dostlarının listesini ister. [KÖ/AA-ES/14]; Süreyya, Sadık Bey'in evindeyken, Sadık Bey'in eşi Şuhlevent Hanım'ın baygınlık geçirmesi üzerine, elin-

de tuttuğu kolonyalı mendil ile Neriman'ın kendisine delil olarak emanet ettiği mendilin aynı olduğunun farkına varır. [GK-K/89]; Amerikalı daha önce Amerika'da tanıştığı Şadan Bey'le salonun kapısında karşılaşır. [TMNKK/EGK-BD(İFS)/197].

5.2. Tehdit (Ω 5/2)

Temel özelliği önceden planlanmayıp spontane gelişmesidir. Kahraman ya da suçlu içine düştüğü durumdan kurtulmak için bu yola başvurur.

Cingöz Recai ve Mehmed Rıza kurtulmak için birlikte plan yaparlar. Dimitri ikisini öldürmekle tehdit eder. [TC/CR-SB(PS)/106]; Remzi, meyhanenin ortasında revolveri ile meyhanedekileri tehdit eder. Meyhanedekiler, kaçmaya başlayınca mekânda müthiş bir karışıklık çıkar. (...) [MK/TNP-KDR-ON/130]; Şeytan Hadiye, George'u serbest bırakmak ister ancak George, Şeytan Hadiye'nin samimiyetine inanmaz ve onu tehdit eder, ayrılır. [LA/ŞH-BD(İFS)/192].

III. GELİŞME/DÜĞÜM (simgesi β)

1. Bilgi Toplama (β 1)

Olay örgüsünü uzatır. Suçlu ya da araştıranı olumlar, olayları çözmede yardımcı görevi görür. Kullanılan yöntemlere göre kahramanın modernliğini yansıtır.

1.1. Olay Yeri İnceleme (β 1/1)

Vakanın geçtiği yerde doğrudan inceleme yapılması durumudur.

Kartal İhsan kapısı açık eve girip üst kata çıkar. Evin içi karanlık olduğu için elektrik fenerini çıkarır, etrafa bakar. Evin en üst katına çıkar ve odada yerde yatan bir kadın görür. Kadın omzundan yaralanmıştır. Kartal yarayı açıp mu-

ayene eder, yarayı sarıp kadını ayıltmaya çalışır. Kadın kendine gelir. Kartal İhsan, kadını koltuğa oturtur. Haydutlar kaçmıştır. Kadın tekrar bayılır, Kartal İhsan kadını ayıltır, odayı dikkatlice inceler. Kadın, Kartal'ın odayı inceleyişine hayran olur. [KE/Kİ-SB(PS)/113]; Kandökmez Remzi, polis müdürünün verdiği adresteki sokağa gider. Orada Remzi'yi bir polis memuru beklemektedir. Ona cinayet mahallini gösterir. Bilgi alışverişinde bulunurlar. Remzi, kadının öldürüldükten sonra bırakıldığı sokağa geri döner. [AH/TNPKDR-ON/124]; John planı uygulamaya başlar. Polis merkezinden yirmi polis ister, yardımcı ve uşaklarıyla evi arar. John koridorda yalnızken bir ses işitir ("Beyhude yoruluyorsun Şeytan Hadiye"). [PHİ/ŞH-BD(İFS)/187].

1.2. İpucu/Delil (β 1/2)

Kartal, yerde bıçağı saplayan kişinin elini sildiği kanlı bir bez parçası bulur. [KE/Kİ-SB(PS)/113]; Remzi kadının mantosunun iç kısmında bir kâğıt hissederek çakısıyla kumaşı yırtar, bir kâğıt çıkar. Sokak kapısından çıkarken elektrik fenerini yakınca kan izleri görür. Gizli Katil'in izini takip etmek için aşağıya inerlerken ellerindeki elektrik fenerlerinin ziyası altında bir kanlı tırnak bulurlar. Korkusuz, yüzüğü Remzi'ye uzatınca, Remzi yüzükte "kefkaf kaf dal re bi elif hıma re" harflerinin yazılı olduğunu görür. [AH/TNP-KDR-ON/124]. Odadaki kanlar içindeki yatağı tetkik eden Remzi, yatağın içinde pırlantalı bir yüzük bulur. [İM/TNP-KDR-ON/128].

1.3. Gözetleme (β 1/3)

Nahid Bey köşke gelir ve ikinci kata çıkarak Nüzhet'in yattığı odaya girer. Bir müddet sonra duvardan sesler işitir. Duvar delinir, şişe ve içindeki gözler görünür. Duvarın arkasından koşarak uzaklaşan ayak sesleri duyulur. Nahid Bey,

koridora çıkınca bir odanın kilit deliğinden ışık sızdığını görür. Eğilip bakar. Nüzhet yanlış görmemiştir. [ŞG-K/86]; Kartal ve Server Bedi, çamur içinde yere uzanmış bir şekilde evi gözetlemeye başlarlar. Evin dışında etrafı kontrol eden bir adam vardır. Kartal, adamın uyumasını bekler. [BK/KİSB(PS)/110]; Cingöz ve Feridun Balat'a gidip Mişon'un evini izlerler. [MD/CR-SB(PS)/141].

1.3.1. Gizlenme (β 1/3①)

Cingöz, kömür çuvallarının birini boşaltarak, çakıyla delikler açılmış çuvala Ziya'nın girmesini ister. Ziya'dan kalan yere de kömürleri yerleştirir. Kendisi de bir çuvalın içine girer. [YY/CR-SB(PS)/76]; Kandökmez Remzi araştırma yapmak üzere geceyi evde geçirmeye karar verir. Evin içinde bulunan bir aynalı dolaba saklanır. [ZŞ/TNPKDR-ON/126]; Remzi, hayaletin gerçekte kim olduğunu görmek amacıyla geceyi evde geçirmeye karar verir. Gece olunca hayalete benzeyen bir mahlûk, genç kızın odasına girer. Remzi de odadaki yatağın altına saklanmış onu beklemektedir. Mahlûk sabaha kadar yatağa oturmuş halde odada bulunur, sabah olunca konuşmaya başlar. [İM/TNPKDR-ON/128].

1.4. Araştırma (β 1/4)

Olay yeri dışında yapılan, olayın çözümüne yönelik bir fonksiyondur.

1.4.1. Kişiye yönelik araştırma (β 1/4①)

Kişilerin karakteristiklerini ortaya koyarak suçlu, kurban ve özellikle zanlıya odaklanmayı sağlar. Bu aynı zamanda okurun asıl suçluya odaklanmasını engelleyen bir işlev de görür.

Nihad Bey, Sadrettin Bey'in ön dişlerinin tam olup olmadığını sorar. Hintli bu soruya anlam veremez ama dişlerinin

eksik olduğunu söyler. Her gece onları takip ettiğini, olay gecesi de Maksim Bar'da olduğunu sözlerine ekler. [MD-K/85]; Kartal, ayağa kalkan yaşlı adamı koltuğa oturtur ve ona kızı hakkında sorular sorar. Yaşlı adam kızının okula yalnız gittiğini, Osmanbey'de oturduklarını, kızının da Şişli Bomonti Teâlî'de okuduğunu, okuluna arkadaşı Semahat ile gittiklerini anlatır. [ÇÇ/Kİ-SB(PS)/112]; Remzi, Galatasaray Polis Müdürlüğü'ne gider, merkez memuru ile görüşür ve zabıtanın topladığı delilleri alır. Kadının bedeni üzerinde ameliyat ve otopsi yapılır, hakkında rapor tutulur. Bir cenaze arabasıyla kadının cesedi polis müdürlüğüne getirilir. Remzi, kadının cesedi üzerinde kendi de bir araştırma yapar. Kadının kalbi altında saplanmış bir hançer yarası tespit ederek, cebinden pertavsızı çıkarır ve kalbini muayene eder, bacaklarında ince bir çizgi ve katillerin parmak izlerini görür. Kadının öldürülmeden önce ayaklarının bağlandığına karar verir. [AH/TNPKDR-ON/124].

1.4.2 Nesneye yönelik araştırma (β 1/4②)

Araştırma nesneler üzerinde yoğunlaşır.

Nahid Bey komiserle sohbet ederken masanın üzerindeki elmaları incelemektedir. Bunlardan yarısı ısırılmış olanı eline alır. Elmaların niçin orada durduğunu sorar. Komiser de bunların ölen aktristin odasındaki elmalar olduğunu, muhakkak katil Hintli tarafından ısırılmış olduğunu söyler. [MD-K/85]; Kartal İhsan bıçağı kendi atölyesinde incelemek ister. [BS/Kİ-SB(PS)/111]; Kartal İhsan kanepenin üzerinde bulduğu fesi inceler. Kadın fesin kendini bıçaklayan kişiye ait olduğunu söyler. [KE/Kİ-SB(PS)/113]; İrfan Sacid açılan sayfaya bakar, on dört sene önceki Mahmud Şevket Paşa'nın suikasti ile ilgili haberi okur, şaşırır. Gazeteciler çalınan pala hakkında bilgi almak için müzeden çıkar, müstantikliğe gider. Palanın müstantiklikten nasıl çalındığı anlatılır. Müs-

tantik Ruşen Bey öğle yemeğinde evine gider, eve gittiğinde annesi, Ruşen Bey'e bırakılan bir not verir. Notta Müntakim Hayalet'in palayı alacağı yazılıdır. Ruşen Bey dairesine döndüğünde, kâtibi Ruşen Bey'in verdiği emir üzerine palayı evine gönderdiğini söyler. Ruşen Bey böyle bir emir vermediğini söyleyince olay araştırılır. Ruşen Bey evden çıkarken annesinin de evden çıktığını ve palayı götüren odacının evde kimseyi bulamayınca geri geleceğini düşünür. Ancak yardımcı eve gittiğinde siyah gözlü bir hizmetçinin kapıyı açtığını ve ona teslim ettiğini söyler. İrfan Sacid, Ruşen Bey'e bırakılan nota bakar. (...) İrfan Sacid gün içinde olanları Belkıs'a anlatır, olay hakkında bilgi verir (Bir kulübenin kapısında iki çocuk bir kâğıda yazılmış bir notun kulübede asılı olduğunu görürler). Polise haber verilince Gıyaseddin Halim Bey'in kesik başını bulurlar. Başın yanına başka bir not daha bırakılmıştır. "Üçüncü numaram yarın icra edilecektir". [KKNV-MA/228].

1.4.3. Mekâna yönelik araştırma (β 1/4③)

Bu fonksiyonda araştırma mekâna yönelir.

Kartal İhsan ve Server Bedi köşkün bahçesine çıkarlar. Kartal İhsan bahçeyi incelemeye başlar, ayak izlerini takip ederek Ihlamur'a iner. [BS/Kİ-SB(PS)/111]; Ahmed Fatin olayı incelemek için kuyumcuya gelir ve araştırma yapar, bilgi toplar. Remzi, o adrese telefon eder ama kimseye ulaşamaz. Beyoğlu telefon fihristinden bakarak adresi tespit eder ve eve gider. Evin kapısını maymuncukla açar. Evde elinde silahıyla araştırma yapar. (...) Akşama doğru evin içinde ayak sesleri işitir. Salonda uzun tırnaklı, baştan ayağa siyaha bürünmüş, çıplak ayaklı korkunç bir varlık görür. (...) Karyolayı iz bulmak için muayene eder. [BDKVBH/TL-SB(PS)/119]; Remzi, elektrik fenerini yakarak merdivenlerden atlar, sağ elinde tabancasını tutarak canlı hayali arama-

ya başlar, odalarda bütün her şey yerli yerinde, sokak kapısı sımsıkı kapalı olmasına rağmen, koskoca bir insanın nereye gizlendiğini tespite uğraşır. [GK/TNPKDR-ON/129].

1.5. Sorgulama (β 1/5)

1.5.1. Olayın geçtiği yerde sorgulama (β 1/5①)

Kara Hüseyin, Kara Cadı'yı karşısına oturtarak siyah tüllerini çıkarmasını söyler, ona kim olduğunu sorar. O da bir ölü olduğunu, öldükten sonra üzerinden kara kedi geçtiğini, bu sebeple cadı olduğunu söyleyince Kara Hüseyin hiddetlenir. [KC/MCK-VK+SS/24]; Merkez memuru uşağı sorguya çeker. Uşak iki buçuk aydan beri bu evde çalışmaktadır. O gece de her akşamki gibi Hacı Efendi yemeğini yiyip kahvesini içtikten sonra erkenden yatmıştır. Bir iki saat sonra uşak gürültüler duyarak yatağından fırlamıştır. Odasının kapısını açınca haydutlarla karşılaşır. [KMC/FZ-HN/36]; Polis uşağı çağırıp, olayın nasıl olduğunu anlattırır. Uşak temizlik yaparken üç sakallı kişi gelmiş ancak onlardan şüphelenmemiştir. Bu üç sakallı kişi uşağa satırın sapını almaya geldiklerini söylemişler ve alay etmişlerdir. Adil Bey'in satırı istediğini söyleyerek kâğıdı gösterip almışlardır. Polis, uşağa yazıyı sorar, uşak okuma yazma bilmediğini söyler. [HC-SA/229].

1.5.2. Polis merkezinde sorgulama (β 1/5②)

İki adam merkeze götürülür ve ifadeleri alınıp jurnal hazırlanılır. Cin, her şeyi itiraf eder: Çavuş'un yağmurun dinmesini beklediği sırada silahını süngü ve domuz yağı ile boşaltarak aldığını, tabancanın patladığı sırada elindeki kurşunları gösterdiğini söyler. [CH-AME/5]; Kara Hüseyin, Ahmed ve Remzi, Kethüda'nın evinden alıp getirdikleri ve Dev Süleyman sandıkları aşçıyı sorgular ve adamı bir de falakaya yatırırlar. Aşçı sonunda konuşur ve konakta olanları anlatır. Samatya'daki Huriye Hanım ve hane halkı karakola elmas

tahkikatı için çağrılır. Huriye Hanım, Alpon Efendi'nin ismini verir. Çünkü Huriye Hanım elması satmak istemiş, Alpon ise "yüz yirmi bin verseler de satma" demiştir; fakat kadın buna bir anlam verememiştir. [ÇGS/MCK-VK+SS/29]; Ali Bey'in müstahdemi Mansur'un peşine düşülür ve sonunda bulunup sorguya çekilir. Merkez kısm-ı adlî muavini, Mansur ile bu vaka arasında bir bağlantı ortaya çıkaracak ipucunu bulamayınca sinirlenir ve Mansur, merkez memuruna emanet edilir. Mansur'u bir kez de merkez memuru sorguya çeker. Bütün sıkıştırmalarına ve zorlamalarına rağmen yine bir bilgiye ulaşamaz. (...) Cinayet sonrasında Tavuk Ayağı, ilk sorgusundan netice alınamayıp serbest bırakılmasının ardından yeniden sorguya alınır. [KadC/FZ-HN/49].

1.5.3. Farklı bir yerde sorgulama (β 1/5③)

Alphonso, Corto ile karşılıklı dostluk bağı kurarak onu sorguya çeker. Corto'nun olaydan sonra sevgilisi Blanch'ı alarak İspanya'daki baba evine gittiği bilgisine ulaşır. Corto'nun ölümünün ardından polis, Blanch'a giderek onu sorguya çeker. [AA-AME/7]; Mehmed Yazıcı, Refik Bey'in babası Ahmed Bey'in çok düzgün bir insan olmasına karşın son zamanlarda değiştiğini söyler ve olay gecesini anlatır. Bir gece Refik Bey'in babası Ahmed Bey, Mehmed Yazıcı'yı Selanik'e o gece gelemeyeceğini söylemesi ve verdiği parayı kadına iletmesi için geç vakitte Madam Katina'nın evine gönderir. [CMMM-FN/9].

2. Akıl Yürütme (β 2)

Bu fonksiyon, suçlunun ve araştıranın vaka üzerine akıl yürüttükleri, fikir ileri sürdükleri durumlarda kullanılır. Tümdengelim, tümevarım, tahmin, varsayım olmak üzere dört alt fonksiyon olarak tanımlandı.

2.1. Tümdengelim (β 2/1)

Araştıran ya da suçlunun tümelden tikele ya da yasalardan olgulara inme biçimindeki akıl yürütmesiyle olaylara yaklaşımı şeklindedir.

İngiliz, uşağın suçlu olduğuna inandığını söyler (Mehmed Rıza: "Rum olur da parayı sevmez mi?" der). [KBI/CR-SB(PS)/101]; Polis müdürü, kızın fotoğraflarını Ali Şevket'e gösterir. Ali Şevket, kızın güzel olmasına dayanarak suçlunun Badik Hilmi olabileceğini söyler. [CI/BH-CC/217].

2.2 Tümevarım (β 2/2)

Araştıran ya da suçlunun tek tek olaylara ve delillere bakarak vaka hakkında akıl yürütmesidir.

Postacıbaşı Ahmed ile ilgili sorular sorar. Toplanan bilgiler Ligor'un şişirilmiş bir hırsız olup, işlerden elini ayağını çektiği ve boyacılık yapmaya başladığı izlenimini verir. Avni ise Ligor'un boyacılık yapıp namuslu bir hayat süreceğine inanmaz. Sandal hareketsiz durmaktadır. Diğerleri Ligor'un denize atlamış olabileceğini düşünse de Avni, Ligor'un sandalda olduğunu söyler ve istimbotu sandala doğru sürerek sandala çarpar. [YA/AA-ES/13]; Avni, doktora olayın cinayet olduğunu söyler. Ona göre muayene aceleyle yapılmıştır. Cebinden iğneyi çıkarır ve iğnenin zehirli olduğunu, Sabir Bey'in ölümüyle yakından ilgili olduğunu düşündüğünü belirtir. Kanıtlamak için bir köpeğe iğneyi batırır ve köpek ölür. [KK/AA-ES/16]; Mahpeyker, babasına sarılarak ağlamaya başlar. Evin kibar bir hırsız takımı tarafından soyulduğu anlaşılır. (...) Ahmed, bunun Tilki Salih tarafından gerçekleştirildiğini, üstelik bunu kendisinden öğrendiği bir hile ile yaptığını söyler. Büyük bir faaliyete girişerek, birçok eczaları atıp, bazı şeyleri yakar. (...) Hüseyin, dadının bir kadın hizmetçi tarafından öldürüldüğünden emindir. [GBA/MCK-VK+SS/27].

2.3. Tahmin (β 2/3)

Araştıran ya da suçlunun gerçekleşen olaylar üzerine düşünmesidir.

Müfettiş bir rapor kaleme alır. Üzerindeki pahalı kıyafetleri kadının güzelliği yardımıyla elde ettiğini ima eden, "cerh ya da sirkat gibi ef'âl-i cinâiyeden" herhangi birisi olmadığına kanaat getirdiği bir rapor kaleme alır. [DH-AME/1]; Rasim Bey, Şefik Bey'in Nişantaşı'nda oturmadığını, yakın zamanda da Edirne'ye gitmeyeceğini söyler. (...) Rasim Bey, Nahid Sami'nin Beşiktaş taraflarında oturduğunu tahmin eder. (...) Nahid Sami'nin, Boğaziçi, Çamlıca ya da Üsküdar taraflarında oturabileceğini tahmin eder. [GK-SS+EA/11], Avni, Koço cinayeti ve Celâl Bey'in kaybolması arasında bir bağ olduğunu düşünür. Ancak Arif bu çarpmanın tesadüf olmadığını düşünür; çünkü uzakta Koço'nun arkadaşı Kirli Yani'ye benzeyen birini görmüştür. Avni, Arif'i bahsettiği kişilerin kendisini takip etmiş olabilecekleri konusunda uyarır. [KA/AA-ES/15].

2.4. Varsayım (β 2/4)

Olay henüz gerçekleşmemiştir, gerçekleşeceği düşünülmektedir.

Hüseyin, Kara Cadı'nın balıklı kuyusunun öldürmek için değil bir kaçış yolu olduğunu düşünür. [AF/MCK-VK+SS/26]; Feridun hırsızın elini kestiğini düşünür ve ipuçlarından hareketle elini kesen birinin olup olmadığını anlamaya çalışır. [ÇG/KPH-HH/64]; Yılmaz ve Şadan Beyler Amerikan polisinin şüpheli bir durum görmemesine, soruşturmayı kapatıp cesedi ailesine teslim etmesine rağmen bu olayın bir intihar vakası olmadığını düşünmektedirler. Yılmaz Bey'e göre bu bir aşk meselesidir. Olayda şüpheli durumlar vardır. Örneğin eğlenmeye giden iki arkadaştan birinin neden intihar ettiği ve intihar edenin veznedar olduğu

bilgisinin öneminin ne olduğu, eğlenmek için neden Newyork yerine Pickfort'u tercih ettikleri gibi sorular cevaplanmayı beklemektedir. Bunlar Yılmaz Bey'e göre incelemeye değer noktalardır. Şadan Bey'e göre ise bunlardan başka arkadaşı Austin hakkında gazetede fazla bilgi olmaması şüpheli bir durumdur ve ona göre Grey kesinlikle bir suikast kurbanıdır. [MBŞ/BTPAS-BD(İFS)/180].

3. Plan (β 3)

Bu fonksiyonda suçlu ya da araştıran olayın gerçekleşmesi ve/veya çözümü için plan yapar.

Fransız genç, Abdullah'ın aslında Fransız gençlerine saldırdığını hatta tıbbiye öğrencilerine hakaret ettiğini söyleyerek arkadaşlarını Osmanlı genci Abdullah'a karşı kışkırtır. (...) Durum böylelikle "milliyetçi" bir hal kazanır. Çünkü Abdullah Osmanlı coğrafyasından Paris'e okumaya gelen arkadaşlarının durumdan haberdar olmasıyla kılıç (çünkü Abdullah eskrim sporu yapar) ya da silahla (iyi bir avcı) bir düello tertip etmek için plan yaparlar. Abdullah olayın büyümemesi için tek başına altı kişiyle düello yapmaya karar verir. [MM-AME/8]; Cevad ve Nihad vasiyetnameyi yok etmeye karar verirler. Cevad plan yapar, Nihad'a söyler ve Nihad kabul eder: Cevad iki hırsız bulacak, bunlara vasiyetnameyi çaldıracaktır. Refik hırsızlığa engel olmaya çalışırsa hırsızlar Refik'i öldüreceklerdir. Cevad, İzmarit Gorki ve Leonidas'ı bulur ve onlara konuyu açar. Leonidas ile Cevad anlaşır ve Leonidas planını Cevad'a anlatır: Otele iki Frenk olarak girecekler, akşam vasiyetnameyi çalacaklar, ertesi gün de kâğıdı Cevad'a teslim edeceklerdir. Refik, Nihad'la konuşur, annesinin kararını beklediğini söyleyip zaman kazanır. [CMMM-FN/9]; Avni yazdığı pusulayı Arif'e verir ve işaret ettiği zaman (Hintli derviş iki defa yere vuracaktır) cebindeki kâğıdı fark etmeden düşürmesini ister. Arif'e gideceği güzergâhı

söyler. Avni evden çıkar ve İngiliz Konsolosluğu'nun olduğu yerde daha önce Arif'le kararlaştırdıkları gibi sopasını yere vurur ve Arif de cebindeki kâğıdı yere düşürür. Meyhanenin çırağı yere düşen kâğıdı alır. Anderya, Ligor'a çırak olduktan sonra onun kendisini takip edeceğini düşündüğünden uzun ve farklı bir yol izler. Avni'nin sokaklarda bıraktığı işaretleri izleyerek Avni'yi bulur. Avni, Anderya'nın yaptığı işaretleri takip ederek bir meyhaneye gelir. Meyhaneciyi yumurta alması için dışarıya gönderir. [B/AA-ES/20].

3.1. Öneri (β 3/1)

Monsieur De Laroche, kızı kaçırmayı önerince, papaz yakalanırsa, kırk yaşlarındaki adamın Reims'de De La Pierre ve Alsace'daki De Latour isimlerinin ve işlediği suçların da ortaya çıkacağını hatırlatır. [CH-AME/5]; Yazar defterlerin bulunması için gazeteye ilan vermeyi önerir, Nebahat kabul eder. (...) Recep de ressama daha önce arabacıyı bulmalarını ve defterde yazanları öğrenmeyi önerir. Ressam kabul eder. Ertesi sabah ressam, yazar ve Recep arabaya binip İçerenköy'e giderler. (...) Nebahat sevinir, birlikte arabaya binip akşam İçerenköy'e giderler. [ÇG-SB(PS)/230]; Tırnak Hasan ve Çivi Mahmud, Haldun'a babasını soymayı teklif ederler. Haldun soygunu kabul eder. (...) İbrahim, Haldun'a akıl verir: Haldun'a İstanbul'da kalmasını, gazeteler haberi yazdıktan sonra annesinin yanına gidip af dilemesini ve mirastan kendine düşen payı almasını söyler. [HKD-SB(PS)/231].

3.2. Gizleme (β 3/2)

Avni, Sabir Bey'in öldürüldüğünün duyulmasını istemez. Otopsi işleminin kalp krizinden şüphelenildiği için yapıldığının Sabir Bey'in ailesine söylenmesini tembihler ve çıkar. [KK/AA-ES/16].

3.3. Karar Verme (β 3/3)

Banka, özellikle Atina Bankası'nın soyulmasına hep birlikte karar verilir. Ayrıca bu bankanın soygun için en ideal banka oluşu Yengeç'in daha önceki tecrübesiyle ilgilidir. Yengeç, bu binanın inşasında marangoz olarak çalıştığından binanın her cephesini bilmektedir. Kasa dairesini, bunların markalarına kadar bildiği için gece boyunca detaylı bir soygun projesi hazırlarlar. [BNS/EGK-BD(İFS)/201]; Konuşmadan iki gün sonra Dokuzlar, Perşembe Pazarı'nda toplantı yerlerinde bir araya gelerek bu harikulade vakanın kahramanı olmaya karar verir. Burada bu çetenin amaçlarının sadece mağrur ve mütefennin zabıta memurlarına değil bütün dünyaya kendilerini tanıtmak ve herkesi hayrete düşürüp, hayranlık uyandırmak olduğu belirtilir. [MKE/EGK-BD(İFS)/204]; Haldun ve diğerleri, İbrahim'i soyguna dahil etmeyi kararlaştırırlar. [HKD-SB(PS)/231].

3.4. Tedbir (β 3/4)

Mehmed Rıza, arkadaşına gerdanlığı güvenli bir yere saklamaları gerektiğini söyler. Evdeki aile doktoru gerdanlığı bankaya koymayı önerir. Çiviciyanlar gerdanlığı, doktorun götürmesini isteseler de doktor kabul etmez. Mehmed Rıza ve doktor birlikte gitmeye karar verir. (Gerdanlık, Mehmed Rıza'nın cebindedir). [MÇG/CR-SB(PS)/148]; Mister John, her türlü önlemi almaya çalışır. Kendine göre en iyi fikri de prensesin haberi olmadan gece boyunca yanında kalarak önlem alacak kadın hafiyeyi tespit etmektir. [PT/ŞH-BD(İFS)/185]; Fidyenin verileceği yerde (Laleli'de yangın yerinde) polisler önlem alırlar. Muavin Turgut, gizli bir yere saklanıp, fidyeyi almaya gelen adamı yakalayacaktır. [ZO-AK/BPHHM-AC/227].

4. Kılık Değiştirme (β 4)

Suçlu ya da araştıranın tanınmamak için kılık değiştirdiği durumlarda kullanılır.

Gece Kuşları (Nahid Sami'nin yandaşlarına verilen isim), Mısırlı Abdülhalim Efendi kılığına girerek (tebdil-i kıyafet) Büyükdere'de yaşayan Nahid Sami ve arkadaşları toplantıda o güne dek gerçekleştirdikleri planlar üzerine konuşurlar. (...) Refik'in ardından kuyumcu dükkânına Rasim Bey kılığında giderek Mişelides Efendi'ye gelen kişinin kendisini dolandıracağını, ucuz kurtulduğunu söyler. Paraları tahkikat için götüreceğini, ertesi günü merkeze gelerek paraları ve mücevherleri geri almasını söyler. Rasim ve Rami Bey, Selanik'te gibi görünmek için Taksim'de bir otele yerleşirler. Kendilerini Edirne Maliye Tahsil Şubesi çalışanlarından Namık Bey ve Edirne Mektupçusu Zahid Bey olarak tanıtırlar. (...) Bu arada Nahid Sami ve arkadaşlarına rastlamak umuduyla Tokatlıyan, Pera Palas gibi belli başlı otellerdeki balolara giderler. [GK-SS+EA/11]; Avni ve Arif kılık değiştirir. Avni kendi kimliğini gizleyerek evin uşağı olduğunu söyler. Avni, Arsen'le görüşmeden önce kılık değiştirir. Ertesi gün Galata'ya terziyle görüşmeye gider. Bu sefer palikarya kılığına girer. Avni kılık değiştirerek haraç toplayan Hasan Ağa'nın ortağı olarak Arsen'in bulunduğu eve girer. Ertesi gün Frenk kılığına girmiş şekilde evinde tekrar kılık değiştiren Avni Roza'nın evine gider ve onun falına bakar. Papaz kılığına giren Avni bulundukları yere yakın bir yerden geçer ve gözden kaybolur. [YA/AA-ES/13]; Nihal erkek kılığına girerek Ferit ismini alır. İstanbul'da sürekli gezinmeyi gerektiren görevine büyük bir heyecanla başlar. (...) Aksaray polis mevkiinde Ferit adını alan Nihal ve Ömer buluşurlar. Ferit yine tebdil-i kıyafet ettiği için onu tanıyamayan Ömer şaşırır. Ferit, hedefteki adamlardan birini Ömer'e gösterir. [EF/YAİE-ŞN/34].

5. Komplo (β 5)

Suçlu ya da araştıranın birbirlerini alt etmek için başvurdukları yolların tümünü oluşturur.

5.1. Tuzak (β 5/1)

Amanvermez Avni ve Arif paketlerle birlikte evden çıkarlar. Beyazıt civarındaki bir konağın köşesinde iki kişi konuşur. Birisi eve girer. Evin içine giren arkadaşını bekleyen kişiyi dışarıda bekleyen iki kişi (Avni ve Arif) yakalar, sokaktan ileri götürürler. Dışarıda bekleyenlerden biri (Avni) geri dönerek iple evin duvarından tırmanır ve içeri girer. Kapıdan giren yabancıya başka bir kişi yol gösterir ve birlikte ikinci kata çıkarlar. Evi tanıyan kişi kasayı gösterir ve vasiyetnameyi koymasını söyler. Avni ise perdenin arkasından bu iki kişiyi dinlemektedir. Talimatı veren kişi odadan çıkar ve sokak kapısını aralık bırakarak evden çıkar. Avni içeriye giren hırsızın bulunduğu odanın kapısını açar. Adamı kasayı açmaya çalışır. Yatakta şişman bir kişi uyumaktadır. Adam, kasayı açar, içindeki paraları cebine koyar. Cebinden bir kâğıdı çıkarıp (kâğıt aslında bir vasiyetnamedir) kasaya koyar. Avni ayağa kalkan adamın arkasından yaklaşır. Elindeki elektrikli silahla adamı etkisiz hale getirir. Avni uyuyan adamı uyandırır. Elindeki elektrikli silahın çevirme kolunu vererek dışarıdan yardım çağırır. Arif, bir komiser ve iki polis eve girer. [K/AA-ES/17]; Ahmed içeri girmiş, arkasında bekleyen Hüseyin tam köşkü ele geçirecektir ki, duvardan bir kapı açılır, çıplak bir adam polislerin kendilerini yakaladığını, kaçmaları gerektiğini söyler. Kara Cadı, Hüseyin'i görünce "deniz deniz" diye bir çığlık işitilir. Hokkabazlık özelliği olan Kara Cadı'nın bu teşebbüsü ile her yer sular altında kalmış gibi olur. (...) O sırada büyük bir kahkaha ile irkildikleri an merdivenin yukarı çekildiğini fark edip, ateş ederler. Kara Cadı'nın intikam cümleleri duyulur. Tuzağa

düştüklerine emin olurlar. [AF/MCK-VK+SS/26]; Kısa boylu adam patronun adının Malatyalı Mustafa Bey olduğunu söyleyerek Mösyö Aharonyan'ı gelmesi için ikna eder. Aharonyan Yeni Kahveci Han'daki yazıhaneye getirilir ve beklemesi söylenir. Mösyö, arkasından bir ayak sesi duyar ve kafasına bir çuval geçirilip yere yatırılır. Ardından bir sandığa yerleştirilir ve arabayla başka bir binaya taşınır. Sandık açılır, Mösyö bağlı olduğu iplerden kurtarılarak, sandıktan çıkarılır. Otomobil, İstiklal Caddesi'nde büyük bir apartmanın önünde durur. Eve girerken kapıcı ile karşılaşılır, kapıcı Cingöz'ün Mösyö Aharonyan olduğundan şüphelenmez (Bu da Cingöz'ün kılık değiştirmedeki başarısı olarak gösterilir). Kapıcı küçük bir kızın getirip verdiği bir mektubu Mösyö kılığındaki Cingöz Recai'ye teslim eder. Kapı anahtarla açılmaz, kapı çalınır ve kapıyı Rum hizmetçi kız açar. Hizmetçi kendisini çok merak ettiğini, gelmeyeceğini düşündüğünü, kendi kardeşini çağırdığını söyler. Mösyö kılığındaki Cingöz, pek önemsemez; fakat Ermeni Aharonyan'ın ses tonu ve şivesini taklit ederek rahatsız edilmemesini söyler; yardımcıları ile Mösyö'nün odasına gider. Daha önce caddeden bakarak evin içini araştıran Cingöz'ün yardımcısı Halid, Mösyö'nün odasını çok iyi bilmektedir. Odaya girip kapıyı kilitlerler. Bu arada Halid ve diğer yardımcı hizmetçi ve kardeşinin olduğu odaya girerek ikisini de bağlar. Odaya dönerler. Gürültü yapmadan tahta döşemeleri sökerler. Yanlarında getirdikleri, kasa açmak için kullanılan "Armstrong" markalı fabrikanın başka bir makinesiyle de tahta döşemelerin altındaki çimentoyu keserler. Kesilen kısımlara demir sokularak manivela kuvvetiyle yukarı kaldırılır. Odanın ortasından bir buçuk metrekare kocaman bir taş parçası çıkarılır. Odanın altından Mösyö'nün mücevherat mağazası görünür. Sahte polisler caddenin tarafına gelerek, hırsızları yakalar. [EI/CR-SB(PS)/73].

5.2. Hile (β 5/2)

Refik, Çimenlik Kalesi'ne gidecek vapura biner ve Selanik'ten uzaklaşır. (...) Esma ve Naciye, Faide'yi Cevad ile evlendirmek konusunda anlaşırlar. (...) Esma Hanım Cevad Bey'e planını anlatır (Parası bitmekte olan sevgilisi Cevad Bey'in sefil olmasına gönlü razı olmadığı için, paralar suyunu çekmeden Faide Hanım ile Cevad'ı evlendirecektir. Bunun karşılığında Cevad Bey'den isteği yalnızca arada sırada kendini ziyaret etmesidir). Cevad Esma'nın teklifini kabul eder. (...) Cevad Bey, Nihad Bey'le kafede tanışır ve sohbeti ilerletir. (...) Cevad Nihad'ı bırakınca adamlarının ve hırsızların yanına döner. Hırsızların adını alıp serbest bırakır. Kendilerine yardım eden adamlara da birer lira verip kalan parayı cebe atar, evine döner. [CMMM-FN/9]; Pandeli evinde üç dört kişi ile toplanıp sahte para imalini konuşmaktadır. Herakliya konuşulanları anlamadığından kocası ona imal edecekleri paralarla artık kimsenin parasız kalmayacağını, vatana hizmet için çalıştıklarını söyler. Konuştuklarını kimseye söylememesi için yemin ettirir. Suç ortakları Pandeli, Öksenus, Yorgidis ve Öksanus'un karısı Kaleo'dur. Pandeli daha önceden Atina'da yapılıp getirilen sahte paraların yerine kendilerinin sahte para basmalarını teklif eder. Ancak kalp para basmak için gerekli olan yüz lira onlarda yoktur. Bu parayı Karolin'in sevgilisi Bursalı Hüsrev Bey'den almayı kararlaştırırlar. Hüsrev Bey ve diğerleri buluşur. Kumpanya daha önce sahte paralarla ilgili hikâyeyi anlatıp artık kendileri sahte para basmak istediklerini söylerler. Hüsrev Bey bir şartla teklifi kabul eder: Kendi hazırladığı şekilde bir borç senedini yazıp imzalayacaklardır. Pandeli, Öksanus, Kaleo ve Yorgidis düzenledikleri senedi Hüsrev Bey'e verip vermemeyi tartışırlar (Senedi imzalasalar da suçlanamayacaklardır çünkü Türkçe bilmediklerini ve Yunan uyruklu olduklarını, imzalarının da önemli olmadığı-

na karar verirler). Parayı alıp senedi vermeyeceklerdir. Hüsrev güvenin önemli olduğunu, şimdiden sorun çıktıysa daha ileride anlaşamayacaklarını söyler. Çete elemanları Hüsrev Bey'le anlaşarak senedi verirler ve parayı Hüsrev Bey'den (yani Avni'den) alırlar. Çetede kaç kişinin olduğu sorusunu soran Hüsrev Bey altı kişi olduğunu öğrenir ve bunların içinde Karolin'in de ismi geçer. Karolin'in de çeteden sayılmasını Hüsrev Bey hoş karşılamaz. Çete elemanları Herekliya'nın bu tür işlere aklı ermediğini ve ortadan kaldırılabileceğini söylerler. [Ö/AA-ES/21]; Mister Edward pencereden atlayarak, bahçe duvarından kaçmaya çalışırken evin uşakları ve polis tarafından hırsız diye yakalanır. (...) Meşhur polis hafiyesi Mister John, polislerle beraberdir. O da hırsız sandığı Mister Edward'ı Madam'ın yanına çıkarır. Hırsızı yakaladığını bildirir. Madam, soyulduğunun farkındadır, ancak âşığının da hırsız sanılmasına çok üzülür. Fakat âşığı Mister Edward göz işareti ile susmasını söyler. Mister John ve yardımcıları evdeki araştırmayı bitirerek hırsız sandıkları Mister Edward ile merkeze gitmek üzere evden ayrılır. Adliye sarayının müdüriyetindeki yetkili Mister Edward'ı yıllardır tanımaktadır ve kendisinin çok asil bir adam olduğunu asla böyle bir olaya karışmayacağını söylemesi üzerine, Edward durumun evraklarda yazdığı gibi olduğunu bildirir. Mister Edward suskunluğunu sürdürdüğü için suçunu itiraf etmiş olarak kabul görür ve kefaletle serbest kalır. [SP/ŞH-BD(İFS)/186].

5.3. İkna (β 5/3)

Esma, Faide'yi evlenmeye iknaya çalışır. Faide'nin annesi Naciye Hanım ve Nihad Bey de Faide'nin Cevad ile evlenmesini ister. Faide ile Cevad'ın önce nikâhlarının kıyılması sonra da dört ay içinde düğünlerinin yapılması kararlaştırılır. Faide ile Cevad'ın nikâhları kıyılır ancak Faide'nin rı-

zası olmadığı için annesi Naciye Hanım kızı adına sorulara cevap verir. Nikâhtan sonra düğün hazırlıklarına başlanır. [CMMM-FN/9]; Edhem (Fakabasmaz) hasta karısının olduğu bahanesini uydurup istenirse Kalpakciyan'ın adamı ve şoförüyle Amanvermez'i götürüp durumunu ispat edeceğini söyleyip her ikisini de ikna eder. [OC/FZ-HN/47]; Kürt Ali, yaşlı adamı odasına yerleştirir, burasının emniyetli olduğuna dair onu ikna eder. (...) Kubbeli Hamam'a bozacı kılığında giden Cin Ali, Murad tarafından parası olmadığı için pek de hoş karşılanmaz ama onu yıkanmaya ikna etmeyi başarır. [KHK/KH-VÖB/80]; Hoca Râzi Efendi kılığındaki (cübbe, sarık, doksan dokuzlu kehribar tespih) Fakabasmaz, görevliyi ikna ederek, göreve atanması için gerekli resmî işlemlerin yapılmasını sağlar. [FT/FZ-HN/135].

5.4. **Karşı Tuzak (β 5/4)**

Tuzak içinde tuzak kurulmasıdır.

Amanvermez doktordan şüphelendiği için arabanın sağ tarafındaki tuşa basarak arabanın zırh ve elektrikle kaplanmasını sağlar. [KadC/FZ-HN/49]; Recep sıkıştığı yerden çıkmanın yollarını arar ama imkân yoktur. Bir tuzak hazırlar. Bağırıp çağırmaya başlar, burada açlıktan öleceğine intihar edeceğini haykırır. Arkasından bir kurşun sesi gelir. Kurşun sesinden sonra kapı açılır, dışarıdan biri gelip Recep'in ölüp ölmediğini kontrol edeceği sırada maskeli adamın kafasına tabancasının kabzasını indirir. [VHP-K/90]; Türk polis dedektifi Mehmed Rıza, tuzakla ilgili olarak İngiliz kadını haberdar eder; kadın çok şaşırır, İngilizcesinin çok iyi olduğunu söylemesinin karşılığında Cingöz'ün bir dönem Amerika'da kaldığını öğrenir, telaşlanan kadın kendini korumak için korsesine bir silah saklar. Otomobilde her şey yolunda gider, hiçbir kabalık ya da şiddet görmez. Baloda, Cingöz Recai, kadının yanından ayrılır. O sırada Mehmed Rıza adın-

daki dedektif kadının yanına gelerek, Cingöz'ün mutlaka bir plan yapacağını söyler, elektrikler kesilir. Balo salonunda ciddi bir karmaşa olur. Mehmed Rıza, İngiliz kadına küpeleri korumak için kendisine vermesini söyler. Kadın aceleyle söyleneni yapar. Işıklar geldiğinde ortada ne Mehmed Rıza ne de küpeler vardır. [ZK/CR-SB(PS)/145].

6. Takip (β 6)

Suçlu ya da araştıranın olay sürecinde birbirlerini ya da üçüncü şahısları takip ettikleri durumlarda kullanılır.

Kaymakam, Rum kayıkçı Petro ile lodoslu bir günde deniz yönünden hırsızları takip edip, iz bulmaya çalışır. [H-AME/3]; Fakabasmaz şöhretli ve zengin olan bir adamın peşine düşer. Bir gece kahvenin köşesine Caf Caf Halil ile gizlenip adamı bekler. Sonra geldiğini görünce Caf Caf Halil, kahveye girip oturur. Kızanlıklı Ali Ağa'nın konuşmalarını dinler. Fakat yabancı olduğu için herkes Caf Caf Halil'i takip etmektedir. Kızanlıklı Ali Ağa'nın kalkacağını işitince ondan önce kendisi kalkar ve adamı takip için bir köşede bekler. Ancak Ali Ağa saklandığı yerden geçmez, Caf Caf Halil kahveye geri döner. Yine adamın izini bulamaz. Bunları Fakabasmaz'a anlatır, Fakabasmaz sinirlenir. Caf Caf Halil ertesi akşam yine kahveye gider, Ali Ağa'yı takip eder. Ali Ağa kahveden çıkar, Caf Caf Halil peşine düşer. Bir elinde kama bir elinde revolver Kızanlıklı Ali Ağa'nın yolunu keser. Silahın kabzasıyla ona vurur ve adamı bayıltarak üzerindeki parayı, eşyaları, çorap ve sarığını dahi alıp oradan uzaklaşır. Fakabasmaz bu hareketin bir gece gecikmesine rağmen başarılı olduğunu söyleyerek Caf Caf Halil'i tebrik eder. [CCHS/FZ-HN/53]; Cin Ali Mahmudpaşa'da iken Kara Hüseyin onu takip eder. Onları kalabalıkta fark ettiği anda elinde silahı ile kalabalığa "Tutun, katil!" diye bağırır. Fakabasmaz ve Cin Ali de aynı cümle ile kalabalığa seslenir. [GM/FZ-HN/56];

Karanlık bir köşede Kartal ve Server Bedi, Hüseyin Rıza'yı bekler ve takip etmeye başlarlar. Hüseyin Rıza, Fatih-Harbiye tramvayına biner. Kartal ve Server Bedi de peşinden giderler. Hüseyin Rıza, Fatih'te inince Kartal ve Server Bedi onu takip ederler. Hüseyin Rıza, vakit geçirerek sokaklarda ilerler ve bir çıkmaz sokağa girer. Tahta bir perdeden geçip bir konağın bahçesine geçer, bahçedeki ahıra benzeyen kulübeye girer. Kartal ve Server Bedi de kulübenin penceresinden gizlice onu gözetler. Hüseyin Rıza'nın maskesini takıp ağzının kenarına da fosfor sürdüğünü görürler. İp ve boru gibi bir şeyi eline alır, kulübeden çıkar, evin birinci katına Salih Efendi'nin yattığı odaya iple tırmanır. Server Bedi, Hüseyin Rıza'nın yaptıklarına hayret eder. Kartal ise gülerek mırıldanır. Hüseyin Rıza, Salih Efendi'nin camını tıklatır ve evde iki gün daha kalabileceğini söyler. Kartal İhsan ve Server Bedi olay hakkında konuşurlar ve saklandıkları ağaç arkasından çıkarlar. İpin sarktığı yere gidip fıçıların arkasına gizlenirler. Hüseyin Rıza, iple aşağı iner. Fıçıların önünden geçerken Kartal, Hüseyin Rıza'nın karşına çıkar. [KÇB/Kl-SB(PS)/118].

7. Kimliği Açıklama (suçlu /araştıran) / Kimliğin Ortaya Çıkması (suçlu /araştıran) (β 7)

Bu fonksiyon olay örgüsünde suçlu ya da araştıranın kimliğinin ortaya çıktığı ya da doğrudan kendilerini tanıttıkları durumlarda kullanılır.

7.1. Kimliği Açıklama (suçlu /araştıran) (β 7/1)

Suçlu ya da araştıran doğrudan asıl kimliğini ifşa eder.

7.1.1. Suçlunun kimliğini açıklaması (β 7/1①)

Fakabasmaz, Sultan Abdülhamid'e Fakabasmaz olduğunu açıklar. Hiddetlenen padişah ne cüretle odasına bu şekilde girebildiğini sorar. [YS/FZ-HN/57]; Mr. John bu ola-

yı kimin yapacağını sorduğunda, ben, diyen istihza dolu sesin Şeytan Hadiye olduğunu anlar. Şeytan Hadiye, telefonda Mr. John'a yeterli tedbiri almasını önerirken kendisiyle dalga geçmeyi sürdürür, prensesin en kıymetli mücevheri olan tarağını çalacağını söyler. [PT/ŞH-BD(İFS)/185]; Kütüphane dolabının kapağının ardından yüzü maskeli bir adam çıkar, maskeyi çıkardığında bu kişinin uzun zamandır ortalarda görünmeyen Elegeçmez Kadri olduğu anlaşılır. [YSS/EGK-BD(İFS)/202].

7.1.2. Araştıranın kimliğini açıklaması (β 7/1②)

Süslü kadın esas kimliğini açıklayarak polis hafiyesi olduğunu, Suriyeli dolandırıcının peşinde olduğunu söyler. [MM-AME/8]; Cin Emin, gizlice gerçek kimliğini Nigâr Hanım'a söyler. [MK/KH-VÖB/95]; Komiser Davut, gerçekte Efendizâde Aloş olduğunu itiraf eder. [ZOAK/BPHHM-AC/227].

7.2. Kimliğin Ortaya Çıkması (suçlu /araştıran) (β 7/2)

Ya yazar tarafından açıklanır ya da üçüncü şahıslar suçlunun veya araştıranın gerçek kimliğini anlar, deşifre olurlar.

7.2.1. Suçlunun kimliğinin ortaya çıkması (β 7/2①)

Andre'yi takip edenlerin hafiye değil onu öldürmek için saatlerdir Tonakların evinin önünde nöbet tutan Leon ve Leon'un arkadaşları olduğu ortaya çıkar. [C-AME/4]; Kara Hüseyin, sesinden Fakabasmaz'ı tanır ve "faka bastığını" anlar. [FZİ/FZ-HN/55]; Mehmed Rıza, umum müdürünün bütün itirazlarına rağmen elindeki makasla yaşlı Namık Bey'e yaklaşır ve ihtiyarın ensesine geçme bir deriyi makasla boylu boyunca yırtınca profesyonel makyajın altından Cingöz Recai çıkar. [AKBC/CR-SB(PS)/72].

7.2.2. Araştıranın kimliğinin ortaya çıkması (β 7/2②)

Dürdane Hanım, Ulviye'nin Acem Ali olduğunu görür görmez anlar. (...) Mergub, aşağı iner ve Ulviye'yi tanır. [DH-AME/1]; Yahudi bir adam arkadaşlarına dönerek Fransızca, "Şu karşıdaki adama dikkat ediniz. Bugün bizim eve geldi. Vakayı yeniden takip ediyor. Polis hafiyesidir." deyince, arkadaşları endişe etmemesi gerektiğini hiçbir şeyin ortaya çıkmayacağını söyleyerek o akşam Beyoğlu'nda Odeon Tiyatrosu'nda buluşmak için sözleşirler. [AD/TNPKDR-ON/127]; Mr. Vallard gazetecinin aslında Yılmaz olduğunu hemen anlar. [AKM/BTPAS-BD(IFS)/175]; Fahriye, Mehmed Ali'yi kılık değiştirmiş olmasına rağmen tanır. [PE/PN-CC+MR/214].

8. Başarısızlık (polis / suçlu) (β 8)

Olay örgüsünün gelişimi sırasında suçlunun ya da araştıranın (polisin) başarısızlığa düştüğü durumlarda kullanılır.

8.1. Suçlunun Başarısız Olduğu Durumlar (β 8/1)

Avni, kendi izlediği siyahı gözden kaybeder. [KK/AA-ES/16]; Sahildeki iki balıkçı Anderya'yı yakalar ve bir çuvalın içine koyarlar. [MG/AA-ES/18]; Cingöz, tiyatrodan gayet sakin ve memnun çıkarken kapıda polisleri ve inci gerdanlığı olan kadının kocasını görür. Cingöz'ün adamları, inci gerdanlığı olan adamı Japon ilmiği yerine Alman bağına benzeyen bir bağla etkisiz hale getirdikleri diğer bir deyişle iyi bağlayamadıkları için adam kurtulup polise haber vermiştir. [TB/CR-SB(PS)/143].

8.2. Araştıranın (polisin-dedektifin-diğer kahramanların) Başarısız Olduğu Durumlar (β 8/2)

Arif eve üzgün döner. Çünkü Koço'nun cesedini takip etmek istese de cesedi ve onu taşıyanları, yolda iri yarı biri ona

çarpınca dikkati dağıldığı için gözden kaybetmiştir. [KA/AA-ES/15]; Yanlarına yaklaşıp, burada bulunma sebeplerini sorarlar, sizin amiriniz benim diye bağıran Hüseyin'i ve Ahmed'i ele geçirip, diğer amirin yanına çıkarırlar. [AF/MCK-VK+SS/26]; Polis memurları merkeze dönünce ceplerinde birer zarf bulurlar. Bu zarfın içinde beşer liralık birer banknot, "Fakabasmaz Zihni'nin Düğün Hatırası" yazılı ufak bir kart vardır. O sırada Amanvermez bir telgraf bulur ve cebinde varsaydığı incinin içinde bulunduğu mahfazayı masasına koyar. [FZD/FZ-HN/48]; John balkona çıkar ve sırtında Şeytan Hadiye'nin notuyla geri döner. Bunu gören Bertha güler. [PHİ/ŞH-BD(İFS)/187].

9. Suç İşleme (β 9)

Bu fonksiyon anlatının gelişmesinde işlenen cinayet, hırsızlık, adam kaçırma ve saldırı suçları için kullanılır.

9.1. Cinayet (β 9/1)

9.1.1. Ateşli silah ile öldürme (β 9/1①)

Andre Tonaklar'ın evinden çıkarken, Simon'un hapishaneden kurtarıp kandırdığı ve Andre'ye karşı kışkırttığı, Andre'nin köprüde tartıştığı Leon, Andre'yi silah ile vurur. [C-AME/4]; Fakabasmaz, torbalardan birini dama fırlatıp silahın dipçiğiyle adamın başına vurur ve adam ölür. [ÖY/FZ-HN/42]; Cin Ali silahını çeker, Şevket'i elinden yaralar. Şevket'in tabancası yaralı elinden kayarak yere düşer ve ateş alır. Şevket kalbinden vurularak ölür. [AÇŞ/FZ-HN/132].

9.1.2. Bıçak-Kama-Pala-Balta-Hançer-Balyoz ile öldürme (β 9/1②)

Dev Süleyman çete üyelerini takip eden Siyah Pençe'nin istihdam ettiği en faal memurlardan Hüsrev Efendi'nin evi-

ne gizlice girer. Derin uykudaki Hüsrev'in pala ile boğazını keser. (...) Dev Süleyman daha sonra palasıyla Hüsnü'nün boynunu keser. [YŞBC/MCK-VK+SS/28]; Ali Paşa, pencereden diğerlerine bakarken Memduh cebinden bıçağını çıkarıp Ali Paşa'yı arkadan bıçaklar. [KİP/FZ-HN/46]; Tırnak, Haldun'un babasının kendilerini gördüğünü söyleyip onu kalbinden bıçaklayarak öldürür. [HKD-SB(PS)/231].

9.1.3. Boğarak öldürme (β 9/1③)

Mösyö De Petit Val ve küçük bir çocuk dışında bütün şato halkı gece odalarında boğularak öldürülmüştür. [AA-AME/7]; Behram Bey yağlı ip ile boğulup, bir çuvala konulur. Evin arkasındaki mezarlığa, mezar taşları arasına bir çuval bırakılır. [BeşC/FZ-HN/51]; Fakabasmaz ve Müjgân baygın adamı bahçeye taşırlar. Fakabasmaz kokaini de baygın adama çektirir. Adam iyice kendinden geçince Cin Ali katranlı ipi Abid Bey'in boynuna geçirir ve onu boğar. Ceset bir çuvala konulur. Otomobille götürdükleri cesedi Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nden fundalıklara atarlar. [FF/FZ-HN/54].

9.1.4. Belirsiz (β 9/1④)

Postacı öldürülür. (...) Daha sonra Mösyö Corto da öldürülür. (...) Mösyö Corto cinayetinden bir iki ay sonra Paris'te hayli ün yapmış ve yazarın kitabın başında haklarında bilgi verdiği, iki sarraf kardeşin, Michel Kardeşlerin özel kâtibi Riviére de bir cinayete kurban gider. [AA-AME/7]; Kapı açıldığında Vecihi Bey arkası dönük koltukta uyuyor vaziyette görülür. Yanına gidildiğinde ise ölmüş olduğu anlaşılır. [KK-K/83]; Ertesi sabah uşak elinde kahvaltı tepsisiyle Daim Bey'in yatak odasına çıkar, kapıyı çalar ancak içeriden ses gelmez. Kapıyı açtığında yatağın boş olduğunu görür. Çalışma odasına gider ve orada Daim Bey'in cesediyle karşılaşır. Uşağın bağırmasıyla annesi odaya gelir. Yerde yatan

Daim Bey'in cesedini görünce kadın bayılır. [MB-K/84]; Sabah, Tereza'nın hizmetçisi eve gelir. Kapıyı çalar; ama açan olmaz. Kapı kolunu çevirince açık olduğunu görür ve içeri girer. İçeride Tereza'nın cesedini görüp bağırmaya başlar. [MD-K/85].

9.2. Hırsızlık (β 9/2)

Nihad ve Nahid Sami, Rasim Bey'in yazıhanesine şömineden bir ip sarkıtarak girerler. Bazı evrakları alıp eğlenmek için ve müfettişlere ait unutulan bir şemsiyeye tutturulmuş bir kartvizit bırakıp çıkıp giderler. Bu kartın üzerinde de Nahid Sami'nin ismi vardır. Evrakları ise eğlenmek için aldığını, birkaç gün içinde kendisine posta ile göndereceği yazılıdır. [GK-SS+EA/11], Dev Süleyman, odadaki sandığı açar ve içindeki Sincabi Elmas'ı alır. Kuşağına koyar, pencereden geçerken elması bahçeye düşürür. [YŞBC/MCK-VK+SS/28], Nermin her ne kadar gerdanlığı takma fikrinden rahatsız olsa da kocasının ricasını kırmaz. Gerdanlığı almak üzere odasına çıkar. Nermin'in feryadı üzerine Necip telaşlanır ve yanına gider. Ne olduğunu sorar. Kırmızı gerdanlık muhafaza edildiği gizli dolapta yoktur. Nermin bayılır. [ÇG-K/94].

9.3. Adam/kadın Kaçırma (β 9/3)

Genç kız, doktorun gözünü bağlar ve bir saat sonra geri döneceklerini söyleyerek, adamın çantalarını kendi alır. Ardından adamın elinden tutarak yeraltına doğru gider. (...) Konağın kızı ve "sakallı" Kanlı Peri yeraltına doğru yola çıkarlar. [KP/MCK-VK+SS/23]; Gece yarısını geçe odanın kapısı sarsılır. İçeri uzun boylu iri yarı bir adam girer. Recai Bey, uyku sersemi boğuk bir ses çıkarır. Adam elini ayağını bağlar. Başına bir çuval geçirip Recai Bey'i götürür. (...) Adam, Çingenelerin kurdukları iki çadırdan birine girer. Recai Bey'i kaçıranlar Sümbül ve diğerleridir. [VHP-K/90]; Du-

manların içinde iki karaltı belirir, bu sırada biri hizmetçiyi bağlar; diğeri de Nerime'yi alır. İki adam Nerime'yi kaçırır. [ZOAK/BPHHM-AC/227].

9.4. Saldırı-Kavga (β 9/4)

Kandökmez Remzi, arkasından bir darbe alır ve omzundan bıçaklanır. [GK/TNPKDR-ON/129]; Vicdani Efendi, arabaya bindiği sırada, bir sarhoş derhal otomobile hücum eder. Bir havlu ile boğazını tıkayarak, sarhoş olan Vicdani Efendi'nin bayılmasına yol açar. [SZ/YCBM-N/225]; Raif Cenab, denize atlamaya hazırlanırken esrarengiz adam beline tekme atar ve denizde Raif Cenab'ı öldürmeye çalışır, Raif Cenab, yüzmeye başlar. [ÜET/BPHHM-AC/226].

IV. EYLEM SONA ERER/SONUÇ (simgesi Δ)

Suçlu ve araştıranın fonksiyonlarından yola çıkılarak anlatının sonuçlanmasını sağlayan eylemler göz önünde bulundurulur.

1. Takdir ve Ceza (Δ 1)

Anlatının sonunda veya olay örgüsünün ortasında ana kahramanların (suçlu/araştıran) çevreleri tarafından takdir edilmeleri veya ceza almaları durumunda kullanılır.

1.1. Ceza (Δ 1/1)

Anlatının sonunda suçlunun eylemlerinden dolayı ceza aldığı durumlarda kullanılır.

1.1.1. Öldürülme/mahkeme sonucu ceza alma/idam edilme (Δ 1/1①)

Yanko idama mahkûm edilir. Ziyaeddin Paşa ise suçsuz bulunur. [KÖ/AA-ES/14]; Halid'in idamına, Habibe'nin müebbet hapsine karar verilirken Nazlı'ya da on beş yıl hapis ce-

zası verilir. [İA/AA-ES/22]; Ömürlerinin sonuna dek zincirler içinde kalma cezası verdikleri belirtilir. [EF/YAİE-ŞN/34].

1.1.2. Suçlunun toplum tarafından dışlanması (Δ 1/1②)

Bu dönemde hayli genç, evlenme çağında olan bu iki kardeş hem toplumdan dışlanarak manevi acı çekerken hem de ilahi adalete teslim edilir. Michel Kardeşlere halkın tepkisi ise hayli büyüktür, özellikle yüksek zümre onları içlerine almaz, toplumsal ve gündelik hayata asla dâhil etmedikleri gibi evlilik dâhil olmak üzere hiçbir bağ da kurmaz. (...) Halk onları tekinsizliğe hapsederek, varlıkları ve paraları ile onları hayatları boyunca lanetler. Ölümlerinin ardından bu varlıktan kimseye hayır gelmeyeceğinin altı çizilir. (...) Fakat bu davaları ölümlerinden sonra bile kardeşler kazanır. Böylelikle kardeşlere duyulan öfke iyice büyür. [AA-AME/7].

1.2. Takdir (Δ 1/2)

Araştıranın veya suçlunun çevreleri tarafından takdir edildiği, ödüllendirildiği durumlarda kullanılır.

1.2.1. Araştıranın çevresinden takdir görmesi (Δ 1/2①)

İsmail Azmi bir dönem babasız kalması yüzünden suça bulaşsa da iyi yürekliliğinin ve doğru yolu aramanın mükâfatını alır. [H-AME/3]; Hüsniye eve döner, Sadık Bey ile mutlu bir evlilik yapar, bir kızı olur. Bu sırada hapse girenler işledikleri suçun cezasını çekerken Hüsniye ve ailesinin mutlu olduğu belirtilir. Cingöz Mahmud, hapse alışkın olduğu için ona bu durumun tesir etmediği, Remzi Bey'in vicdan azabından hayatını kaybettiği okuyucuya bildirilir. [ÇE-SS/12]; Cingöz, yardımcılarına "mükellef bir sofra" hazırlamalarını söyler. Yardımcıları odadan çıkarken, gurur ve saygı duyduğu rakibi Sherlock Holmes'e "sipahi ocağı" sigarası uzatır. [EİCR-SB(PS)/73].

1.2.2. Suçlunun çevresinden takdir görmesi (Δ 1/2②)

Fakabasmaz'ın başarılarından dolayı heykelinin dikilmesine karar verilir. [BatS/FZ-HN/133].

2. Suçlular Yakalanır (Ölü ya da Diri) (Δ 2)

Bu fonksiyon, olay örgüsünün herhangi bir noktasında suçlunun ölü ya da diri ele geçirilmesi için kullanılır.

2.1. Suçlular Canlı Yakalanır (Δ 2/1)

Suçluların canlı ele geçirildiği, yakalandığı durumlarda kullanılır.

Kaymakam hırsızlardan birini Yedikule civarında yakalar, onunla işbirliği yaparak Yedikule surlarının altındaki İstanbul'un hırsız yatağını bulmayı başarır. [H-AME/3]; Ligor kasayı açar ve içindekileri boya tenekelerinden birine doldurur. Amanvermez Avni merdivenden çıkarak Ligor'u görür ve elindeki tabancayla Ligor'u uyarır. Ligor kendini denize atar ve geminin dümen demirine asılır. Avni Ligor'u gemiye alır ve ona kelepçe takar. [B/AA-ES/20]; Müdür, polis memurunu çağırır, Sadrettin Bey'in imzalanan vesikayı alıp almadığını sorar. Sadrettin Bey o sırada vesikayı almak için polis müdüriyetine gelmiştir. Polis memuru Sadrettin Bey'i odasına getirir. Nihad Bey'in başarılı soruşturması neticesinde suçunu itiraf eder. [MD-K/85]; Nahid'le Müjgân konuşurken dışarıdan ayak sesleri gelir. Nahid kapının arkasına saklanır. Arif Paşa odaya girdiğinde onun üzerine atlar ve beline bağladığı iple Arif Paşa'yı bağlar, omzuna alır, Müjgân ile köşkten çıkar ve Nüzhed'in yanına gelirler. [ŞG-K/86].

2.2. Suçlular Ölü Yakalanır (Δ 2/2)

Suçluların ölü ele geçirildiği durumlarda kullanılır.

Hüseyin çatışmada suçluları öldürür. [KÇ/KH-VÖB/79]; Kandökmez Remzi, "Kanun namına durunuz" diyerek atılır.

Bileklerinden kanlar süzülen kişi, sesin ne taraftan geldiğini anlamayarak yüzüstü yere yatar, sürünür. Kandökmez'in ayaklarına çarpar, ayağa kalkmayı başaramaz, kuvvetli bir elin yakasından tuttuğunu algılar, şiddetli birkaç yumruk darbesiyle yere yuvarlanır. Bu cinayet karanlık ve meş'um bir ormanda işlendiği için bundan kimsenin haberi olamayacaktır. [MK/TNPKDR-ON/130]; Kapı açılır Makbule Cavidan'a ateş eder, Cavidan ölür. [HC-SA/229].

3. Vaka Çözümü(Δ 3)

Anlatının sonunda bazen de olay örgüsünün ortasında olayların açıklığa kavuştuğu, vakanın okur tarafından anlaşıldığı, gizemin ortadan kalktığı durumlar için kullanılır. Olayların açığa çıkması; suçlunun neden ve nasıl suç işlediğini açıklaması, itirafta bulunması veya olay örgüsünün çözülmesi şeklinde olur.

3.1. Suçlu Neden / Nasıl Suç İşlediğini Açıklar (Δ 3/1)

Suçlunun neden ve nasıl suç işlediğini anlattığı durumlarda kullanılır.

Celâl'in elemanları olan katiller paralarının karşılığını alamadıklarından ve Celâl'in kötü davranışları sebebiyle, intikam için cinayeti işlemişlerdir. Asaf Bülent'in anlatımı sona erer. Nejad'la beraber olayın geçtiği eve ve Celal'in mezarına giderler. Nejad İstanbul'a döner. [ÇF-CC/34]; Hizmetçisi Salih Efendi'ye Fakabasmaz'dan bir mektup getirir. Fakabasmaz Zihni babanın aslında kendisi olduğunu, zengin olan adamın fakirleri hiç düşünmediğini bu nedenle yirmi bin lira değerindeki eşyalarını aldığını yazmıştır. [BZBM/FZ-HN/52]; Çekirge Zehra yüzükleri çalanın kendisi olduğunu ve evdeki akrabaları olarak tanıştırdığı kişilerin de adamları olduğunu söyler. [DD/ÇZ-SB(PS)/171].

3.2. İtiraf (Δ 3/2)

Suçlu işlediği suçları doğrudan itiraf eder.

Cingöz Mahmud cinayeti kendilerinin işlediğini, izlerin belli olmaması için konağı Çilingir Kemal'in yaktığını, fakat bunların paşanın oğlu tarafından planlandığını itiraf eder. Remzi Bey ertesi günü tutuklanır, suçunu itiraf edince Cingöz Mahmud, Kayserili Dursun ile hapse atılır. [ÇE-SS/12]; Amanvermez Avni Fatin ve Hüsrev'in sorgularını yapar ve cinayeti itiraf ettirir. Fatin sorgu sırasında Avni'yi boğmaya çalışsa da bu girişimi tam zamanında gelen Arif tarafından engellenir. [KK/AA-ES/16]; Olayı çözen itiraf hocadan gelir: Kendisinin büyücü olduğunu, yolda bazı kişilerin onları çevirip para teklif ettiğini, köşke giderek söylenenleri yapması gerektiğini itiraf eder. Gece bahçeye çıkmasını ise, o çetenin mensubu olarak paşanın kızını, sevgilisine yani Kara Cadı'nın büyük oğluna kaçırmak için hazırlandığını da ekler. Hoca, hırsızlığa gelince kızın odasını, mücevherleri de dâhil olmak üzere yeraltında kendi odasını kurmaya çalıştıklarını söyler. [GBA/MCK-VK+SS/27].

3.3. Meselenin Çözülmesi (Δ 3/3)

Araştıran ya da suçlu vakaları çözer ve okuyucu aydınlanır.

Pire Necmi atıldığı hücrede bir gün sonra serbest kalacak mahkûmu boğup ve daima ayakkabısında taşıdığı makyaj takımı ile kendini ona benzeterek yerine geçmiştir. [KNT/PN-CC+MR/209]; Hacı Nusret Bey Neriman ve İrfan Sacid'e itirafta bulunur: Belkıs Süreyya on dört yıl önce yakalanan çete lideri Mecnun Mehmed Hayri'nin sevgilisidir ve sevgilisini hapse atan kişilerden intikam almaktadır. Öldürülenler bu davada görev yapan kişilerdir. Müntakim Hayalet ise aslında Mehmed Hayri'nin (M ve H) baş harflerini temsil eder. Belkıs beraat edince Mısır'a gitmiş, Naciye Hanım'la birlik-

te Hindistan'a kadar gidip, manyetizma eğitimi almış. Naciye Hanım ise bir evde ölü bulunmuş ve geçen gün defnedilmiştir. Hacı Nuri Bey öldürülecek dördüncü kişinin kendisi olduğunu, onu ve ailesini öldüreceklerine dair tehdit edildiğini söyler. Hacı Nusret İrfan Sacid'in dadısını gece konuşturmayı başarmış ve olanları öğrenmiştir. (...) İrfan Sacid sonra olanlar hakkında bilgi verir: Şoför delirmiş, Dr. Cevdet tedavi olmak için Avrupa'ya gönderilmiş, İrfan Sacid tedavi görmüştür. Ancak İrfan Sacid doktorunun telkinleriyle cinayeti bilinçsizce işlediğini düşünüp kendini teselli etmeye çalışır. [KKNV-MA/228]; Ömer Bey öldürülenler arasındaki bağlantıyı anlatır ve cinayetlerin nedeni açıklanır: Hepsi, Cavidan ve hırsız çetesinin yargılanıp cezalandırılmasına karar veren heyettedir ve Cavidan idam edilen sevgilisinin intikamını almak için hipnotizma yaparak onlara istediklerini yaptırmıştır. (...) İzzet arabacı, Dr. Hilmi ve Makbule hakkında bilgi verir: Makbule beraat etmiş ve İzzet'le evlenmiş, arabacı delirmiştir. Dr. Hilmi de tedavi için Avrupa'ya gitmiştir. İzzet ise tedavi olmuştur ama aklına olayları getirdikçe üzüldüğünü itiraf eder. [HC-SA/229]; Ressam ilk gördüğü gün Nebahat'e âşık olmuş ama Nebahat'in uzak tavrından hayatında başka bir erkek olup olmadığından emin olmak ister. Ressam, Nebahat'le yaptıkları konuşmalardan Nebahat'in hatıra defteri tuttuğunu keşfeder ve onun iç dünyasını anlamak için defterleri çalmaya karar verir. Recep ve Ressam gece Nebahat'in odasına girip soygunu yaparlar. Sonra İbrahim'i uyandırırlar. Recep, Tatar İbrahim kılığıyla Nebahat'le konuşmuştur. Geri dönerken de Ressam ve Nebahat'in arabasının arkasına binip eve dönmüştür. Ressamın karanlıkta takip ettiği adam aslında Recep'tir. Ressam en sonunda Nebahat'in kendisini sevdiğini anlayınca bu oyunu bitirmeye karar verir. Nebahat şaşırır, ikisi birlikte hatıra defterinden bazı cümleleri okurlar. [ÇG-SB(PS)/230].

4. Bağışlama (Δ 4)

Suçlunun eylemlerinden dolayı çevresi tarafından bağışlandığı, affedildiği durumlarda kullanılır.

Sultan Abdülhamid, Fakabasmaz'ın dürüstlüğünden dolayı onu affeder. Ona aylık bir maaş bağlatacağını ama hırsızlık mesleğini bırakması gerektiğini söyler. [YS/FZ-HN/57]; Kara Hüseyin suçluyu serbest bırakır. Paşayla aralarında arabuluculuk yapar (Paşayı Birhan Bey'i Avrupa'ya göndermeye ve masraflarını karşılamaya ikna eder). [KS/KH-VÖB/81]; Hüsmen, Nahid'e kusura bakmamasını, Sümbül'ün kendisinin ve Pembe'nin beynini yıkadığını, onları parayla kandırdığını söyler. Nahid, Hüsmen ve Pembe'yi affeder, işi resmiyete koymayacağını söyler. Onlara da Sümbül'ün kazayla öldüğünü anlatmalarını, bir an önce de İzmit'ten ayrılmalarını önerir. İsmet de olan biteni öğrenmiştir. Nahid, Recai Bey'e oğlu İsmet'i affetmesini rica eder. Recai Bey oğlunu affeder. [VHP-K/90].

5. Araştıran Mağlup Olur / Ölür (Δ 5)

Anlatının sonunda ya da olay örgüsünün ortasında araştıranın (polis-dedektif-kahraman) başarısız olduğu veya hayatını kaybettiği durumlar için kullanılır.

5.1. Araştıran Mağlup Olur (Δ 5/1)

Araştıranın üzerinde çalıştığı konu sonunda başarısız olduğu durumlarda kullanılır.

Polisler kulübenin arkasında bir şey göremeyince geri dönerler, tuzağa düştüklerini anlarlar. [KB/FZ-HN/37], Yolda bir el omzuna dokunur, polis memuru ona kim olduğunu, nereye gittiğini sorar. O da kendisini Rençber Hasan olarak tanıtır. Fakabasmaz'ı betimleyerek böyle bir adam görüp görmediğini sorar. Fakabasmaz'ı görmediğini söyleyince, polis memuru ona kaybolmasını emreder. Böylece polis

memuru Fakabasmaz'ı Fakabasmaz'a sormuştur. [FZÇ/FZ-HN/40;] Çekirge Zehra, pastanede Selim'in onları dinlediğini fark ettiğini söyler. [DD/ÇZ-SB(PS)/171]; Şadan Bey tuzağa düşmüş, kalpazanlar tarafından yakalanmıştır. [İA/BT-PAS-BD(İFS)/178].

5.2. Araştıran Ölür (Δ 5/2)

Araştıranın vakanın sonunda hayatını kaybettiği durumlarda kullanılır.

Muavin ölür (Hırsız onu denize yuvarlamıştır). [MHS/FZ-HN/45]; Fakabasmaz elektrik voltajının düşük olması sebebiyle elektrikli sandalyeden vazgeçerek iki hafiyeyi giyotinle öldürür. İstanbul'da kimse bu olaydan haberdar olmaz. [FKM/FZ-HN/50].

6. Suçlu Kaçar / Alay Eder (Δ 6)

Bu fonksiyon olayların sonunda suçlunun kaçtığı ve araştıran ile alay ettiği durumlarda kullanılır.

6.1. Suçlu Kaçar (Δ 6/1)

Anlatının sonunda suçlu araştıranın elinden kurtulup kaçmayı başarır.

Leon kimseye görünmeden Simon Pankar'ın evine gider, arkadaşları da ortadan kaybolur. [C-AME/4]; Seyisler Kara Cadı'yı yakaladığı sırada Kanlı Peri ve âşık olduğu genç adam kuyudan yeraltı kentine atlamış bulunurlar. (...) Hemen karakoldan çıkıp, sokaktan koşmaya başlarlar. Başka bir delikten yeraltına inerler ve deliği kapatırlar. [KC/MCK-VK+SS/24]; Pire Necmi kaçarken polis memuru da kurtulsun diye arkasında bir kama bırakır. Ancak Mehmed Ali Bey iplerini çözdüğünde Necmi ve adamları çoktan ortadan kaybolmuştur. [ET/PN-CC+MR/213].

6.2. Suçlu Alay Eder (Δ 6/2)

Suçlu araştıranın eylemleri ile alay eder, onu aşağılar.

Komiser Şakir, Teşvikiye Karakolu'na gider. Kapıdaki polislere biraz önce oradan yedi sekiz kişinin bulunduğu bir otomobil geçip geçmediğini sorar. Polis memuru geçtiğini hatta karakolun önünde durduğunu söyler. Şakir Bey'e zarf içinde bir kartvizit uzatır. Bu Fakabasmaz'ın kartvizitidir, arkasına acele kurşunkalemle "Allahısmarladık" yazmıştır. [Kİ/FZ-HN/43], Ayak sesleri işitince hırsızlar ip merdiven yardımıyla camdan kaçarlar. Umum müdürünün telefonu çalar, telefondaki ses Cingöz'ün umum müdürünü tanıdığı için mutlu olduğunu söyleyen alaycı sesidir. [AKBC/CR-SB(PS)/72]; Hadiye salondan yarım saat önce çıkmış, henüz dönmemiştir. Bu durumdan hoşnut kalmayan Mr. John, prensesle kendisi ilgilenmektedir, tarağı başında görünce rahatlamıştır. (...) Mr. John şaşkın halde ne yapacağını bilemezken, prenses içeri gelir, elinde tuttuklarını görünce ne olduğunu sorar. Mr. John, prensese notu okutur, elbiseleri de tanıyan prenses sinirle sahte tarağı Mr. John'a fırlatır. Durum hakkında konuşur. Ertesi gün olay gazetelere alaycı bir dille intikal eder. Şeytan Hadiye, Mr. John'a bir mektup daha yazarak, o değersiz tarağı iade etmeyi düşündüğünü ama vazgeçip adamlarına tahsis ettiğini, zavallı hafiye kızı aradığını duyduğunu, hafiye kızın otelin zemin katında kilitli olduğunu, günlerdir ölmediyse gidip kendisini kurtarmasını rica eder ve asıl amacının para değil "mağrur İngiliz zabıtasıyla istihza etmek" olduğunu söyler. [PT/ŞH-BD(İFS)/185].

7. Suçlu İntihar Eder (Δ 7)

Anlatının sonunda suçlunun intihar ettiği durumlarda kullanılır.

Mösyö Sarpson intihar eder. [H-AME/3]; Sadık Bey yaşadığı utanca dayanamayarak intihar eder, Kerim Bey üzüntü-

sünden kahrolur. [YP-K/91]; Mahkemeden önce suçlu intihar eder. [MK/KH-VÖB/95].

8. Kurtarma / Kurtulma (Δ 8)

Olay örgüsünün ortasında veya sonunda; suçlunun, araştıranın ve üçüncü şahısların kendi imkânları ile ya da başkaları tarafından kurtarıldığı durumlarda kullanılır.

8.1. Kurtarma (Δ 8/1)

Kahramanların üçüncü şahıslar tarafından zor durumdan kurtarılması.

Hırsız, kıza servetini iade eder ve onu kurtarır. [AÇŞ/FZ-HN/132]; İçeri girince ağzı tıkalı, başı karyolanın demirlerine bağlı bir adam görürler, adının Nafiz Bey olduğunu öğrenir ve onu kurtarırlar. [KA/CR-SB(PS)/150]; Şadan ateşlerin içinden Yılmaz'ı kucaklayarak çıkarır. (...) Polisler, Şadan'ı bağlandığı ağaçtan kurtarırlar. [MH/BTPAS-BD(İFS)/174].

8.2. Kurtulma (Δ 8/2)

Kahramanların kendi imkânları ile zor durumdan çıkmalarıdır.

İyi bir yüzücü olan Avni, yarım saat sonra bir istimbot ile kurtulur ve evine döner. [YA/AA-ES/13]; Yılmaz, menfezin arasından çıkmayı başarır. (...) Yılmaz maymun eğitimi aldığından onları cebindeki şekerle kandırır ve maymunların kendisini çözmelerini sağlar. [ZÇNİ/BTPAS-BD(İFS)/183]; Raif Cenab, suya dalar ve kendini takip eden esrarengiz adamı ayaklarından dibe doğru çeker, tekme atar, adamdan kurtulur. Raif Cenab, bulduğu tahta parçasına tutunur, bu sırada vapur da ayrılmıştır. (...) Maskeli adam, hançerle Raif Cenab'ı öldürmeye çalışır ancak Raif Cenab hızlı davranır, maskeli adam hançeri duvara saplar, sersemler. Raif Cenab maskeli adamın elinden hançeri alıp iplerini keser, dışa-

rıdaki gardiyanları da yumruğuyla bayıltır. [ÜET/BPHHM-AC/226].

Eserlerin her birinin fonksiyonlarının çıkarılmasından sonra, bu fonksiyonlardan yola çıkılarak yapılan biçimbilimsel incelemeden elde edilen sonuçlara geçebiliriz. Bu sonuçlar bize aynı zamanda incelediğimiz dönemdeki Osmanlı-Türk polisiyesinin karakteristik özelliklerini göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

Osmanlı-Türk Polisiyesinin Özellikleri[1]

İncelenen 232 eser sonucunda Osmanlı-Türk polisiyesinin temel özelliklerini şu şekilde belirleyebiliriz:

1. Osmanlı-Türk polisiyesinin olayın kendisine odaklanan bir yapısı vardır. Anlatıcılar, olayın başlangıç ya da sonucu yerine doğrudan oluş haline yoğunlaşır. Örneğin Çekirge Zehra'nın serüvenlerinde olay çoktan başlamıştır ve biz Zehra'yı eylemlerini icra etmekte iken buluruz. *Göztepe Soygunu*'nda Zehra'nın adamları köşkün etrafını sarmış ve soygun için hazırlık yapmaktadırlar. İçlerinden biri diğerlerine bir taş getirmesini söyler. Taşın bağlı olduğu ip, duvardan atılır ve bahçedeki ağacın dalına tutturulur, ardından ipin sabitlenmesiyle beş kişiden biri bahçeden köşke girmeyi başarır. Bu noktadan sonra köşke girer ve hırsızlık eylemini gerçekleştirirler, ancak arada anahtarlar, hizmetçi kızın bağırması vb. gibi ayrıntılar da uzun uzun anlatılır (Server Bedi, 1928).

1 Osmanlı-Türk polisiyelerinin karakteristik özelliklerine yönelik bu kısmın bir bölümü daha önce Didem Ardalı Büyükarman tarafından proje sonuçları olarak yayımlanmıştır. Bkz. http://t24.com.tr/k24/yazi/turkce-polisiyenin-karakteristik-ozellikleri-1870-1928,388

2. Kahramanların okur tarafından tanınması amacı ile özellikle dizi halinde yazılmış polisiyelerde her kitabın başında başkahramanların özellikleri tekrar tekrar verilir. Amanvermez Avni'nin serüvenlerinde Avni'nin Tepebaşı'ndaki evinden, olayları çözmek için gazeteleri kullanmasından; Fakabasmaz Zihni'nin İstanbul'dan zaman zaman ayrılmasından sonraki geri dönüşlerinden, Kartal İhsan'ın Nat Pinkerton ve Sherlock Holmes ile benzerliklerinden, Cingöz Recai'nin gazete okuma merakından, keman çalmasından, Pire Necmi'nin gazete merakından, Yıldırım Cemal'in sabahları gazete okuma alışkanlığından sıklıkla bahsedilir.

Bazen de ikincil kahraman başkahramanı betimlemek amacıyla ama yine başkahraman vurgusuyla tanıtım yapar, onun niteliklerini açıklar. Örneğin *Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları*'nda Server Bedi, Kartal İhsan hakkında detaylı bilgiler verir, Cingöz Recai serilerinde Mehmed Rıza kahvaltı sırasında gazete okur, Badik Hilmi serilerinde serhafiye Ali Şevket karakoldaki ofisinde günlük işleriyle meşgul olur.

3. Anlatının başlangıcında kurbanın yer aldığı polisiyelerde gizem ve muamma öne çıkar. Fakabasmaz Zihni serilerinden *Karacaahmet Cinayeti/Altunizade Sirkati*'nde Üsküdar Doğancılar'da biri, sokakta bekleyen polislerin yanına gelerek tehdit edildiğini, "bu gece hayatına veda et" yazılı bir mektup aldığını ve mektubun yazarının kendisini öldüreceğinden korktuğunu söyler. Cingöz Recai serilerinden *Yangın Yerinde*'de Fatih'te oturan Mahmut Bey çarşıdaki dükkândan çıktıktan sonra kahvede biraz vakit geçirir ve sonra geç vakitte evine döner. *Siyah Müselles*'te Osman Raci Bey ve eşi Nebile Hanım arabayla Bebek'teki köşklerine döner.(Kemaleddin, 1928) *Domuz Sokağı Vakası*'nda şişman,

kırmızı enseli, pos bıyıklı, çakır gözlü şarapçı Nikola, kendini Mehmed Rıza'ya tanıtarak Domuz Sokağı'nda oturduğunu ve başından çok garip bir vaka geçtiğini söyler (Server Bedi, 1928).

4. Hikâyenin olay ile açılması okurun atmosfere girmesini sağlayan bir fonksiyondur. Burada olayı ya şimdide ya da sonrasında anlatan anlatıcı önemli bir rol üstlenir. Cingöz Recai ve Kartal İhsan serilerinde Server Bedi, kahramanın maceralarını kaleme alan bir anlatıcı/yazar olarak ortaya çıkar. Server Bedi, *Boğuk Ses*'te Erenköy'de işlenen bir cinayeti hatırlayarak sonradan işlenecek cinayetle ilgili olarak okur için bir hazırlık yapar. *Çocukları Çalan*'da Pangaltı Çetesi ve yaptıklarını anlatır (Server Bedi, 1925). *Gece Kuşları*'nda E. Âli ve Süleyman Sûdî, E. Â ve S.S. kısaltmalarını kullanarak Nahid Sami ile aralarında geçen konuşmayı ve onun maceralarını yazdıklarını dile getirirler (Sûdi-Âli, 1914).

Mekân da başlangıçta yer aldığında okuru atmosfere sokma işlevi görür. *Cinli Han*'da olayın Lion eyaletine bağlı Pierre namında bir karyede geçtiği bildirilir. *Kanlı Peri*'de İstanbul'un altında bir yeraltı şehri olduğundan ve bu şehrin detaylarından ayrıntılı bir şekilde bahsedilir (Sûdî-Kadri, 1914). *Caf Caf Halil'in Soygunculuğu*'nda İstanbul'a hâkim bir kış manzarası uzun uzun tasvir edilir (Nadir, 1922). *Meşum Diş*'te Beyoğlu, Taksim civarı ve Taksim Barı detaylı bir şekilde anlatılır (Kemaleddin, 1928). *Polisin İlk Mağlubiyeti yahut Ölümden Korkmayan Kadın*'da Yılmaz, New York'taki yankesicilerin meşhur yeri Maksim Bar'ı anlatır (Dânâ, 1928). *Kızıl Hortlaklar*'da Hayırsız Ada ve adadan hareket eden bir motor tasviri vardır (Cahid, 1928).

5. Kahramanların karakteristikleri araştıranın herhangi bir suçluya, kurbana ve özellikle zanlıya odaklanılmasını

sağlamak amacıyla anlatıcı tarafından ayrıntılı bir şekilde ele alınır. Bu da olay örgüsünün uzamasına hizmet eder. *Anadolukavağı'nda Bir Cinayet* bu açıdan tipik bir örnektir:

> Mütekaidîn-i askeriyeden Hüseyin Hüsnü Paşa, dünya umurundan ellerini çekerek, Anadolukavağı'nda, bir çiftlikte yaşıyordu. Bu adam, Sultan Hamid'in en has badelerinden, gözdelerinden olduğu için, devr-i istibdadda yüz binlerce lira altın para sahibi olmuş, İstanbul'da han, hamam, ev, apartman almıştır. Fakat gerek Harb-i Umumi'de gerek Mütareke'den sonra, hem hükümetin hem de ecnebi işgal idarelerinin birçok hanları, evleri, apartmanları zapt etmekte olduğunu görünce, nesi var nesi yoksa hepsini sattı, Anadolukavağı'ndaki çiftliğine çekilerek orada bir zevcesi, iki çocuğuyla yaşamaya başladı.
>
> Paşa gayet hasis bir adamdı. Bu yüzden çokluk uşak ve hizmetçi kullanmazdı. Çiftlik harap bir halde idi. Bakımsızlıktan hayvanların çoğu ölmüş, diğerleri de satılmıştı (Server Bedi, 1924: 3).

6. Başkahraman alet-edevat kullanmak yerine çoğunlukla kişilerden yardım alır. *Dürdane Hanım* romanında Acem Ali, Çerkes Sohbet'ten ona açıklamak istemediği bir konuda yardım ister ve isteği kabul edilir. Yine aynı romanda Ulviye Hanım Mergub'u yola getirmek için Dürdane Hanım'dan yardım ister (Ahmet Midhat, 1884). *Cinli Han*'da Laroche, kızı ele geçirmek için Papa Brasil'in yardımına ihtiyaç duyar (Ahmed Midhat, 1886). İstemeden bir cinayete karışan *Körebe*'de Ebe Latife Amanvermez Avni'den yardım ister (Sâmi, 1914). *Yarık Parmak*'ta Kerim Bey, İstanbul polis hafiyelerinden Necmettin Bey'in yardımını diler.

> Müdde-i umumi ise çaresizlik içinde bunalmış, mutlaka katile itiraf-ı cürm ettirmek istiyordu. Nihayet Nuri ile başa

çıkamayınca meseleyi İstanbul'a yazmaya ve mahir bir polis hafiyesi istemeye karar verdi. İki gün sonra trenden inen İstanbul polis hafiyelerinden Necmeddin Bey, doğruca Kerim Bey'in yanına gitti. Kendisini tanıttı. Necmeddin Bey'in ismini müdde-i umumi işitmiş ve tevkifatını gazetelerde okumuştu. Edirne'ye kadar ihtiyâr-ı zahmet ettiğinden dolayı teşekkür etti ve vakayı bütün tafsilatı ile anlattı (Kemaleddin, 1928: 268).

Alet kullanımı genellikle kahramanı düştüğü kötü durumdan kurtarmak için vardır ve bu, ayrıca kahramanın modern ve çağdaş oluşuna da bir vurgudur. *Kartal Pençesi*'nde,

Kartal, hassas, yavaşça bana başını çevirerek dedi ki: Altı numaralı düğmeyi çevirir misin?

Kartal'ın odasında türlü türlü elektrik ziyaları vardı. Hepsi numaralar ile birbirinden ayrılmıştır. İcabına göre dokuz türlü ışıkla odayı tenvir etmek kabildi. Bunun neden böyle olduğunu sırası geldikçe kariler anlayacaklardır.

Altı numaralı düğmeyi çevirdim. Zâirin oturduğu iskemlenin tam sol tarafına isabet eden bir konsolun üstünden bir elektrik ziyası fışkırdı. Bu konsolun üstünde, küçük mikyasta bir projektör duruyordu. Projektörün keskin ziyası odanın oturduğumuz tarafını nim-beyaz, güneş kadar aydınlık bir ışığa boğdu (Server Bedi, 1925: 7).

7. Kahramanlar (suçlu veya araştıranlar) birbirleri arasındaki haberleşmeyi sağlamak amacıyla sırasıyla mektup, not, parola, şifre, alet, ilaç, hipnoz ve manyetizmadan faydalanır. Bunlar aynı zamanda anlatının asıl yapısını oluşturmayı sağlayan birer dayanak noktası işlevini görürler. Çünkü bunlar olmazsa olay örgüsü tek başına eksik kalır. Olay örgüsünün devamlılığı için bu fonksiyonların kullanımı zo-

runludur. Amanvermez Avni serilerinde Avni ile yardımcısı Anderya arasında şifre ve parolalarla kurulmuş özel bir dil vardır. *Mavi Göz*'de Avni, peşindekilerle ilgili olarak Anderya'ya bilgi verir. Anderya'yı Arif'i bulması için dışarı gönderir. Anderya geçtiği yerlere işaret koyarak iz bırakacağını söyler. Avni Anderya'ya, Arif'i gördüğünde ona "AAA" demesini tembih eder. Anderya çıktıktan sonra Arif eve döner. Aleko'yu aramaya başlamadan kendi aralarında yeni bir şifreleşme yolu bulurlar. Geçtikleri yerlere Latince 9 ve geri dönerlerse ters 9 yazacaklardır (Sâmi, 1914). *Can Kurtaran Yok mu?*'da Kadri, elektrik fenerinin işaretleriyle adamlarıyla haberleşir (Dânâ, 1928).

Bunlar içinde manyetizma özellikle kahramanlar tarafından mevcut durumu sağlamlaştırmak ya da mevcut durumdan kurtulmak için çok kullanılır.

> Bertha ve John giyindiler, süratle odadan çıktılar, bahçeye ve bahçeden de sokağa geçerek hanelerinin karşısındaki ufak köşklerinden birine girdiler. John'un hanesinde bir fert kalmamıştı. Kapılar kapandı, elektrik cereyanını bıraktılar, bir anda hanenin dahil ve haricinde bulunan tel örgüler ve çubuklar vasıtasıyla her taraf elektrik cereyanı içinde kalmıştı. Meydanda kimseler görülmüyordu. Şeytan'ın muhakkak hane derûnunda kaldığına kâni idiler. Nerede ise bu sessizlikten istifade ederek bir taraftan kaçacak ve gizlenmiş polislerin ellerine düşecek... diyorlardı.
>
> Şeytan Hadiye'ye gelince o, medyumluğu sayesinde her tarafı kimseye görünmeden gezip dolaşarak bütün bu plan ve tertibatı daha ilk düşünüldüğü ve görüşüldüğü zaman anlıyor ve sadece gülmekle mukabele ediyordu. O, artık İngilizlerin meşhur polis hafiyesiyle kâfi derecede eğlenmişti (Dânâ, 1928: 55-56).

8. Osmanlı-Türk polisiye romanında intihara az rastlanır. Rastlandığı durumlarda da genellikle bir şüpheli durum söz konusudur:

> Şadan Bey elime bir gazete uzatarak:
>
> – Üstat, dedi, şu vakayı dikkatle okumanı rica edeceğim...
>
> Vaka alelade bir intihar hadisesinden ibaretti.
>
> *New York Times* gazetesi vakayı şu suretle hikâye ediyordu: "Dün gece Pikford zabıtası çok garip bir intihar hadisesi kaydetmiştir. New York Maksim Bar şantözlerinden Miss Agatha ile tanışan iki genç, üç aydan beri mezkür bara devam ediyorlarmış. Nihayet dün sabah tatilden bilistifade otomobil ile Pikford zabıtasına giderek Otel Washington'a inerler. Akşama kadar güzel eğlenirler, akşam olunca herkes odasına çekilir ve ayrı ayrı yatarlar. Bu gençlerden Grey ismini taşıyan New York'ta sebzehali veznedarı bulunan biri sabahleyin odasında kendisini tavana asmak suretiyle intihar etmiş bir halde bulunur. Üzerinde zuhur eden bir mektupta kendisinin Miss Agatha ile münasebât-ı aşıkanesinin son günlerde ilerlemiş olduğuna ve halbuki ailevi vaziyeti bu kadını zevce olarak almaya gayrimüsait bulunduğundan dolayı intihara karar verdiğinden bahsedilmektedir" (*Maksim Bar Şantözü*, 1928:2).

Bir başka intihar vakası yine *Polis Hafiyesi Yılmaz'ın Sergüzeştleri*'nde yer alan *Tiyatroda Bir İntihar Vakası'nda* ortaya çıkar, orada da istek üzerine Yılmaz bir intihar vakasını araştırır. Ahmet Midhat Efendi'nin *Hayret* romanında da intihar vardır. Fasharoz adlı hem İngilizce hem de Osmanlı lisanı konuşan Safa Kok Sanc'ın daire müdürü bir adam İngiliz Sefareti yardımıyla *** Oteli'ndeki odayı tutmuştur ve Hintli adam ve ailesinin İstanbul'a sonbaharı geçirmek için geldiğinden haberi vardır. Aile ile ilgili bilgiyi o aktarır. Bu odanın Hintli adama tahsis edildiği, İstanbul Büyükada'da

*** Oteli'nde olduğu açıklanır. Hintli zengin, eşi Akasof, kızı Mihriban, oğlu Rızavend ile İstanbul'a gezi amacıyla gelirken yanlarında Safa Kok Sanc'ın maiyetinde bulunan Ganzazib adlı bir Brahman da vardır. (...) Bu arada uyurken çıkardığı homurtulu sesler dolayısıyla odasına kapıyı delip kilidi açarak yedi adamın (etnik kökenleri, kıyafetlerinden yola çıkılarak verilir. Hırvat, Arap, Çingene, Avrupalı) girdiğini anlayamaz. (...) Fakat odada olanları gerçekçi bulmayan sefarethane bu hırsızlık vakasını çok da ciddiye almaz. (...) Mektubu yazanın kim olduğu açıklanmaz. Ama okuyucu bilgilendirilerek Hintlinin Büyükada'da soyulmasını sağlayan, Hintli ailenin planlı olarak huzurunu kaçıran Mösyö Karaş'ın, James Letsac adlı bir İngiliz olduğu belirtilir. (...) Saint Charles Tiyatrosu'nda oynadığı oyunlarda Büyükada'daki Hintliye Azmi'nin yeniden yazdırdığı mektubun sırrı ortaya çıkar. (...) İsmail Mirza bu durumdan gazeteleri de haberdar ederek, Napoli halkının durumu öğrenmesini sağlar. (...) Hintli aile hep birlikte Paris'e yolculuk ederler. Mirza İsmail de yanlarında Paris'e gider. Yolculuk esnasında Mihriban'a babasının kendini çok iyi yetiştirdiğini, Arapça, Farsça, İngilizce, Fransızca öğrenmesi için hocalar tuttuğunu, fakat hayatın kötü yönlerini öğretmediğini söyleyerek, babasının ölümünden sonra düştüğü kötü yolu ve yetişme şartlarını anlatır. Ayrıca neden Mösyö Sarpson'dan intikam almak istediğini de söyler ve Mösyö'nün takma adlarla nasıl suçlara bulaşıp, cinayetler işlediğini açıklar. (...) Mirza İsmail bu kez de Fransa'da oynadığı oyunlarla Mösyö'nün durumunu ve davanın gidişatını Paris halkına duyurur. (...) Buradan kurtulsa bile, kendisinin intikam alacağını, adaleti kendisinin tecelli ettireceğini söyler ve Mösyö'yü intihara zorlar. Mösyö'nün intihar etmesi için ona bir zehir verir.

9. Bu dönem polisiyelerinde cezayı sadece mahkeme vermez. Toplumdan dışlama da başka bir cezalandırma yöntemidir. Ahmet Midhat'ın *Altın Âşıkları*'nda, hayli genç, evlenme çağında olan iki kardeş toplumdan dışlanır. 1796 yılının 20 Nisan gecesinde Mösyö Du Petit Val adında zengin bir sarraf kendisine ait olan Vitri malikanesinde kayınvalidesi, iki hemşire ve beş hizmetkârıyla birlikte boğazlanarak katledilir. Hiçbir şey çalmadıkları ve herhangi bir iz bırakmadıkları için katiller bulunamazlar. Vitri cinayeti halk üzerinde büyük etki uyandırır, ancak devrin Fransa'sının karışık olması ve benzer olaylara sık rastlanması nedeniyle halk bu cinayeti kısa zamanda unutur. Öte yandan, polis nezaretinde çalışan Vensan Leroux adında bir hafiye bu cinayeti unutmaz. Çünkü hafiye Leroux'un babası, Mösyö Du Petit Val'in hizmetkârlarından biridir ve Leroux'un çocukluğu Mösyö Du Petit Val'e ait yerlerde, onun ekmeğini yiyerek geçmiştir. Gece gündüz bu cinayetler üzerine düşünerek vakit geçiren Leroux, sonunda Du Petit'in en çok lütufta bulunduğu kişilerden biri olan yazıcısı Corto üzerinde yoğunlaşır. Alphonse Corto, Du Petit Val'in öldürülmesinden sonra metresi Blanch'ı da alarak İspanya'daki baba ocağında uzlete çekilmiştir. Leroux, Corto ve Blanch'tan Du Petit'e ait bilgiler almaya çalışırken, Mösyö Corto da bir cinayete kurban gider. İki cinayet arasında bağlantı olduğuna inanan Leroux, Blanch'ı kandırarak ondan Corto'nun Du Petit Val'e ihanet ettiğini öğrenir. Corto'nun katlinden iki ay sonra Paris'te "Michel Kardeşler" namıyla ünlü iki sarraf biraderin özel kâtibi olan Riviére adında bir adam daha öldürülür. Mösyö Riviére ve Corto arasındaki münasebeti araştıran Leroux, Vitri cinayeti katillerinin Michel Kardeşler olduğunu ortaya çıkarır. Buna rağmen Michel Kardeşler adaletin iyi işlememesi yüzünden beraat ederler. Ancak halkın gözünde hâlâ suçlu olan kardeşler, paraları olmasına rağmen, hayatları boyunca hiç-

bir muteber salona davet edilmedikleri gibi, kibar âleminden evlenmek için kime başvursalar olumsuz cevap alırlar. Hayatları boyunca süren evlenme teşebbüsleri Leroux'un gizlice araya girmesiyle bozulan Michel Kardeşler, halk tarafından öyle nefretle karşılanırlar ki, sahip oldukları paralar ne yaşarlarken ne de öldükten sonra kimseye hayır getirir.

10. Suçlu sadece peşindeki araştırandan kaçmakla yetinmez aynı zamanda onunla alay eder. Cingöz Recai, Çekirge Zehra, Tilki Leman, Elegeçmez Kadri, Fakabasmaz Zihni gibi çete liderlerinin ortak özellikleri hem peşlerindeki polise saygı duymaları hem de onlarla alay etmeleridir.

> Fakabasmaz gazetelerdeki yazıları okuduktan sonra hem çaldım hem sattım, fakat yakayı ele vermedim ya.. diyordu.
>
> Fakabasmaz kendisinin şiddetle takip edildiğini, bilhassa polis hafiyesi Kara Hüseyin'in geceli gündüzlü onu takip ettiğini görüyordu. Fakabasmaz ictimagâhından çıkınış Beyoğlu'nda en mutena bir gazinoya oturmuş kendisini takip eden memurları gördükçe zahmetlerine acıyordu.
>
> Bu kadar takibâta karşı Fakabasmaz Beyoğlu'nun en mutena gazinosunda oturuyor, eli boş dönen memurlara kahkaha fırlatıyordu (*Posta Vapurunun Sirkati*, s. 21-22).

Badik Hilmi de peşindeki polis memuruyla alay etmekten her fırsatta çok hoşlanır:

> Hafiye son bir defa telefonu kulağına koydu. Yine Badik'in sesi geldi:
>
> – Ne o. Moruk kızdı mı? Kendisi bilir. Allahaısmarladık Şevketçiğim...
>
> Ali Şevket bir şey söylemeden evden ayrıldı, otomobili bıraktığı yere gelince orada bulamadı. Polis hafiyesi daima dudaklarını ısıra ısıra ilerledi. Aksilik? Hiçbir otomobil hiç-

bir araba yoktu. Vapur iskelesine gitmekten başka bir çare mevcut değildi.

Zavallı Ali Şevket dudaklarını kanatıncaya kadar ısıra ısıra kendine, bütün dünyaya küfrede küfrede yürüdü. Gözü önünde habire Badik Hilmi'nin hayali peyda oluyor, melun hırsız kurnaz kurnaz gülüyordu (*Hile İçinde Hile*, s. 15-16).

11. Bağışlama eylemine çok az rastlanır. Suçlu kötü niyetli olmadığına karar verilerek ve dikkatli olması tavsiye edilerek salıverilir. Arkadaşları da bırakılır. *Yıldız Sirkati*'nde Sultan Abdülhamid, Fakabasmaz'ın dürüstlüğünden dolayı onu affeder. Ona aylık bir maaş bağlatacağını ama hırsızlık mesleğini bırakması gerektiğini söyler. Kara Hüseyin yakaladığı genci toplumsal koşulların suçlu yaptığını düşünerek serbest bırakır. Gencin akrabası paşayla aralarında arabuluculuk yapar ve paşayı Birhan Bey'i Avrupa'ya göndermeye ve masraflarını karşılamaya ikna eder. *Vahşi Hayvanlar Pençesi*'nde Hafiye Nahid suçluları affeder:

Nahid de ani olarak kurtulmasına hayret etmişti. Gözlerini kendisini kurtaran hayduda çevirerek dikkatle baktı ve tanıdı. Bu bir gün evvel köprü üzerinde ölümden kurtardığı adamdı. Hüsmen Nahid'e:

– Bey, dedi. Siz benim hayatımı kurtardınız. Ben de size mukabelede bulundum. Bizim kusurumuza bakmayınız. Ben ve Pembe hep bu cadaloz karının fikrine ve emrine göre hareket ettik. Parası çoktu. Bizi para ile kandırdı. İşte o da belasını buldu.

Nahid bir mevt-i muhakkaktan kurtulmuştu. Halâskârına hitaben:

– Ben de sana bir iyilik yapacağını. Ettiğiniz fenalıkları kimseye söylemeyeceğim. Mevki-i resmiyete koymaya-

cağım. Sen de Pembe ile beraber hemen buradan gideceksin. Sümbül'ün ölümüne de kaza dersiniz. Mesele kapanır gider.

Hüsmen, polis hafiyesinin bu alicenâbâne hareketi karşısında ikinci defa olarak takip mahcup oldu (Kemaleddin, 1928: 202).

Kızıl Çeneli Baş'ta Kartal İhsan, Server Bedi ve Ayşe Kadın, Hüseyin Rıza'ya acırlar. Kartal İhsan, Salih Efendi'den yeğenini bağışlamasını ister ve ona kefil olur. Salih Efendi yumuşar ve yeğenini yanına alıp yardım eder. Kartal İhsan ve Server Bedi sonrasında Hüseyin Rıza'nın namuslu bir hayat yaşadığını öğrenirler. Kartal tedbir almanın ne kadar önemli olduğunu anlatır (Server Bedi, 1925).

12. Araştıranın ölümüne çok rastlanmaz, yani araştıranın dokunulmazlığı önemlidir. *Fakabasmaz Zihni'nin Korkunç Mahzenleri*'nde iki polis hafiyesi tesadüfen Fakabasmaz'ın yeraltındaki gizli yerini bulurlar ve yakalanırlar. Ancak bu durumda Fakabasmaz'ın onları öldürmekten başka çaresi kalmaz (Nadir, 1922). Yine Fakabasmaz Zihni serisinde yer alan *Mardiros Hanı Sirkati*'nde araştıranın muavini, hırsızın onu denize yuvarlaması sonucu ölür (Nadir, 1922). Bu iki olay dışında bu döneme dair polisiyelerde araştıranın ölümüne rastlanmaz.

13. Suçluların ölü olarak ele geçirilmesi çok görülen bir durum değildir. Kimi zaman çete üyelerinin yaralandığı olur ama bu nadirdir. *Kara Çete*'de azılı bir çetenin peşinde olan Kara Hüseyin çıkan çatışmada çete üyelerinin bir kısmını öldürür bir kısmını da adalete teslim eder, fakat bu çok rastlanan bir durum değildir (Bengi, 1924).

14. Vaka çözümü her zaman anlatının sonunda gerçekleşmez. Olay örgüsünün ortasında da vaka çözümüne rastlanır. Örneğin Tilki Leman Serisi'nde yer alan *Bir Damla Kan ve Bir Haykırış*'ta vaka neredeyse hikâyenin ortasında çözülür, çünkü Ahmed Fatin Tilki Leman'ın hilesini fark eder. Beyoğlu'ndaki meşhur bir mağazaya genç, güzel ve zarif bir kadın (Tilki Leman) girer ve yüzüğe yakından bakar, pazarlık yapar ancak fiyat inmeyince yüzüğü vererek kuyumcudan çıkar. Kuyumcu Papazyan'ın yardımcısı Doris'e yüzüğü yerine koymasını söyler. Doris yüzüğü kontrol ettiğinde sahte olduğunu anlar ve Papazyan'a gösterir, kadın yüzüğü çalmıştır. Doris çıkar, Papazyan Efendi de polis müdürlüğüne telefon ederek yardım ister. Ahmed Fatin olayı incelemek için kuyumcuya gelir ve araştırma yapar, bilgi toplar, yüzüğü çalanın Tilki Leman olduğunu Papazyan'a söyler, adam heyecanlanır. Ahmed Fatin incelemeden sonra dışarı çıkar ancak kuyumcudan uzaklaşmaz çünkü Papazyan Efendi'nin yardımcısı olan genç, Doris'ten şüphelenmiştir, bir süre sonra kuyumcudan çıkar Doris'i takip eder. Doris Tokatlıyan Oteli'nin lokantasında Tilki Leman'la buluşur. Doris ve Tilki Leman otelden ayrılıp otomobile binerler. Ahmed Fatin de onları başka bir otomobille takip eder. Tilki Leman Doris'i Beşiktaş'ta indirir ve Maçka'dan Harbiye yönüne devam eder, Ahmed Fatin onu takip eder, bir süre sonra Tilki Leman'ın arabasına yaklaşarak içine atlar. Tabii sonrasında zafer yine Tilki Leman'ın olmasına rağmen burada kuyumcudaki takip sonucu suçun nasıl ve kim tarafından işlendiği hikâyenin sonundan önce anlaşılmış, vaka çözümü gerçekleşmiştir (Server Bedi, 1925).

15. Kılık değiştirme Osmanlı-Türk polisiye romanında suç ya da araştırmada en çok kullanılan yöntemdir. Araştıran ve suçlular en çok dilenci kılığına girerek kendileri-

ni gizlerler. Kılık değiştirme konusunda son derece başarılı suçlular ve araştıranlar vardır. Bunlar birçok yabancı dil de bilirler. Konuşmaya başladıklarında hiç kimse onların konuştukları dilin dışında başka bir ülkeden olacaklarını aklına bile getirmez. Soyacakları kişinin kılığına rahatlıkla girebildikleri gibi ailelerinin bile onları tanımakta zorlanabilecekleri durumlar yaratmakta son derece başarılıdırlar. Bu şekilde kılık değiştirme polisiye anlatıda kahramanın eylemliğini artırmayı sağlayan bir unsur olarak ortaya çıkar. Ayrıca kahramanın birden çok kılık değiştirme eylemi içinde bulunması anlatıda merak unsurunun artırılmasını sağlar. Hatta kimi zaman cinsiyet bile bunda etkili olmaz. Ahmet Midhat Efendi'nin *Dürdane Hanım* romanında Acem Ali kılığına giren Dürdane Hanım'ın erkek olduğundan neredeyse herkes emindir. Benzer bir şekilde Şükrü Nahid'in *Yeraltının İğrenç Esrarı*'nda da Nihal erkek kılığına girer, Ferit ismini alarak İstanbul'da sürekli gezinmesi gereken görevine büyük bir heyecanla başlar.

16. Tercih edilen cinayet aleti daha çok kesici aletler ve bıçaktır. Ahmet Midhat Efendi'nin *Cellat*'ında doğrudan akciğere bir hançer saplanarak cinayet işlenir. Kanlı Peri, her zaman kuşağında sakladığı hançer ile kurbanının damarlarını keser. *Milli Cinayat Koleksiyonu*'nda tıpkı Kanlı Peri gibi Dev Süleyman da öldürmek için bıçağı tercih eder (*Yeraltı Şehrinde Bir Cinayet*). Fakabasmaz Zihni, Cingöz Recai ve Pire Necmi de bıçak taşır ve cinayet işlemeleri gerektiğinde bıçaklarını kullanmaktan çekinmezler.

17. Cinayet daha çok hırsızlık sırasında gerçekleşir. Ayrıca bir suç olarak ortaya çıktığı durumlar azdır. Cingöz Recai, Elegeçmez Kadri ve Nahid Sami gibi kahramanlar hırsızlık yapmalarına rağmen cinayete karşıdırlar. Ancak gerekir-

se biri öldürülür. Bu da ya hırsızlık yaparken fark edilme sonucu olur ya da kendileri ele geçmişse ve bulundukları durumdan kurtulmaları gerekiyorsa cinayete başvururlar. Örneğin *Tatavla Cinayeti*'nde Cingöz, mecbur kaldığı için öldürür. Eğer o hem kendisini hem de Mehmed Rıza'yı hapseden Dimitri kaçarken yollarına çıkmamış olsaydı öldürmek zorunda kalmayacaktır, ancak bunun tam tersi olur. Kemaleddin'in *Vahşi Hayvanlar Pençesi*'nde, *Feci Iztıraplar Peşinde* ve *Sahte Nişanlı'da* planlı bir suç söz konusudur. İlkinde bir intikam, ikincisinde saklanmak isteyen bir suçlu ve üçüncüsünde mirasa konmak isteyen biri vardır.

18. Yabancılar soyulabilir ama neredeyse hiç öldürülmez. İncelenen 232 adet eser içerisinde öldürülen iki yabancı vardır. İlki aktris Teresa'dır.

> Teresa, Darüssanat tiyatro heyeti mümessillerinden idi. Taksim Bar'dan iki üç yüz metre kadar uzakta, mükellef bir apartmanın üçüncü katında oturuyordu. İstanbul'u İngilizler işgal ettikten sonra bir Hintli zabiti ile münasebet peyda etmişti. Ancak bu zabit ile münasebeti sade refakatten ibaretti. Zabitin ihtiraslı tekliflerini daima bir bahane ile tehir etmişti.
>
> Bakire miydi? Meçhul. Belki kendisini daha pahalı satmak istiyordu. Mamafih üzerindeki elmaslar, arkasındaki yeni ağır elbiselere bakılırsa oldukça zengin olduğu anlaşılıyordu (*Meşûm Diş*, s. 166).

Teresa, göğsüne ve boynuna art arda indirilmiş bıçak darbeleriyle öldürülür. Her ne kadar tüm şüpheler İngiliz ordusu içinde bulunan Hintli zabiti gösterse de sonuçta cinayetin kıskançlık sonucu işlendiği ve Teresa'yı onu seven başka bir aktör tarafından öldürüldüğü ortaya çıkar.

Öldürülen diğer yabancı bir İspanyoldur.

Ayastefanos'ta fevkalade büyük bir cinayet olmuş, İspanyol zenginlerinden biri, bulunduğu köşkte katledilmiş, kırk bin liralık mücevherâtı ile parası çalınmış, maktulün cesedi de ortadan kaybolmuştu.

Bu müthiş cinayet, iki günden beri bütün İstanbul gazetelerini şiddetle işgal ediyordu. Akşam vakti, uşakların haberi olmadan, İspanyol'u hücre-i mesâisinde katleden ve servetinin mühim bir kısmını ele geçiren bu şerirler kim olabilirdi? En garip nokta, köşkün her tarafının cinayetten sonra kilitli ve kapalı bulunması idi.

İspanyol zengini bekâr bir ihtiyardı. Köşkünde yalnız uşakları vardı. Cümlesi İspanya'dan gelmiş bu sadık ihtiyarların hepsini polis müdüriyeti tevkif etmiş, taht-ı isticvâba almış ise de yirmi dört saat sonra masumiyetleri tahakkuk ederek tahliyelerine mecburiyet hâsıl olmuştu. Bu iki zeki ve faal polis hafiyesi, taharri memurları müdüriyet tarafından suret-i mahsusada Ayastefanos'a gönderilerek tahkikata memur edilmişti (*Fakabasmaz'ın Korkunç Mahzenleri*).

19. Osmanlı-Türk polisiye romanı, başkahraman olarak en çok hırsızı seçer. Araştıranlar ise çoğunlukla polislerdir. Profesyonel dedektif olarak incelenen dönemde sadece Sherlock Holmes vardır. Elegeçmez Kadri, Cingöz Recai, Fakabasmaz Zihni, Şeytan Hadiye, Tilki Leman, Çekirge Zehra, Nahid Sami, Kandökmez Remzi, Pire Necmi ve Badik Hilmi. Hepsi de hırsız kahramanlardır, çeteye sahiptir, zekidir ve maceraları ile ünleri ülke sınırlarını çoktan aşmıştır.

Selim, Mister John, Ahmed Fatin, Ali Şevket, Mehmed Rıza, Siyah Hüseyin gibi bu hırsızların peşindeki polisler ise onlar karşısında başarısızlığa mahkûmdur. Ancak Kartal İhsan, Amanvermez Avni, Yıldırım Cemal, Polis Hafiyesi Yılmaz, Kara Hüseyin örneklerinde olduğu gibi hafiyeler serilerin yan değil başkahramanıdırlar. Dolayısıyla bu döneme ait

polisiyelerde eğer polis başkahraman değilse eninde sonunda yenilmeye mahkûm bir konum üstlenmektedir.

20. Osmanlı-Türk polisiye romanında olay örgüsünü kurmak yerine açıklamaya, betimlemeye, bilgi vermeye yönelik bir kurgu vardır. Bu yüzden kurgularda bol miktarda arasözlere yer verilir. Arasöz, anlatıdan uzaklaşarak kurguyla ilgili olmayan birçok unsurun açıklayıcı, bilgi verici bir şekilde kurguda yer almasıdır. Ahmet Midhat'ın eserlerinde buna bol miktarda rastlamak mümkündür. *Dürdane Hanım*'da eğlenme ve içki içme pratikleri hakkında uzun uzun bilgi verilir. Anlatıcı Galata Caddesi'nin özellikle son zamanlarda artan hırsızlık vakaları düşünüldüğünde son derece tehlikeli bir güzergâh olduğunu hatırlatır. Özellikle Büyük Cadde'nin sağı ve solundaki sokaklardan içeri doğru yüründüğünde jandarmanın kol gezdiğinden, katil, yankesici, batakçı tiplerin de daha ücra köşelere saklandığından bahis açar. Ticaret merkezi olan Galata'daki gümrük çalışanlarına ve Avrupalılara tatil günü pazar akşamında bile açık olan meyhanelerden birinde sarı bıyıklı, sarı benizli tahminen otuz beş yaşında olan mavnacı kıyafetinde bir adamın bir bardak birayı yavaş yavaş içtiği söylenir. (...) Papazoğlu, Osmanlı kapısında büyüdüğünü kendisinin asla böyle bir yankesici olmadığını bozularak söyler. Acem Ali Bey, Papazoğlu'na dönüp gülerek ona hakaret eder ve geçen gece Kurşunlu Mahzen yakınında hemen arkasında ne işi olduğunu sorar ve bir lirayı alıp hemen kaybolmasını söyler. Papazoğlu, parayı alarak adeta kaçarak meyhaneden çıkar. (...) Acem Ali ve Çerkes Sohbet arasındaki dostluktan söz edilir ve Acem Ali'nin İranlılardan ziyade Araplara benzediği hatta Ermeni delikanlıların esmerliğini andırdığını, şivesinin İranlılara benzediği için bu adı aldığı belirtilir. (...) Hem eğlence hem de konaklama masraflarının daha ekonomik olması için Beyoğ-

lu'nu değil Galata'daki bir oteli tercih ederler. (...) Ahmet Midhat Efendi, Beyoğlu ve Galata'daki eğlencelerin sınıfsal bir karşılaştırmasını yapar. Bu karşılaştırmayı da "eğlence kadınları" örneğinden yürütür. Beyoğlu'nun ekonomik açıdan daha üstün kişilerin eğlence mekânı, Galata'nın ise daha çok suçlu yuvası olduğunu, buranın daha bayağı bir eğlence anlayışına sahip olduğunu, Beyoğlu kadınlarının ve eğlence anlayışının Galata'ya nazaran daha kaliteli olduğunu anlatır. Ayrıca Galata'nın suç mekânı olarak kurgulanışının sebebini de açıklar: Bir yangında bir mağazanın altında birçok kişinin mezarı bulunur. Bu kişilerin yangın sırasında değil, cinayetin sonucunda gömüldüğü ortaya çıkar. Yazar bu tür faili meçhul cinayetlere Beyoğlu'nda rastlanmadığını söyler. Acem Ali ve Çerkes Sohbet bir otel odasında eğlenip kadınlarla birlikte yiyip içer. (...) Ertesi sabah kalktıklarında Çerkes Sohbet bu durumu Acem Ali'ye hissettirmez ve birlikte işkembe çorbası içmeye giderler. Çıkışta pazartesi akşamı meyhanede buluşmak üzere sözleşerek ayrılırlar. (...) Bu arada Ulviye Hanım'ın yalısı betimlenir. (...) Mergub Bey, kendisini nikâhtan önce âşığına teslim ettiği için Dürdane Hanım ile evlenmek istememektedir ve onu oyalar. (...) Bu arada Sandalcı Sohbet'in önceki hayatından bahsedilerek Galata'daki suç âlemine nasıl dâhil olduğu anlatılır. Sandalcı Sohbet, aslında Osmanlı'nın zengin bir ailesinin yanında yetiştirilmiştir. Çok tutumlu olduğundan bir sandıkta para biriktirmektedir. Burada çalışan bir yaşlı adamın kendisine sarkıntılık etmesinin ardından, yüz vermeyince de sandığın, evinde kaldığı beyin paralarından aşırdığı paralar olduğu yönünde iftiraya uğrar. Çerkes Sohbet hapishaneye atılır. Oradaki suçluların azılı olması dolayısıyla güzel ahlâkı bozularak o da Galata'nın suç âlemlerine katılmaktan başka çare bulamaz. (...) Bu sırada Dürdane Hanım'a âşık olan genç Doktor Memduh Bey'in kendisini red-

deden Dürdane'ye çılgıncasına âşık olduğu ve karşılık bulamayınca intihar ettiği belirtilir. (...) Dürdane'nin yalısına gidince, Dürdane'yi siyah elbiseler ve bitkin halde bulurlar. Bu sırada Dürdane Hanım, çocuğu Ulviye Hanım'ın görmesi bahanesiyle kendi yalısına getirmiştir. Çocuğu babasının kucağına verir. Mergub mahcup olur ve Dürdane Hanım'ın aşkının bitmediğini anlar. (...) Ulviye ve Sandalcı Sohbet, intikamın ahirete kaldığına karar verirler. Mergub birkaç ay sonra genç bir kız ile evlenir.

Yine Ahmet Midhat, *Esrâr-ı Cinâyât*'ta intihar söz konusu olduğunda uzun uzun intiharın ne demek olduğundan, neden günah kabul edildiğinden bahseder.

Kara Cadı'da, ahırdaki iki kişiyi anlatmaya başlamadan önce detaylı bir ahır tasviri verilir:

> İçi beygirlerin soluklarıyla gübre kokusunun imtizacından hasıl olan müteaffin bir hava ile meşbu, zeminden iki karış yüksekliğinde mustatilüşşekl bir ahır konağın bahçesinde bulunuyordu. Ahırın murabba şeklinde küçük pencereleri tarafına tesadüf eden kısmında yedi sekiz beygir, kapı tarafını itmâm eden cihetin önünde ise iki insan horul horul uyuyordu (Südî-Kadri, s. 60-61).

21. Suçlu olarak kahramanlar çete ve örgütlü suç işleyen grupların başı veya üyesi olabilir. 1884-1928 yılları arasındaki polisiyelere bakıldığında Pire Necmi, Cingöz Recai, Nahid Sami, Elegeçmez Kadri, Badik Hilmi, Çekirge Zehra, Fakabasmaz Zihni, Tilki Leman ve Şeytan Hadiye'nin hep tek başlarına değil çete halinde çalıştıklarını görürüz, fakat yine de yardımcıları bulunur. Badik Hilmi'nin Bodur İhsan, Fakabasmaz Zihni'nin Topuz Ahmed, Kılkuyruk Mehmed ve Cin Ali, Cingöz Recai'nin Feridun isimli yardımcıları vardır. Ali Şevket (Badik Hilmi Serisi), Mehmed Rıza (Cingöz Re-

cai Serisi), Kartal İhsan, Kara Hüseyin (Kara Hüseyin Serisi) gibi polis kahramanlarının ise tam tersine yalnız çalışmayı tercih ettikleri, hırsızların aksine halihazırda polis teşkilatında yer aldıkları ya da Mehmed Rıza ve Kartal İhsan örneğinde sonrasında polis teşkilatından ayrılmalarına rağmen polisten destek aldıkları için yalnız çalışmak gibi bir tavırları vardır. *Millî Cinâyât Koleksiyonu*'nda ise bizzat yeraltı şehrinin hepsi bir çete gibi çalışır. Ayrıca Polis hafiyesi Yılmaz Nuri'nin (Polis Hafiyesi Yılmaz'ın Amerika'da Maceraları serisi) Şadan, Ali Şevket'in (Badik Hilmi Serisi) Kemal isimli yardımcıları zaman zaman vakaları çözmede olmasa bile polisin takip ve tuzak kurma eylemlerinde yardımcı olurlar.

22. Osmanlı-Türk polisiyesi kurmacada hikâye ardı hikâye şeklinde ilerler. Bunlar arasında en tipik örnek, türü konusunda hikâye mi roman mı tartışması da yapılan *Millî Cinâyât Koleksiyonu*'dur:

> *Millî Cinâyât Koleksiyonu*, gerek yayımcısı Cemiyet Kütüphanesi gerekse 'Giriş' bölümünde isimlerini zikrettiğimiz araştırmacılar tarafından ayrı hikâyelerden oluşan bir polisiye roman serisi olarak tanıtılsa da yukarıda verdiğimiz özetten de anlaşılacağı üzere ayrı hikâyelerden oluşmaz. Aksine *Millî Cinâyât Koleksiyonu* üst başlığı altında yayımlanan kitaplar boyunca, devam eden tek bir hikâye ile karşılaşırız: İstanbul'un altındaki dehlizlerde yaşayan, peri-cadı tevatürlerinin ardına saklanan büyük bir hırsız çetesinin işlediği cinayetler ve bu korkunç cinayetleri çözmeye, bu çeteyi çökertmeye çalışan polis memuru Siyah Pençe Hüseyin Bey ile yardımcısı Abdal Ahmed'in maceraları. Aslında *Millî Cinâyât Koleksiyonu*'nun tamamı tek bir olay örgüsünden oluşur ve olay örgüsü on kitaplık seri süresince kesintiye uğramaz. Seriyi oluşturan kitaplar için, her hafta tefri-

ka edilen tek bir romanın bölümleridir denebilir (Büyükarman, 2009: 198).

Benzer bir durum *Karanlık Konakta Ne Var?* romanı için de geçerlidir. Bu roman da tek bir kahramanın, İrfan Sacid'in araştırmaları ve esrarengiz Belkıs Süreya'nın peşine düşmesiyle parça parça ilerleyen ancak aslında aynı olay örgüsüne bağlı bir hikâyeler toplamı görüntüsü verir (Âkil, 1928). Mehmed Rauf'un *Define* ve *Kan Damlası* adlı romanları da bu şekilde bir yapı sergiler. Her iki kitapta da başkahraman olarak Şakir Feyzi vardır ve bir polis müfettişi gibi çalışan bu doktor, olaylar arasındaki araştırmalarında her bir araştırma, sorgulama ve bulma aşamasını hikâyelerle kurulan bir olay örgüsüne bağlar.

23. Olay örgüsünün anlatanın söylemine dayalı olması onu geleneksel sözlü anlatı türlerine bağlar. Burada dikkati çeken unsur, anlatıcının tıpkı bir halk hikâyesi anlatır gibi bir konumdan okura seslenmesidir. Bu şekilde okur, bir dinleyici konumunu üstlenmektedir:

> Her gün üzerinde gezdiğimiz, yaşadığımız, dolaştığımız İstanbul'un içinde gizli bir memleket vardır ki bu memleketi hiç kimse şimdiye kadar bilmez ve hatırına getirmez. İstanbul'un içinde gizli bir şehir... Bu şehrin şimdiye kadar malum olmaması taaccübe şâyân değildir. Lakin İstanbul'un her yeri malum... İçinde yaşayan insanlarca bu payitahtın her tarafı gezilmiş, dolaşılmış. Hiç... Katiyen hiçbir yeri meçhul kalmamıştır.
>
> Fikrimizi biraz dolaştıralım. Bildiğimiz İstanbul evvela... Üsküdar ciheti, Kadıköyü var. İstanbul ciheti malum... Galata, Beyoğlu ciheti Kâğıthane'ye kadar malum...
>
> Fakat böyle değildir. Şimdiye kadar hiç kimsenin girmediği, gezmediği, görmediği gizli bir şehir vardır. Bu da ye-

raltında âsâr-ı atîkadan madûd bir şehirdir. Seyyahların girip gezdiği yer burasıdır (*Kanlı Peri*, s. 27).

Görüldüğü gibi anlatıcı bize yavaş yavaş ne anlatacağına dair bilgi verip ardından asıl anlatacağı konuya odaklanmaktadır. Bu şekilde bir hazırlık devresi ile okurda merak uyandırmanın yanı sıra tanıdık bir söylemle anlatılacak olan ile aradaki mesafe kaldırılmaktadır.

24. Hipnoz ve manyetizma bu dönem polisiyelerinde büyük bir oranda başkahramanlar tarafından kullanılmakta, kahramanlar zor duruma düştüklerinde veya eylemlerini gerçekleştirmekte ellerinde etkili bir silaha dönüşmektedir. *Kızıl Hortlaklar*'da Badik Hilmi, girdiği köşkteki kızı hipnotize eder. Yılmaz Nuri'nin Amerika'daki maceralarında bir medyum kadın olağanüstü özellikleri ve hipnoz yeteneğiyle herkesi etkiler (*Polisin İlk Mağlubiyeti*), Pire Necmi gözlerindeki elektrikli manyetizma ile olağanüstü bir hipnoz yeteneğine sahiptir (*Altın Köşkü Faciası*). Fakabasmaz Zihni'nin maceralarından bir tanesi tamamen manyetizmaya ayrılmıştır:

> Voyvoda Caddesi'ni süratle geçen ve altıncı dairenin kıvrımlı yokuşunu ani süratle dönen lüks ve kapalı bir otomobil Pera Palas'ın muhteşem binası önünde durdu.
>
> Şoför birden atlayarak otomobilin kapısını açtı. İçinden genç, kibar tavırlı biri çıktı. Otelden içeri girdi.
>
> Kırmızı ceketli, parlak sarı düğmeli kapıcının tazimkâr teşrifi ile salona teveccüh etti. Masalardan birinde arz-ı mevki eyledi.
>
> Bir garson yaklaşarak sordu:
>
> – Ne arz olunur efendim?
>
> – Fıçı biranız var mı?
>
> – Var efendim.

– Bir duble getir.

– Başüstüne.

Garson kibar müşterisinin memnuniyetini celbetmek suretiyle bir bahşiş koparacağından emin, doğruca mahzene indi. Burası büyük bira fıçılarının sıra ile dizili bulunduğu vâzıh bir mahaldi.

Duble kadehi elinde yandaki fıçıya yanaştı. Musluğu açtı... Garip şey, fıçıda bira kalmamıştı... Musluktan hiçbir şey akmıyordu.

– Tuhaf, mutlaka bu fıçıya bira koymayı unutmuşlar... Halbuki evvelki gün hepsini doldurmuştuk. Neyse, öbür fıçıya gidelim, diye söylendi. Fakat öbür fıçı ve daha öbürleri, velhasıl bütün mahzendeki fıçıların tamamı boşalmıştı. Tahta musluklardan bir damla bira bile akmıyordu.

Garson şaşırdı. Bunamış mıydı... İki gün içinde yirmi sekiz büyük fıçı bira nasıl bitebilirdi! Bunun nasıl imkânı olurdu... Her halde bu işte bir muamma vardı...

Zengin müşterisini bekletmemek için yukarı çıktı.

– Efendim fıçı biramız maalesef kalmamış. Arzu buyurulursa şişe birası takdim edeyim.

Kibar genç nazikâne cevap verdi:

– Zararı yok, şişe olsun.

Garson iki dakika sonra elinde Bomonti şişesi ile geldi. İnce uzun bir bardağı masanın üzerine koydu. Şişenin kapağını açtı ve köpüğünün dağılmaması için hemen bardağa doğru eğdi. Fakat şişeden bira akmadı.

Garsonun gözleri açıldı. Ne demek, şişe boş muydu?

Alelacele mazeret talep ederek ikinci bir şişe getirdi... Açtı... O da boş... Bir üçüncü, bir dördüncü şişe getirdi.

Hepsinde de bira yoktu. Beşinci şişeyi büfede açtı. İçinde bira bulunduğunu anlamak için biraz akıttı. Beyaz köpükler taşarak yere döküldü. Artık bu sefer mahcup olmayacağından emin olarak müşterinin yanına gitti.

Bardağa boşaltmak için şişeyi eğdi. Şişe yine boştu. Zavallı garsonun aklı başından gitti. Cinnet getirdiğine zâhib oldu. Yoksa rüya mı görüyordu?

Uyanık olduğunu anlamak için sağ eliyle sol kolunu çimdikledi. Hissettiği acı rüya görmediğini anlattı. Zengin müşterisi hiddet etmeden, tavrını bozmadan gülümsemekte idi.

– Zarar yok azizim... Anlaşılan bira kalmamış.

Garson mahcubane mırıldandı:

– Efendim bira müteahhidimiz bir yanlışlık yapmış olmalı... Af buyurunuz.

– Ehemmiyeti yok. Ateşiniz var mı?

– Var efendim.

– Şekeriniz?

– Tabii.

– Kahve ve suyunuz da vardır.

– Evet efendim.

– O halde bana bir kahve yapınız.

– Başüstüne.

Garson içeri koştu. Kahve ocağının başına geçti. Nar gibi kırmızı ateşlere cezveyi sürdü ve başında bekledi. Beş dakika... On dakika... Bir çeyrek saat geçtiği halde su kaynamıyor, hatta buz gibi duruyordu.

Cezvenin etrafına ateşi topladı yine bekledi. Yarım saat olmuş hâlâ cezvedeki su kaynamamıştı. Serçe parmağını soktuğu zaman suyun ılık bile olmadığını gördü.

Biçâre garson ne olduğunu bilemedi. Şaşkınlığından hemen müşterinin yanına koştu.

– Efendim ne oluyor ben de bilmiyorum. Çıldıracağım. Cezve yarım saattir ateşin içinde bir türlü kaynamıyor.

Delikanlı güldü:

– Merak etme. Git ateşe benden selam söyle. Cezvedeki suyu kaynatsın.

Garson karşısındaki müşteriye baktı. Bu adam deli mi olmuştu? Ateşe selam söylenir miydi?

Delikanlı sözünü tekrar etti:

– Ne duruyorsun. Haydi... Git selamımı söyle.

Yarım saatten beri maruz kaldığı harikuladelikler garsonu şuursuzlaştırmıştı...

Gayr-ı iradi bir halde ocak başına geldi. Ateşe hitaben:

– Kahveyi isteyen müşterinin selamı var. Cezveyi kaynatacaksın, dedi. O anda cezvedeki su fokur fokur kaynamaya başladı.

Garson gözlerini oğuşturdu. Evet... Bu sefer muhakkak rüyada idi. Mamafih, yine anlamak ihtiyacı ile elini ateşe uzattı. Acı bir feryat kopardı. Ateş, parmağını yakmıştı. O halde rüyada değil, hakikatte idi... İki dakika içinde kahveyi pişirerek müşterisine götürdü.

Kibar genç kahvesini lakayd bir tavırla içti. Parlak nazarları ile salondaki müşterileri süzüyor, cebinden çıkardığı ufak bir defterde otelin taksimât-ı dâhiliyesine ait bir yalan tetkik eyliyordu.

Ara sıra saatini çıkarıp bakıyor, göz ucuyla salonun müdahil kapısını tarassud ediyordu.

Böylece bir saat kadar bekledi.

Bu esrarengiz garip adam, şüphesiz birine muktedir idi. Canı sıkılmaya başladı... Garsonu çağırarak borcunu sordu.

– Bir kahve değil mi efendim. Yirmi beş kuruş.

– Pekâlâ.

Cebinden bir kurşun kalem çıkardı. Masanın üzerine iki dakika içinde yüz kuruşluk bir varaktan nakdiye resmi yaptı.

– Al... Sana bir lira. Üst tarafı senin olsun. Gözlerini açmış ne bakıyorsun... Elini uzat ve lirayı al!..

Garson bu meçhul adamın sert ve âmirâne bakışları altında ezildiğini hissetti.

Gayr-ı ihtiyari elini masanın üzerine uzattı.

Zavallı adam bağırmamak için güç hal ile kendini zaptetti. Masanın üzerindeki lira resmi canlanmış, parmaklarının arasında duruyordu. Bu artık bir resim değil, masadan yanı çıkmış bir lira idi.

Esrarengiz şahıs garsonun beht ü hayretine dikkat bile etmeden salon kapısına teveccüh etti. Tam çıkacağı sırada içeri giren şapkalı, uzun boylu, sert tavırlı birisi ile karşılaştı. Her iki adam bu ani tesadüf tesiri ile birbirlerine çarptılar. Meçhul genç nezaketle:

– Pardon efendim, diyerek yoluna devam etmek istedi ise de şapkalı şiddetle kolundan tuttu:

– Hayvan herif... diye bağırdı. Delikanlı itidalini muhafaza ederek cevap verdi.

– Affedersiniz. Eğer orta yerde hayvanlık eden birisi varsa onun her halde ben olmadığımı bizi gören mösyöler takdir ederler.

– Ne demek... Beni bir de tahrike kalkıyorsun ha!.. Ben milyonlar sahibi bir adamım. Almanya'nın meşhur Putas Fabrikası'nın Dersaadet mümessiliyim. Senin o cılız vücudunu avcumda bir sivrisinek gibi ezerim.

– Ben de gözde efendimizin o muhteşem karnını serçe parmağımın ufak bir teması ile deşer ve zât-ı âlilerinin işkembelerini hazır ve be-teşhir ederim.

Bu sözler karşısında şapkalının kanı beynine çıktı. Zaten ikamet ettiği Pera Palas Oteli'nde hadidü'l-mizac ve seriü'l-infiâl, imtizaçsız, kavgacı bir adam olarak tanılıyordu. Cebinden bir revolver çıkararak delikanlıya teveccüh etti... ve ateş etmek için tetiği çekti. Fakat Putas Fabrikası mümessilinin elindeki tabanca kocaman bir patlıcan olmuştu. Evet... Şapkalı elinde bir tabanca değil bir patlıcan tutuyor, tetiği diye mütemadiyen sapını çekiyordu.

Zaten hadîd olan herifin bu sıradaki hiddetine payan yoktu. Asabiyetle patlıcanı yere attı.

Dehşet!..

Patlıcan yere düşer düşmez yine revolver olmuştu. Şapkalı yerdeki revolveri üzerine kapanırcasına aldı ve delikanlıya tekrar teveccüh etti... Tabanca bu sefer kabak olmuştu.

Salonu dolduran müşterilerin hayret ve kahkahaları, Putas Fabrikası mümessilinin hiddet ve küfürleri arasında meçhul genç, dudaklarında esrarengiz bir tebessüm olduğu halde otelden çıktı.

Bir İctima

Meçhul delikanlı otelden çıkınca otomobile bindi.

– Ali... On altıncı kol merkezine... emrini verdi.

Karilerimizi merakta bırakmamak için bu delikanlının sevimli kahramanımız Fakabasmaz Zihni ve şoförünün de muavini Cin Ali olduğunu söyleyelim. Fakabasmaz Zihni'nin bir aya yakın olan gaybûbetini karileri şüphesiz bilirler.

Bu müddet zarfında Fakabasmaz Avrupa'ya kadar ufak bir seyahat icra etmiş, esasen bildiği manyetizma ve ipnotizma ilimlerinde son imtihanını vererek avdet etmişti. İstanbul'a geleli çok olmamıştı. Mamafih vagonları ayrı olduğundan onunla tanışmamış, lakin zengin olduğunu öğrenince servetinin bir miktarını elde etmeyi tasarlamıştı. Kararını tatbik etmek için de bugün Pera Palas Oteli'ne gelmişti. Garson ile olan eğlenceleri ise manyetizma ilmindeki behresine vâzıh bir delil idi.

Artık onun için hiçbir sır mevcut değildi. İstediği yere istediği surette serbestçe girer her istediği adama her arzusunu bilâ-itiraz yaptırabilirdi. (*Fakabasmaz'ın Manyetizma Oyunu*)

Bir başka macerada Fakabasmaz bu kez bir değnek kullanarak hipnoz yapar:

> Bey, polislere son derece ikram ediyordu, evi yeni tutmuş olduğundan kahve takımlarını getirmediği cihetle kusura bakmamalarını söyleyip tatlı bir mübaheseye girişti. Mübahese esnasında cebinden bir karış uzunluğunda bir değnek çıkarıp evzâ'-i muhtelife ile nazik irâd eder gibi polislerin nazarlarını kendine celb etti. Polisler mütehayyir ve mebhûm bir vaziyette kendilerinden geçip oldukları yerde uyuyakalmışlardı. İşte polisleri manyetizma eden bu 'bey' Fakabasmaz Zihni idi (*Altunizade Sirkati*, s. 14).

Kandökmez Remzi ise bir manyetizmacı kadının kandırmacasına maruz kalır:

> Kan Dökmez, o dakikaya kadar İstanbul'da bulunan Gizli Katil'den Paris'te bir kızın ne suretle malumatı bulunduğunu düşünüyordu... Bir sigara yaktı! Karşısındaki genç kızı tetkik ediyordu.
>
> Matmazel birdenbire sarsıldı:
>
> – İşitiyor musunuz?
>
> Kan Dökmez, etrafına bakındı. Hiçbir şey duymuyordu. Elini revolverine koydu. Aradan çok geçmedi. Ortada harikuladelik vardı! Zavallı matmazel: Baygınlık geçiriverdi. Kalbinin parçalandığını ihsas ettiren vaziyetlerle bir şeyler söylemek istiyordu.
>
> Gözleri küçüldü: Dudaklarından gayriihtiyari birkaç kelime döküldü:
>
> – Ah kardeşim... Sen de Gizli Katil'in kurbanı oldun: Bu dakikada kim bilir hangi celladın satırı altında bulunuyorsun.
>
> Daha fazla söyleyemedi. Oturduğu kanepede kendinden geçti. Kan Dökmez telaşla matmazelin yanına koştu. Kalbi-

ni dinledi... Bir tesir neticesinde baygınlık halinde bulunduğunu anladı. Nabızlarını ovdu. Yüzüne su serpti. Bir iki dakika kadar o vaziyette kaldı (*Manyetizmacı Kadın*, s. 14).

25. Kimi zaman olağanüstü içinde yer alan cin-peri hikâyelerini kullanma hırsızların işlerini kolaylaştıran bir unsur olarak ortaya çıkar. *Kızıl Hortlaklar*'da yalıda biri beyaz üçü kırmızı dört hayalet olduğu söylenir. *Yerebatan Faciası*'nda bir kadın Yıldırım Cemal'e gelerek kendisine musallat olan bir ifritten bahseder. Sonunda bunun bir ifrit değil, kadını korkutarak kaçırmak isteyen biri olduğu ortaya çıkar. Pire Necmi'nin *Perili Ev* macerasında da benzer bir durum vardır:

Sertaharri Mehmed Ali Bey, hizmetçinin haber verdiği bu yeni ziyaretçiyi kabul ettiği vakit karşısına, gayet kısa boylu, çibil gözlü bir adam çıktı:

– Bendeniz Salim Suduri.

– Bendeniz Mehmed Ali.

– Teşerrüf ederim efendim.

– Müşerref oldum efendim.

Henüz sabah kahvaltısını etmekte olan Mehmed Ali Bey bir yandan yavaş yavaş kızarmış ekmeğe tereyağı sürerken diğer taraftan ziyaretçiyi başından aşağıya bir süzdü. Sonra da sordu:

– Ziyaretinizin sebebi nedir efendim?

Zair bir iki yutkunduktan sonra söze başladı:

– Efendim. Bendeniz, Çamlıca'da otururum. Pederimden kalan bir köşkte, bekârım, bir hizmetçi kız, bir de uşaktan başka kimse yoktur. İkisi de emektar ve eski adamlardır. Lakin bu son günlerde bizim bu güzel sükûtumuzu pek fevkalade, pek acayip ve cidden korkunç bir hadise ihlal etti.

Mehmed Ali Bey:

– Allah Allah? dedi. Ne imiş bu?

– Efendim bizim eve periler geliyor.

Sade Türkiye'nin değil bütün dünyanın medarı iftiharı Mehmed Ali Bey, ancak Türk polisinde bulunan soğukkanlılık ve vakarıyla:

– Ya? diye sordu. Demek ki siz periye, cine itikat edersiniz ha?

– Aaa. Şüphesiz efendim. Kur'an'da yeri vardır.

– Peki mevcut olduklarını farz etsek, onların insanlarla ne gibi bir işi olabilir dersiniz?

Cüce zair:

– Mesela. Mesela. Şey, diye kekeledi. Ne gibi olacak. Hiç yoktan düşmanlık ederler. Lakin bunların bize ettiği düşmanlık sabahtan fevkalade pek edepsizce bir hal aldı.

– Ne gibi?

– Bir kere her zaman rahatsız ediyorlar. Hiçbir gece sağlam bir uyku yok. Ondan başka, bilhassa cidden güzel bir kız olan Fahriye'nin çekmediği kalmıyor.

– Ne gibi ?

Cüce ziyaretçi utanmış gibi başını önüne eğdi:

– Hani bu cinler, pek çapkın imişler de, dedi (*Perili Ev*, s. 3-5).

26. Osmanlı-Türk polisiyesinde suçlular bazen polis gibi davranarak olayları çözerler. Fakabasmaz Zihni, soymak için girdiği bir evde duyduklarından sonra evdekilere yardımcı olmaya karar verir. Konuşma sırasında bir sahtekârlık olduğunu fark eder:

Orası kolay. Fakat şartım var. Evvela meseleyi tamamen anlamalıyım. Bana bir kadını boğacağımı söyledin. Niçin olduğunu bilmeliyim. Ayıp değil ya... Benim de mesleğim

bu. Yapacağım bir işin ne maksatla icra edilmekte olduğunu her halde anlamak isterim... Muhatabı bu sözler üzerine biraz düşündü, sonra kararını vererek anlatmaya başladı:

Tabii işitmişsindir. Herkes beni Tahir Paşa olarak biliyor. Halbuki ben Tahir değilim onun uşağıyım. Paşa beni Mısır'da maiyetine aldı. İstanbul'da da bir kızı vardı. Başka kimsesi yoktu. On milyonu tecavüz eden mühim bir servetini bâ-vasiyet-nâme bu kızına terk etmişti. Ben bunun farkına varır varmaz paşayı tebdîl-i hava maksadıyla İstanbul'a getirmeye ikna ettim. Bu vesile ile İstanbul'da bulunan kızını ziyaret edebileceğini de söyledim. Vapura bindik, yolda gelirken kamarada Paşa'yı boğdum. Evrakını ve vesâikini, bütün servetini aldım; cesedini kamara penceresinden denize attım. Rıhtıma yanaşır yanaşmaz kalabalığa karışarak karaya çıktım, (Tahir) Paşa'nın nâm ü unvânını takındım. Mesele kızına kalmıştı. Onu da bir mektup ile Beşiktaş'ta, Maçka'da hususi olarak kiraladığım eve çağırdım, tabii babasının namına hareket ediyor gibi davrandım, kız geldi. Bizzat ben karşıladım. Bu evin penceresiz kalın duvarlı bir odasına kapadım. Muhafazasına gayet emin olduğum bir kocakarı tayin ettim. Kız fevkalade güzel. Fakat para, evet daha güzel. Babasını öldürdüğümü duyarsa tabii beni sevmez. Ben ise Tahir Paşa'nın servetinden vazgeçmek istemiyorum. İşte senin göreceğin vazife de bu. Kocakarıya tembih ettim. Yarın akşam gidersin. Odada uyurken sessizce boğarsın.

Çamur Şevket, kendisinden daha iblis olan muhatabına baktı.

– Peki, siz adam boğmaya alışmışsınız, bu vazifeyi bizzat neden ifa etmiyorsunuz.

– Çünkü kız güzel, seviyorum belki boğarken elim titrer, vazgeçerim işte bundan korkuyorum. Nasıl, işine geliyor mu.

– Olur. Tahir Paşa'nın servetinden kızına bahşettiği vasiyet-nâme nerede?

– Bütün evrak-ı hususiyesi ile beraber karşıki odada bulunan kasada.

– Bu işte benim hissem ne olacak?

– Kolay.

– Kolay değil. Şimdiden anlamalıyız.

– Ne istersin?

– Yirmi bin papel.

– Çok.

– İşine gelirse. Hem de beş bini peşin.

– Şunu on bin yapalım.

– Ben öldüreceğim adam için pazarlığa girişmem.

– Pekâlâ. Al beş bini. Yarın işi temizler temizlemez on beş bin hazırdır.

Fakabasmaz bu tüyler ürpertici muhavereyi dişlerini gıcırdatarak dinlemişti. Çamur Şevket'i tanıyordu. İki defa polislerin eline düşmekten kurtarmıştı... Biçare bir kızın boğulması hakkında edilen müzakere ve neticesi Fakabasmaz'a hatt-ı hareketini göstermişti. Geri döndü, salona girdi. Kasada ehemmiyetsizdir diye bıraktığı kâğıt tomarını müteveffa Tahir Paşa'nın vasiyetnamesi ile evrak-ı metrukesini hâvî kâğıt paketini aldı. Gözleri nefret ve kin ile parladı.

– Zarar yok, dedi. Bu sefer de yine mazlumlar için çalışmış olalım. Bedbaht bir kızın hayatını kurtararak saadetini temin edelim (*Aksaraylı Çamur Şevket*, s. 11-12).

27. Osmanlı-Türk polisiyesinde tesadüf bol miktarda yer alır. Mustafa Remzi'nin *Kâğıthane Cinayeti*'nde tramvayda gördüğü birinin peşine düşen kişi olayı çözer. Kara Hüseyin birçok kez Fakabasmaz olduğundan şüphelendiği birini takip eder, ancak sonuca ulaşamaz. Selim, Tokatlıyan'da gör-

düğü kadının Şeytan Hadiye olduğundan pek çok kez şüphelenerek takibi başlatır. Tıpkı hırsızlar gibi polis ve hafiyeler de sezgilerinin yardımıyla bu tesadüfleri fırsata çevirmeye çalışırlar.

Bu karakteristiklerden sonra Osmanlı-Türk polisiyesinin tanımını yapmak mümkündür. Bu durumda, olay örgüsünün pasifize edilip aklın yerini sezginin alması sebebiyle olağanüstü ve tesadüfün başat öğeler halini aldığı, başkahramanın asıl sürükleyici kişi olması sebebiyle tüm hikâyenin onda düğümlenmesine dayanan suç anlatılarını polisiye olarak nitelendirebiliriz. Nitekim giriş kısmında belirtildiği gibi Moretti'nin ileri sürdüğü üzere polisiyenin kaç sayfa yazılırsa yazılsın romandan ziyade bir hikâye olduğu savı Osmanlı-Türk polisiyesinin bu dönem eserleri için çok açıktır. Bu da döneme dair polisiyelerin biçimbiliminin sınırları konusunda yardımcı olmaktadır. Görüldüğü üzere dönem polisiyesinin bu biçimbilimi, eserlere sirayet etmiş bir katılıktan söz etmemizi de mümkün kılmaktadır. O halde şimdi bu biçimin nasıl bir ideoloji ile etkileşim halinde olduğunu inceleyebiliriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Retorik ve Tarihsellik

Giriş bölümünde polisiyenin bir biçimbilimi olduğunu iddia etmiş ve bunun için Osmanlı-Türk polisiyesinin ilk dönemi olarak nitelendirdiğim 1884-1928 yılları arasında yayımlanmış polisiyelerin roman formunda bile olsalar art arda gelen hikâyeler şeklinde kurgulanmalarının bu biçimbilimi incelemesi için elverişli olduğunu söylemiştim. Şimdiye kadar polisiyenin biçimbilimi olduğu iddiasında bir edebî metni meydana getiren retorik unsurlardan, ancak burada tekrar eden ve bu sayede değişmezlikleri ortaya çıkan unsurlardan faydalandım. Bu bölümde giriş bölümündeki diğer iddiama, polisiyenin kalıplaşmış bir biçim ile milliyetçi ve ulusalcı ideolojiyi taşımak ve üretmek konusuna son derece uygun bir tür olduğuna değineceğim. Bu sebeple metinlerin biçimindeki tarihsellikle ortaya konan kalıplaşmış yapıdaki ideolojiyi göstermeye çalışacağım.

Homojen topluluk: Çete

Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler* kitabında ulus, millet ve milliyetçilik kelimelerinin siyasi bir form olarak de-

ğil kültürel bir form olarak değerlendirilebileceği üzerinde durur. Bu kültürel form yapılabilir, hayal edilebilir bir unsur şeklinde ortaya çıkar. Anderson ulus için "hayal edilmiş siyasal bir topluluktur – kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir" (Anderson, 2004: 20) tespitinde bulunur. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı-Türk polisiyelerinde çete suçları, yani örgütlü suçların ön planda gelmesi anlaşılır bir nitelik kazanır. Bu çete üyeleri tıpkı ulus gibi hayal edilmiş bir cemaatin üyesidirler ve birbirlerine neredeyse akrabalık ilişkileri ile bağlanmışlardır. Cingöz Recai serilerinde, Fakabasmaz Zihni serilerinde çete üyeleri, reis tarafından özenle seçilir, çetenin kurallarına uymak zorunludur hatta mutlak itaat en başta gelen vazifedir. Eğer üyeler kurallara uymazlarsa cezalandırılırlar, bu ceza da çoğunlukla ölüm şeklinde gerçekleşir. Çete üyeleri arasında polis ile işbirliği yapanlara pek rastlanmaz, polisler ancak eski veya hapisten yeni çıkmış suçlulardan bilgi toplayabilirler. Orada da mutlaka bilgi verdikleri polisten bir iyilik görmüşler veya doğru yolu bulmuş, ehil bir vatandaş haline gelmişlerdir. Örneğin Elegeçmez Kadri, Dokuzlar Çetesi adı verilen bir grupla çalışmaktadır ve bu grupta disiplin esastır. Çetenin kendi içinde bir tüzüğü vardır ve çeteye ihanet eden bir üye hemen ölümle cezalandırılır. Cingöz Recai'nin yazdığı bir *Cingöz Recai Teşkilatı Lugatı* vardır. Çetede liderin belirlediği, ancak bir tartışma ortamının olduğu da göze çarpar. Örneğin Fakabasmaz Zihni'nin çetesi böyledir:

> Fakabasmaz avenesini, Beyoğlu'nda Tokatlıyan'ın 4 numarasında toplayıp birtakım meseleler hakkında müdavele-i efkârda bulunduktan sonra sözü Batum seyahatine getirerek uzun bir beyanatta bulundu. Avenesinin bir kısmı bu seyahatten hiçbir faide hasıl olmayacağını diğer bir kıs-

mı da maksad-ı seyahatin meçhul olduğundan vaziyetin inkişafı lazım geleceğini beyan etti. Fakabasmaz ise maksad-ı seyahat hakkında avenesine izahat verdi ve tamamen avenesini iknaya muvaffak oldu; neticede mayısın beşinci günü seyahat etmeye ekseriyetle karar verdi (*Batum Seyahati*, s. 2).

Çete üyeleri ile çetenin başı arasındaki ilişkiyi belirleyen temel unsur hayranlıktır. Fakabasmaz Zihni, yukarıda örnek verdiğim *Batum Seyahati*'ndeki başarısından sonra çetesini toplar ve hayranlıkları kabul eder:

> Büyükdere'de tahtelbahrden çıkıp da otomobil ile Nişantaşı'ndan geçerek Okmeydanı'ndaki ictimagâhına giden Fakabasmaz, avenesi tarafından hararetli bir surette istikbal edilmiş ve avenesi hazır olduğu halde meclisi ictimaa davet ederek uzun bir nutuk iradına başlamıştı. Fakabasmaz avenesine, kendisinin her ne kadar Batum'a seyahat etmek niyetiyle vapura bindiğini ifade etmiş ise de bilahire vapurda görüş olduğu madamın üzerindeki mücevherâtı bırakarak körü körüne Batum'a seyahat yapılmasının budalalıktan başka bir şey olmayacağı cihetle Batum seyahatinden sarf-ı nazar ederek ele geçen bu avın hesabını görmeyi muvafık bulduğunu ve kendisinin muvafık bulduğu bu fikri her halde avenesinin de muvafık bulmak olacağını bildiğini, ve gece vukua gelen vakanın muvaffakiyetle neticelendiğine şu beraberinde getirmiş olduğu ganâimin delil olduğunu ve daha sair şeylerden bahsettikten sonra avenesinden Yırtık Fikret ile Cin Ali'nin yapmış olduğu maharetlerle hasıl olan muvaffakiyetten en büyük yararlıkları gözüktüğünden kendilerine teşekkür ile beraber hazirün tarafından da takdir edilmeleri ve birer mükâfat-ı maddiye ile taltifleri lazım geldiğini ilave etti. Fakabasmaz'ın nutku avenesi tarafından mesrüriyetle karşılanarak:

– Var olsun reisimiz Fakabasmaz!

Avazesi ictimagâhı çınlatıyordu.

Fakabasmaz'dan sonra kürsi-i hitabete Kara Mehmed çıkıp:

– Arkadaşlar! Biz bunca zamandır çalışarak, çabalayarak, fakat reisimizin ka'bına vasıl olamadık. Cümlemizin malumudur ki reisimizin namı bütün ahali arasında tanınmış, Amerika hırsız mektebi şakirdleri tarafından büyük bir takdire mazhar olmuş, hatta bununla da kalmayarak kendisine mektebin heyeti tarafından bir tahtelbahr hediye edilmek suretiyle mevkiini göstermiştir. Bunun için sizden bir ricam var: Reisimizin namını payidar etmek istiyorsak kendisinin ufak bir heykelinin yapılmasını bendeniize tevdi ediniz! O heykeli şu kürsünün üzerinde durdukça hepimiz reisimiz derecesinde olmaya çalışacak ve reisimiz gibi büyük bir şöhret sahibi olacağız.

Kara Mehmed'in bu sözlerinden sonra avenesinin hepsi birden:

– Hay, hay! Muvafıktır.

cevabıyla karşılandı ve heykelin imal edilmesi için müttefikan karar verdiler. Bu karardan sonra ise Fakabasmaz kürsi-i hitabete tekrar çıkıp avenelerine büyük teşekkürler ederek kürsüyü terk etti ve hazirûn reislerinin ömür ve afiyette daim olmalarına dua ederek meclise nihayet verildi (*Batum Seyahati*, s. 21-23).

Bu sahnede görüldüğü gibi Fakabasmaz'ın çetesinde hayranlık dışında birlikte karar alma, bu karar almada reisin onları yönlendirmesi, aynı dili konuşan, aynı duygularla hareket eden homojen bir yapı söz konusudur. Reisin yaptıklarının takdir edilmesi, kürsüye çıkıp konuşma yapılması bir tören ritüelini beraberinde getirmektedir. Buradaki ritüel bir kurtuluş ya da anma yapan milletin durumundan farksız-

dır. Üstelik bu homojen yapıyı oluşturan milletin bir de reisi vardır ve fikir alışverişi gibi unsurların öne çıkarılması, yapılanın sonradan değerlendirilmesi gibi durumlar birlikte düşünüldüğü ve hareket edildiği izlenimini vermektedir. Fakabasmaz ile bir kahraman miti yaratılmakta, bu mitin yaratılmasına eşlik eden bir figür olarak da heykel tasarlanmaktadır. Böylece homojen grubun bir temsili de ortaya çıkmakta, onlara birlik olduklarını, başarılarını ve ortak tarihlerini hatırlatacak bir nesne, kutsallık ile donatılmış olmaktadır.

Cingöz'ün, Fakabasmaz'ın, Badik Hilmi'nin, Şeytan Hadiye'nin, Çekirge Zehra'nın, Tilki Leman'ın çete üyeleri çetenin reisine hayranlık duyar ve kendilerine verilen görevi eksiksiz yerine getirmek için ellerinden geleni artlarına koymazlar. Böylece sadece çetenin başını değil kendilerini de koruma altına almış olurlar. Bu sebeple çete üyeleri arasında vazife, işbölümü ve hiyerarşi önemli bir yere sahiptir. Kendi aralarında eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla yeni bir dil yaratırlar. Kullandıkları parolalar, görevleri şifrelendirerek kendileri dışında kimselerin anlayamayacağı bir hale sokmaları bu dilin işaretleridir. Yukarıda örnek verdiğim *Cingöz Recai Teşkilatı Lugatı* bunun en tipik örneklerindendir. Çünkü bir lugat, ortak bir dilin derlenmesi ve buradan bir birliktelik oluşturmak demektir, bir şeyin sabitleştirilmesi yayılmasını ve yaygınlaştırılmasını da kolaylaştırır. Bunun halihazırda yazılı olarak verilmesi ise daha en baştan belirli bir şekil ve sınırlılık içinde nasıl yapılanılması gerektiğine dair bir kılavuz işlevi görür. Bu şekilde oluşturulmuş bir el kitabı, birlik içindeki beraberliği sağlamakta, herkesin aynı dili konuşmasını mümkün kılmakta, içsel bir alanın oluşmasına zemin hazırlanmaktadır. Üstelik bunun bir kitap olarak yayımlanması, yazıldığı andan itibaren çeteye giren her yeni üye için bir kılavuz olduğu kadar çete üyelerinin varolanı hiçbir zaman unutmamasına yara-

yacaktır. Anderson'un kapitalist yayıncılıkla birlikte Fransız İhtilali sonrası deneyiminin yaygınlaştırılmasından bahsettiği bir durumdur bu: "Ama kapitalist yayıncılık sayesinde Fransız deneyimi yalnızca insan hafızasından kazınamaz bir hal almakla kalmadı, kendisinden öğrenilebilir hale geldi." (Anderson, 175) Her dönemde lugat ve gramer yapımı, antolojilerin yayımlanması belirli bir tasnifi, bazı şeyleri dışarıda bırakırken bazılarını da kapsamayı beraberinde getirir. Çetenin bir lugat oluşturmasında işaretler önemlidir. Bu işaretlerin anlamlı hale gelmesi için de bir tercih ve ayıklama yapılmalıdır. 1928'de yeni bir alfabe ile birlikte ortak bir işaret sistemi yeniden inşa edilir. Arap harflerinin yerini Latin harfleri aldığında yeni bir aidiyet ve yeni bir içsel alan inşa edilmektedir.

Fakabasmaz örneğinde bir heykel dikme projesi sadece kutsallığı değil ona bir kadimlik atfetmeyi de beraberinde getirir. Görüldüğü gibi Anderson'ın ulus için söylediklerinin izlerini Osmanlı-Türk polisiyesinin ilk döneminde çetelerin özellikleri arasında görmekteyiz. Akrabalık ve kültürel ilişkiler burada önemi bir rol oynamaktadır. Vazife duygusu çete üyelerini birbirine bağlayan temel harçtır ve birlikte kurdukları düzeni sağlayan da budur. O yüzden herkes kendine düşen işi yapmak zorundadır. Bu da bir süre sonra onları bir nevi akrabalık ilişkisine sokmaktadır. Diğer taraftan bu ilişkiyi hiyerarşikleştirme ve çeteye yeni gelenlerin bazen bizzat çete başı bazen de çetenin eskileri tarafından eğitilmesi meselesi kültürel bir boyut taşır, bu yüzden kitaplar ve çete üyelerini yönlendirecek kılavuz kitaplar önemlidir. Ulusun sınırlarının çizilmesinin ardından bu ulusu oluşturan fertlerin kendi aralarındaki ilişkilerle kurumlar, kurumların birbiriyle bağlantıları sonucu da kurumsal çalışmalarla elde edilecek ulusa has kültürel tarih, dil, edebiyat gibi unsurlar ortaya çıkacaktır. Bunun en tipik örneklerinden bi-

ri, çetelerin yurtiçi ve yurtdışında birçok merkezlerinin bulunmasıdır. Cingöz Recai, çetesinin yurtiçinde 12 mıntıkası olduğundan söz eder. Yurtdışında da mıntıkaları olduğunu söyler ancak bu konuda tam bir sayı vermez. Yardımseverliği sayesinde yurtdışına öğrenci gönderir. Büyük bir ihtimalle bu öğrenciler yurtdışındaki mıntıkalarla işbirliği yapacaktır. *Millî Cinâyât Koleksiyonu*'nda yeraltında bir hayat yaşayan insanların kendi yarattıkları bir kültür ve dil vardır. Bunlar dış dünya ile, yerüstü ile bir iletişimi de beraberinde getirir. Dolayısıyla Cingöz, Fakabasmaz, Elegeçmez Kadri gibi örneklerde yurtdışında mıntıkalarla sağlanan bu etkileşim, *Millî Cinâyât Koleksiyonu*'nda ulus oluşumundaki burjuva sınıfının rolünü ortaya koymak açısından ilgi çekicidir. 1914 yılında yayımlanan bu seride, İttihat ve Terakki'nin merkezî, yerli burjuva yaratma düşüncesine paralel bir durum vardır. Yeraltı şehrinde yaşayan bu insanlar dışarıdan soyutlanmış bir yaşam sürerler, dolayısıyla kendilerine içkin bir oluşumları vardır:

> Bu şehri kimse bilmez demiştik. Evet, oturanlar her türlü vergiden muaftır. Mezaristanları vardır. Yalnız müthiş bir kusuru varsa o da bu şehirde doktor yoktur. Avukat bulunmaz. Bu şehir mahsul vermez. Bu kusurlardan maada her şeye maliktir.
>
> Bir de içinde yaşayan ahali dünyanın en zengin insanlarıdır. Bunların bir kısmı milyonerdir. Evet, İstanbul'un gizli şehrinde tavattun eder. Afrika'daki çöllerdeki meçhul araziyi keşif ile iftihar eden seyyahlar filhakika İstanbul'da böyle gizli bir mahal olduğunu bilirler lakin onların da bu hususdaki malumatları pek mahdûddur. Mesken olduğunu bilmezler. İşte bazı vakayi-i harikulade bize bu şehrin meskûn ve her şeye malik ve milyonların mutavattın olduğu müthiş bir şehir olduğunu anlattı (27).

Burada soygunları yapan yeraltı şehrinde yaşayan bu milyonerler, çalarak zengin olmuşlardır ve sirkatlerine devam etmektedirler. Yeryüzünde peşlerindeki polis Siyah Pençe Hüseyin onları yakalamaya çalışır ancak bir sonuca ulaşamaz. Kendilerine yaptıkları gizli yollarla yerüstündekilerden bir üstünlüğe sahiptirler. Çalarak oluşturulmuş ve kendi içlerinde bir topluluk halini almış bu grup, burjuva sınıfının bir prototipi gibidir, çünkü tam da o dönemde oluşturulmaya çalışılan yerli bir burjuva sınıfı vardır. Yeraltındaki çalarak varlığını devam ettiren bu grup yerüstüyle yer değiştirmeye hazırlanmaktadır. Lukacs "Her biçim, temel bir varoluş uyumsuzluğunun (*disonans*) çözümüdür" der. (Moretti, 2015:23) Burada, yeraltındakilerin sık sık yerüstüne çıkarak gerçekleştirdikleri eylem aslında çözüme yönelik bir uzlaşma sürecini beraberinde getirir. Çünkü bir süre sonra yeraltındakilerle yerüstündekiler arasında aşklar, ilişkiler peyda olmaya başlar.

1884-1928 arası dönemde kaleme alınan bu polisiyelerde çeteler ülke içinde adaleti sağlamak gibi bir görevi de kendilerine yerine getirirler. Onlara göre halktan alınanı halka geri vermek gibi bir görev üstlenmişlerdir. Ne de olsa Osmanlı'nın aksine İttihat ve Terakki ile birlikte yeniden üleşim şekil değiştirmiştir: "Osmanlıda küçük kültür ile büyük kültür arasındaki gerginliğin sebepleri arasında servete bağlı olarak yeniden üleşim şeklinin yok olmasının da etkisi vardır. Yeniden-üleşim eski devirlerde devletten alınan maiyetini beslemek ve özel masraflardan çok bu yolda harcama yapmaktır. Gelir kişiye değil mevkiye aittir." (Mardin, 54) İşte bu değişimde haksız kazanç karşıtı hırsızlar toplumsal adaleti sağlayarak değişimin olumsuzluklarını yok etmeye çalışırlar ki bunun adı ahlâk ekonomisidir (*moral economy*). Ahlâk ekonomisi, pre-kapitalist toplumlarda kapitalizm ile birlikte ortaya çıkan yeni pazar anlayışına karşı olarak isyan

şeklinde paternalist kültürün unsurlarını içinde barındırır. "Thompson paternalist modelin iki çeşidi olduğunu söyler: parçalı bir şekilde gerçek olan ve ideal olan. Kıtlık zamanlarında paternalizm en azından sembolik etkileri bakımından adalet ve yönetim işlerini yürüten yerel memurlar (*magistrates*) tarafından hatırlanıyordu fakat, iyi hasat zamanlarında unutulmuşluğun karanlığına düşüyordu." (Balkılıç, 125) İşte hırsızlar bu sembolik etkileri toplum üzerinde kullanarak ve yaratarak bir ahlâk ekonomisinin de temsilcisi olurlar.

Polisiyelerin çoğunlukla zaman dilimi olarak Mütareke döneminde geçmesi, bir kısmının bu dönemde yayımlanması bu çetelerin neden sürekli soygunlar işleyip halk tarafından sempatiyle karşılanan örgütler olarak ortaya çıktıklarını da açıklar.[1] Bu dönemde çevirilerle tanıştığı polisiye türünde genellikle Beyoğlu ve Boğaz çevresinde yaşayan zenginleri, çoğunlukla da ticaret yapanları soyan bu çeteler bir nevi yazarlarının bilinçaltını da gün yüzüne çıkarırlar.[2] Ankara'da devam eden savaşın İstanbul ayağında süregiden eğlencelerin, "seçkin" sınıfın subaylarla yaptıkları dansların, baloların Mütareke taraftarlarını ne kadar rahatsız ettiği bilinmektedir. Mütareke döneminde çeteler halinde başlayan savaşa da bu şekilde bir gönderme yapılmaktadır. Dolayısıyla bu dönemde çete, onu oluşturan çevrenin iki şekilde bir alt metni olarak bu eserlere yerleşir: İlkinde yazarının daha çok Batılı mekânlar ve figürleri hedef alan kahraman hırsız figürüyle pasif bir savaşı temsil eder, ikincisinde ise her şeye, bütün güvenlik önlemlerine rağmen durdurulamayan, ken-

1 1884-1928 yılları arasında 1914'te 88, 1925'te 43, 1927'de 52, 1928'de 101 polisiye yayımlanır. (Bkz. Ayşe Şahin, "Türkiye'de 1884-1928 Yılları Arasında Yayımlanmış Telif Polisiyeler", *Polisiye Edebiyat*, Haz. Seval Şahin-Banu Öztürk-Didem Ardalı Büyükarman, s. 49).

2 Örneğin Cingöz Recai tam da böyledir. Cingöz Recai'nin soyduğu yerler için yapılmış bir harita için bkz. Seval Şahin, *Kültürel Sermaye, Kibar Hırsız ve Şehir*, s. 233.

di çetesiyle yoluna devam eden bir kahramana işaret eder. Diğer taraftan Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından gerçekleşenlerle yeni bir ulusun temelleri atılırken çete bu kez de yeni kurulan bir devletin vatandaşlarının özellikleri için bir model görevi görür. Vazife, itaat, fertlerin birbirlerinin güvenliği ve mutluluğu için özdenetim, çetenin başının söylediklerini her ne olursa olsun yerine getirme bu modelin temel ilkelerini oluşturur. Örneğin ilki 1922 yılında yayımlanan ve altı yıl boyunca yayımlanmaya devam eden Fakabasmaz Zihni serisinde "Fakabasmaz'ın çetesi yüz kişiden oluşur. Çetenin reisi kendisidir ancak her fırsatta çete üyelerini toplayarak yapacakları soygunlar konusunda onların fikrini ve onayını alır." (Öztürk, 2013: 82) Bu onay almada karşılıklı güven duygusu temin edilmesine rağmen son kertede karar verici Fakabasmaz'dır.

Çetenin bir diğer özelliği homojen bir yapıya sahip olması, bunu sağlamak amacıyla kendi içine dönük bu topluluğun birbirleriyle uyumlu hareket ederek farklı olanı kendi içlerinde eritmeyi sağlamalarıdır. Bu noktada çete, polis teşkilatından farklılık gösterir. Amanvermez Avni serisinin hafiyesi Amanvermez, Kartal İhsan serisinin polis müdürü Kartal İhsan, Cingöz Recai serilerinin polis müdürü Mehmed Rıza, Şeytan Hadiye serisinin polis müdürü Selim, *Polis Hafiyesi Yılmaz'ın Amerika'daki Sergüzeştleri*'nde Yılmaz genellikle tek başlarına çalışırlar. Bunlardan Amanvermez Avni'nin Anderya adında bir yardımcısı olur ama o da serinin başından itibaren yardımcı değildir, hatta başlangıçta bir suçludur, ancak sonrasında onun yetenekli bir genç olduğunu fark eden Avni onu yanına alarak eğitmeye karar verir. Diğer taraftan gerek Mehmed Rıza gerek Selim gibi polisler ülkenin iyiliği ve geleceği söz konusu olduğunda hırsızlarla birlikte çalışmaktan kaçınmazlar. *Tatavla Cinayeti*'nde Mehmed Rıza ve Cingöz Recai birlikte çalışırlar. Polislerin ve ha-

fiyelerin peşinde oldukları bu hırsızlarla kendi yetenekleri o kadar benzerdir ki kimi zaman kendileriyle onları bir tutarlar. Hırsızlar da rakiplerine saygı duyar ve onlara gerektiği kadar müdahale eder, tamamen alaya alınmalarına müsaade etmezler. Bazen bir araya gelip sohbet ettikleri bile olur. Dolayısıyla çetenin homojen yapısı polisler söz konusu olduğunda gerçekleşmez, çünkü zaten hırsızların peşindeki bu zeki polisler her ne kadar hırsızlar kadar zeki olmasalar da diğer polislerden daha zekidirler, hatta zaman zaman Kartal İhsan örneğinde olduğu gibi dönemin polis teşkilatı düzenlemeleriyle ilgili olarak sıkıntılar yaşayıp teşkilattan ayrılarak dedektiflik yapmaya başlayanlar olur. Nitekim bu zeki polislerin büyük bir kısmı tıpkı peşlerinde oldukları hırsızlar gibi yurtdışında, çoğunlukla da İngiltere'nin meşhur Scotland Yard'ında eğitim almış veya onlarla işbirliği içinde çalışmışlardır. Polislerin hırsızlarla benzerliği ve vatanın selameti için birlikte çalışabilmeleri İttihat ve Terakki döneminde başlayan merkezileşmeden izler taşır. 1908'in ardından yerli bir burjuva sınıfı oluşturma yolunda adımlar atan İttihat ve Terakki'nin zaman zaman ekonomik reform konusunda "gayri resmi yollara" başvurduğu da bilinmektedir. Örneğin 1911'de Türk-İtalyan savaşının başlaması buna sebep olan unsurlardan biridir:

> 1911 Eylül'ünde Libya'da Türk-İtalyan savaşının patlak vermesi ve bunu 1912-1913 Balkan Savaşları'nın izlemesi, ekonomik reform programını sekteye uğrattı. Ama savaşlar, aynı zamanda İttihatçıların ülkenin bütün kaynaklarını, özellikle de insan kaynaklarını seferber etmelerini zorunlu kıldı. Tecrit olmuşluklarının farkına vardılar ve bu durumu içe, halka dönmekle ve imparatorluk ile Osmanlı Devleti'nin varlığını korumak üzere milli bilinci uyandırmakla yanıt verdiler. Fransız devrimcilerinin yolunu izle-

yen İttihatçılar, 31 Ocak 1913'te Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ni resmen kurdular.

Ekonominin bu milli seferberlikten ayrı tutulması pek mümkün değildi ve nitekim bu "gayri resmi" kuruluşun işlevlerinden biri halktan para toplamaktı: Hükümet, "bu kuruluşa Hazine Bonolarıyla beş buçuk milyon İngiliz lirası toplamak görevini verdi". Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ise, hükümete iç borçlanmaya girişme çağrısında bulundu (Ahmad, 1996: 39-40).

Bu noktada hemen ardından başlayan Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke'de yapılanlar polis ve suçlunun birlikte çalışabilmelerinde anlam kazanır. Nitekim çetenin başının suçlu olmasına rağmen halk arasında sevilmesi ve adalet dağıtıcı konumun da bulunması da bundan bağımsız düşünülemez. Çünkü çete lideri çete sayesinde haksız kazanç elde edenlerin mallarını alıp gerekli gördüğü yerlere dağıtmaktadır. Zaten bu çete lideri hakkında konuşan polisler, onların yardımsever olmalarına vurgu yapmaktan da kaçınmazlar.

Çetenin bir başka şekildeki görünümü 1914 yılında Süleyman Sûdî ve Vassaf Kadri ortaklığıyla yayımlanan *Millî Cinâyât Koleksiyonu*[3] adlı 10 kitaplık seridir. Yeraltında yaşayan bir grubun yeryüzüne çıkarak suçlar işlemesini konu alan seride suçlular, yeraltındaki dehlizleri kullanarak cin-peri taklidiyle suçlarını işlerler. Fakat bu kandırmacanın olağanüstüyle harmanlanmasına rağmen kitabın yazarları, eserlerinin başına koydukları önsözde hileler konusunda bir terakkiden bahsederler:

> Tekemmülât-ı medeniye ve ictimaiye bir millet efradı içinde terakkiyât-ı sınaîye ve fikriyeyi intac edeceği gibi hayat-ı ictimâiyenin safahât-ı şuununu musavver gayet fecî cinâî,

3 Serinin Latin harfli baskısı için bkz. Didem Ardalı Büyükarman, *Süleyman Sûdî - Vassaf Kadri, Millî Cinâyât Koleksiyonu*, Labirent Yay., İstanbul, 2013.

sevdâvî, kanlı tablolar da tersîm eyler. Yirmi sene zarfında İstanbul'da vuku bulup henüz safahât-ı matbûâta geçmemiş olan nice vukuât-ı garîbe ve acîbe vardır. Ne kadar esrarengiz cinâyât vuku bulmuştur. Bu cinâyetlerin kısm-ı azamı kadın yüzündendir. Paraya tama' ve tehevvüre mağlup olan cinâyetler de yine kadın yüzündendir. Hâlbuki bu Cinâyât Koleksiyonu şimdiye kadar görülmüş ve işitilmiş esrar-alûd vakayi-i cinâiye ve vakayi'-i hârikanın merrât-ı inikâsıdır.

Milletimizin aynı zamanda terakkiyât-ı fikriyesini de tamamıyla tasvir edecektir.(vurgu benim)

Birinci kitabı teşkil eden (*Kanlı Peri*) ile ikinci kitabı teşkil eden (*Kara Cadı*) ve temâdi eden kitaplar harika nevinden vakayie masdar olacaktır.

Birçok defalar biz bu hususu not alız ederken titredik hayretlere dûçâr olduk... 7 Şubat 1327 (*Millî Cinâyât Koleksiyonu*, "Kanlı Peri", s. 2).

Burada hilelerin ve bunların ortaya konuşunun eserde anlatılabilir olmasıyla milletin fikirlerinin ilerlemesi arasında paralellik kurulmuştur ki daha önce sözünü ettiğim burjuva prototipi ile bu, uyumludur. Bunun sebebi ise serinin ileriki kitaplarında da görüleceği üzere olağanüstü zannedilenin aslında hiç de öyle olmadığı ancak bunu örtmenin çok iyi bir şekilde yapılmış olmasıdır. Bunu sağlayansa yıllardır yeraltında yaşayan halkın yıllar içinde homojenleşmesi, aynı dili konuşması, aynı beden diliyle aynı hileleri yapmaya alışmış olmalarıdır. Onlar da tıpkı çetede olduğu gibi kendi sınırlarını yaratmış, bu sınırlar içinde kendi davranış kodlarını, yaşamlarını kurmuşlardır. Dolayısıyla onlar da ulusu meydana getiren unsurlardaki gibi önce kendi cemaatlerini tanımlamış, ardından bu cemaatin kendine özgü kültürel kodlarını yaratmışlardır; diğer taraftan birbirleriyle kurduk-

ları ilişkiler de bağlılık üzerinden yürüyerek akrabalık ilişkisi gibi ilerler. Kendi aralarında yarattıkları işaretleri sadece onlar anlarlar; çete üyelerinin parolaları ve şifreleri gibi onların da kendi aralarında yarattıkları bir dilleri vardır. Burada ilginç olan olağanüstü ile kurulan bu ilişkinin anlatımına yönelik bir ilerlemeyi de beraberinde getirdiğinin önsözde özellikle belirtilmesidir. Nitekim Osmanlı-Türk polisiyelerinde modernlik vurgusu neredeyse hep yapılır. Çok zeki dedektif ve hırsızların yaratılması kadar bunların anlatılması da bir terakki belirtisidir. Hırsızların soyma yöntemleri, polislerin yakalama yöntemleri de bu anlatının ilerlemesinin başat unsurunu oluşturur. Aslında buradaki durum tıpkı 19. yüzyıl sonunda Namık Kemal'in edebiyatı tanımlarken kullandığı, iyi ve güzel olandan bahseden her şeyin biraz boyut değiştirmiş şeklidir. Namık Kemal, edebiyatın iyi, doğru, güzel ve ahlâklı olandan güzelce bahsetmesinden yanaydı. Polisiye yazarları ise daha farklı bir strateji izlediler. Öncelikle amaçları yarattıkları kahramanın gerçekliğine okurları inandırmaktı. Bunun için en çok başvurdukları yöntem ise polis kayıtlarına geçmiş vakalar, gazetelerde çıkan haberler ve günlük şeklinde yazılıp sonra eser haline getirilen maceralar oldu. *Gece Kuşları*'nın (1914) yazarı E. Âli ve Süleyman Sûdî kahramanları Nahid Sami ile yıllar sonra karşılaşmaları ve onun kendilerine anlattıklarını yazdıklarını kitabın önsözünde belirtirler. (Şahin, 2013: 20)

Benzer şekilde Peyami Safa'nın Server Bedi takma adıyla yazdığı Cingöz Recai serilerinde de Server Bedi bir kahraman olarak bu eserlere girer, zaman zaman Cingöz ile buluşur, o konuşurken notlar alır ve eserlerini yazar, yayımlar. Böylece modernlik etkisi ile anlatıdaki modernlik ilişkisi arasında paralellik kurulur. Anlatıda gerçekliği sağlamak, anlatılanı mümkün olduğunca gerçek kılmanın yolu anlatıya anlatıcılar, gazete ve yazar gibi, sokmak ve ayrıca "hari-

kulade vakalar" anlatarak terakki etmiş bir bireyi de ortaya koymaktır. Bu sebeple çete ve çete üyelerine dair mümkün olduğunca okura bilgi verilmeye çalışılır.

Çok dilli, modern, karizmatik çete liderleri

Çete liderleri çok dil bilen, "kibar", modern tiplerden meydana gelirler. "Kibar" olmak bu çete liderleri için en ayırt edici ve onları eylemlerinde en çok başarılı kılan özelliklerdir. Çünkü kibarlık, onlar için sadece para ile ölçülebilen ekonomik bir kod değildir. Aynı zamanda kültürlü olmanın da bir yoludur. Cingöz Recai, Fakabasmaz Zihni, Elegeçmez Kadri, Pire Necmi gibi "kibar" hırsızlar varlıklı olmasalar da kültürel olarak sahip oldukları görgü, yabancı dil bilgisi ve terbiye sayesinde varlıklı ailelere rahatlıkla damat olarak girebilmektedir. Kültürel sermaye olarak bu kadar çok şeye sahip olmalarının sebebi aslında onların da varlıklı olmalarından ileri gelmektedir.

> *Koruluk Cinayeti* kitabında Fakabasmaz Zihni'nin Sorbonne Darülfünunu'ndan mezun olduğu, altı dil bildiği açıklanır. Ayrıca Amerika'da Miss Adolf'un hırsızlar mektebinde eğitim gördüğü ve hırsızlık mesleğini icra ettiği için kendisine bu mektep tarafından beş yüz dolar aylık bağlandığı bilinmektedir. Neden hırsızlık yaptığını, adam öldürttüğünü ise *Karacaahmet Mezarlığı Cinayeti*'nde okura kendi açıklar: "Yalnız sana şu kadarını söyleyeyim ki, benim soyduğum ve öldürttüğüm adamların hepsi namussuzdur. O, komisyoncu Şakir dedikleri herif, Harb-i Umumi'de milletin parasını çaldı, cezasını çekmedi. Yaptığım muameleye layıktı. Bu Hacı Ahmed de edepsizin biriydi. Sen onun hacılığına bakma, domuz gibi bir herifti. Anadolu'da iki vilayet soydu. Ben onu oradan da tanırım, burada faizcilik yap-

tı, kimsesiz kadınların evini barkını sattırdı, parasını yedi. Karısını zehirleyip öldürdü, çünkü kadın bunun edepsizliğine içerliyordu. Hacı Ahmed deyip de geçme o da Karacaahmet gibi bir şeydi. Öldürttüğüm adamların hepsi bu cinstendir; azılıdır, anlarsın a... Soyduğum bankalar içinde de hiç Müslüman yoktur. Benim dindaş zenginlere zararım olmaz, ama namuslu olmak şartıyla!" (Öztürk, 2013: 83)

Çok dilli, karizmatik ve varlıklı bu çete liderleri zaman zaman çetelerini toplayarak fikir alışverişinde bulunabildikleri gibi modern olmak da onlar için önemli bir unsur olarak ortaya çıkar. *Fakabasmaz'ın Korkunç Mahzenleri*'nde kendi merkezlerinden birini taharri memurlarına gezdiren Fakabasmaz, modernlikle ilişkisini de açıklar:

Kibar zat söze başladı:

– Bu girdiğiniz yer, Fakabasmaz Zihni'nin sarayıdır. Karşınızdaki adam da Fakabasmaz Zihni'nin kendisidir.

Memurlar, büyük bir hayretle birbirlerine bakıştılar. Fahri Efendi sararmıştı.

Fakabasmaz Zihni dedi ki:

– Sizin buraya gelişinizi takdir ettim. Cesur adammışsınız. Fakat el-esef sarayımda bir kaide vardır, yabancılar burada sağ kalamazlar. Sizinle muârefemizin uzun müddet devam edemeyeceğine pek müteessirim.

Taharri memurları söyleyecek bir kelime bulamıyorlar, hayretlerinden karşılarındaki iblise benzeyen insana bakıyorlardı.

Fakabasmaz devam etti:

– Bu sarayı iki sene evvel inşa ettirdim. İstanbul'un dört yerinde böyle tahtelarz ikametgâhım vardır. Bunlardan biri Karacaahmet'te, Boğaziçi'nde, Viranköyü'ndedir. Fakat en büyük ikametgâhım budur. Bu tahtelarz sarayı inşa ettirmek için üstümüzdeki çayırda dört tane taş ocağı açtır-

dım. Altı yüz amele sekiz ay, yalnız bu tahtelarz boşluğu kazmakla uğraştılar. Civar köşklerin nazar-ı dikkatini celbetmemek için yakındaki köşklerin çoğunu benim adamlarım isticâr ettiler.

Burada gördüğünüz elektrik, motor ve dinamo ile istihsal edilir, sarayda dokuz yüz elli lamba vardır. Sarayın tûlu otuz metredir. Yalnız inşaatına altmış beş bin lira sarf edilmiştir. Eşya eskiden vardı. (...)

Fakabasmaz yerinden kalktı:

– Pekâlâ... Sizin aileleriniz var mı?

– Var.

– Adreslerini yazıp veriniz. Kendilerine beşer bin lira para göndereceğim. İsterseniz uzun bir seyahate çıktığınızı, bir daha geriye dönmeyeceğinizi de yazın. Siz bilirsiniz.

Fahri ve Hakkı Efendiler, melûn hırsızın dediğini yaptılar, birer mektupla adreslerini bıraktılar. Yazarken elleri titriyordu.

Fakabasmaz tebessüm etti.

– Tamam... Bu parayı göndereceğime emin olunuz... Gözünüz arkada kalmasın. Şimdi benimle beraber geliniz...

Zavallı iki arkadaş Fakabasmaz'ı takip ettiler. Uzun koridorlardan geçtikten sonra bir odanın kapısını açtı:

– Bakınız burası fotoğraf, klişe ve parmak izi odasıdır. Burada tetkik etmek istediğimiz şahıslara ait eşya her nevi alet pertev-sûzlar, mikroskop vesaire... Her şey vardır.

Fakabasmaz Zihni, aynı koridor üzerinde bir oda daha açtı.

– Burası silah ve cephane odasıdır. Ben Avrupa'da seyahat ettiğim zaman her milletin milli silahlarını topladım. Burası adeta bir müzedir. Hatta Krup Fabrikası'nın bütün imalatından burada küçük birer nümune de bulunur.

Bir diğer odayı açarak izah etti:

– Bu oda tebdil-i kıyafet, makyaj, elbise odasıdır. Adam-

larım burada cins-i beşerin her kılığına girebilirler. Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki bu odanın içindeki âlât ve eşya bana otuz beş bin liraya mal olmuştur.

Fakabasmaz Zihni, koridorun dibinde yerden bir kapak kaldırarak karanlık bir mahzen gösterdi.

– Burada cesetler bulunur. Bazılarını mumya ile saklarız. Fakat bunlar kıymetli vücutlardır. Şurasını da söylemeye mecburum ki ben adam öldürmekten nefret ederim. Fakat bazı insanlar ölümü kendi kendilerine ararlar, mesela siz.

– Zehirleniriz zannetmeyiniz. Bizde zehirlemek âdeti yoktur. Kancıkça iş sevmem. İsterseniz şampanya, şarap; bira, rakı konyak, likör bulabilirsiniz. Likörlerin envaı var. İsterseniz mastika içiniz. Mamafih benim sarayımda hiç kimse içki içmez. Ben de yalnız likör istimâl ederim.

Fahri Efendi istirhamkâr bir tavırla dedi ki:

– Biz de sizin dostlarınız olamaz mıyız?

Fakabasmaz güldü:

– Zaten dostlarımızsınız fakat hiçbir şey sizi ölümden kurtaramaz. Eğer benim kumpanyamda adi birer hırsız gibi çalışmaya razı olursanız size yaşamak için bir ay daha fırsat veririm. Fakat buna da gönlüm kâil olmaz, siz namuslu ve mert adamlarsınız, ahlâkınızın lekelendiğini istemem.

Fahri ve Hakkı Efendi susuyorlardı.

Fakabasmaz Zihni, koridorun diğer bir köşesinden üç basamak aşağıya inerek iki arkadaşı serin bir sofaya soktu. Burada adeta üşünüverdi.

Fakabasmaz dedi ki:

– Burada kalorifer yoktur, görüyorsunuz ki soğuk... Burası dirilerden ziyade ölülere mahsus bir kat olduğu için kalorifere lüzum görmedim. Mesela siz buradan hiç çıkamayacaksınız.

Fakabasmaz Zihni, bu sözleri müstehzi bir lisan ile söylüyor, biçare memurların kanını donduruyordu.

Bu serin ve yarı aydınlık sofa üzerinde, küçük bir oda açtı. Bu odada yalnız bir tane demir koltuk vardı, odada bir adam bekliyordu.

Fakabasmaz bu memura sordu:

– Cereyan kuvvetli mi Hüseyin?

– Hayır usta...

– Biraz çoğaltmak kabil değil mi?

– Hayır usta.

Fakabasmaz Zihni memurlara dönerek dedi ki:

– Taliiniz yokmuş. Eğer olsaydı, burada elektrikli koltuğa oturur, bir saniyede ölürdünüz. Halbuki şimdi güç bir vasıtaya müracaata mecburuz.

Bunu söyledikten sonra, aynı sofa üzerinde başka bir odanın kapısını açtı. Buradaki manzara korkunçtu: Tavanda yere doğru müthiş bir giyotin makinesi vardı. Yerde kanlı bir sepet duruyordu. Odada iki hizmetkâr bekliyordu.

Fakabasmaz soğukkanlılıkla dedi ki:

– Bıçak keskindir, iner inmez kelleyi uçurur, acı duymazsınız. Haydi bakalım (*Fakabasmaz'ın Korkunç Mahzenleri*).

Fakabasmaz'ın bir resmî kurumda çeşitli dallara ayrılmış, sınıflandırılmış bürokratik bir yapılanmayı andıran sarayının en tepesinde kendisi vardır ve bu yapı her şeyiyle ayrışmış, tasnif edilmiş bir organizma halinde modernlikle birlikte var olmuştur.

Şeytan Hadiye, Elegeçmez Kadri, Pire Necmi ve Çekirge Zehra da yurtdışında bulunmuş, birçok yabancı dil bilen çete liderleridir. Ayrıca büyük bir kısmı oldukça iyi eğitim almışlardır ve karizmatik özelliklere sahiptirler. Cingöz Recai eğitimini Amerika'da tamamlamıştır. Aslında soylu bir aileden gelmesine rağmen zevk için hırsızlık yapmakta, hatta kendine has adalet duygusuyla zenginden aldıklarını fakirlere paylaştırmakta, memleketin çeşitli yerlerine hayır ku-

rumları açmakta, öğrencilere burs verip onların yurtiçinde ve yurtdışında okumalarını sağlamaktadır. Benzer özellikleri yukarıda bahsedildiği gibi Fakabasmaz Zihni de taşımaktadır. Ancak Fakabasmaz, Cingöz'ün aksine hoşlandıklarını ele geçirmede çok daha zalim olabilmekte, kendi heykelini diktirip, çete üyeleri arasında kendisine "reis" diye seslenilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla Cingöz'ün sahip olduğu çete ile Fakabasmaz'ın sahip olduğu çete arasında kısmen farklılıklar mevcuttur. Cinayet, Cingöz için üzücü olabilirken Fakabasmaz kendi eylemlerinde cinayet işlenmek durumunda kaldığında çok rahatsız olmayacaktır. Nitekim onun da Cingöz gibi bir kartı vardır:

> Mazlumlar hâmisi... Zalimler düşmanı...
> Fakabasmaz Zihni (*Aksaraylı Çamur Şevket*, s. 8).

Benedict Anderson, ulus-kimlik inşasında bir önceki sistemden devralınan unsurlar arasında hanedanlık mülkünün değişimine yer verir. "1914'te bile dünya siyasal sisteminin üyelerinin çoğu hanedanlık devletleriydi ama ayrıntılı olarak incelediğimizde göreceğimiz gibi, Meşruiyet ilkesinin temellerinin çürümekte olduğu uzunca bir süredir, hanedanlar kendilerine daha 'ulusal' payandalar arıyorlardı." (s. 36) Burada dikkat çekici olan tam da bu karizmatik, iyi eğitimli çete liderlerinin II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908'den sonra ortaya çıkmasıdır. Osmanlı Devleti'nde hanedanlık mülkünün merkezî bir parti olan İttihat ve Terakki ile yer değiştirdiği, merkezileşmenin bu parti üzerinden yürüdüğü yeni rejimde padişah sadece bir sembol haline gelmiş, daha çok dinî sıfatı olan halifeliği taşıyıcı konumuna geçmiştir. Yönetim belirli bir siyasal partinin elinde devam etmektedir. Bu siyasal partinin yöneticileri de önceleri daha heterojen bir yapı gösterirken özellikle 1914'ten sonra giderek homojenleşerek ve tabii öncesinde de Bâbıâli Baskını'yla iktidardaki

kuvvetlerini çoklu bir halden sadece kendilerinin bulunduğu bir hale indirgemişlerdir. Dolayısıyla burada çete liderinin bir lakapla anılması meselesi de hanedanlık mülküyle ilgilidir. II. Mehmed'e fatih, I. Selim'e yavuz lakaplarının verilmesi gibi "cingöz", "fakabasmaz, "elegeçmez", "şeytan", "tilki", "çekirge", "pire" örneklerinde çete liderlerinin hepsinin bir lakabı vardır. Sadece bu çete liderlerinin değil peşlerindeki polislerin de "kartal", "amanvermez" gibi lakapları bulunur.

> Teorik olarak herkesin başkanlığa seçilebilir olduğu bir yurttaşlar dünyasında, ilk adların sınırlılığı, onları özgül bir belirleme yapmak bakımından yetersiz kılıyor. Ama iktidarın bir soyadının tekelinde olduğu monarşilerde, zorunlu olarak, rakam ve lakaplarla desteklenmiş ilk adlar gerekli ayrımları yapıyor (Anderson, 34, 21 numaralı dipnot).

Diğer taraftan bu çete liderlerinin ve polislerin ortaya çıkışlarında benzeri bulundukları Batı'daki figürlerden daha zeki oldukları vurgusu daha kitapların başında kendilerini gösterir. Amanvermez Avni, Kartal İhsan Türklerin Sherlock Holmes'ü, Nahid Sami, Cingöz Recai, Elegeçmez Kadri, Pire Necmi, Türk Arsène Lupin'idir fakat tabii onlardan çok daha zeki ve başarılıdırlar. Bu karşılaştırma ile Türklerin figürlerini herkesten öne çıkaran bir örnek 1928 yılında yayımlanan ve 15 kitaplık bir seriden oluşan *Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai*'dir.

> Bu seride Sherlock Holmes, İstanbul polis teşkilatı tarafından Cingöz'ü yakalaması için İstanbul'a davet edilir. Sherlock Holmes ve yardımcısı Watson, beş ay kaldıkları İstanbul'da Cingöz'ün ezelî takipçisi başkomiser Mehmed Rıza ile birlikte Cingöz Recai'nin peşine düşerler ancak bir türlü onu yakalayamazlar (Şahin, 2011: 1772).

Nitekim bu strateji yeni değildir. Benzer bir strateji Fransa'da Arsène Lupin karakterinin doğmasını sağlamıştır. "15 Şubat 1905'te *Je sais tout (I Know Everything)* isimli bir dergi yayın hayatına başlar. Derginin editörü Pierre Lafitte, arkadaşı Maurice Leblanc'tan dergi için İngilizlerin meşhur kahramanı Sherlock Holmes'e Fransa'nın cevabı niteliğinde tamamen Fransız bir kahraman yaratmasını ister. Leblanc derginin 15 Temmuz 1905 tarihli sayısında ilk Arsène Lupin hikâyesi olan *The Arrest of Arsène Lupin*'i yayımlar. Bu ilk hikâyede Arsène Lupin, halihazırda meşhur bir centilmen hırsız olarak sunulur. Derginin Kasım 1905 tarihli sayısında Arsène Lupin'in maceralarının tıpkı Sherlock Holmes gibi seri halinde sunulacağı ve bunların Fransa'nın Arthur Conan Doyle'a cevabı olacağı yazılıdır. Leblanc artık Fransız Conan Doyle'udur. Haziran 1906'da Leblanc, Sherlock Holmes'ü *Sherlock Holmes Arrives Too Late* adlı hikâye ile Arsène Lupin ile karşı karşıya getirir. Conan Doyle'un avukatlarının müdahalesi üzerine sonrasında kahramanın adını Herlock Sholmes'e çevirerek Holmes ve Lupin arasındaki maceraları yazmaya devam eder" (Drake, 2009: 109-110). Bu serilerden birinde şöyle denilecektir: "Arsène Lupin Herlock Sholmes'e karşı... Fransa İngiltere'ye karşı... Sonunda Trafalgar'ın intikamı alınacak... Zavallı adam! Benim hazırlandığımdan haberi yok." (Leblanc, 2004: 63)

Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai serisinin yazıldığı dönem Cumhuriyet'in ilan edildiği ve bir bağımsızlık savaşının kazanıldığı zamandır. Holmes'ün İstanbul'da bulunduğu dönem de her ne kadar seride bir dönem belirtilmemiş olsa da Mütareke döneminin hemen sonrasına rastlamaktadır. Böylece Holmes aracılığıyla Mütareke döneminde topraklarını işgal etmiş bir ülkenin en zeki kahramanlarından biri Türkçede yazılmış bir edebiyat metninde Türk bir kahraman tarafından alaşağı edilmektedir. Cingöz, her sefe-

rinde Holmes'ü yenilgiye uğratır, Holmes ona hep hayranlık duyar. Kimi zaman bu yenilgilerde İngiliz terbiyesi ile Türk terbiyesi arasındaki farklardan kimi zaman da Holmes'ü şapkası ve paltosunu çalarak onun kılığına girmesinden faydalanır. Cingöz, onun zekâsını felce uğratır. Holmes de Cingöz'ün büyüklüğü karşısında önce saygı duyar, sonra kendi başarısızlığından dolayı depresyona girer ve ülkesine yenilmiş biri olarak geri döner. Üstelik Holmes Cingöz'ü daha önce karşılaştığı Fransızların meşhur Arsène Lupin'i ile birlikte düşündüğünde Cingöz'ün çok daha başarılı olduğu sonucuna vardığını da yine bu seride söyler. Böylece Cingöz dünya üzerindeki en zeki kişi konumuna gelir. Çete liderinin konumunda zekilik durumu benzeri Batılılardan daha üstün olarak bu şekilde açıklanmış, böylece ulusal gurur da tamir edilmiş olur. "Geldikleri gibi giderler" lafı bu şekilde en zeki olarak gelenler felce uğrayarak geri dönerlere dönüştürülerek sadece bir ulusal yara sarılmaz, ulusun üstünlüğü bu yeteneklere sahip kişilere sahip olmakla taltif edilir. Fakat burada göz önünde bulundurulması gereken unsur bu döneme ait polisiyenin başkahramanlarının salt bir Türk olarak ortaya çıkmadıklarıdır. Sonuçta sahip oldukları yetenekler ve eğitimleri Batılı öncüllerini anlama ve onları aşma konusunda onlara yardımcı olmaktadır, dolayısıyla salt Türk olmak yeterli değildir.

Bu noktada yeniden *Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai* serisine geri dönebiliriz. "Holmes'ün Cingöz'deki 'harikuladelikleri tarif edişinde Cingöz'ün Doğu ve Batı'nın her ikisinin üstün taraflarını kendisinde toplaması ön plana çıkar. Cingöz, bir karışımdır ama bu karışımda Batıyı tehdit eden bir gölge saklıdır. Bu gölge, Holmes'ü huzursuz eder ancak Holmes, ona hayran olmaktan da kendini alamaz. İşte tam bu noktada Homi Bhabha'nın bahsettiği anlamda 'aynı ama tamamen değil' söylemi hâkim duruma

geçer." (Bhabba, 1984: 126) Cingöz'ün Holmes açısından bakıldığında rahatsız edici tarafı tam da "aynı ama tamamen değil"dedir. Holmes de farkındadır ki Cingöz bir anlamda onun taklididir ama bu taklit tamamen aynı değildir, çünkü Cingöz ondan daha zekidir ve o, bunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca yine Holmes açısından bakıldığında Cingöz sadece kendisinin değil Arsène Lupin'in de taklididir, fakat onun Lupin'den daha iyi olduğunu kabul etmek zorunda kalır. Dolayısıyla Cingöz'ün varlığı her iki kahraman açısından bir tehlike teşkil eder, çünkü burada yazar, taklit söylemi için bir strateji geliştirmiştir. Nitekim stratejinin kendisi Nurdan Gürbilek'in Fredric Jameson'un ulusal alegori söyleminden yola çıkarak yazdığı makaleyi hatırlatmaktadır. Burada Jameson'ın söylediği gibi ulusun yazgısı ile kahramanın yazgısı birleşir (Jameson, 2008: 365-396). Kahraman taklit ettiği kahramanları aynı kitap içinde yer alan bir serüvende alt ederek "ulusal alegori"yi ortaya çıkarır ki bu durum Peyami Safa'nın Peyami Safa adıyla yayımladığı romanlardaki karşıtlık sonucu ortaya koyduğu ulusal alegori ile benzer bir duruma denk gelir. Fakat burada tekrar Bhabha'nın söylediği 'aynı ama tamamen değil'i hatırlamak yerinde olacaktır ya da benzer bir şekilde Franco Moretti'nin retorik ve toplumsal inceleme arasındaki ilişki için: "Edebiyat-dışı bir olgunun önemli veya önemsiz olması, onun bir metnin 'nesnesi' ya da 'içeriği' olup olmamasına değil, değerlendirme sistemlerinin, dolayısıyla da retorik stratejilerinin şekillenmesinde ne derece etkili olduğuna bağlıdır" (Moretti, 2005: 31) sözünü hatırlamak yerinde olacaktır. Bu dizide, her iki kahramanın karşı karşıya getirilmesi, Peyami Safa'nın Doğulu erkek ile Batılı Türk erkeğini karşı karşıya getirmesinden farklıdır. Burada her iki edebiyatın kahramanları karşı karşıya gelmektedir, böylece Server Bedi, doğrudan taklidin kaynağındaki kahramanı safdışı bı-

rakmaktadır. Peyami Safa imzasıyla yazılan romanlar yanlış Batılılaşmış Türk erkeğini konu edinirken Server Bedi adıyla yayımlanan bu dizi, doğrudan Batı'nın taklidi olduğu söylenen yerli kahramanı orijinaliyle karşı karşıya getirerek kaynağın kendisini, Holmes'ü etkisiz duruma getirir.

Holmes'ün Cingöz hakkındaki düşünceleri Şinasi'nin ve Namık Kemal'in 'Asya'nın bikr-i fikri ile Avrupa'nın akl-ı pirânesi'nin birleştiğinin kanıtıdır. Bir Batılı tarafından bu düşünce Cingöz'ün şahsında dile getirilmiş olmaktadır. Avrupa'nın bilimi ve Asya'nın, özellikle bunlar içinde Türklerin cesareti birleşmiştir. Cingöz'ün başarılı olmasının sebebi budur. Bilim ve cesaretin birleşme noktası onda vücut bulmuştur. Bu durumda Holmes için Türk aydınının kafasını meşgul eden Doğu-Batı sorunu artık bir Batılı için hem de rasyonelliği kendisine ilke edinen bir Batılı için sorun olmaktan çıkmıştır. Batı karşısında duyulan gecikme diye bir şey artık söz konusu edilmeyecektir. Cingöz sayesinde tüm dünyaya ün salan bir kahraman tarafından bunların dile getiriliyor olması Doğu-Batı sorununun hem Batı hem de Doğu için çözüldüğünün bir göstergesidir. Burada edebiyat bunu, Bhabha'nın belirttiği gibi 'aynı ama tamamen değil' söylemini bir stratejiye dönüştürerek gerçekleştirir. Üstelik bunu yaparken René Girard'ın üçgen arzu kavramındaki üçgenin uçlarından birini oluşturan dolayımlayıcıyı ortadan kaldırarak stratejiyi tamamen kaynağa yöneltir. "Eğer bir birey, bir başkasını herhangi bir şeyi ele geçirirken taklit ederse, sonucun rekabet ya da çatışma olması kaçınılmazdır (...) rekabet belli bir yoğunluğun ötesine geçtiğinde, çatışan taraflar olarak nesnelerini artık göremez olur ve onun yerine birbirleri üzerinde odaklanarak *prestij rekabeti* (vurgu benim) adı verilen çekişmeye tutulurlar." (Girard, 2007: 13) Burada söz konusu olan her iki kahramanın gerek Lupin gerekse Holmes'ün aynı eylem üzerinde hareket ederlerken

her seferinde Cingöz'e yenilmesidir. Yani prestij rekabetini Cingöz kazanır. Karizması ve uluslararası alanda var olmaya çalışarak şöhretini artırması onu diğerlerine oranla daha prestijli bir hale getirmiştir." (Şahin, 2011: 1777)

Osmanlı-Türk polisiyelerinde hırsız tipiyle ortaya yeni bir kültürel figür çıkmaktadır. Bu figür, eşkıyanın kentlileştiği, modernleştiği bir tip olarak görünür. Bu da Hobsbawn'ın haydut hikâyeleri için söylediklerini akla getirir: "(...) Macar, Romen, Çekoslovak ve Türk yazarlar, romanlarında gerçek veya hayal ürünü olan haydutlar, hem de haydut mitleri, hayatın göz ardı edilemeyecek olan bir parçasını oluştururlar. Haydut mitinin varlığı kentleşmenin yoğun olduğu ülkelerde de anlaşılabilir; bu ülkeler birkaç boş alana veya bir 'Batı'ya sahiptirler; buraları onlara bazen düşsel kahramanlıklarla dolu bir geçmişi hatırlatır, eski ve yitik değerlerin bir sembolü, Huckleberry Finn gibi insanın uygarlığın bağlarından sıkıldığında 'hafiflediğini' düşündüğü ruhani bir Kızılderili bölgesi olarak, nostalji için somut bir mekân sağlar." (116) Bu noktada çete lideri olarak ortaya çıkan hırsızın Hobsbawn'ın bahsettiği "nostalji için somut bir mekân sağlama"sı önemli bir işlevdir. Aslında halk hikâyelerinden yabancısı olmadığımız bu tip zengin, eğitimli ve kentli olarak çete lideri hırsızın kimliğinde yeniden görünür olmaktadır. Nitekim Ernest Mandel, "modern dedektif anlatısının iyi haydutlar hakkındaki popüler edebiyatın uzantısı" olduğunu söyler. (Mandel, 19)

> Halk hikâyelerinde ortaya konan eşkıya tipiyle halk içinde adaleti sağlayan ve zulme karşı direnen bu kahramanın edebiyatta kente taşınması bu hırsız kahramanlar aracılığıyla olmuştur. Kentli ve okumuş bu hırsız tipi söz konusu tür polisiye olduğunda kente taşınmak zorundadır. Bunun kente taşınmak zorunda olmasının temelinde romanın

> modern ve kentli bir tür olmasıyla bağlantısı vardır. Bu şekilde ortaya konan bir kahraman ile hem halk hikâyelerinden aşina olunan eşkıya tipi başka bir şekilde yeniden canlandırılmakta hem de bu aşinalık kent içinde dolaştırılmaya başlanmaktadır. Bu yeni tipin kent içinde dolaştırılmaya başlanması da özellikle I. Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkan yeni savaş zengini tipler ve haksız kazancın yoğun olduğu bir dönemde bu yeni zengin tipinin kırsal kesimden kente taşınmasıyla paralellik gösterir. Eşkıyanın kırsal kesimde verdiği savaş kentte verilebilecek bir savaş değildir. Kent kendi değerleri ve kendi yeni tipleriyle birlikte onun karşılığı olarak yeni bir eşkıya tipi yaratmak zorundadır ve bu tip de kendini tıpkı eşkıya gibi hırsız değil bir adalet sağlayıcı olarak sunacaktır (Şahin, 2011: 33).

Görüldüğü gibi ortaya çıkan bu yeni kültürel figür, halk hikâyelerine dayanarak hem "bugün" için bir nostalji mekânı sunmakta hem de modernleşerek "yarına" doğru ilerleyen bir zaman anlayışını yüklenmektedir. Bu da sadece ulusal gururun incenen yaralarını tamir etmeye yardımcı olmaz, aynı zamanda Osmanlı-Türk edebiyatının başından beri bir patoloji olarak ortaya çıkan "züppe" tipinin çete lideri hırsız ve polis teşkilatının yurtdışında eğitim almış, varlıklı komiserleri aracılığıyla ehlileştirilmesine de sebep olur. Her şeyden önce kahramanın üstünlüğü bir başka, üstelik de Batılı kahraman tarafından onaylanır: "Zira bu Cingöz Recai İngiliz usulleri kullanan bir Latin dehasıdır. Anglo-Sakson ve Latin ırklarının bütün seciyeleri bu adamın şahsında içtima etmekle beraber Türklere mahsus olağanüstü cesaret, tehlikeden yılmamak, mükemmel projeler tertip etmek kabiliyetine doğuştan cevval bir muhayyile de ekleniyor." (*Han Baskını*, 15) Sadece Cingöz Recai değil, Pire Necmi, Elegeçmez Kadri, Fakabasmaz Zihni de böyledir. Irklarında birçok ola-

ğanüstülüğü bir arada taşırlar. Onların kimliğinde Ahmet Midhat Efendi'nin *Felatun Bey ile Rakım Efendi* romanında yarattığı doğru Batılılaşmış Rakım ile yanlış Batılılaşmış Felatun arasındaki zıtlık ortadan kalkar, çünkü çete lideri hırsız ve yurtdışında eğitim almış modern polis komiseri sayesinde bu iki kültürel figür birleşirler. Bu birleşmede Felatun'un yanlış Batılılaşmış yönleri çete lideri hırsız da "suçlu" olarak görünmesiyle, polis komiserinde ise "suçluyu yakalama becerisine sahip olmamasıyla" birleştirilirken kendi içinde adalet sağlayan bir düzen kurup hayırsever olmaları, iyi eğitim almaları, paylaşımcılıklarıyla Rakım'ın özelliklerini edinirler. Bu şekilde züppenin ehlileştirilmiş şekli "kibar", "varlıklı", "karizmatik" bir kültürel figüre evrilmiş olur. Çete lideri hırsızın halk hikâyelerinin eşkıya tipinin özelliklerini bünyesinde taşıyarak nostaljik bir mekân sunması sağlandığı gibi züppenin ehlileştirilmesiyle bu nostaljik mekân güvence altına alınmış olmaktadır. "Ulusal kültürün temeli olarak kıymet kazanan halk kültürü, yaşayan köylü kültürüyle birbirine karıştırılmaz. Söz konusu olan, daha ziyade yazılı kültürde yenilik yapmaya çalışan yazarların yürüttüğü bir inşa faaliyetidir. Bu inşa faaliyeti reel halk kültürünün öğelerini kullanır, fakat bu öğeleri toplumsal seçkinler tarafından sahiplenilecek şekilde dönüşüme de uğratır." (Thiesse, 2010: 158)

Tanzimat döneminin özellikle ikinci yarısında Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal'in dili sadeleştirme meselesine paralel bir şekilde yeni bir edebiyatı vücuda getirmeleri, Namık Kemal'in ve Abdülhak Hamid'in edebiyatın kaynaklarını tarihî şahsiyetlerden alan bir kahraman fikri etrafında örmelerinin ardından Mehmet Emin'in *Türkçe Şiirleri* ile ırk, etnisite, kahramanlık vurgularının önem kazanmasına paralel olarak bir kahraman tipinin değişimini ortaya çıkarmaktadır. Kaynağını tarihî şahsiyetlerden alan ve çoğunlukla güç-

lü bir yönetici ve kumandan olarak dinî referanslara da sahip olan bu kahraman giderek bu dinî referanslardan sıyrılır ve modernleşirken kumandan ve yönetici olma vasıflarını kaybeder. Bunun yerine eğitimci ve entelektüel bir şahıs olarak görünmeye başlar. 1914'ten sonraki polisiyelerde ise özellikle bu kez kente bir başka anlam yüklenmesiyle kumandan ve yönetici olarak modernleşmiş bir şekilde yeniden ortaya çıkar. Komiserlerin polis teşkilatlarında, hırsızın ise çetesindeki konumu lider ve kumandan vasıflarıyla bu yeni "kahramanlar" kimliğinde görünürlük kazanır. Yeni kahraman sadece ülkesinin bekası için çalışmaz, içerideki ve dışarıdaki düşmanlara karşı verilen bir savaşın da gerek polis gerekse çete lideri olarak yılmaz bekçiliği görevini üstlenir. Komiser de çete lideri de kendilerine bağlı olan grupları eğitmek için kitaplar, makaleler kaleme alırlar. Böylece kumandan, lider, öğretmen, entelektüel ve yukarıda belirttiğim gibi ehlileştirilmiş züppe kimliğiyle ortaya çıktıklarında "kimlik doğrulama listesinin"[4] (Löfgren, 1989: 1) de belirleyicileri konumunu alırlar.

Burada görüldüğü gibi çete liderleri Batılı öncüllerini alt ederken gerek İttihat ve Terakki'nin merkezileşme gerekse Cumhuriyet'in temel ilkelerinden olan halkçılığı ön plana çıkarırlar. Halka hizmet eden kendine ait adalet sistemiyle çalışan bu çete liderleri yeni bir ulusun da ortaya çıkmasına önayak olurlar. Nitekim çeteleri de bu ulusun prototipi olarak ilk dönem polisiyelerinde görünürlük kazanır.

Türklerin Sherlock Holmes'leri/Nat Pinkerton'ları

Türklerin Fantoma'sı ve Arsène Lupin'i olan bu çete liderleri gibi yukarıda bahsini ettiğim Türklerin Sherlock Hol-

4 Kimlik doğrulama listesi pullar ve paralar üzerindeki kişi, manzara, kurum resimleri, bayramlar, kutlamalar vb. gibi simgelerden oluşur.

mes'leri ve Nat Pinkerton'ları da vardır. Türklerin ilk Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni'dir. Şüphesiz ilk polisiye roman *Esrâr-ı Cinâyât*'ın müstantik kahramanı Osman Sabri de ondan çok izler taşır, ancak bir Sherlock Holmes olarak takdim edilmez. Amanvermez Avni: "Devri-i sâbıkın en müziç, en vasıtasız bir zamanında sırf dimağının faaliyet-i dahiyanesine güvenerek bu mesleğe dahil olan Avni daha 25 yaşında iken rüfekasının nazar-ı dikkat ve hayretini celbe başlamış, az zamanda Zaptiye Nezareti erkânının da mazhar-ı takdiri olarak en mühim vakayinin, en esrarengiz cinâyâtın tetkik ve takibi kendisine havale olunmuş bulunmakta idi. (...) Sherlock Holmes, Nat Pinkerton, Nick Carter, Lecoq gibi Garp zabıtası hayatında harikalar ibda eyledikleri rivayet edilen zekâ-yı fevkalade ashâbına ait hikâyâtın ne kadar merakla okunduğunu gördükçe Şark'ın da bu zekâlardan bi-nasip olmadığını irae eyleyecek mahfuz vesikaların neşrini vecâib-i milliye ve vataniyeden addettim. Amerikalı bir Pinkerton'ın, Parisli bir Lecoq'un ellerinde mevcut vesâit-i mebzule-i maddiyeye istinaden muvaffakiyetlerini alkışlayan kariler, hiç şüphe etmem ki bütün mahrumiyet-i temâdîleri içinde –yalnız malik olduğu Şark zekâsını istimal suretiyle– muvaffakiyetler kazanan bir Türk polisini daha ziyade takdir edeceklerdir. (*Yanmış Adam*, 3)[5]

Amanvermez Avni, ortaya çıkışını Batılı bir kahramana, Holmes'e borçludur. Dolayısıyla doğrudan orijinaline bir göndermeyle çıkıp ondan bile daha zeki bir şekilde varolacaktır.

Bir başka Sherlock Holmes, polis hafiyesi Yılmaz'dır, üstelik onun maceraları Amerika'da geçmektedir:

---

5 Sherlock Holmes ve Amanvermez Avni hakkında bir karşılaştırma için bkz. Ayşe Altınbaş Balcı (2005). *Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni*, Bilkent Üniversitesi, Türk Edebiyatı Bölümü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Meşhur polis hafiyesi Mister Thomson'ın dairesinde Şadan Bey ile oturuyorduk. Mister Thomson, safahatını bizden gizlediği gayet mühim bir mesele ile meşgul bulunuyordu.

Şadan Bey dedi ki:

– Üstat sen İstanbul'da bu kadar mühim ve çapraşık meselelerle uğraştığın için Amerikalıların böyle zahiren pek fazla ehemmiyet verdikleri cinayet meselelerinin içinden kolaylıkla çıkamadıklarını görerek ne kadar çok müteessir olduğunu biliyorum. Amerika hükümeti her ikimizin de burada staj görmesine müsaade ettiği için elde mevcut işlerle sizin de meşgul olarak Türk'ün her sahada olduğu gibi bu sahada da kabiliyet ve istidad sahibi olduğunu Amerikalılara isbat etmemiz lazımdır.

Şadan Bey doğru söylüyordu. Amerikalılar New York'ta birçok zabıta şubeleri tesis etmişlerdi fakat her hangi bir mesele üzerinde sathî muhakeme ettikleri için o vaka etrafında çok meşgul olmak ve yorulmak ve hatta bazen de mühim maceralara atılmak suretiyle meselede muvaffakiyet gösterebiliyorlardı.

– Hakkın var Şadan Bey, dedim. Fakat siz esasen Mister Thomson'ın muavini olduğunuz için ben şimdiye kadar size muavenet suretiyle ifâ-yı vazife ediyordum. Bundan maksadım ise elde edilecek muvaffakiyetin şerefi benden ziyade bu dairenin amirine münhasır kalması idi. Malum ya, bir hadisenin önünü almak veya bir cinayetin faillerini meydana çıkarmak mahallî zabıtasının cümle vezaifesindendir. Biz bunları takdir ettiğimiz için Mister Thomson'ı ve dolayısıyla polis nazırını rencide etmekten ictinab ediyorduk.

– Fakat üstadım! Sizi temin ederim ki Amerikalılar bu gibi meselelerde kendilerine has olan garabetlerini izhar ederler. Sizin (....) şubesi reisinin verdiği vesika ile mühim bir salahiyete sahip olduğunuzu şubemiz memurlarından

bilmeyen yoktur. Müşteriken takip ettiğimiz bazı meselede muvaffakiyetinizi gören memurlar sizin neden resen işi takip etmediğinize hayret etmekten kendilerini alamıyorlar.

– Bu sözleriniz idarenin bana bu cihette emin olduğunu gösteriyor.

– Ona şüphe etmeyiniz.

– O halde, resen de iş takip etmemde bir mahzur olamadığını söylüyorsunuz demektir ki buna teşekkür ederim.

– Ben bu ciheti size çoktandır ihsas ediyordum fakat bu gün açıkça söylemeye mecbur oldum artık New York'ta bilmediğiniz bir semt kalmadı değil mi?

– Hemen onun gibi bir şey... Altı ay geceli gündüzlü bir şehrin sokaklarında ve şayan-ı tedkik mahallelerinde takibat ve ve tetkikatla meşgul olan bir adam bu müddet zarfında o memleketi öğrenemezse zabıta memuru olabilir mi?

– O sizin kabiliyetinizin derecesini gösterir üstat! Yoksa ben burada öyle Amerikalı memurlar tanıyorum ki daha kemerin arkasındaki sokakları bile doğru dürüst bilmiyorlar. Bana gelince artık bu hususta ihtiyar-ı sükût ediyorum.

– Şimdiye kadar yetiştirdiğim memurlar içerisinde senin kadar çevik ve istidad sahibi bir talebem yoktur, desem mübalağa etmemiş olurum. İstanbul polis mektebinde yetiştirdiğim talebelerim arasında da sizin gibi istidad sahibi gençler yok değildir. Mamafih o zekâlar işlenmemiş olduklarından kömür parçaları gibi kararıp gidiyorlar. Sizin İngilizce bilmeniz işte size böyle parlak bir mevki hazırladı. Yarın inşallah daha yüksek mevkilere geçersiniz ben de iftihar ederim (*Beyaz Köşk Cinayeti*, s. 2-4).

Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi de Türklüğü mefkûre ile birlikte yaşar:

> Karilerimize tanıtacağımız Türklerin meşhur polis hafiyesi Kandökmez Remzi Avrupa'da uzun müddet tahsil gör-

dükten sonra İstanbul'a gelmiş, saika-i zaruretle ötede beride dolaşarak Balkan Harbi'nde memleketin istilası uğrunda cebhe-i harbe koşmuş ve birkaç yerinden vurulmuştur! Vaziyet inkişaf edince bir istida ile polis müdüriyetine müracaat etti (*Ani Hücum*).

O da Yılmaz gibi şöhreti ülke sınırlarını aşmış biridir. Paris'e gittiğinde bunu görürüz:

Kan Dökmez Remzi, hemen telefon mikrofonunu eline aldı:

– Alo... Santral

– ...

– Bana polis müdüriyetini veriniz, dedi.

Biraz sonra telefon çalıyordu: Kan Dökmez cevap aldı:

– Burası Paris Polis Müdüriyeti. Kimsiniz?

– Ben Türk Polis Hafiyesi Remzi... Bir Türk genci Gizli Katil tarafından tevkif edilmiş, ben takibine memurum.

Polis Müdüriyeti lazım gelen izahatı verdi, bu Türk gencinin hayatı kurtarıldığı, yalnız bir daha ihtiyatlı hareket etmesi için, harbin hitamına değin Fransa Hükümetinin taht-ı nezaretinde bulunacağı temin edildi (*Manyetizmacı Kadın*, s. 114-115).

Ancak Gizli Katil'i takip sırasında Birinci Dünya Savaşı başlar. O zaman da Remzi, ülkesine hizmet etmek için istisnasız geri döner:

Memur elinde tuttuğu bir kâğıdı Kandökmez'e gösterdi.

– Affedersiniz mösyö! Harb-i Umumi başladı. Sizi Hindistan'a gitmekten menediyoruz. Birkaç gün sonra İstanbul'a hareket edecek olan bir vapurla buradan ayrılmalısınız.

Kandökmez gülerek:

– Pekâlâ aziz dostum... dedi.

Türklerin Nat Pinkerton'ı vaziyetin vehametini hisset-

mişti. Zaten daha vapurda iken bir hissikablelvuku ona, Kandökmez ileri gitme!, demişti. Cebelitarık'ta eski Endülüs Devlet-i Emeviyesi'nin İspanya'yı çiğnediği bu yerde bir hafta kadar bekledi. Bir cuma günü hafiyeye hazır ol, emrini verdiler.

İnsaniyet kelimesinin bir lafz-ı mana olduğunu bilen meşhur polis hafiyemiz, memleketinin müdafaası uğrunda çalışmak maksadıyla hemen vapura atladı...

Birkaç gün Bahr-i Sefid'in dalgaları arasında sallanarak Çanakkale Boğazı'na girildi. O esnada İstanbul'da hükümrân olan İttihat kabinesi Harbiye Nazırı Enver Paşa idi...

Harb-i Umumi badiresine sürüklenen Türk milletinin Almanlarla müttefikan ateş hatlarına doğru harekât-ı askeriyede bulundukları müşahede olunuyordu.

Vapurun Boğaz'dan mürurına müsaade olunmadı. Yolcular Çanakkale'ye çıkarıldı. Kandökmez Remzi vatana kavuştuğundan dolayı memnun olmuştu! Damarlarında cevelan eden hün-ı hamiyet birçok vatani vazifeler telkin ediyordu. Bilahire bir vapura râkiben İstanbul'a çıktı. Yolcu salonunda hüviyetini bildirdi. Doğru polis müdüriyetine gitti.

Kapıda bulunan nöbetçi polise:

– Azizim müdür beye söyleyiniz! Avrupa'dan gelen Remzi isminde biri vardır.

Polis memuru üstadın ismini bildiği için derhal polis müdürünün yanına girdi. Dışarı çıkınca:

– Buyurunuz beyim, dedi.

Kandökmez Remzi, polis müdürünün odasına girdiği zaman, müdür ayağa kalktı.

– Sefa geldiniz muhterem dostum.

– Sefa bulduk müdür bey.

– Kendinizi çok üzdünüz...

– Teveccühünüze teşekkür ederim!

– Bir kahve içersiniz değil mi?

– Türk kahvesine, Türk mefkûresine çoktan beri muhtacım!

Polis müdürü gülerek:

– Milliyetperver olan insanlar, böyle olur, dedi ve zile basarak içeriye gelen polis efendiye bir kahve emretti (*Kayıp Çocuk*, s. 173-175).

Tabii Türklerin polis hafiyeleri Batılı öncüllerinden çok daha zeki ve üstündür:

> Kartal İhsan, Türk polis hafiyesidir; hırsızların, dolandırıcıların, katillerin gözlerini o kadar yıldırmıştır ki dostları da, düşmanları da ona 'kartal' lakabını takmışlardır. Kartal! Yalan değil. Kartal İhsan, müthiş pençesini bir kere saldıracak olursa, en azılı haydutları, en kanlı katilleri ve en yaman hırsızları enseler. Türklerin iftihar ettiği bir zabıta memuru olan Kartal İhsan'la Avrupa'nın Sherlock Holmes'lerini, Nat Pinkerton'larını, Nick Carter'larını mukayese ediniz. Göreceksiniz ki, bizim polis hafiyemiz, onlarındakinden kat kat daha kurnaz, daha tecrübeli, daha cesur ve daha azimkârdır.

Burada dikkati çeken bir diğer Sherlock Holmes macerası, 1911 yılında Yervant Odyan tarafından yayımlanan *Abdülhamid ve Sherlock Holmes* adlı eserdir. Burada, Abdülhamid İngiltere sefiri Musurus Paşa'dan maceralarını okuduğu Sherlock Holmes'ü ülkeye getirmesini ister. Bunun sebebi ise Abdülhamid'in hafiyelerinin öldürülmeleri ve bunların ardından bırakılan izlerdir. Musurus Paşa, asıl adı McClaine olan Holmes'ü bulur ve Abdülhamid'e gönderir. Holmes, araştırmaları sonucu, hafiyeleri öldürenlerin İttihat ve Terakki üyeleri olduğunu anlar, ancak onlarla konuşunca haklılıklarını fark eder ve ülkesine geri döner. Bu Sherlock

Holmes, Peyami Safa'nın 1928 yılında yayımladığı *Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai* serisinden farklı olarak Türklerin meşhur kahramanı Cingöz'e yenilen bir kahraman değil, Osmanlı milletinin içindeki her unsurla birlikte uğruna savaştığı özgürlük mücadelesini destekleyen bir kahraman olarak ortaya çıkar.

Modern kadınlar: Tilki Leman, Çekirge Zehra, Şeytan Hadiye

Osmanlı-Türk polisiyesinin bu ilk döneminde sadece erkekler değil kahraman, çete sahibi kadınlar da ulus inşasında önemli rol oynarlar. Onlar da tıpkı erkek öncülleri gibi iyi bir eğitim almışlardır ve çeteleriyle adalet dağıtmak taraftarıdırlar, ancak kadın olarak ortaya çıkmalarına ve güzelliklerine, çekiciliklerine özellikle vurgu yapılmasına rağmen pek de kadın gibi anlatılmazlar. Bu kadınlardan ikisini Peyami Safa, Server Bedi takma adıyla *Tilki Leman'ın Harikulade Maceraları* ve *Çekirge Zehra'nın Maceraları* olarak iki seri halinde yayımlar. Diğeri ise Behlül Dânâ takma adıyla yazan İskender Fahrettin Sertelli'nin *Şeytan Hadiye* serisidir.

İlki 1925 yılında yayımlanan Tilki Leman serisinde Leman'ın tanıtımında öne çıkan unsurlar şöyledir:

> Yirmi yedi, yirmi sekiz yaşlarında, büyük ela gözlü uzun kirpikli, dudakları incecik, yüzünün derisi şeffaf ve hassas, bakışları gayet parlak, zeki, cevval tavırları âteşîn, oturduğu yerde bile mütemadiyen kıvranan hareket eden fıkır fıkır kaynayan, canlı, kıvrak, zarif ve her haliyle cazip, güzel ve kibar bir kadındır. (...) Bir kibar ailenin kızıymış. Paris'e gitmiş, orada tahsil ve terbiye görmüş, Paris şehrinin gayri ahlâki birçok muhitlerinde de yaşayarak dehşetli gözü açılmış, ar damarı çatlamış, hatta orada artistlik falan yapmış, son-

ra İstanbul'a gelerek birçok zengin erkekleri dolandırmış, hatta bir banka direktörünü intihara mecbur etmiş, fettan ve tehlikeli bir kadın! Daha burada, İstanbul mekteplerinde okurken arkadaşları ona Tilki Leman derlermiş, çünkü mektepte kandırmadığı insan yokmuş. Hatta Paris'e gittikten sonra bile dünyanın en zeki milletlerinden olan Fransız erkeklerini de birkaç kere dolandırmış, büyük ve zengin bir şatoyu soyarak İstanbul'a kaçmış. Paris zabıtası da bize yazdı ve bu kadının tevkif edilmesini istedi. Henüz elimize geçiremedik, çok uğraştırıyor, şimdi Amerika'da bulunan Cingöz Recai'yi tanırsınız değil mi? Artık bizim zabıta onu bıraktı bu kadının peşine düştü. Bilhassa ben rüyalarımda bile onu düşünüyorum. Mutlaka yakalayacağım. Birçok fotoğraflarını ele geçirdim. Görsem tanırım hoş sizin tariflerinize de benziyor (*Bir Damla Kan ve Bir Haykırış*, s. 2-3).

Çekirge Zehra da Tilki Leman'a benzer bir şekilde anlatılır:

> Çekirge Zehra diyorlar. Bu ismi daha mektepte okurken takmışlar... Akıllara hayret veren bir kadın... Zengin maceralarla dolu bir hayatı var... Paris'e gitmiş, aktristlik, aşüftelik, hırsızlık ve dolandırıcılık etmiş... Kontları, baronları dolandırmış, soymuş!.. Yakında İstanbul'a gelmiş.. Şimdi burada faaliyete başladı. Paris polisi de onu arıyor, haber üstüne haber yağdırıyor (*O Geceden Sonra*, s. 35).

Çekirge Zehra, aynı zamanda çok güzel ve zarif bir kadındır. Erkekleri kolayca etkileyebilmekte, erkek ve kadınlardan oluşan bir çeteye liderlik etmektedir. Çetesindeki erkekler ona "askerce selamlar" vermektedir. (*Denizde Bir Boğuşma*, s. 81). Güzelliği sayesinde erkekleri rahatça soyar. *O Geceden Sonra*'da bir Rus kontesi, *Denizde Bir Boğuşma*'da Mısırlı bir zenginin metresi, *Dolap Deliğinden*'de bir müteah-

hidin karısı olarak kurbanlarını soymayı başarır. Bu vakaların hepsinde erkekler üzerindeki etkileyiciliğini kullanmıştır. Kendisini kadınlar arasından çıkmış bir "Cingöz Recai" olarak tanımlamaktadır. Böylece erkeklerin kadınlara olan üstünlüğü "felsefe"sini alaşağı ettiğine inanmaktadır. (*Bıçağı Sapla*, s. 49-50).

Tüm bunlardan sonra bu seride ilgi çekici olan tıpkı Tilki Leman örneğinde olduğu gibi Çekirge Zehra'nın gerçekten bir kadın olup olmamasıdır. Yazar onu anlatırken rahatlıkla "aşüfte", "fenlenmiş mahluk" (*Bıçağı Sapla*, s. 38), "şeytanî kadın" (*Denizde Bir Boğuşma*, s. 81) şeklinde ifadeler kullanarak daha önce yazdığı Cingöz Recai serilerindeki erkek Cingöz'e karşı kullandığı dilden çok daha farklı bir dil kullanmaktadır. Cingöz'ün erkeksiliği ve kadınlar üzerindeki etkisinin vurgusunun yerini burada zekâdan çok bedenini kullanan, metres rollerine bürünen bir kadınla karşılaşırız. Fakat bu kadın aslında bir türlü kadın da olamaz. Çete üyeleri onu askerce selamlar. Onun davranışları zaten çok erkekçe bulunur. Peşindeki Selim ile konuşmasında da bir kadından çok bir erkek tavrı vardır:

> – Senden bir sigara istedim. Niçin vermiyorsun? Bundan da mı korkuyorsun? Kadına hürmet böyle mi olur?
>
> – Sen kadın değilsin.
>
> – Neyim?
>
> – Bir erkekten daha kurnaz, daha pişkin, daha melun bir mahluksun.
>
> – Melun sıfatını reddederim. Kurnazlığa ve pişkinliğe gelince... Bunlara da teşekkür. Ben kadınım yavrum, hakiki kadın! Erkek cinsinin kadınlara fizyoloji ve psikoloji yönünden üstünlüğünü açıklayan felsefî görüşlere inanmanın modası geçmiştir. Kadınlar arasından da bir 'Cingöz Recai' çıkabilir! (*Bıçağı Sapla*, s. 49-50).

Bu, neredeyse erkek mi kadın mı olduğu net olarak aslında ortaya konulamayan, bu sebeple yazarın melun, şeytanî, mahluk gibi ifadelerle kadın olduğunu dile getirmeye çalıştığı kahraman cinsiyetsiz bir şekilde asılı kalır. Kahramanın çoğu zaman kendi dilini kuramaması da bu yüzdendir. Onun sadece bedeni konuşur. Bu beden de tarif edilmekten uzaktır. Peyami Safa'nın *Selma ve Gölgesi* örneğinde olduğu gibi oldukça başarılı kötü kadın karakterlere imza attığını biliyoruz. Fakat konu Cingöz Recai'nin kadın karşılığını yaratmak olunca maalesef ortaya cinsiyetsiz ve ne kötü ne iyi bir kahraman çıkıyor. 'Fenlenmiş mahluk' olarak kadın tüm işi bedeniyle yaptığından erkekleri bedeninin tuzaklarına düşürüyor. Cinsiyetsiz bir hale dönüşmesinin sebebi de budur.

Şeytan Hadiye ise doğrudan incinen ulusal gururun intikamını alır:

> Hadiye... Bu güzel ve zeki Türk kızı Robert Kolej'de ikmal-i tahsil etmekte iken Mütareke'nin ilk günlerinde, çok zengin olan pederinin vefatıyla mektepten ayrılmaya mecbur olmuştu. Bu esnada hanelerinde vaki olan bir sirkatin failini keşfeden Hadiye Hanım, merkumun Rum olması hasebiyle keyfiyeti İngiliz polisine ihbar etmeye mecbur kalmıştı.
>
> İngiliz polisi icap eden tahkikat ve takibatı yaparak filhakika Yorgi isminde bir Tatavla palikaryasının mezkûr sirkati ika ettiğini tespit etmişse de orada tercüman olarak bulunan Rumların sahabet ve iltiması yüzünden sârikin tecrîmi cihetine gidilememişti. Hadiye Hanım dûçâr olduğu bu haksız muameleden fevkalade müteessir olarak o sıra mühim ve siyasi bir meselenin tahkik ve takibi için on beş gün müddetle İstanbul'a gelmiş olan Londra'nın en meşhur polis hafiyesi Mister John'u Pera Palas'taki daire-i hu-

susiyesinde ziyaret ve mumaileyhe maruz kaldığı haksızlığı izah etmiş ve meydanda olan failin tecziyesini rica eylemişti. Hadiye Hanım pürüzsüz bir İngiliz şivesi ile derdini anlatırken:

– Meseleye Türk polisi vakıftır ve Beyoğlu polis merkezinde Yorgi'nin sabıkalı güruhundan olduğuna ve bu sirkati de ika etmiş bulunduğuna dair vesâik-i kâfiye de mevcuttur, demiştir.

Mister John meseleyi İngiliz polis idaresinden ve tercümanlardan tahkik ederek Yorgi'nin böyle bir sirkat ika etmediği neticesine vasıl olunca Hadiye Hanım'a:

– Türkiye'de polis yoktur... Yorgi gibi masum ve bigünah bir adama ne kastın var ki onu hırsız diye lekelemek istiyorsun? cevabını vermişti.

İşte küçük Hadiye fıtratın kendisine bahşetmiş olduğu büyük bir zekâ ve kabiliyetle akranı arasında mümtaz ve yüksek bir kız olduğundan İngiliz polis hafiyesinin bu izzet-i nefsine ağır gelen cevabını hazmedemeyerek günün birinde babasından müntakil servetin bir kısmını paraya tahvil ediyor ve Avrupa'ya seyahate çıkıyor. Hadiye Hanım'ın maksadı Londra'ya gitmek ve orada hüviyetini gizleyerek İngiliz polisiyle mücadele etmek ve İngiltere'de polis olmadığını bu mağrur milletin meşhur hafiyesi Mister John'a anlatmak idi.

Hadiye kendisine şeytan unvanı ile Londra'da ufak bir teşkilat yaparak İngiliz zabıtasını aylarca meşgul etmiş ve başvekilinden en ufak polis neferine kadar bütün memleket ricali ile istihza etmiş ve katiyen yakayı ele vermeden vatanı olan İstanbul'a dönmüştür (22-23)

Türk kadını, yabancılar tarafından takdir toplar. Amerikalı bir tüccarın İstanbul'daki Tokatlıyan Oteli'nde gördüğü balo sahnesi buna iyi bir örnektir:

Tokatlıyan'ın yemek salonu davetlilerle dolmuştu.

Amerikalı milyoner, kısa zamanda aralarında samimi bir dostluk teessüs eden otel arkadaşı Nevzat Bey'in yanına gelerek dedi ki:

– Azizim! Beni bu gece birçok Türk aileleriyle tanıştırdığınızdan dolayı size beyan-ı teşekkür ederim. Türklerin nezaket ve terbiyeleri hakkındaki kanaatim bu mesut gecede daha fazla kuvvet peyda etti. Bakınız, şu genç ve güzel hanım efendilere! Ne kibar figürler göstererek dans yapıyorlar (*Tokatlıyan Oteli'nde Bir Facia*, s. 7).

Her üç kadın da özellikle Cumhuriyet'in işaret ettiği okumuş, aydın ve kibar kadını temsil eden özelliklerin çoğuna sahiptirler, yalnız tek bir şey hariç: Terbiye. Tanzimat döneminden bu yana kendi arzularını yaşayan ve modernleşen kadının erkeklerle ilişkisinde bu kadının modernleştiği takdirde erkekleri beğenmeyeceği korkusu ya da arzularının dizginlenmesi gerektiği meselesi burada da ortaya çıkar. Kadınlar, ulusun hayal edilmesinde bir figür olarak yer alırlar ancak bunun sınırları vardır. Dahası Halide Edip'in ve Yakup Kadri'nin romanlarında olduğu gibi burada da ulus söz konusu olduğunda kadın, cinsiyetsiz olarak görünür. Ulusu oluşturacak bireyler arasında kadının arzulu ve kadınsı olması hayal edilmekte olan için bir tehlike teşkil edebileceğinden ve dahası erkek yazarlar tarafından yaratılan bu kadın figürler, cinsiyetlerine dair her şeyden mümkün olduğunca sıyrılmış bir şekilde tasvir edilirler.

Savaşılan unsurlar: Savaş zenginleri, azınlıklar, yabancılar

1884'te yayımlanan ilk polisiye olan *Esrâr-ı Cinâyât*'ın daha açılışında bir Müslüman kızı ile iki Rum genci öldürülmüş

halde bulunur. Romanın kötü kahramanı ise Halil Sürî isimli bir Arap'tır. Dolayısıyla tür daha ilk ortaya çıkışında Müslüman unsurlar dışındakilere yaklaşımını kötülük ve ölümle göstermiş olur.

Peyami Safa'nın Server Bedi takma adıyla yazdığı Cingöz Recai serilerinde Cingöz, hırsızlığı şöyle tanımlar:

> Hırsızlıktan gaye, egoistçe kendini sevmek ve insanlığa zarar vermek bu, gayr-i ahlâkiye... Fakat gaye, dengesiz toplumlarda dengeyi ve istikrarı sağlamak için bazı şahıslarda fazlaca biriken sermayeyi, kurnazca onlardan alarak fakirlere, yoksullara dağıtmak olunca, övülen bir iş meydana gelir. Nitekim ticaret de bir hırsızlıktır, fakat gayesinin meşruiyeti oranında övülmüştür (*Cingöz'ün Esrarı*, s. 31).

Osmanlı-Türk polisiyesinde öne çıkan unsurlardan biri de çete lideri hırsızların genellikle memleketi soyduklarını düşündükleri Arapları, Birinci Dünya Savaşı'nın savaş zenginlerini, vatan haini olarak nitelendirdikleri Rumları ve Ermenileri temizlemek için canla başla çalışmalarıdır. Suçlular genellikle bu gruplar arasından çıkar. Liderin tavrı onlara acımamak, elde ettikleri haksız kazancı ellerinden almak şeklinde olur. Özellikle Birinci Dünya Savaşı ile birlikte yerli bir burjuva yaratmak peşinde olan İttihat ve Terakki'nin bunu hayata geçirmek için çabalamasına paralel olarak polisiyelerde de soygunlar, ticareti elinde bulunduran kesim olan Ermeniler ve Rumlara yönelir. Soyulan kuyumcular, Galata'da yazıhaneleri bulunan tüccarlar, Beyoğlu'ndaki hanlarda ofisleri olan şirket sahipleri, bankerler çoğunlukla Ermeni ve Rumlardır. Örneğin Cingöz Recai serileri içerisinde yer alan *Aynalı Dolap*'ta yer alan Nikola İdis bunlardan biridir. Karısıyla birlikte Beyoğlu'nda oturur, önemli bir tüccardır ve tabii ki soyulur. Yine *Cingöz'ün Esrarı* kitabında yer alan Hıntıryan da bu dönemin önemli bankerlerinden biri olarak

tanıtılır ve tabii ki o da soyulur. Daha çok Beyoğlu ve çevresinde yaşayan bu grupların aksine bir de Birinci Dünya Savaşı sırasında vurgunculukla zengin olanlar vardır. Bunlar çoğunlukla kendilerini gizlemeyi tercih edip gözlerden ırak bir yaşam sürerler, ancak tabii ki hırsızlar haklarında hemen bilgi edinip onları soymayı başarırlar.[6]

Fakabasmaz Zihni'nin öldürdükleri toplum için zararlı kişilerdir. *Altunizade Sirkati*'nde haksız kazanç elde eden birini öldürdüğünü yazdığı bir notla bildirir:

> Çinili Merkez Memuru Bey'e
>
> Sekiz gece mukaddem Balaban'da işkembeci Dimitri ismindeki Rum'un meyhanesine müdâvim olup tahsilâttan on sekiz bin lirayı muhtevî çanta ile çarşı boyundan geçtiğini Cemiyet Kütüphanesi Üsküdar şubesi sahibi Hacı Abdullah'la otururken görüp kalkarak Murat Reis Mahallesi'ne kadar takip ettiğim ve Çinili Hamamı yolu üzerinde avanemden Cin Ali tarafından katledilen tahsildar Nedim Bey Karacaahmet Mezarlığı'na gömülmüştür. Bu cinayet avenemin temiz elleriyle yapıldığından polisin bunda katiyen alâkası yoktur. Polis bî-günahtır. Hiçbir sun' ve taksîri olmayan bir memur hakkında muamele yapılmamalıdır.
>
> Katlin sebebine gelince: Milletin dişinden tırnağından artırıp da Nedim Bey gibi bir memura iş görsün diye verdiği parayı Nedim Bey suistimal edip meyhaneciyi zengin etmeye çalıştı. Nedim Bey gibi olanların bir gece evinde mışıl mışıl uyurken nâ-bedîd olacaklarına hiç şüphe yoktur. Benim maksadım Nedim Bey ayarındakileri tehdit değildir. Hakikati söylemektir. Zabıta memurlarından beni bilmeyen yoktur. İnanılmazsa imzamı gören polisler sözümü tasdik ederler.

6 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Seval Şahin, *Kültürel Sermaye, Kibar Hırsız ve Şehir*, Bağlam Yay., İstanbul, 2011.

Fakabasmaz Zihni (*Karacaahmet Mezarlığı Cinayeti/Altunizade Sirkati*, s. 11-12).

Koruluk Cinayeti'nde ise bir vatan haininin diri diri toprağa gömüldüğünü avenesine açıklar:

> Ali Bey'in cesedinin bir ağaç dalına asıldıktan sonra kol ve bacaklarının kat edilerek Üsküdar merkezi tarafından bulunması üzerine icra kılınan takibat neticesinde maatteessüf bu fiili irtikâb eden mütecâsirler elde edilememişti. İşte Üsküdar merkezi bununla meşgul iken Fakabasmaz da Üsküdar'da Şeyh Camii'nde Tahtabiti Rüşdü'nün evinde avenesinin iştirakiyle bir ictima akdetmişti. Fakabasmaz bu ictimada gayet mühim bir beyanata bulunmuştu ki Ali Bey'in ahval ve hüviyetini bu ictimada tamamen izah etmişti. Bu beyanat karşısında tekmil avene beht ve hayret içinde kalmıştı. Ve herkes derin bir düşünceye dalmıştı. Fakabasmaz'ın beyanatı içinde en ziyade hâiz-i ehemmiyet noktalar şunlardı:
>
> – Bilirsiniz ki, Fakabasmaz namıyla size iş başında kumanda eden en sadık arkadaşınız bugün öyle mühim bir vaziyet karşısında kalmıştır ki vaziyeti söylemekten men-i nefs edeceğim. Arkadaşlar! Bir haftadan fazladır ki tekmil gazeteler Ali Bey denilen bir hainin katlinden bahsediyorlar. Ve zabıta hummalı bir faaliyetle bizlerin izini keşfe çalışıyor. Fakat efkâr-ı umumiyeyi temsil eden matbuat Ali haininin denâetlerini bilmiş olsa idi emin olunur ki bu derece şedid bir lisan kullanmaz, bir kere bahsettikten sonra mütemadi neşriyâtı bulunmazdı. Şimdi benim izah edeceğim nokta işte bu noktadır. Bahrî inkişafat hususunda donanmamızın takviyesi için bütün millet el birliğiyle yardım ederken ve tekmil ahali dişinden tırnağından artırdığı öteberiyi donanmamıza iane verirken dullara yetimlere ve şüheda evladına muavenette bulunurken maatteessüf Ali hai-

ni düşmanlara bahşişler serpiyor, düşman iane donanmalarına gizli gizli paralar atıyordu. Millete işlenilen bu feci cinayeti gören arkadaşlarımızdan Tavukayağı namıyla maruf Şükrü derhal beni haberdar etti ve ben de lazım gelen tertibatı aldıktan sonra bu işe Cin Ali ile Tavukayağı'nı memur ettim ve alçağın bir an evvel vücudunun ortadan kaldırılmasını kendilerine katiyetle bildirdim. İşte arkadaşlar, Ali son gecesini Üsküdar'da Balaban'da bir Rum'un meyhanesinde destgâh başı yaptıktan sonra destgâh yanında asılı bulunan Yunanlılara iane kutusuna beş lirayı bırakıp İnadiye'ye kadar gelmişti. O esnada kendisini takip eden Cin Ali, Tavukayağı'nın idaresindeki otomobiliyle kıskıvrak atıp koruluğa götürdü ve korulukta malum olan vaka hasıl oldu ve Ali haininin vücud-ı habasetini de ortadan kaldırmış oldu. Zannederim bu plan dairesinde işlediğimiz bu iş bir hıyanet olmamalı, bir mükâfat olmalıdır. Burada bize terettüb eden vazife kahraman arkadaşlarımızdan Cin Ali ile Tavukayağı'nın fedakârlıklarından mütevellid teşekküratımızı kendilerine iblağ etmek ve dolayısıyla tekmil arkadaşların bu gibi hayırlı işlerde ön ayak olmalarını temenni etmektir. Yaşasın avenemiz! Yaşasın milletimiz! Varolsun kahraman fedakârlarımız! Kahrolsun düşmanlarla çalışan alçaklar!... (*Koruluk Cinayeti*, s. 14-16).

Mütareke yıllarının bu haksız kazanç ve vatan hainliğinde elde edilmeye çalışılan yerli burjuvazinin etkisi büyüktür:

> Zafer Toprak, *Millî İktisat-Millî Burjuvazi* kitabında bu konuda basılmış iki belge ve Rum Patriği'ne yönelik bir açık mektubu yayınlamıştır. Belgelerden birincisi Ömer Seyfettin'in, "Ömer Tarhan" takma adıyla yayınladığı "Ticaret ve Nasip" risalesidir. Yazar bu risalede Türklerin ticaret alanını gayri Müslimlere terk edip sadece memurluğa meyletmelerini bir hastalık olarak değerlendirir; sadece ticaret alanı

değil, garsonluk, ayakkabıcılık gibi işler de Yunan milliyetçisi Rumların elindedir. Türkler ticaret ve ekonomi alanlarına yönelerek ekonomik istiklâllerini kazanmalıdır. Türk ticareti, Türklük meſkûresinin yoldaşıdır. Diğer belge, halkı gayri Müslimlerden değil, Müslümanlardan alışverişe davet eden "Müslümanlara Mahsus Kurtuluş Yolu" risalesidir. Yazarı belli olmayan ve kendilerinden "biz" olarak bahseden bir grup tarafından hazırlandığı anlaşılan bu risalede Rum tüccar ve dükkân sahipleri hain ve işbirlikçi olarak nitelenir ve donanma konusuna değinilerek, halktan Müslüman dükkânlarından alışveriş yapması istenir (Köroğlu, 2004: 124-125).

Birinci Dünya Savaşı türedilerinden olan harp zenginleri de toplumda istenmeyenler arasındadır. Elegeçmez Kadri, Tokatlıyan'da bir harp zengini olan Nevzat Bey'in kılığına girer ve onun hakkında olumlu düşünceler beslemez (*Tokatlıyan Oteli'nde Bir Facia*).

> Osmanlı-Türk polisiyesi, tür dışındaki edebiyatın 19. yüzyılın özellikle ikinci yarısında yönünü Batı'ya en çok da Fransa'ya dönmesine rağmen tercihini Amerika'dan yana kullanır. Meşhur hırsızlar orada eğitimlerini tamamlar. Polisler ise hem Amerika'ya gider hem de çoğunlukla Scotland Yard'da birkaç senelerini geçirirler. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Öncelikli sebep, Amerika'nın özellikle Mütareke döneminde işgalci güçler arasında yer almamasıdır. Diğer taraftan 1923'ten sonra yazılan polisiyelerde yukarıda örnek verdiğim Şeytan Hadiye serisi örneğinde olduğu gibi işgalci ülkeler Fransa ve İngiltere gibi, hırsızlar tarafından rahatlıkla alaşağı edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında başlangıcından 1928'e kadarki süreçte polisiyelerde yabancıların öldürülmemesi anlam kazanır. 1914 ve 1918'den sonra ivme kazanan polisiye yayıncılığında ilk dikkati çe-

ken 1914-1918 arası Birinci Dünya Savaşı zamanı olması ve işgalci güçlerin ülkede bulunmasıdır. Ardından Cumhuriyet ilan edildiğinde yazılan polisiyelerde bu durumun devam etmesinin sebebi Cumhuriyet'in yenileşme olarak işaret ettiği Batılı yaşam tarzıdır. Örnek olarak verilen bir yaşam tarzında kendi ülkesinde bunu temsil eden bir figürü öldürmek yerli hırsıza yakışır bir durum olmayacaktır. Fakat özellikle 1920'li yıllardan itibaren suçlu, yabancılara karşı olmasa da giderek daha şiddet eğilimi bir figüre dönüşür. Nitekim bu dönemde yazılan ve ilk örnekleri 1922'de görülen Fakabasmaz Zihni serilerinde hırsız yine bir adalet sağlayıcısıdır ama aynı zamanda bir canidir, hatta adam öldürmekten ve işkence etmekten hoşlanır. Suçlu tipinin giderek canileşmesi ve insanlara işkence eder hale gelmesi, toplumdaki bütünlük düşüncesinin yavaş yavaş kaybedilmesiyle bağlantılıdır. II. Meşrutiyet ve sonrasının savaş ortamında milliyetçi bir karakter sergileyerek toplumun birlikteliğini önceleyen ve toplumdan asalakları temizlemeye çalışan suçlu (hırsız), Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu asalakları temizlerken giderek canileşir. Önceleri bu asalaklar kendi kendilerine cezalarını bulur ya da yanlışlıkla öldürülürken 1920'li yıllara gelindiğinde ceza verme işlemi bizzat hırsız tarafından öldürülmeye ya da işkence yapılmaya çevrilmiştir (Şahin, 2011: 12-13).

Burada Birinci Dünya Savaşı'nı bir vurgunculuğa çeviren savaş zenginlerini de unutmamak gerekir. Onlar da polisiyelerde homojen toplum oluştururken temizlenmesi gereken unsurlar olarak ortaya çıkarlar, çünkü onların adaletsizlikleri ve vurgunculukları bir başka kesimin yoksullaşmasına sebep olmuştur. Cingöz Recai'nin bahsettiği adaletsizlik dönemin bir başka yazarı Refik Halid tarafından da sık sık gündeme getirilir.

> Toplumda var olan sınırlı dayanışma, savaştan önceki zenginler ve ortahalliler sayesinde sürmektedir. Refik Halit bu duruma şaşar ve daha düne kadar beş parasız olan yeni zenginlerin bugünkü taşkalpliliğini anlayamaz. Fakat dayanışma, yoksullara yardım, yeni zengin sınıfların umrunda bile değildir. Onlar sadece gösteriş yapmak amacıyla garsonlara, pezevenklere ve fahişelere bol bahşiş dağıtmayı bilirler. Bunların elinde para, topluma yönelik bir tehdit gibidir. Arada bir, bir yere bağışta bulunsalar bile, bunun karşılığını, sattıkları malların fiyatlarını yükselterek alırlar. Kısacası savaş zenginlerinin memlekete henüz en küçük bir faydası olmadığı gibi, büyük zararları olmuştur. Refik Halit, bu adamların övülecek hiçbir yanının olmadığını belirterek ve bunu yapabilen gazetecileri ayıplayarak yazısına son verir (Köroğlu, 2004: 398).

Dönemin önemli meselesi Balkanlar'dır. "Dönemin bütün dergi ve gazeteleri Balkan hezimeti ve acılarıyla ilgili yazı, şiir, tanıklıklar vb. ile doludur. Bu dönem edebiyatının temel yönlendiricisi Balkan'dır." (Köroğlu, 2004: 123) 1914 yılında yayımlanan Nahid Sami'nin serüvenlerinden biri Bulgaristan'da, yine aynı yıl yayımlanan Amanvermez Avni'nin serüvenlerinden biri Romanya'da geçer. Bu yıl yayımlanan *Millî Cinâyât Koleksiyonu*'nda ise İstanbul'da bir yeraltı şehrinin yaşayanlarından bahseder ki bu bahsedişte iki yönlü bir anlam bulmak mümkündür. İlki Balkanlar'da yaşayan ve etnik olarak aynı olan bir millete gönderme yapmakken ikincisi aynı ama bir yerde farklı olan bu farklılık içinde suç işleyenlerden meydana gelen, yeraltında birlikte yaşayan bir toplumun içindeki ayrıksı unsurları barındırır.

Osmanlı-Türk polisiyesi 1914 ve 1928'de yayımlanma açısından bir sıçrama yaşar. İlki dünya savaşının ikincisi ise Kemalizm'in bir ideoloji halini almasının başlangıcıdır. İttihat ve

Terakki'nin merkezileşmeye gittiği 1911 yılı sonrası ile Kemalizm'in kendine bir yer bulduğu 1928 sonrası, başkahramanın karizmatik ve oldukça iyi eğitimli kişilerden oluşmasıyla paralel bir döneme denk gelmektedir. Bu çeteler, Anderson'ın ulusun sınırlı ve egemen olarak hayal edilmesiyle de paralellik gösterirler. Diğer taraftan Osmanlı-Türk polisiyesindeki yapıya baktığımızda yapının akıl yerine sezgiyi öne geçirmesi de bir ulusal refleksin anlatıya yansıması şeklinde görülebilir. Türklerin Arsène Lupin'i, Türklerin Sherlock Holmes'ü Batı'dakilerden çok daha zeki ve güçlüdür. Onları güçlü yapan ise sezgileridir. Örneğin Peyami Safa'nın (Server Bedi) kahramanı Cingöz Recai her zaman akla karşı sezgiyi yüceltir. Ayrıca olay örgüsünün pasifize edilmesi de bu sezgicilikle bağlantılıdır. Kemalizm'in ideoloji halini almasının başlangıcında milliyetçi birer kahraman olarak ortaya çıkan bu kahramanlar olay örgüsü çatmak yerine hikâye anlatmayı tercih ederler. İdeolojinin kemikleşmeye başlaması için zaman geçecektir. Nitekim Osmanlı-Türk polisiyesinin 1928'den sonraki sürecine bakmak bu bağlamda oldukça ilgi çekici sonuçlar verecektir. Egemen ve sınırlı bir cemaat olarak hayal edilen ulusa benzer bir şekilde çeteler de kendi hikâyelerini yaratırlar. Arsène Lupin'e karşı Türk Arsène Lupin'inin çıkarılması gibi 1923'ten sonra Osmanlı mirasının terk edilerek daha önce köylü olarak nitelendirilen "Türk" kelimesi önem kazanmış ve Türklük fikri ve kimliği öne çıkarılmıştır. Böylece Osmanlı kimliğine karşılık yeni bir ulus kimliği olarak Türk öne çıkarılmıştır. Bu döneme ait polisiyelerde Türk kimliği ve kelimesi özel olarak vurgulanır. Ayrıca çetenin kendine ait dili, jargonu ve parolaları da ulusun sonraki süreçlerde alfabesini değiştirmesi, kendine ait bir tarih tezi ve dil teorisi ortaya çıkarmasıyla paraleldir. Bu anlamda Osmanlı-Türk polisiyelerinde çete alt türünün ulusalcılıktan oldukça etkilendiği ve bir ideoloji olarak ulusalcılıktan izler taşıdığı görülür.

Anlatının yeni edebî araçları: Kitap, gazete ve anlatıcı

Gazete, Osmanlı-Türk polisiye romanında türün en önemli unsuru ve edebî aracı olarak ortaya çıkar. 1884'te yayımlanan ilk polisiye *Esrâr-ı Cinâyât*'ta gazete, tüm roman boyunca her şeyin hem halkla paylaşıldığı hem de kahramanların neredeyse birbirleriyle diyalog haline girdikleri bir unsurdur.

Osmanlı-Türk polisiye edebiyatında göze çarpan unsurların başında türün gerçekçiliğe verdiği önem sebebiyle sık sık metin içinde başka anlatı türlerine yer vermesi gelir. Bunlardan örneğin 1914'te yayımlanan *Gece Kuşları*'nın başında bizzat anlatının kahramanı Nahid Sami ile yazarları bir araya gelmiş ve onun maceralarını yazmak üzerine konuşmaktadırlar:

> Birkaç Söz
>
> Taksim Bahçesi'nin kuytu bir kenarında, yeşil ağaçların altında, Boğaz'ın bütün mecâmi-i nefasetinin karşısında idik. Hazin bir sonbahar akşamıydı, üç dost konuşuyorduk.
>
> Sami en nihayet tebessüm etti:
>
> – Fakat monşer! dedi. Bütün bu unutulmuş, maziye karışmış şeyleri ihya etmekte ne mana var?
>
> O kadar ısrar ediyorduk ki mukavemet edemedi.
>
> – Pekâlâ, fakat hiç olmazsa ismimi yazmayınız.
>
> – Mümkün mü? İsmini yazmadıktan, Türk Arsène Lupin'ini bilmeyenlere ilan etmedikten sonra, o vaktiyle bütün İstanbul'u heyecanlara gark eden vakayii bir yere toplayarak kitap şeklinde enzâr-ı kariîne niçin vaz edelim?
>
> 11 Temmuz (1)328
>
> S.S. E.A (Sûdî-Âli, 2013: 25).

Benzer bir durum 1925 yılında yayımlanan *Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları* ve Cingöz Recai serilerinde de gö-

rülür. Bu kitaplarda bir kahraman olarak yer alan Server Bedi adlı yazarımız kahramanlarının eserlerini kaleme almak için kitaplara girer, kimi zaman bu kahramanların yanındadır kimi zaman da olup biteni onlardan dinleyerek kayda geçirir. Dolayısıyla bu eserlerde yazmak, duyurmak ve görünür olmak önemli bir özelliktir. Kahramanın yazılı olarak anlatılarını kaleme alacak şahıs da olmazsa olmaz biri şeklinde ortaya çıkar. Burada metin içerisinde anlatıları kaleme alınan bir yazarın varlığı, hem kurgudaki gerçekliği sağlayan unsurlardan biri olmakta hem de yeni bir bakış açısı ve zaman tasarımını da beraberinde getirmektedir.

Anderson, milletlerin oluşumunda kitle kültürü ürünlerinin büyük etkisi olduğunu söyler. Kitle kültürü ürünler, okuruna toplumun organik bir bütünlük içinde olduğu ve her şeyin yolunda gittiği mesajını verir. Zamanın kronolojik bir şekilde işlediği, suçtan sonra kısa bir araştırma sürecinin ardından suçlunun kahraman tarafından yakalanacağı düşüncesi polisiyede daha başından beri hâkim olan unsurdur. Öncelikle roman türünde görülen yeni bir zaman tasavvurunu Benjamin'den alınan bir kavramla "homojen ve içi boş zaman"la niteleyen Anderson, daha ileri doğru giden takvimsel bir zamana sahip olan bu türün belirli bir zamanda hiç karşılaşmayan kahramanlar yaratarak aynı zaman diliminde birlikte bulunma tahayyülü oluşturmalarından bahseder. (Anderson, 2004: 37-51) Polisiyelerde bu zaman tasavvuru sadece aynı zaman diliminde karşılaşmadan dahi bir arada bulunmayı tahayyül ettirmekle kalmaz, toplumsal uzlaşının ve adaletin eninde sonunda sağlanacağını garantilemek gibi bir tahayyülü de beraberinde getirir. Gerek polis hafiyelerinin gerekse çete lideri hırsızların maceralarında bu, ortaktır. Sonuçta çete lideri hırsız da halk için çalışmakta ve halkın çıkarları uğruna kendi varlığıyla yapıp ettiklerini birleştirerek adil bir paylaşımı sağlamaktadır. Osman-

lı-Türk polisiyesi özelinde baktığımızda olay örgüsünde sık sık karşılaşma ve tesadüflerin, bol miktarda arasözlerin olması da bunu destekler niteliktedir. Çünkü zaman tasavvurunda olay örgüsünün sık sık aksaması beraberinde sürekli olarak "birlikte", "bu sırada", "burada" bulunduğumuzu hatırlatmak için gereklidir. Hatırlatılan, bize seslenen yazarın anlatıcı olarak tam da biz onu okuduğumuzda da bizimle birlikte aynı zaman diliminde bulunabilme tahayyülü yaratmasıdır. Bunun destekçilerinden biri kahramanın maceralarını yazan yazarın bizzat eserin içinde bir kahraman olarak yer almasıdır. Bu yazar, sadece bir kitap yazarı değildir; kimi zaman bir gazete yazarı olur. Nitekim gazete de bu yeni zaman tasavvurunun bir nesnesi olarak ortaya çıkar.

Gazetede üzerinde yazan tarihle birlikte dünyanın çeşitli yerlerinden haberler, farklı yerlerde ama aynı zamanda bir arada yer alarak birlikte olma tahayyülünü yaratır. Bu sebeple polisiyede yazar, gazeteci kahramanın maceralarını ifşa eden olarak görülmesi bu zaman tahayyülünde Hobsbawn'ın bahsettiği nostaljik mekâna göndermeyi de beraberinde getirir. Çünkü kahraman maceralarını yaşarken bizzat maceralarını kaleme alan yazarla konuştuğunda kendisinin temsilini tekrar üreten bir edebî araca da dönüşür. Bu şekilde bir ilk ve onun sürekli tekrarlanmasına benzer bir durum yaratıldığı gibi diğer taraftan kahramanın önceki ve sonraki maceraları arasında eşzamanlı bir durum yaratılarak bizzat eserin kendisi nostaljik bir mekâna dönüşür.

Osmanlı-Türk polisiyesinde eserde kahramanın maceralarını yazan bir anlatıcı,yazar kahraman aynı zamanda bir tarihçi görevi de üstlenir. Bu tarihçi olayları neden-sonuç ilişkileri içinde inceleyen ve kronolojik bir zaman tasavvurunu benimseyen bir tarihçidir. Belgelere dayanmaktan ziyade gördükleri ve tanık olduklarını kronolojik bir kurgu içinde verir, ayrıca seçicidir:

> Bir zamanlar İstanbul'u ve bütün Türkiye'yi kendisiyle meşgul eden, fakirlere kendini sevdiren, zenginlere diş bileten, zabıtayı sinirlendiren ve Türklerin göz bebeği Mehmed Rıza'yı senelerce peşinden sürükleyen Cingöz Recai'nin birçok sergüzeştleri arasından yirmi tanesini seçtim, yazdım ve ayrı ayrı kitaplar halinde neşrettim. Cingöz'ün Mehmed Rıza ile en büyük mücadelesini tasvir eden bir sergüzeştini de roman halinde neşrettim ki "Cingöz'ün Esrarı" unvanını alan bu kitabı karilerim şüphesiz görmüşlerdir.
>
> Hiç kimseye kendi hayatından, kendi tasavvurâtından bahsetmeyi sevmeyen Cingöz Recai, sergüzeştlerini bana kendisi vermiştir. İltifat olsun diye, birçok defalar bana demiştir ki: Server Bedi! Yazdığın kitaplarla sen benim şöhretimi göklere çıkardın, ben buna layık değilim.
>
> İşin doğrusuna bakılırsa bu kitaplar, Cingöz'ün zaten âfâkı tutan şöhretine hiçbir şey ilave etmemişlerdir (*Cingöz'ün Akıbeti*, s. 3-4).

Neyin kalıp neyin gideceğine karar veren polisiyelerdeki yazarın bu tutumu, gerçekliği yaratmaya yardımcı olmanın yanı sıra zaman tasavvurundaki muğlaklığı da beraberinde getirir. Çünkü zaman tasavvuru gibi onun nasıl ve ne şekilde yazıldığı da kurgusaldır ve icat edilebilir. Her ne kadar yazar kahraman, herhangi bir şeyi değiştirip değiştirmediğinden bahsetmese de halihazırda seçici konumunda olması bu yazma işleminde icat eden konumunda olduğunu gösterir. Bu şekilde ulusların belirli bir tarihî döneme gönderme yapıp kendilerini oradan itibaren gelen bir zincir halinde düşünmeleri ve bunun anonimliği de sağlanmış olur. Ayrıca Peyami Safa'nın Server Bedi takma adıyla yazdığı Tilki Leman ve Çekirge Zehra serilerinde de Cingöz'ün şöhretinden bahsetmesi bu anonimliğe bir başka örnektir. Bir kitaptaki kurgusal kahraman bir başka kitaba bu şekilde taşınabil-

mekte, zaman kronolojik bir şekilde tahayyül edilmekle kalmamakta dahası tüm kurgusal kahramanlar birbirlerini görmeseler dahi aynı zaman diliminde yaşadıklarına inanmaktadırlar. Bunun bir başka yönü polisiyelerdeki çete liderlerinin sadece ülkenin değil dünyanın belirli yerlerinde merkezlerinin bulunmasıdır. Farklı coğrafyalarda aynı şeye inanarak birlikte çalışan bu uluslararası çete bir şirket gibidir, kendi iletişimini sağlamak için lugatlar üretmekten de geri kalmaz. Tabii bu lugatları yaratan da çete liderleridir. Ayrıca çete liderleri de polis hafiyeleri de suçluları bulma konusunda aynı şeyden faydalanırlar: Arşiv.

Gazete haberleri, kişilerin soy kütükleri, fotoğraflardan oluşan bu arşiv gerek polis gerekse çete lideri için araştırma yapmak ve dahası geleceği anlamak için de gereklidir. Örneğin birçok polis hafiyesi insan fizyonomisine bakarak suçlu olup olamayacağını hemen anlayabilmektedir. Dolayısıyla fotoğraflar ve soy ağaçları potansiyel suçluları keşfetme konusunda mühim bir yer tutar. Bu da tıpkı zaman tasavvurunda olduğu gibi neden-sonuç ilişkisi içinde düşünme şeklini beraberinde getirir ve bu şekliyle arşiv, kurgusal bir tarih özelliği kazanır.

Sonuç

Bu kitabın başında Osmanlı-Türk polisiyesinin ilk dönemini kapsayan 1884-1928 yılları arasında yazılmış polisiyelerin bir biçimbilimi olduğunu iddia etmiş ve bu biçimbilimi oluşturan retorik örgütlenmeyi ortaya çıkarmak için Propp'un yolundan giderek tekrar eden ve değişmez unsurları bulacağımdan söz etmiştim. Biçimbilimi incelemesinde bunu yaptıktan sonra, yine bu biçimbilimsel incelemeye dayanarak, biçimin bu şekilde ortaya çıkışının tarihsel koşullarına odaklanıldığında polisiyenin Anderson'ın bir ulus hayal etmeyi sağlama araçlarından biri olarak oldukça işlevsel bir tür olduğunu göstemeye çalıştım.

Görülüyor ki Osmanlı-Türk polisiyelerinin 1884-1928 arasındaki eserlerine baktığımızda türün tıpkı Tanzimat ilk dönemindeki roman türünün ortaya çıkışında *Felatun Bey ile Rakım Efendi* örneğinde olduğu gibi birbirine çok benzeyen, biri doğru diğeri yanlış olarak bizzat yazar tarafından işaret edilen bu kahramanların suçlu ve polis/hafiye olarak devam ettiğini görürüz. Bu eserlerde başat unsur zıtlıktır. Sınırlar oldukça belirgin bir şekilde çizilir. Böylece kar-

şıt unsurların sınırları keskinleştirilir ki bu da milliyetçi ideolojinin kendine içkin sınırlarının karşıtlıklar üzerinden yaratılmasıyla paralellikler gösterir. Örneğin Süleyman Sûdî ve Vassaf Kadri'nin *Millî Cinâyât Koleksiyonu*'na bakıldığında yeraltında yaşayan insanlar ile yeryüzündekiler arasında müthiş bir uçurum vardır. Burada her iki topluluk da keskin sınırlarla ayrılmıştır ve aradaki farklar net bir şekilde gözler önüne serilmiştir.

Başkahramanlar genellikle iyi ya da kötü olsalar bile modern oldukları vurgusu özellikle yapılır. Eğitimli ve modern olmak bu kahramanların birincil özellikleridir. Bu da ulus-devlet inşasında ama özellikle ulusalcılıkta ve tabii özelinde Cumhuriyet'in kurulmasına paralel olarak modern olma, Latin alfabesinin kabulü, Batılı ölçü sistemlerinin ve hukukunun kabulü vb. gibi ve eğitimin önemine işaret etmenin sembolünü oluşturur. Böylece ulusun işaret ettiği ideal vatandaş bir şekilde dolaylı da olsa üretilmiş olur ki bu da polisiyenin eylemi dışayan, pasifize edilmiş olay örgüsüyle paraleldir. Çünkü bu sayede yapı değişkenlikten uzaklaşarak didaktik bir görev üstlenir. Bu bağlamda Osmanlı-Türk polisiyesinin karakteristiklerine bakıldığında Osmanlı-Türk polisiye romanında suçluların ölü olarak ele geçirilmesi de çok görülen bir durum değildir, maddesi anlam kazanır. Çünkü bir cemaat içinde kötüler de elde edilebilir ve toplumun ideal vatandaşları haline getirilebilirler.

Bir ulusun hayal edilmesine paralel olarak Osmanlı-Türk polisiyesinin karakteristikleri arasında yer alan Osmanlı-Türk polisiye romanının çok miktarda arasöz kullanması, bunların eyleme değil kişiye, olaya, mekâna yönelik açıklama içermesi de önemlidir. Çünkü ulus ne kadar ayrıntılı olarak verilirse tahayyül edilmesi ve üyelerin birbirleri arasında ilişki kurması o kadar kolaylaşır. Çete üyelerinin kendilerine has bir adalet duygularının olması da ulus-devlet inşasın-

da ulusun kendi tarihini, dilini oluşturmakla paralel düşünülebilir. Bu sebeple Osmanlı-Türk polisiyesinde ceza bazen başkahraman tarafından affedilebilir.

1884-1928 yıllarında polisiye yazan yazarlara bakıldığında Kırımlı Süleyman Sûdî ve Moralızâde Vassaf Kadri gibi haklarında çok fazla bilgi sahibi olmadığımız yazarların Türkçü çevrelerde yer aldıkları tahmin edilmektedir. *Karanlık Konakta Ne Var?*'ın yazarı Âkil Koyuncu ise Türk Ocağı içinde yer almış ve Yeni Lisan Hareketi içinde faaliyetler üstlenmiştir. Server Bedi takma adıyla çok sayıda polisiye yazan Peyami Safa ile Hüseyin Nadir takma ismini kullanan Kaya Nuri (Öztürk, 2013: 90) de Türkçü çevrelerde bulunmuş yazarlardır.

Osmanlı-Türk polisiyesi kültürel, ekonomik ve sosyal farklıkları, toplumun "ötekileştirilmiş" yoksul kesimlerini, yazarın bakış açısıyla dönemin ideolojik aygıtlarının eserde nasıl yankılandığını gözler önüne sermek açısından çok sayıda örnek barındırmaktadır. Bu anlamda bu eserlere daha yakından bakıldığında anlatıların "millî edebiyat" adı verilen mekanizma içinde her tür okura ulaşma kapasitesini içinde barındırmaları sebebiyle hem ahlâkî olanı gösterme hem de "örnek yurttaş" yaratma konusunda bir nevi el kitabı olma özelliği taşıdıkları görülecektir.

Ekler

TABLO 1
Fonksiyon Tablosu

I. Açılış (S α)	II. Ge iş (Ω)	III. Gelişme/Düğüm (β)	IV. Eytem Sona Erer / Sonuç (Δ)
1. Kişi ile Açılış (α 1)	1. Yeni Birinin Hikâyeye	1.Bilgi Toplama (β 1)	1. Takdir ve Ceza (Δ 1)
Başkahraman ile Açılış	Girmesi (Ω 1)	1.1. Olay Yeri İnceleme	1.1. Ceza (Δ 1/1)
(α 1/1):	1.2. Hedef Belirleme (Ω 1/1)	(β 1/1)	1.1.1. Öldürülme/mahkeme
1.2. İkincil Başkahraman ile		1.2. İpucu/Delil (β 1/2)	sonucu ceza alma/idam
Açılış (α 1/2)	2. Görevlendirme (Ω 2)	1.3. Gözetleme (β 1/3)	edilme (Δ 1/1①)
1.2.1. Potis (α 1/2①)	2.1. Görevlendirme/Planı	1.3.1. Gizlenme (β 1/3①)	1.1.2. Suçlunun toplum
1.2.2. Dedektif (α 1/2②):	Yerine Getirme Araçları	1.4. Araştırma (β 1/4)	tarafından dışlanması (Δ
1.3. Kurban ile Açılış (α 1/3)	(Ω 2/1)	1.4.1. Kişiye yönelik	1/1②)
1.4. Sıradan Kişi ile Açılış	2.1.1. İlaç (Ω 2/1①)	araştırma (β 1/4①)	1.2. Takdir (Δ 1/2)
(α 1/4)	2.1.2. Alet (Ω 2/1②)	1.4.2. Nesneye yönelik	1.2.1. Araştırının
	Maymuncuk	araştırma (β 1/4②)	çevresinden takdir görmesi
	Sepet	1.4.3. Mekâna yönelik	(Δ 1/2①)
	Saman	araştırma (β 1/4③)	1.2.2. Suçlunun çevresinden
	İp	1.5. Sorgulama (β 1/5)	takdir görmesi (Δ 1/2②)
	Elektrik	1.5.1. Olayın geçtiği yerde	
	Yakıcı madde	sorgulama (β 1/5①)	
	Anahtar	1.5.2. Polis merkezinde	
	Diğer aletler	sorgulama (β 1/5②)	
	2.1.3. Parola (Ω 2/1③)	1.5.3. Farklı bir yerde	
	2.1.4. Şifre (Ω 2/1④)	sorgulama (β 1/5③)	
	2.1.5. Mektup (Ω 2/1⑤)		
	2.1.6. Not (Ω 2/1⑥)		
	2.1.7. Hipnoz/Manyetizma		
	(Ω 2/1⑦)		
	2.2. Kişiye Yönelik Görevler		
	(Ω 2/2)		
	2.2.1. Kişi (Ω 2/2①)		
	2.2.2. Yardım İsteme (Ω		
	2/2②		
	2.2.3. Davet (Ω 2/2③)		
	2.2.4. Haber Verme (Ω		
	2/2④)		
	2.2.5. Emir Verme (Ω 2/2⑤)		
	2.2.6. İkaz (Ω 2/2⑥)		
	2.2.7. İhbar (Ω 2/2⑦)		
	2.2.8. İkna (Ω 2/2⑧)		

TABLO 1 (devamı)

I. Açılış (S α)	II. Geçiş (Ω)	III. Gelişme/Düğüm (β)	IV. Eylem Sona Erer / Sonuç (Δ)
2. Olay ile Açılış (α 2) 2.1. Gazete Haberinden Aktarım (α 2/1) 2.2. Hırsızlık (α 2/2): 2.2.1. Hırsızlık ya okurun gözü önünde eşzamanlı olarak gerçekleşir, (α 2/2①) 2.2.2. Ya da hırsızlık önceden gerçekleşmiştir ve haber verilir, (α 2/2②) 2.2.3. Veya bir istisna olarak hırsızlık yapılacağı önceden haber verilir, (α 2/2③) 2.2.4. Ya da hırsızlık için önceden plan kurularak olağanüstü bir ortam yaratılır, (α 2/2④) 2.2.5. Hırsızlığa karşı tedbir alma sağlanır, (α 2/2⑤) 2.2.6. Hırsızlık tesadüfen gerçekleşir. (α 2/2⑥) 2.3. Açılışta Cinayet (α 2/3) 2.3.1. Bu fonksiyonda olay önceden gerçekleşmiştir, (α 2/3①) 2.3.2. Ya da sonradan hikâye edilir, (α 2/3②) 2.3.3. Ya da eşzamanlı olarak tesadüfi bir durum ile başlatılır. (α 2/3③) 2.4. Birini Kaçırma (α 2/4) 2.4.1. Ya önceden gerçekleşmiştir, (α 2/4①) 2.4.2. Ya da okurun gözü önünde eşzamanlı olarak gerçekleşir. (α 2/4②)	3. Arasöz (Ω 3) 3.1. Olay Örgüsünü Bozmayan Arasözler (Ω 3/1) 3.1.1. Anlatıyla ilgili açıklama yapma / bilgi verme (Ω 3/1①) 3.1.2. Bir yerden bir yere gitme (Ω 3/1②) 3.2. Olay Örgüsünü Bozan Arasözler (Ω 3/2) 3.2.1. Anlatıyla doğrudan ilgisi olmayan açıklamalar/ bilgi vermeler/ betimlemeler (Ω 3/2①) 3.2.2. Duygular (üzülme-sevinme-övme-ayıplama-şaşırma-korkma) (Ω 3/2②)	2. Akıl Yürütme (β 2) 2.1. Tümdengelim (β 2/1) 2.2. Tümevarım (β 2/2) 2.3. Tahmin (β 2/3) 2.4. Varsayım (β 2/4)	2. Suçlular Yakalanır (Ölü ya da Diri) (Δ 2) 2.1. Suçlular Diri Yakalanır (Δ 2/1) 2.2. Suçlular Ölü Yakalanır (Δ 2/2)
3. Mekân ile Açılış (α 3)	4. Şüphelenmek (Ω 4)	3. Plan (β 3) 3.1. Öneri (β 3/1) 3.2. Gizleme (β 3/2) 3.3. Karar Verme (β 3/3) 3.4. Tedbir (β 3/4)	3. Vaka Çözümü (Δ 3) 3.1. Suçlu Neden / Nasıl Suç İşlediğini Açıklar (Δ 3/1) 3.2. İtiraf (Δ 3/2) 3.3. Meselenin Çözülmesi (Δ 3/3)
	5. Mevcut Durumun Değişmesi (Ω 5) 5.1. Tesadüf (Ω 5/1) 5.2. Tehdit (Ω 5/2)	4. Kılık Değiştirme (β 4)	4. Bağışlama (Δ 4)

TABLO 1 (devamı)

I. Açılış (S α)	II. Geçiş (Ω)	III. Gelişme/Düğüm (β)	IV. Eylem Sona Erer / Sonuç (Δ)
		5. Komplo (β 5) 5.1. Tuzak (β 5/1) 5.2. Hile (β 5/2) 5.3. Ikna (β 5/3) 5.4. Karşı Tuzak (β 5/4)	5. Araştıran Mağlup Olur / Ölür (Δ 5) 5.1. Araştıran Mağlup Olur (Δ 5/1) 5.2. Araştıran Ölür (Δ 5/2)
		6. Takip (β 6)	6. Suçlu Kaçar / Alay Eder (Δ 6): 6.1. Suçlu Kaçar (Δ 6/1) 6.2. Suçlu Alay Eder (Δ 6/2)
		7. Kimliği Açıklama (suçlu / araştıran)/Kimliğin Ortaya Çıkması (suçlu /araştıran) (β 7) 7.1. Kimliği Açıklama (suçlu /araştıran) (β 7/1) 7.1.1. Suçlunun kimliğini açıklaması (β 7/1①) 7.1.2. Araştıranın kimliğini açıklaması (β 7/1②) 7.2. Kimliğin Ortaya Çıkması (suçlu /araştıran) (β 7/2) 7.2.1. Suçlunun kimliğinin ortaya çıkması (β 7/2①) 7.2.2. Araştıranın kimliğinin ortaya çıkması (β 7/2②)	7. Suçtu İntihar Eder (Δ 7)
		8. Başarısızlık (polis/suçlu) (β 8) 8.1. Suçlunun Başarısız Olduğu Durumlar (β 8/1) 8.2. Araştıranın (polisin-dedektifin-diğer kahramanların) Başarısız Olduğu Durumlar (β 8/2)	8. Kurtarma/Kurtulma (Δ 8): 8.1. Kurtarma (Δ 8/1) 8.2. Kurtulma (Δ 8/2)
		9. Suç İşleme (β 9): 9.1. Cinayet (β 9/1) 9.1.1. Ateşli silah ile öldürme (β 9/1①) 9.1.2. Bıçak-Kama-Pala-Balta-Hançer-Balyoz ile öldürme (β 9/1②) 9.1.3. Boğarak Öldürme (β 9/1③) 9.1.4. Belirsiz (β 9/1④) 9.2. Hırsızlık (β 9/2) 9.3. Adam Kaçırma (β 9/3) 9.4. Saldırı-Kavga (β 9/4)	

TABLO 2
Eser Adları Kısaltmalar Tablosu*

1	DH-AME/1	Dürdane Hanım
2	EC-AME/2	Esrâr-ı Cinâyât
3	H-AME/3	Hayret
4	C-AME/4	Cellat
5	CH-AME/5	Cinli Han
6	HM-AME/6	Haydut Montari
7	AA-AME/7	Altın Aşıkları
8	MM-AME/8	Mesâil-i Muğlâka
9	CMMM-FN/9	Cani mi Masum mu?
10	İKBC/BCS-E/10	Beyoğlu Cinayatı Serisi: Bir Polis'in Hatıratı-İki Katılı da Bir Cinayet-1
11	GK-SS+EA/11	Gece Kuşları
12	ÇE-SS/12	Çilingirin Esrarı
13	YA/AA-ES/13	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 1.Kitap: Yanmış Adam
14	KÖ/AA-ES/14	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 2.Kitap: Kamelya'nın Ölümü
15	KA/AA-ES/15	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 3.Kitap: Kanatlı Araba
16	KK/AA-ES/16	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 4.Kitap: Kara Katil
17	K/AA-ES/17	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 5.Kitap: Körebe
18	MG/AA-ES/18	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 6.Kitap: Mavi Göz
19	ST/AA-ES/19	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 7.Kitap: Sessiz Tabanca
20	B/AA-ES/20	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 8.Kitap: Boyacı
21	Ö/AA-ES/21	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 9.Kitap: Ölü
22	IA/AA-ES/22	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 10.Kitap: Iskeletler Arasında
23	KP/MCK-VK+SS/23	Milli Cinayat Koleksiyonu 1.Kitap: Kanlı Peri
24	KC/MCK-VK+SS/24	Milli Cinayat Koleksiyonu 2.Kitap: Kara Cadı
25	SP/MCK-VK+SS/25	Milli Cinayat Koleksiyonu 3.Kitap: Siyah Pençe
26	AF/MCK-VK+SS/26	Milli Cinayat Koleksiyonu 4.Kitap: Ani Felaket
27	GBA/MCK-VK+SS/27	Milli Cinayat Koleksiyonu 5.Kitap: Görülmemiş Bir Aşk
28	YŞBC/MCK-VK+SS/28	Milli Cinayat Koleksiyonu 6.Kitap: Yeraltı Şehrinde Bir Cinayet
29	ÇGS/MCK-VK+SS/29	Milli Cinayat Koleksiyonu 7.Kitap: Çin Gugukltı Saati
30	KPSA/MCK-VK+SS/30	Milli Cinayat Koleksiyonu 8.Kitap: Kanlı Perinin Son Aşkı
31	EBD/MCK-VK+SS/31	Milli Cinayat Koleksiyonu 9.Kitap: Esrarengiz Bir Düğün
32	DC/MCK-VK+SS/32	Milli Cinayat Koleksiyonu 10.Kitap: Dirilen Cenaze
33	KSAŞ-DN/33	Katiller Salonu-Afyonlu Şerbet
34	EF/YAIE-ŞN/34	Yeraltının İğrenç Esrarı:Ecel Firarisi
35	ÇF-CC/35	Çengelköy Faciası
36	KMC/FZ-HN/36	Fakabasmaz Zihni 1.Kitap: Karacaahmet Mezarlığı Cinayeti
37	KB/FZ-HN/37	Fakabasmaz Zihni 3.Kitap: Kanlı Balta
38	KK/FZ-HN/38	Fakabasmaz Zihni 4.Kitap: Kesik Kafa
39	KP/FZ-HN/39	Fakabasmaz Zihni 6.Kitap: Kadın Parmağı

TABLO 2 (devamı)

40	FZÇ/FZ-HN/40	Fakabasmaz Zihni 7.Kitap: Fakabasmaz Zihni'nin Çapkınlığı
41	KKBG/FZ-HN/41	Fakabasmaz Zihni 8.Kitap: Karacaahmette Korkunç Bir Gece
42	ÖY/FZ-HN/42	Fakabasmaz Zihni 10.Kitap: Ölüm Yolcusu
43	Kİ/FZ-HN/43	Fakabasmaz Zihni 11.Kitap: Karanlıklar İçinde
44	KG/FZ-HN/44	Fakabasmaz Zihni 12.Kitap: Kanlı Göz
45	MHS/FZ-HN/45	Fakabasmaz Zihni 13.Kitap: Mardinos Hanı Sirkati
46	KİP/FZ-HN/46	Fakabasmaz Zihni 14.Kitap: Kanlı İzler Peşinde
47	OC/FZ-HN/47	Fakabasmaz Zihni 16.Kitap: Otomobildeki Cinayet
48	FZD/FZ-HN/48	Fakabasmaz Zihni 18.Kitap: Fakabasmaz'ın Düğünü
49	KadC/FZ-HN/49	Fakabasmaz Zihni 19.Kitap: Kadıköy Cinayeti
50	FKM/FZ-HN/50	Fakabasmaz Zihni 21.Kitap: Fakabasmaz'ın Korkunç Mahzenleri
51	BeşC/FZ-HN/51	Fakabasmaz Zihni: Beşiktaş Cinayeti
52	BZBM/FZ-HN/52	Fakabasmaz Zihni: Büyücü Zihni Babanın Marifeti
53	CCHS/FZ-HN/53	Fakabasmaz Zihni: Caf Caf Halil'in Soygunculuğu
54	FF/FZ-HN/54	Fakabasmaz Zihni: Fakabasmaz'ın Firarı
55	FZİ/HN-HN/55	Fakabasmaz Zihni: Fakabasmaz İstanbul'da
56	GM/FZ-HN/56	Fakabasmaz Zihni: Gizli Mahzen
57	YS/FZ-HN/57	Fakabasmaz Zihni: Yıldız Sirkati
58	BabC/FZ-HN/58	Fakabasmaz Zihni: Babıâli Cinayeti
59	BeyS/FZ-HN/59	Fakabasmaz Zihni: Beyazıt Sirkati
60	ÇK/FZ-HN/60	Fakabasmaz Zihni Cinayat Koleksiyonu: Çarşamba Karısı
61	KCAS/FZ-HN/61	Fakabasmaz Zihni: Karacaahmed Cinayeti-Altunzade Sirkati
62	KKM/FZ-HN/62	Fakabasmaz Zihni Cinayat Koleksiyonu: Köse Kerim'in Mantarcılığı
63	DİI-HRG/63	Dirilen İskelet
64	ÇG/KPH-HH/64	Küçük Polis Hafiyesi 1.Kitap: Çalınmış Gerdanlık
65	ÇC/FZ-HN/65	Fakabasmaz Zihni: Çengelköy Cinayeti
66	FMO/FZ-HN/66	Fakabasmaz Zihni: Manyetizma Oyunu
67	KorC/FZ-HN/67	Fakabasmaz Zihni: Koruluk Cinayeti
68	KöpC/FZ-HN/68	Fakabasmaz Zihni: Köprü Cinayeti
69	PVS/FZ-HN/69	Fakabasmaz Zihni: Posta Vapurunun Sirkati
70	NB/CR-SB(PS)/70	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 2.Kitap: Nazar Boncuğu
71	KB/CR-SB(PS)/71	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 3.Kitap: Kasa Başında
72	AKBC/CR-SB(PS)/72	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 4.Kitap: Anadolu Kavağında Bir Cinayet
73	Eİ/CR-SB(PS)/73	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 5.Kitap: Elmaslar İçinde
74	KV/CR-SB(PS)/74	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 6.Kitap: Kanlıca Vakası
75	KP/CR-SB(PS)/75	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 7.Kitap: Kumaş Parçası
76	YY/CR-SB(PS)/76	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 8.Kitap: Yangın Yerinde
77	CT/CR-SB(PS)/77	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 9.Kitap: Cingöz Tehlikede
78	CK/CR-SB(PS)/78	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 10.Kitap: Cingöz Kafesde
79	KÇ/KH-VÖB/79	Kara Hüseyin'in Müheyyiç, Gizli Dosyaları 1.Kitap: Kara Çete

TABLO 2 (devamı)

80	KHK/KH-VÖB/80	Kara Hüseyin'in Müheyyiç, Gizli Dosyaları 2.Kitap: Kanlı Hamam Kurbanları
81	KS/KH-VÖB/81	Kara Hüseyin'in Müheyyiç, Gizli Dosyaları 3.Kitap: Kibar Serseri
82	KHFK/KH-VÖB/82	Kara Hüseyin'in Müheyyiç, Gizli Dosyaları 5.Kitap: Kara Hüseyin Fakabasmaz'a Karşı
83	KK-K/83	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Kanlı Kurdela
84	MB-K/84	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Maça Beyi
85	MD-K/85	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Meşum Diş
86	ŞG-K/86	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Şişedeki Gözler
87	SN-K/87	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Sahte Nişanlı
88	SM-K/88	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Siyah Müselles
89	GK-K/89	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Gizli Kapı
90	VHP-K/90	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Vahşi Hayvanlar Pençesinde?
91	YP-K/91	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Yarık Parmak
92	Fİİ-K/92	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Feci Iztıraplar İçinde
93	DÖ-K/93	Diriten Ölü
94	ÇG-K/94	Çalınmış Gerdanlık
95	MK/KH-VÖB/95	Kara Hüseyin'in Müheyyiç, Gizli Dosyaları 6.Kitap: Mahkemede Kan
96	ÇHC/FZ-HN/96	Fakabasmaz Zihni: Çimento Hanı Cinayeti
97	KC/MCK-MR/97	Milli Cinayetler Koleksiyonu 1.Kitap: Kâğıthane Cinayeti
98	CE/CR-SB(PS)/98	Cingöz'ün Esrarı
99	CG/CR-SB(PS)/99	Cingöz Recai Kibar Serseri 1.Kitap: Cingöz Geldi
100	EK/CR-SB(PS)/100	Cingöz Recai Kibar Serseri 2.Kitap: Esrarlı Köşk
101	KBI/CR-SB(PS)/101	Cingöz Recai Kibar Serseri 3.Kitap: Karanlıkta Bir Işık
102	KC/CR-SB(PS)/102	Cingöz Recai Kibar Serseri 4.Kitap: Kadın Cinayeti
103	DŞ/CR-SB(PS)/103	Cingöz Recai Kibar Serseri 5.Kitap: Düşman Şakası
104	TÖ/CR-SB(PS)/104	Cingöz Recai Kibar Serseri 6.Kitap: Tütüncünün Ölümü
105	AD/CR-SB(PS)/105	Cingöz Recai Kibar Serseri 7.Kitap: Aynalı Dolap
106	TC/CR-SB(PS)/106	Cingöz Recai Kibar Serseri 8.Kitap: Talavla Cinayeti
107	SM/CR-SB(PS)/107	Cingöz Recai Kibar Serseri 9.Kitap: Son Muvaffakiyet
108	CA/CR-SB(PS)/108	Cingöz Recai Kibar Serseri 10.Kitap: Cingöz'ün Akıbeti
109	KP/Kİ-SB(PS)/109	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 1.Kitap: Kartal Pençesi
110	BK/KI-SB(PS)/110	Polis Hafiyesi Kartal Ihsan'ın Maceraları 2.Kitap: Baş Kesenler
111	BS/KI-SB(PS)/111	Polis Hafiyesi Kartal Ihsan'ın Maceraları 3.Kitap: Boğuk Ses
112	ÇÇ/KI-SB(PS)/112	Polis Hafiyesi Kartal Ihsan'ın Maceraları 4.Kitap: Çocukları Çatan
113	KE/Kİ-SB(PS)/113	Polis Hafiyesi Kartal İhsanın Maceraları 5.Kitap: Kanlı Esrarkeşler
114	KF/Kİ-SB(PS)/114	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 6.Kitap: Kâğıthane Faciası
115	YAÖ/Kİ-SB(PS)/115	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 7.Kitap: Yeraltındaki Ölü
116	APE/Kİ-SB(PS)/116	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 8.Kitap: Altı Parmaklı El
117	TE/KI-SB(PS)/117	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 9.Kitap: Tekinsiz Ev
118	KÇB/Kİ-SB(PS)/118	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 10.Kitap: Kızıl Çeneli Baş
119	BDKVBH/TL-SB(PS)/119	Tilki Leman'ın Harikulade Mecareleri 1.Kitap: Bir Damla Kan ve Bir Haykırış

TABLO 2 (devamı)

120	BFS/TL-SB(PS)/120	Tilki Leman'ın Harikulade Mecareları 2.Kitap: Bir Fincan Süt
121	KMK/TL-SB(PS)/121	Tilki Leman'ın Harikulade Maceraları 3.Kitap: Kızıl Kadının Esrarı
122	AB/TL-SB(PS)/122	Tilki Leman'ın Harikulade Maceraları 4.Kitap: Apartıman Baskını
123	KD/TL-SB(PS)/123	Tilki Leman'ın Harikulade Mecareları 5.Kitap: Karanlıklara Doğru
124	AH/TNPKDR-ON/124	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 1.Kitap: Ani Hücum
125	KT/TNPKDR-ON/125	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 2.Kitap: Kanlı Tırnak
126	ZŞ/TNPKDR-ON/126	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 3.Kitap: Zehirli Şarap
127	AD/TNPKDR-ON/127	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 5.Kitap: Ayineli Dolap
128	İM/TNPKDR-ON/128	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 6. Kitap: İmzasız Meklup
129	GK/TNPKDR-ON/129	Türklerin Nat Pinkertonu Kandökmez Remzi 7. Kitap: Gizli Kasa
130	MK/TNPKDR-ON/130	Türklerin Nat Pinkertonu Kandökmez Remzi 8.Kitap: Manyetizmacı Kadın
131	KÇ/TNPKDR-ON/131	Türklerin Nat Pinkertonu Kandökmez Remzi 11.Kitap: Kayıp Çocuk
132	AÇŞ/FZ-HN/132	Fakabasmaz Zihni: Aksaraylı Çamur Şevket
133	BatS/FZ-HN/133	Fakabasmaz Zihni: Batum Seyahati
134	CAE/FZ-HN/134	Fakabasmaz Zihni: Cin Ali'nin Evlenmesi
135	FT/FZ-HN/135	Fakabasmaz Zihni: Fakabasmaz'ın Türbedarlığı
136	KİKF/FZ-HN/136	Fakabasmaz Zihni: Kel İhsan'ın Karakoldan Firarı
137	ŞC/FZ-HN/137	Fakabasmaz Zihni: Şişli Cinayeti
138	BÇD/CR-SB(PS)/138	Civa Necati'nin Harikulade Sergüzeştleri 1.Kitap: Bacadan Çıkan Duman
139	AS/CR-SB(PS)/139	Civa Necati'nin Harikulade Sergüzeştleri 2.Kitap: Alevlerden Sonra
140	ED/CR-SB(PS)/140	Civa Necati'nin Harikulade Sergüzeştleri 3.Kitap: Esrarlı Dolap
141	MD/CR-SB(PS)/141	Civa Necati'nin Harikulade Sergüzeştleri 4.Kitap: Mişon'un Definesi
142	BK/CR-SB(PS)/142	Civa Necati'nin Harikulade Sergüzeştleri 5.Kitap: Bodrumda Kalanlar
143	TB/CR-SB(PS)/143	Civa Necati'nin Harikulade Sergüzeştleri 6.Kitap: Tiyatro Baskını
144	BDG/CR-SB(PS)/144	Civa Necati'nin Harikulade Sergüzeştleri 7.Kitap: Bir Düğün Gecesi
145	ZK/CR-SB(PS)/145	Civa Necati'nin Harikulade Sergüzeştleri 10.Kitap: Zifiri Karanlıklarda
146	ÇV/CR-SB(PS)/146	Civa Necati'nin Harikulade Sergüzeştleri 11.Kitap: Çalınan Vasiyetname
147	JM/CR-SB(PS)/147	Civa Necati'nin Harikulade Sergüzeştleri 12.Kitap: Japon Masası
148	MÇG/CR-SB(PS)/148	Cingöz Recai (Civa Necati'nin ismi değiştirmiş): Madam Çiviciyan Gerdanlığı
149	Sİ/CR-SB(PS)/149	Cingöz Recai (Civa Necati'nin ismi değiştirmiş): Soyulan İngiliz
150	KA/CR-SB(PS)/150	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 1.Kitap: Kaybolan Adam
151	KH/CR-SB(PS)/151	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 2.Kitap: Karanlıkta Hücum
152	HB/CR-SB(PS)/152	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 3.Kitap: Han Baskını
153	YDS/CR-SB(PS)/153	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 4.Kitap: Yerin Dibinde Sesler
154	GT/CR-SB(PS)/154	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 5.Kitap: Gece Tuzağı
155	AG/CR-SB(PS)/155	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 6.Kitap: Ateşten Gözler
156	SAK/CR-SB(PS)/156	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 7.Kitap: Sekiz Adım Kala
157	AKİ/CR-SB(PS)/157	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 8.Kitap: Al Kanlar İçinde
158	GK/CR-SB(PS)/158	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 9.Kitap: Gece Kuşları
159	İ/CR-SB(PS)/159	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 10.Kitap: İmdad

TABLO 2 (devamı)

160	ŞT/CR-SB(PS)/160	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 11.Kitap: Şeytani Tuzak
161	SŞ/CR-SB(PS)/161	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 12.Kitap: Sahte Sherlock
162	DSV/CR-SB(PS)/162	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 13.Kitap: Domuz Sokağı Vakası
163	PT/CR-SB(PS)/163	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 14.Kitap: Polis Tuzağı
164	CZ/CR-SB(PS)/164	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 15.Kitap: Cingöz'ün Ziyafeti
165	GS/ÇZ-SB(PS)/165	Çekirge Zehra'nın Harikaları 1.Kitap: Göztepe Soygunu
166	DGS/ÇZ-SB(PS)/166	Çekirge Zehra'nın Harikaları 2.Kitap: O Geceden Sonra
167	BS/ÇZ-SB(PS)/167	Çekirge Zehra'nın Harikaları 3.Kitap: Bıçağı Sapla
168	MH/ÇZ-SB(PS)/168	Çekirge Zehra'nın Harikaları 4.Kitap: Mezarlıkda Hayalet
169	DBB/ÇZ-SB(PS)/169	Çekirge Zehra'nın Harikaları 5.Kitap: Denizde Bir Boğuşma
170	AK/ÇZ-SB(PS)/170	Çekirge Zehra'nın Harikaları 6.Kitap: Altın Kupa
171	DD/ÇZ-SB(PS)/171	Çekirge Zehra'nın Harikaları 7.Kitap: Dolap Deliğinden
172	İS/ÇZ-SB(PS)/172	Çekirge Zehra'nın Harikaları 8.Kitap: İki Sıçrayış
173	BKC/BTPAS-BD(İFS)/173	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 1.Kitap: Beyaz Köşk Cinayeti
174	MH/BTPAS-BD(İFS)/174	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 3.Kitap: Meksika Haydutları
175	AKM/BTPAS-BD(İFS)/175	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 4.Kitap: Altın Kralı Malikânesinde
176	KŞE/BTPAS-BD(İFS)/176	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 5.Kitap: Korkunç Şatonun Esrarı
177	PİM/BTPAS-BD(İFS)/177	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 6.Kitap: Polisin İlk Mağlubiyeti Yahut Ölümden Korkmayan Kadın
178	IA/BTPAS-BD(İFS)/178	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 7.Kitap: İskeletler Arasında
179	HI/BTPAS-BD(İFS)/179	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 8.Kitap: Heyecanlar İçinde
180	MBŞ/BTPAS-BD(İFS)/180	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 9.Kitap: Maksim Bar Şantözü
181	FKFNK/BTPAS-BD(ISF)/181	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 10.Kitap: Fabrika Kutesindeki Faciayı Nasıl Keşfettim?
182	SKKK/BTPAS-BD(İFS)/182	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 12.Kitap: Sihirbaz Kadınla Karşı Karşıya
183	ZÇNİ/BTPAS-BD(İFS)/183	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 13.Kitap: Zehirli Çayı Nasıl İçtim?
184	TBIV/BTPAS-BD(İFS)/184	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüeştleri Yılmaz Nuri 14.Kitap: Tiyatroda Bir İntihar Vakası
185	PT/ŞH-BD(İFS)/185	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 1.Kitap: Prensesin Tarağı
186	SP/ŞH-BD(İFS)/186	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 2.Kitap: Siyah Pençe(nin İntikamı)
187	PHİ/ŞH-BD(İFS)/187	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 3.Kitap: Polis Hafiyesinin İzdivacı
188	PNKNA/ŞH-BD(İFS)/188	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 4.Kitap: Polis Nazırının Kasasını Nasıl Açtı?
189	GDB/ŞH-BD(İFS)/189	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 5.Kitap: Gizli Dosyaları Bozarken
190	LHB/ŞH-BD(İFS)/190	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 6.Kitap: Londra'da Hadiye'nin Berberliği
191	SD/ŞH-BD(İFS)/191	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 7.Kitap: Şeytan Dansı
192	LA/ŞH-BD(İFS)/192	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 8.Kitap: Londra'da Askerliği
193	RÇNMÇ/ŞH-BD(İFS)/193	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 9.Kitap: Rahibenin Çocuğunu Nasıl Meydana Çıkardı?

TABLO 2 (devamı)

194	AAE/ŞH-BD(İFS)/194	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 10.Kitap: Ateşten Adamın Esrarı
195	BABAM/ŞH-BD(İFS)/195	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 11.Kitap: Bulutlar Arasında Bir Aşk Macerası
196	PHCKMK/ŞH-BD(İFS)/196	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüeştleri 12.Kitap: Polis Hafiyesi Con Kasada Mahbus Kaldı
197	TMNKK/EGK-BD(İFS)/197	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 2.Kitap: Taharri Memuru Nasıl Kafese Koydum?
198	DÖM/EGK-BD(İFS)/198	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 3.Kitap: Diriten Ölünün Macerası
199	TOBF/EGK-BD(İFS)/199	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 4.Kitap: Tokallıyan Dtelinde Bir Facia
200	SPİ/EGK-BD(İFS)/200	İstanbul'un Arsène Lupin'iElegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 5.Kitap: Sahte Para İmalathanesi
201	BNS/EGK-BD(İFS)/201	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 6.Kitap: Bankayı Nasıl Soydu-9
202	YSS/EGK-BD(İFS)/202	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 7.Kitap: Yıldız Sarayının Esrarı
203	BBPO/EGK-BD(İFS)/203	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 8.Kitap: Benli Bedia Prenses mi Oldu?
204	MKE/EGK-BD(İFS)/204	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 9.Kitap: Marmara'da Korsanlık Ederken
205	MKH/EGK-BD(İFS)/205	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 10.Kitap: Makineli Kafanın Hikâyesi
206	DTD/EGK-BD(İFS)/206	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 11.Kitap: Dağ Tepesindeki Define
207	CKY/EGK-BD(İFS)/207	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 12.Kitap: Can Kurtaran Yok mu?-12
208	KB/PN-CC+MR/208	Pire Necmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 1.Kitap: Kanlı Bıçak
209	KNT/PN-CC+MR/209	Pire Necmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 2.Kitap: Katil Necmi Tevkifhanede
210	VKH/PN-CC+MR/210	Pire Necmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 3.Kitap: Vahşi Kadın Hırsızı
211	MM/PN-CC+MR/211	Pire Necmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 4.Kitap: Meşûm Milyoner
212	KK/PN-CC+MR/212	Pire Necmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 6.Kitap: Kanlı Kelleler
213	ET/PN-CC+MR/213	Pire Necmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 8.Kitap: Esrarengiz Tabanca
214	PE/PN-CC+MR/214	Pire Necmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 9.Kitap: Perili Ev
215	KH/BH-CC/215	Badik Hilmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 1.Kitap: Kızıl Hırtlaklar
216	SH/BH-CC/216	Badik Hilmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 2.Kitap: Sahte Hafiye
217	Cİ/BH-CC/217	Badik Hilmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 3.Kitap: Canlı İskelet
218	HİH/BH-CC/218	Badik Hilmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 4.Kitap: Hile İçinde Hile
219	BHY/BH-CC/219	Badik Hilmi Kanlı Vakalar Koleksiyonu 10.Kitap: Badik Hilmi Yakalanıyor
220	PHNO/YCBM-N/220	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri 1.Kitap: Polis Hafiyesi Nasıl Olunur?
221	H/YCBM-N/221	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri 2.Kitap: Hırtlak
222	BSK/YCBM-N/222	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri 3.Kitap: Borsa Sarrafının Katli
223	SEN/YCBM-N /223	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri 4.Kitap: Sahte Evrak-ı Nakdiye

TABLO 2 (devamı)

224	YF/YCBM-N/224	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri 6.Kitap: Yerebatan Faciası
225	SZ/YCBM-N/225	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri: Sahte Zabit
226	ÜET/BPHHM-AC/226	Bir Polis Hafiyesinin Harikulade Maceraları-Üç El Tabanca
227	ZOAK/BPHHM-AC/227	Bir Polis Hafiyesinin Harikulade Maceraları-Zifaf Odasındaki Asılı Kadın
228	KKNV-MA/228	Karanlık Konakta Ne var?
229	HC-SA/229	Hortlayan Cellat
230	ÇG-SB(PS)/230	Çalınan Gönül
231	HKD-SB(PS)/231	Hey Kahpe Dünya
232	PEM/FZ-HN/232	Fakabasmaz Zihni: Perili Evin Macerası

(*) Kısaltmalar şu kurat çerçevesinde meydana getirilmiştir: kitap adı/(varsa) seri adı-yazar adı/sıra no.

TABLO 3
Eserler ve Kronolojik Sıralama

Sıra	Yazar	Eser adı	Tarih
1	Ahmed Midhat	Dürdane Hanım	1884
2	Ahmed Midhat	Esrâr-ı Cinâyât	1884
3	Ahmed Midhat	Hayret	1885
4	Ahmed Midhat	Cellat	1885
5	Ahmed Midhat	Cinli Han	1886
6	Ahmed Midhat	Haydut Montari	1888
7	Ahmed Midhat	Altın Aşıkları	1900
8	Ahmed Midhat	Mesâil-i Muğlâka	1900
9	Fazlı Necib	Cani mi, Masum mu?	1901
10	Ebülbehzad	Beyoğlu Cinayatı Serisi: Bir Polisin Hatıratı-İki Kapılı'da Bir Cinayet-1	1913
11	Süleyman Südî-E. Âli	Gece Kuşları	1914
12	Sudi Süleymanof	Çitingirin Esrarı	1914
13	Ebüssüreyya Sami	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 1.Kitap: Yanmış Adam	1914
14	Ebüssüreyya Sami	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 2.Kitap: Kamelya'nın Ölümü	1914
15	Ebüssüreyya Sami	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 3.Kitap: Kanatlı Araba	1914
16	Ebüssüreyya Sami	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 4.Kitap: Kara Katil	1914
17	Ebüssüreyya Sami	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 5.Kitap: Körebe	1914
18	Ebüssüreyya Sami	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 6.Kitap: Mavi Göz	1914
19	Ebüssüreyya Sami	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 7.Kitap: Sessiz Tabanca	1914
20	Ebüssüreyya Sami	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 8.Kitap: Boyacı	1914
21	Ebüssüreyya Sami	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 9.Kitap: Ölü	1914
22	Ebüssüreyya Sami	Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni 10.Kitap: İskeletler Arasında	1914
23	Vassaf Kadri-Süleyman Südî	Milli Cinayat Koleksiyonu 1.Kitap: Kanlı Peri	1914
24	Vassaf Kadri-Süleyman Südî	Milli Cinayat Koleksiyonu 2.Kitap: Kara Cadı	1914
25	Vassaf Kadri-Süleyman Südî	Milli Cinayat Koleksiyonu 3.Kitap: Siyah Pençe	1914
26	Vassaf Kadri-Süleyman Südî	Milli Cinayat Koleksiyonu 4.Kitap: Ani Felaket	1914
27	Vassaf Kadri-Süleyman Südî	Milli Cinayat Koleksiyonu 5.Kitap: Görülmemiş Bir Aşk	1914
28	Vassaf Kadri-Süleyman Südî	Milli Cinayat Koleksiyonu 6.Kitap: Yer Altı Şehrinde Bir Cinayet	1914
29	Vassaf Kadri-Süleyman Südî	Milli Cinayat Koleksiyonu 7.Kitap: Çin Guguklu Saati	1914
30	Vassaf Kadri-Süleyman Südî	Milli Cinayat Koleksiyonu 8.Kitap: Kanlı Perinin Son Aşkı	1914
31	Vassaf Kadri-Süleyman Südî	Milli Cinayat Koleksiyonu 9.Kitap: Esrarengiz Bir Düğün	1914
32	Vassaf Kadri-Süleyman Südî	Milli Cinayat Koleksiyonu 10.Kitap: Diriten Cenaze	1914
33	Osman Nuri Malkaralı	Katiller Salonu-Afyonlu Şerbet	1914
34	Şükrü Nahid	Yeraltının Iğrenç Esrarı: Ecel Firarisi?	1918
35	Cüveyriye Cemil	Çengelköy Faciası	1919
36	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 1.Kitap: Karacaahmet Mezarlığı Cinayeti	1922
37	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 3.Kitap: Kanlı Balta	1922
38	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 4.Kitap: Kesik Kafa	1922

TABLO 3 (devamı)

Sıra	Yazar	Eser adı	Tarih
39	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 6.Kitap: Kadın Parmağı	1922
40	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 7.Kitap: Fakabasmaz Zihni'nin Çapkınlığı	1922
41	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 8.Kitap: Karacaahmette Korkunç Bir Gece	1922
42	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 10.Kitap: Ölüm Yolcusu	1922
43	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 11.Kitap: Karanlıklar İçinde	1922
44	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 12.Kitap: Kanlı Göz	1922
45	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 13.Kitap: Mardinos Hanı Sirkati	1922
46	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 14.Kitap: Kanlı İzler Peşinde	1922
47	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 16.Kitap: Otomobildeki Cinayet	1922
48	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 18.Kitap: Fakabasmaz'ın Düğünü	1922
49	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 19.Kitap: Kadıköy Cinayeti	1922
50	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni 21.Kitap: Fakabasmaz'ın Korkunç Mahzenleri	1922
51	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Beşiktaş Cinayeti	1922
52	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Büyücü Zihni Babanın Marifeti	1922
53	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Caf Caf Halil'in Soygunculuğu	1922
54	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Fakabasmaz'ın Firarı	1922
55	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Fakabasmaz İstanbul'da	1922
56	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Gizli Mahzen	1922
57	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Yıldız Sirkati	1922
58	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Babıâli Cinayeti	1922
59	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Beyazıt Sirkati	1922
60	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni Cinayat Koleksiyonu: Çarşamba Karısı	1922
61	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Karacaahmed Cinayeti-Altunzade Sirkati	1922
62	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni Cinayat Koleksiyonu: Köse Kerim'in Mantarcılığı	1922
63	Hüseyin Rahmi Gürpınar	Dirilen İskelet	1923
64	Halil Hamid	Küçük Polis Hafiyesi 1.Kitap: Çalınmış Gerdanlık	1924
65	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Çengelköy Cinayeti	1924
66	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Manyetizma Oyunu	1924
67	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Koruluk Cinayeti	1924
68	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Köprü Cinayeti	1924
69	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Posta Vapurunun Sirkati	1924
70	Server Bedi	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 2.Kitap: Nazar Boncuğu	1924
71	Server Bedi	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 3.Kitap: Kasa Başında	1924
72	Server Bedi	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 4.Kitap: Anadolu Kavağında Bir Cinayet	1924
73	Server Bedi	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 5.Kitap: Elmaslar İçinde	1924
74	Server Bedi	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 6.Kitap: Kanlıca Vakası	1924
75	Server Bedi	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 7.Kitap: Kumaş Parçası	1924
76	Server Bedi	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 8.Kitap: Yangın Yerinde	1924

TABLO 3 (devamı)

Sıra	Yazar	Eser adı	Tarih
77	Server Bedi	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 9.Kitap: Cingöz Tehlikede	1924
78	Server Bedi	Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeştleri 10.Kitap: Cingöz Kafesde	1924
79	Vedad Örfi Bengi	Kara Hüseyin'in Müheyyiç, Gizli Dosyaları 1.Kitap: Kara Çete	1924
80	Vedad Örfi Bengi	Kara Hüseyin'in Müheyyiç, Gizli Dosyaları 2.Kitap: Kanlı Hamam Kurbanları	1924
81	Vedad Örfi Bengi	Kara Hüseyin'in Müheyyiç, Gizli Dosyaları 3.Kitap: Kibar Serseri	1924
82	Vedad Örfi Bengi	Kara Hüseyin'in Müheyyiç, Gizli Dosyaları 5.Kitap: Kara Hüseyin Fakabasmaz'a Karşı	1924
83	Kemaleddin	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Kanlı Kurdela	1924
84	Kemaleddin	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Maça Beyi	1924
85	Kemaleddin	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Meşûm Diş	1924
86	Kemaleddin	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Şişedeki Gözler	1924
87	Kemaleddin	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Sahte Nişanlı	1924
88	Kemaleddin	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Siyah Müselles	1924
89	Kemaleddin	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Gizli Kapı	1924
90	Kemaleddin	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Vahşi Hayvanlar Pençesinde?	1924
91	Kemaleddin	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Yarık Parmak	1924
92	Kemaleddin	Kitabhane-i Sudi'nin Meraklı Romanları: Feci Iztıraplar İçinde	1924
93	Kemaleddin	Diriten Ölü	1924
94	Kemaleddin	Çalınmış Gerdanlık	1924
95	Vedad Örfi Bengi	Kara Hüseyin'in Müheyyiç, Gizli Dosyaları 6.Kitap: Mahkemede Kan	1925
96	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Çimento Hanı Cinayeti	1925
97	Mustafa Remzi	Milli Cinayetler Koleksiyonu 1.Kitap: Kâğıthane Cinayeti	1925
98	Server Bedi	Cingöz'ün Esrarı	1925
99	Server Bedi	Cingöz Recai Kibar Serseri 1.Kitap: Cingöz Geldi	1925
100	Server Bedi	Cingöz Recai Kibar Serseri 2.Kitap: Esrarlı Köşk	1925
101	Server Bedi	Cingöz Recai Kibar Serseri 3.Kitap: Karanlıkta Bir Işık	1925
102	Server Bedi	Cingöz Recai Kibar Serseri 4.Kitap: Kadın Cinayeti	1925
103	Server Bedi	Cingöz Recai Kibar Serseri 5.Kitap: Düşman Şakası	1925
104	Server Bedi	Cingöz Recai Kibar Serseri 6.Kitap: Tütüncünün Ölümü	1925
105	Server Bedi	Cingöz Recai Kibar Serseri 7.Kitap: Aynalı Dolap	1925
106	Server Bedi	Cingöz Recai Kibar Serseri 8.Kitap: Tatavla Cinayeti	1925
107	Server Bedi	Cingöz Recai Kibar Serseri 9.Kitap: Son Muvaffakiyet	1925
108	Server Bedi	Cingöz Recai Kibar Serseri 10.Kitap: Cingöz'ün Akıbeti	1925
109	Server Bedi	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 1.Kitap: Kartal Pençesi	1925
110	Server Bedi	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 2.Kitap: Baş Kesenler	1925
111	Server Bedi	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 3.Kitap: Boğuk Ses	1925
112	Server Bedi	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 4.Kitap: Çocukları Çalan	1925
113	Server Bedi	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 5.Kitap: Kanlı Esrarkeşler	1925
114	Server Bedi	Polis Hafiyesi Kartal Ihsan'ın Maceraları 6.Kitap: Kâğıthane Faciası	1925

TABLO 3 (devamı)

Sıra	Yazar	Eser adı	Tarih
115	Server Bedi	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 7.Kitap: Yeraltındaki Ölü	1925
116	Server Bedi	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 8.Kitap: Altı Parmaklı El	1925
117	Server Bedi	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 9.Kitap: Tekinsiz Ev	1925
118	Server Bedi	Polis Hafiyesi Kartal İhsan'ın Maceraları 10.Kitap: Kızıl Çeneli Baş	1925
119	Server Bedi	Tilki Leman'ın Harikulade Mecareları 1.Kitap: Bir Damla Kan ve Bir Haykırış	1925-1926
120	Server Bedi	Tilki Leman'ın Harikulade Maceraları 2.Kitap: Bir Fincan Süt	1925-1926
121	Server Bedi	Tilki Leman'ın Harikulade Maceraları 3.Kitap: Kızıl Kadının Esrarı	1925-1926
122	Server Bedi	Tilki Leman'ın Harikülade Maceraları 4.Kitap: Apartıman Baskını	1925-1926
123	Server Bedi	Tilki Leman'ın Harikulade Maceraları 5.Kitap: Karanlıklara Doğru	1925-1926
124	Osman Nuri Malkaralı	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 1.Kitap: Ani Hücum	1926
125	Osman Nuri Malkaralı	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 2.Kitap: Kanlı Tırnak	1926
126	Osman Nuri Malkaralı	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 3.Kitap: Zehirli Şarap	1926
127	Osman Nuri Malkaralı	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 5.Kitap: Ayineli Dolap	1926
128	Osman Nuri Malkaralı	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 6. Kitap: İmzasız Mektup	1926
129	Osman Nuri Malkaralı	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 7. Kitap: Gizli Kasa	1926
130	Osman Nuri Malkaralı	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 8.Kitap: Manyetizmacı Kadın	1926
131	Osman Nuri Malkaralı	Türklerin Nat Pinkerton'u Kandökmez Remzi 11.Kitap: Kayıp Çocuk	1926
132	Hüseyin Nadir	Fakabasınaz Zihni: Aksaraylı Çamur Şevket	1927
133	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Batum Seyahati	1927
134	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Cin Ali'nin Evlenmesi	1927
135	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Fakabasmaz'ın Türbedarlığı	1927
136	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Kel İhsan'ın Karakoldan Firarı	1927
137	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Şişli Cinayeti	1927
138	Server Bedi	Civa Necati'nin Harikulade Sergüeştleri 1.Kitap: Bacadan Çıkan Duman	1927
139	Server Bedi	Civa Necati'nin Harikulade Sergüeştleri 2.Kitap: Alevlerden Sonra	1927
140	Server Bedi	Civa Necati'nin Harikulade Sergüeştleri 3.Kitap: Esrarlı Dolap	1927
141	Server Bedi	Civa Necati'nin Harikulade Sergüeştleri 4.Kitap: Mişon'un Definesi	1927
142	Server Bedi	Civa Necati'nin Harikulade Sergüeştleri 5.Kitap: Bodrumda Kalanlar	1927
143	Server Bedi	Civa Necati'nin Harikulade Sergüeştleri 6.Kitap: Tiyatro Baskını	1927
144	Server Bedi	Civa Necati'nin Harikulade Sergüeştleri 7.Kitap: Bir Düğün Gecesi	1927
145	Server Bedi	Civa Necatinin Harikulade Sergüeştleri 10.Kitap: Zifiri Karanlıklarda	1927
146	Server Bedi	Civa Necati'nin Harikulade Sergüeştleri 11.Kitap: Çalınan Vasiyetname	1927
147	Server Bedi	Civa Necati'nin HarikuladeSergüeştleri 12.Kitap: Japon Masası	1927
148	Server Bedi	Cingöz Recai (Civa Necati'nin ismini değiştirmiş): Madam Çiviciyan Gerdanlığı	1927

TABLO 3 (devamı)

Sıra	Yazar	Eser adı	Tarih
149	Server Bedi	Cingöz Recai (Civa Necati'nin ismini değiştirmiş): Soyulan İngiliz	1927
150	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 1.Kitap: Kaybolan Adam	1928
151	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 2.Kitap: Karanlıkta Hücum	1928
152	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 3.Kitap: Han Baskını	1928
153	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 4.Kitap: Yerin Dibinde Sesler	1928
154	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 5.Kitap: Gece Tuzağı	1928
155	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 6.Kitap: Ateşten Gözler	1928
156	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 7.Kitap: Sekiz Adım Kala	1928
157	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 8.Kitap: Al Kanlar İçinde	1928
158	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 9.Kitap: Gece Kuştarı	1928
159	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 10.Kitap: İmdad	1928
160	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 11.Kitap: Şeytani Tuzak	1928
161	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 12.Kitap: Sahte Sherlock	1928
162	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 13.Kitap: Domuz Sokağı Vakası	1928
163	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 14.Kitap: Polis Tuzağı	1928
164	Server Bedi	Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai 15.Kitap: Cingöz'ün Ziyafeti	1928
165	Server Bedi	Çekirge Zehra'nın Harikaları 1.Kitap: Göztepe Soygunu	1928
166	Server Bedi	Çekirge Zehra'nın Harikaları 2.Kitap: O Geceden Sonra	1928
167	Server Bedi	Çekirge Zehra'nın Harikaları 3.Kitap: Bıçağı Sapla	1928
168	Server Bedi	Çekirge Zehra'nın Harikaları 4.Kitap: Mezarlıkda Hayalet	1928
169	Server Bedi	Çekirge Zehra'nın Harikaları 5.Kitap: Denizde Bir Boğuşma	1928
170	Server Bedi	Çekirge Zehra'nın Harikaları 6.Kitap: Altın Kupa	1928
171	Server Bedi	Çekirge Zehra'nın Harikaları 7.Kitap: Dolap Deliğinden	1928
172	Server Bedi	Çekirge Zehra'nın Harikaları 8.Kitap: İki Sıçrayış	1928
173	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 1.Kitap: Beyaz Köşk Cinayeti	1928
174	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 3.Kitap: Meksika Haydutları	1928
175	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 4.Kitap: Altın Kralı Malikânesinde	1928
176	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 5.Kitap: Korkunç Şatonun Esrarı	1928
177	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 6.Kitap: Polisin İlk Mağlubiyeti Yahut Ölümden Korkmayan Kadın	1928
178	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 7.Kitap: İskeletler Arasında	1928
179	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 8.Kitap: Heyecanlar İçinde	1928
180	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 9.Kitap: Maksim Bar Şantözü	1928

TABLO 3 (devamı)

Sıra	Yazar	Eser adı	Tarih
181	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 10.Kitap: Fabrika Kulesindeki Faciayı Nasıl Kesfettim?	1928
182	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 12.Kitap: Sihirbaz Kadınla Karşı Karşıya	1928
183	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılmaz Nuri 13.Kitap: Zehirli Çayı Nasıl İçtim?	1928
184	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri Yılınaz Nuri 14.Kitap: Tiyatroda Bir İntihar Vakası	1928
185	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 1.Kitap: Prensesin Tarağı	1928
186	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 2.Kitap: Siyah Pençe(nin İntikamı)	1928
187	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 3.Kitap: Polis Hafiyesinin İzdivacı	1928
188	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 4.Kitap: Polis Nazırının Kasasını Nasıl Açtı	1928
189	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 5.Kitap: Gizli Dosyaları Bozarken	1928
190	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 6.Kitap: Londra'da Hadiyenin Berberliği	1928
191	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 7.Kitap: Şeytan Dansı	1928
192	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 8.Kitap: Londra'da Askerliği	1928
193	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 9.Kitap: Rahibenin Çocuğunu Nasıl Meydana Çıkardı	1928
194	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 10.Kitap: Ateşten Adamın Esrarı	1928
195	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeştleri 11.Kitap: Bulutlar Arasında Bir Aşk Macerası	1928
196	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	Şeytan Hadiye'nin İngiltere'de Sergüzeşlleri 12.Kitap: Polis Hafiyesi Con Kasada Mahbus Kaldı	1928
197	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 2.Kitap: Taharri Memuru Nasıl Kafese Koydum?	1928
198	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 3.Kitap: Dirilen Ölünün Macerası	1928
199	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 4.Kitap: Tokatlıyan Dtelinde Bir Facia	1928
200	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeşlleri 5.Kitap: Sahte Para İmalathanesi	1928
201	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 6.Kitap: Bankayı Nasıl Soydu-9	1928

TABLO 3 (devamı)

Sıra	Yazar	Eseradı	Tarih
202	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 7.Kitap: Yıldız Sarayının Esrarı	1928
203	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 8.Kitap: Benli Bedia Prenses mi Oldu?	1928
204	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 9.Kitap: Marmara'da Korsanlık Ederken	1928
205	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 10.Kitap: Makineli Kafanın Hikâyesi	1928
206	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 11.Kitap: Dağ Tepesindeki Define	1928
207	Behlül Dânâ (İskender Fahreddin Sertelli)	İstanbul'un Arsène Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri 12.Kitap: Can Kurtaran Yok mu?-12	1928
208	C.Cahid-M.Rakım	Pire Necmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 1.Kitap: Kanlı Bıçak	1928
209	C.Cahid-M.Rakım	Pire Necmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 2.Kitap: Katil Necmi Tevkifhanede	1928
210	C.Cahid-M.Rakım	Pire Necmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 3.Kitap: Vahşi Kadın Hırsızı	1928
211	C.Cahid-M.Rakım	Pire Necmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 4.Kitap: Meş'um Milyoner	1928
212	C.Cahid-M.Rakım	Pire Necmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 6.Kitap: Kanlı Ketleler	1928
213	C.Cahid-M.Rakım	Pire Necmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 8.Kitap: Esrarengiz Tabanca	1928
214	C.Cahid-M.Rakım	Pire Necmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 9.Kitap: Perili Ev	1928
215	C.Cahid	Badik Hilmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 1.Kitap: Kızıl Hortlaklar	1928
216	C.Cahid	Badik Hilmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 2.Kitap: Sahte Hafiye	1928
217	C.Cahid	Badik Hilmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 3.Kitap: Canlı İskelet	1928
218	C.Cahid	Badik Hilmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 4.Kitap: Hile İçinde Hile	1928
219	C.Cahid	Badik Hilmi Kanlı Vak'alar Koleksiyonu 10.Kitap: Badik Hilmi Yakalanıyor	1928
220	Nermi	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri 1.Kitap: Polis Hafiyesi Nasıl Olunur?	1928
221	Nermi	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri 2.Kitap: Hortlak	1928
222	Nermi	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri 3.Kitap: Borsa Sarrafının Katli	1928
223	Nermi	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri 4.Kitap: Sahte Evrak-ı Nakdiye	1928
224	Nermi	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri 6.Kitap: Yerebatan Faciası	1928
225	Nermi	Yıldırım Cemal'in Büyük Muvaffakiyetleri: Sahte Zabit	1928
226	Alev Can	Bir Polis Hafiyesinin Harikulade Maceraları-Üç El Tabanca	1928
227	Alev Can	Bir Polis Hafiyesinin Harikulade Maceraları-Zifaf Odasındaki Asılı Kadın	1928
228	M. Âkil	Karanlık Konakta Ne var?	1928
229	Sami Aziz	Hortlayan Cellat	1928
230	Server Bedi	Çalınan Gönül	t.y
231	Server Bedi	Hey Kahpe Dünya	t.y
232	Hüseyin Nadir	Fakabasmaz Zihni: Perili Evin Macerası	t.y

KAYNAKÇA*

Abadan, Y. (Haziran-Temmuz 1943), "İskender Fahreddin Sertelli", *Tarihten Sesler*, 1, 6-7, 1-4.

Açıl, B. (2006), "Esrar-ı Cinayat' ın Sırları", *Merhaba Ey Muharrir-Ahmet Mithat Üzerine Eleştirel Yazılar*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, s. 139-146.

Adıvar, A. (Eylül 1953), "Vakit Geçirmek Vasıtalarından: Polis Romanları", *Cumhuriyet*, 10458, 2.

Ahmad, F. (1996), *İttihatçılıktan Kemalizme*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 3. baskı.

Âkil, M. (2013), *Karanlık Konakta Ne Var?*, haz. Banu Öztürk, İstanbul: Labirent Yayınları.

Alev, Can (2013), *Bir Polis Hafiyesinin Harikulade Maceraları*, haz. Ayşe Şahin, İstanbul: Labirent Yayınları.

And, M. (1967), "Moralızade Vassaf Kadri ve Tiyatro", *Türk Dili*, 17, 193, 29-33.

Anderson, B. (2004), *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, 3. baskı, İstanbul: Metis Yayınları.

Arslantunalı, M. (2006), "Ebüssüreyya Sami", *Virgül*, 94, 73-74.

Aslan, E. (2003), "Halk Hikâyelerinde Kahramanların Kıyafet Değiştirme Motifi ve Arabizengi Tipi", Diyarbakır: Halk Bilimi Araştırmaları.

Ata, N. (1934), "Polis Romanlarına Dair", *Milliyet*, 3068, 4.

Balcı-Altınbaş, A. (2005), "Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni", Ankara: Bilkent Üniversitesi, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

(*) Ekler kısmında Tablo 3'te yer aldığı için tekrar etmemesi amacıyla incelemeye konu edilen kitaplar Kaynakça'ya konulmamıştır.

Balkılıç, Özgür, "E.P. Thompson'ın Ahlâk Ekonomisi Kavramı Üzerine", *Mülkiye* Cilt XXX, sayı 253.

Belge, M. (1998), "Polis Romanları", *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 40-42.

Bennett, D. (1979), "The Dedective Story: Towards A Definition of Genre", *A Journal for Descriptive Poetics and Theory of Literature*, 4, 233-266.

Beyatlı, Y.K. (1977), *Halk İçin Hikâye - Makaleler-Mektuplar*, İstanbul.

Boratav, P.N. (1969), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul.

Büyükarman-Ardalı, D. (2013), "Şeytan Hadiye'nin Şeytanlığı-Iskender Fahreddin Sertelli'nin Onparalık Serisi", *Polisiye Edebiyat*, haz. Seval Şahin, Banu Öztürk Didem Ardalı Büyükarman, İstanbul: Bağlam Yayınları, 99-103.

— (2009), "Moralızâde Vassaf Kadri ve Süleyman Sûdî'nin Ortak Romanları: Millî Cinâyât Koleksiyonu", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (40), 191-208.

— (2012), "İlmî, Ruhî ve Felsefî Tetebbularla Hayatını Geçirmiş Bir Polis Hafiyesi: Kartal İhsan", *International Symposium on Language and Communication: Research Trends and Challanges*, Proceedings Book, 10th-13th June 2012, 1491-1503.

— (2016), http://t24.com.tr/k24/yazi/turkce-polisiyenin-karakteristik-ozellikleri-1870-1928,388

Çamcı, C. (2006), *Ahmet Mithat'ın Polisiye Romanları*, yüksek lisans tezi, İstanbul Boğaziçi Üniversitesi.

Çapanoğlu, M.S. (1970), *Basın Tarihimizde Mizah Dergileri*, İstanbul: Garanti Matbaası.

Çelebi, A. (2007), "Weimar Entelektüelleri Polisiye Okuyor", *Toplum ve Bilim* 110, 119-131.

Çelenk, Z. (2005), "Esrâr-ı Cinâyât'tan Çok Satarlığın Esrarlarına: Ülkemizde Yazarın ve Romanın Polisiye Macerası", *Pasaj*, 2, 159-182.

Dânâ, B. (2013), *Şeytan Hadiye*, haz. Didem Ardalı Büyükarman, İstanbul: Labirent Yayınları.

Eco, U., "Narrative Structures in Flemming", *The Role of The Reader*, Bloomington Indiana Press, 144-175.

— "The Myth of Superman", *The Role of The Reader*, Bloomington: Indiana Press 107-124.

Eren, O. (2008), "Cinsi Latif Polisiyeleri", *Virgül*, 122, 38-43.

Ergun, Z. (2003), *Kardeşimin Bekçisi Başlangıcından İkinci Dünya Savaşı'na İngiliz Detektif Yazını*, İstanbul: Everest Yayınları.

Gerella, G. (1977), *The Literature of The Thriller: A Critical Study*.

Gezer, H. (2006), "Türk Edebiyatında Polisiye Roman ve Ahmet Ümit'in Polisiye Roman Kurguları", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

Ginzburg, C. (1979), "Clues: Roots of a Scientific Paradigm", *Theory and Society*, 7, 3, 273-288.

— (1990), "Morelli, Frued and Sherlock Holmes: Clues and Scientific Method", *Popular Fiction Technolgy: Ideology, Production, Reading*, ed. T. Bennett, Londra ve New York: Routledge, 252-276.

Gökçek, F. ve Durgun, H. (2013), "Ahmet Mithat Efendi'nin Polisiye Romanları", *Polisiye Edebiyat*, haz. Seval Şahin - Banu Öztürk - Didem Ardalı Büyükarman, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 51-58.

Haşim, N. (1918), *Millî Edebiyata Doğru*, İstanbul, 110-112.

Huyugüzel, Ö.F. (2000), "Akıl Koyuncu", *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 4-44.

Işli, E.N. (Kış 1994), "Kitabhâne-i Sûdî Tarihçesi ve Süleyman Sûdî Bey", *Müteferrika*, 4, 33-44.

Kahraman, H.B. (1991), "Dedektif Romanlarında İz Sürmek", *Varlık*, 1007, 5-10.

Kâhya, M. (1998), *Akıl Koyuncu - Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kemaleddin (2014), *M. Kemaleddin'in Meraklı Romanları*, haz. Banu Öztürk, İstanbul: Labirent Yayınları.

Knight, S. (2004), *Crime Fiction 1800-2000 Detection, Dealth, Diversity*, New York: Palgrave Macmillan.

Köroğlu, E. (2004), *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Küçükboyacı, M.R. (1998), *İngiliz Edebiyatında Dedektif Hikâyeleri*, İzmir.

Kültür, İ. (15 Nisan 1943), "Bir Başmuharrirle Konuşma", *İzmir Kültür Gazetesi*, 12.

Löfgren, Orvar, "The Nationalization of Culture", *Ethnologica Eurupea*, XIX, 1, 1989.

Malmgren, C.D. (2001), *Anatomy of Murder: Mystery,Detective and Crime Fiction*, Bowling Green State University Popular Press.

Mardin, Ş. (2005), "Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma", *Türk Modernleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Mandel, E. (1996), *Hoş Cinayet-Polisiye Romanın Toplumsal Bir Tarihi*, İstanbul: Yazın Yayınları.

Moran, B. (1997), "Peyami Safa'nın Romanlarında İdeolojik Yapı", *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-I / Ahmet Mithat'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a*, İstanbul: İletişim Yayınları, 47-58.

Moretti, F. (2003), "İpuçları", *Mucizevi Göstergeler*, İstanbul: Metis Yayınları, 160-189.

Necib. F. (2013), *Cani mi, Masum mu?*, İstanbul: Labirent Yayınları.

Nutku, Ö. (1976), *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri*, İstanbul.

Odell, R. (1950), "Mystery Fiction", *American Speech*, 25(4), 310-311.

Odyan, Y. (2014), *Abdülhamid ve Sherlock Holmes*, İstanbul: Everest Yayınları.

Okay, O. (2008), *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Oskay, Ü. (1991), "İyi Polisiye Öykülerin Harcanmaması Niçin Gerekiyor? - Gündelik Hayatın Realiteyi Algılama Yöntemi Karşısında İyi Polisiye Öykülerin Hayatı Algılama Yönteminin Farklılığı", *Varlık*, 1007, 2-10.

Öktem, H.R. (1991), *Mütareke ve İşgal Anıları*, Ankara.

Özcan, A. (2011), *Türkiye'de Popüler Tarihçilik 1908-1960*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Türk Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 313-314.

Özege, M.S. (1975), *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu* 1-5, İstanbul.

Öztürk, B. (2013), "Sherlock Holmes'ün Türk Edebiyatındaki İzdüşümüne Bir Örnek: Amanvermez Avni'nin Serüvenleri", *International Symposium on Language and Communication: Research Trends and Challanges*, Proceedings Book, 10th-13th June 2012, 2629-2640.

— (2012), "Fakabasmaz Zihni Serisi Üzerine Yapısal Bir İnceleme", *Polisiye Edebiyat*, haz. Seval Şahin - Banu Öztürk - Didem Ardalı Büyükarman, İstanbul: Bağlam Yayınları (80-91).

— (2014), "M. Kemaleddin'in Meraklı Romanları Hakkında", *M. Kemaleddin'in Meraklı Romanları*, İstanbul: Labirent Yayınları, 15-19.

Priestman, M.(2003), *The Cambrigde Companion to Crime Fiction*, Cambrigde University Publishing.

Propp, V. (1985), *Masalın Biçimbilimi*, İstanbul: B/F/S Yayınları.

Pyrhöne, H. (2010), "Critisism and Theory", *Companion to Crime Fiction*, ed. C. Rzepka ve J. Horsley, 57-76.

Rauf, M. (2013), *Define-Kan Damlası*, haz. Seda Işık, İstanbul: Labirent Yayınları.

Rzepka, C. ve Horsley, J. (2010), *Companion to Crime Fiction*, Oxford University Press.

Sâmi, E. (2006), *Amanvermez Avni'nin Serüvenleri* I-II, İstanbul: Turkuvaz Yayınları.

Sayers, D.S. (2004), "Letâ'if-nâme ve Çokseslilik, Türk Halk Hikâyelerindeki Örnek İnsan Tiplerinden Meddah Hikâyelerindeki Kusurlu İnsan Tiplerine Geçiş", Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Ankara.

— (2005), "Tıflî Hikâyelerinin Türsel Gelişimi", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: (2005).

Somay, B. (2004), "Çok Basit, Azizim Engels! Bir Tarihyazım Metaforu Olarak Polisiye", *Tarihin Bilinçdışı - Popüler Kültür Üzerine Denemeler*, İstanbul: Metis Yayınları, 57-76.

— (2004), "'Çok Basit Azizim Breuer!' Bir Psikanaliz Metaforu Olarak Polisiye", *Tarihin Bilinçdışı-Popüler Kültür Üzerine Denemeler*, İstanbul: Metis Yayınları, 77-97.

Sûdî, S ve Âli, E., *Gece Kuşları*, haz. Seval Şahin, İstanbul: Labirent Yayınları.

Sûdî, S. ve Kadri, V. (2013), *Milli Cinâyât Koleksiyonu*, haz. Didem Ardalı Büyükarman, İstanbul: Labirent Yayınları.

Şahbenderoğlu, İ. (2012), "Türkiye'deki Polisiye Literatür Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *International Symposium on Language and Communication: Research Trends and Challenges*, Proceedings Book 10th-13th June 2012, Erzurum, 1505-1513.

Şahin, A. (2013), "Türkiye'de 1884-1928 Yılları Arasında Yayımlanmış Telif Polisiyeler", *Polisiye Edebiyat*, haz. Seval Şahin - Banu Öztürk - Didem Ardalı Büyükarman, İstanbul: Bağlam Yayınları, 43-50.

— (2013), "Önsöz", *Alev Can - Bir Polis Hafiyesinin Harikulade Maceraları*, İstanbul: Labirent Yayınları, 13-18.

Şahin, S. (2007), "Amanvermez Avni'nin Serüvenleri", *Kitap-lık*, 105, 115-119.

— (2009), "Nâhid Sâmi: Yirminci Asrın Kibar Hırsızı", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, (1), 179-188.

— (2011), *Kültürel Sermaye, Kibar Hırsız ve Şehir*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

— (2011), "Örnük Bir Hilkat Garibesi", *Polisiye Edebiyat*, haz. Seval Şahin - Banu Öztürk - Didem Ardalı Büyükarınan, İstanbul: Bağlam Yayınları, 92-97.

— (2011), "Taklit Orijinale Karşı: Cingöz Recai Versus Sherlock Holmes", *Turkish Studies*, Volume: 6, Winter 2011, 1773-1781.

— (2011), "Auratik Hırsızın Tarihsel Sermayesi: Cingöz Recai Serileri Üzerine Bir Çoklu Uyum Analizi Uygulaması", *Folklor-Edebiyat*, cilt 17, sayı 68, 9-29.

— (2012), "Çekirge Zehra Kadın mı? Erkek mi?", *International Symposium on Language and Communication: Research Trendsand Challanges (ISLC) 10th-13th June 2012*, Proceedings Book, 1589-1598.

— (2013), "Gece Kuşları Üzerine", *Gece Kuşları - Süleyman Sûdî - E. Âli*, İstanbul: Labirent Yayınları, 15-20.

Şahin, İ. (2004), *Selanikli Fazlı Necib'in Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Bilge Yayınları.

Tarım, R. (2000), *Mehmed Rauf - Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara.

Tekin, M. (2003), *Peyami Safa ile Söyleşiler*, İstanbul: Çizgi Yayınları.

Thiesse, Anne Marie (2010), "Ulusal Kimlikler, Ulusaşırı Bir Paradigma", *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek*, haz. Alain Dieckhoff - Cristophe Jaffrelelot, İstanbul: İletişim Yayınları, 158.

Todorov, T. (2000), "The Typology of Detective Fiction", *Modern Criticism and Theory*, ed. D. Lodge ve N. Wood, Essex: Pearson Education, 137-144.

Toprak, Z. (1986), "Türklerin Sherlock Holmes'i Aman Vermez Avni", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1274-1276.

Türkeş, A.Ö. (Mayıs 2006), "Amanvermez Yine İş Başında", *Radikal Kitap*, 4.

— (Şubat 2006), "Sherlock Holmes'un Rakibi Avni", *Radikal Kitap*, 12-13.

Uşaklıgil, H.Z. (1998), *Hikâye*, yay. haz. Arslan, N.G., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Üyepazarcı, E. (2005), "II. Abdülhamid'in Çevirttiği Polisiye Romanlar", *Müteferrika*, 28, 25-34.

— (2008), *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes! Türkiye'de Polisiye Romanın 125 Yıllık Öyküsü (1881-2006)*, I-II, İstanbul: Oğlak Yayınları.

Üyepazarcı, E. ve Çavaş, R. (2002), "II. Abdülhamid'in Polisiye Roman Merakı ve Çevirttiği Polisiye Romanlar", *Müteferrika*, 22, 97-116.

Vanoncini, A. (1995), *Polisiye Roman*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Dizin

Ahmad, Feroz 138
Ahmed Midhat 96, 199
Altın Aşıkları 101, 191, 199
Amanvermez Avni 40, 42, 48, 52, 69, 83, 85, 94, 96, 98, 108, 136, 147, 156, 174, 191, 199
Anderson, Benedict 27, 127, 128, 132, 146, 147, 175, 177, 181

Badik Hilmi 63, 94, 102, 103, 108, 111, 112, 114, 131, 196, 205
Bedi, Server 41, 44-47, 58, 60, 75, 93-97, 104, 105, 140, 150, 151, 162, 168, 175, 177, 179, 183, 200-203, 205
Behlûl Dânâ 162, 203-205
Bengi, Vedad Örfî 104, 201
Bond, James 26

Cani mi Masum mu? 191, 199
Cellat 106, 191, 199
Christie, Agatha 13, 22
Cingöz Recai 40, 46, 47, 48, 52, 56, 70, 73, 76, 94, 95, 102, 106, 108, 111, 128, 131, 133, 135, 136, 140, 141, 145, 147-149, 153, 162-165, 168, 173, 175, 176, 179, 192-195, 200-203

Cinli Han 95, 96, 191, 199

Çekirge Zehra 42, 84, 88, 93, 102, 108, 111, 131, 145, 162-164, 179, 195, 203

Define 113
Doyle, Arthur Conan 12, 13, 148
Dürdane Hanım 77, 96, 106, 109-111, 191, 199

E. Âli 95, 140, 199
Ebülbehzad 199
Ebüssüreyya Sami 199
Eco, Umberto 26
Elegeçmez Kadri 40, 51, 76, 102, 106, 108, 111, 128, 133, 141, 145, 147, 153, 172, 196, 204, 205
Esrâr-ı Cinâyât 111, 156, 167, 176, 191, 199

Fakabasmaz Zihni 47, 53, 78, 84, 94, 102, 104, 106, 108, 111, 114, 119, 120, 122, 128, 129, 136, 141-146, 153, 169, 170, 173, 191-194, 197, 199-202, 205
Fazlı Necib 199

Gece Kuşları 95, 140, 176, 191, 194, 199, 203
Gürpınar, Hüseyin Rahmi 200

Haydut Montari 191, 199
Hayret 99, 191, 199
Holmes, Sherlock 12, 13, 30, 41, 82, 94, 108, 147-149, 155, 156, 161, 162, 175, 191, 194, 195, 199, 203
Hüseyin Nadir 183, 199-202, 205

Kan Damlası 113
Kandökmez Remzi 57, 58, 81, 83, 108, 120, 158, 160, 194, 202
Kara Hüseyin 49-51, 54, 61, 74, 76, 87, 102-104, 108, 112, 124, 192, 193, 201
Karanlık Konakta Ne Var? 113, 183, 197, 205
Kartal İhsan 41, 45, 56, 57, 59, 60, 75, 94, 95, 104, 108, 112, 136, 137, 147, 161, 176, 193, 201, 202, 208
Kaya Nuri 183
Kemaleddin 94, 95, 97, 104, 107, 201
Koyuncu, M. Âkil 205
Köroğlu, Erol 172, 174

Leblanc, Maurice 13, 148
Lukacs, George 27, 134
Lupin, Arsène 13, 147-151, 155, 175, 176, 196, 204, 205

Malkaralı, Osman Nuri 199, 202
Mesâil-i Muğlaka 191, 199
Millî Cinâyât Koleksiyonu 106, 112, 133, 138, 139, 174, 182, 191, 193, 199, 201
Moralızade Vassaf Kadri 183
Moretii, Franco 20, 21, 27, 125, 150

Nat Pinkerton 94, 155, 156, 158, 159, 161, 194, 202

Pire Necmi 85, 88, 94, 106, 108, 111, 114, 121, 141, 145, 147, 153, 196, 205
Poe, Edgar Allan 11, 12
Propp, Vladimir 25-27, 29, 31, 181

Rauf, Mehmed 113

Safa, Peyami 140, 150, 151, 162, 165, 168, 175, 179, 183
Sertelli, İskender Fahrettin 162, 203-205
Siyah Hüseyin Bey 108
Süleyman Sûdî 95, 138, 140, 182, 183, 199

Şeytan Hadiye 44, 50, 56, 57, 76, 78, 89, 98, 108, 111, 125, 131, 136, 145, 162, 165, 172, 195, 196, 204

Tilki Leman 102, 105, 108, 111, 131, 162-164, 179, 193, 194, 202
Todorov, Tzvetan 19-23, 25
Toprak, Zafer 171

Van Dine 13, 14, 16

Yıldırım Cemal 40, 94, 108, 121, 196, 197, 205
Yılmaz Nuri 55, 112, 114, 195, 203, 204

Seval Şahin, *Cinai Meseleler*'de öncelikle polisiyenin dünya edebiyatındaki yerinden bahsediyor ve ilk Osmanlı-Türk polisiyesinin yayımlandığı 1884'ten Latin harflerine geçişin yaşandığı 1928 yılına kadar yazılanlar üzerinden polisiye geçmişimizi inceliyor. Karakterler nasıl kurgulanıyor, suçlular hangi alet-edevatları kullanıyorlar, kendilerini yakalamaya çalışan polislerden, dedektiflerden, hafiyelerden nasıl kaçıyorlar, katil kim gibi temel sorular üzerinden Osmanlı-Türk polisiyelerinin kendilerini var ettikleri birtakım ortak özellikleri gösteriyor. Metinlerin ortaklaştığı bir diğer alanı, polisiyelerin milliyetçi ve ulusalcı ideolojiyi temsil etmekteki rollerini de ele alıyor ve bu rollerin yüklenmesine tür olarak ne derece uygun olduklarını tartışıyor.

Cinai Meseleler, hem polisiye okurlarının hem de genel olarak kurmacanın oluşumu üzerine kafa yoranların ilgisini cezbedecek, polisiyeye hak ettiği değeri veren temel bir çalışma. Cingöz Recai, Fakabasmaz Zihni, Tilki Leman ve diğerleri...

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-2167-6